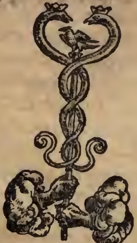
Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXVII
D
89
NAPOLI

XXXVII
D
89
89

LINGVA
PER DES. ERASMVM
Roterodamum, diligenter
ab autore recognita.

LIBELLVS ELEGANS, NEC
minus utilis Plutarchi Chæronei de immo
dica uerecundia, recens opus, nec antehac
uſquã excuſum. Quoniam autem argumẽ
tum cum lingua conuenit, adiunximus.

Cum gratia & priuilegio Cæſareo.

ILLVSTRI D. CHRISTOphoro à Schÿdlouietz Palatino & Capitaneo Cracouienſi, regni Poloniæ Cancellario, Eraſmus Roterodamus S. D.

TOt tantisq; malis undiq; contaminata eſt uita mortalium uir nõ imaginibus tãtum illuſtris, ut Homerus conferens ſortem noſtræ conditionis cũ ſingulis animãtium generibus, pronunciarit, nullum eſſe animal homine calamitoſius: Silenus iudicarit, optimum aut non naſci, aut quàm ocyſſime aboleri: Plinius exiſtimarit, nullũ munus homini datum à ſuperis maius aut melius, quàm uitæ breuitatem, & interim nulli negatam facultatem abrumpendi uitam, ſi uideatur. Apud Lucianum Pythagoras, cuius anima fingitur ſubinde mutato domicilio, per omnia uirorum ac mulierum, bipedum & quadrupedum corpora fuiſſe peregrinata, fatetur ſe longe ſuaui

us uixiſſe,quum eſſet rana, ꝙ quum eſſet rex. Atq; hæc quidẽ licet abſurda dictu, nõ ita multum abeſſent à uero, niſi cœleſtis ilſle philoſophus nobis perſuaſiſſet, æternã felicitatem eſſe paratam his qui totius felicitatis proram ac puppim, ut aiunt, in ipſo collocarint. Ea ſpes tantam habet uim, ut in maximis etiam malis ſeruet ac tueatur alacritatem animi ſibi bene conſcij, præſertim quum hic interim adſit arrabo ille mirificus & arcanus, qui quicquid habet hæc uita fellis uertit in mel. Ad hæc quoniam homo, ſicuti corpore conſtat & animo, ita duplici genere malorum affligitur, quæſitum eſt & illud à ſapientibus uiris, utrum grauiora ſint mala corporis an animi: & pronunciatũ eſt ab animi malis plus eſſe calamitatis. Quanquam ab hac ſentẽtia multum diſcrepat uulgus: Quotus enim quiſq; eſt, qui non miſerius eſſe ducat hydropicũ eſſe quàm auarum? Sed idem felicius eſſe ducunt, habere corpus formoſum, quàm animum honeſtis diſciplinis ac uirtutibus exornatum. Nec mirum ſi præpoſtere iudicant de malis ac bonis, qui corpus præfe-

runt animo. Antiquitas præter caſus & ui tia,numerauit trecenta morborum gene-ra:quibus acceſſerunt & indies accedunt i-gnotæ nouæq́ morborum ſpecies, ueluti cum arte medicorum ex inſidijs bellum ge rentes. Quis autem enumeret animorum uitia? Atque utinam numero tantum uin-cerent: Superant proh dolor, ſuperant & alijs multis nominibus. Primum quod ui tiāt meliorem noſtri partem: deinde quod quum corporis mala tantum afflictos red dant:animorum morbi reddunt etiam ma los & infelices, eo quod à nobis accerſan-tur. Iam ſunt quædam corporum ægritudi nes,quæ cruciatum neſciant, ueluti phthi-ſis. An uero eſt ullus hydrops, ulla febris, quæ ſic diſcruciat corpus, ut pecuniæ ſtu-dium, ut amor impotens, ut zelotypia,ut liuor torquet animum? Ad hæc corporis morbi crebro medentur animi malis, quū ex animi uitio ferè naſcantur & corporis mala. Grauiores exiſtimantur corporis morbi,qui præter moleſtiam habent & tur pitudinem. At huiuſmodi ſunt omnes a-nimorum morbi: Non enim ſolum adi-

munt animi tranquillitatem, uerum etiam infamiam adferunt. Medici nullum morborum genus putant formidabilius, quàm quod ægroto mali ſenſum eripit. Sanabilior enim eſt podagricus, qui ſe miſerum clamitat, & medicum accerſi iubet, quàm phreneticus aut lethargicus, quorum hic ſibi uidetur ſanus, ille medicum opitulari cupientem inuadit. At huiuſmodi ferè ſunt omnes animorum morbi: Quo quiſque grauius ægrotat, hoc minus admittit opẽ medicantis: Nam in his quoque uarietas eſt. Longe facilius medemur luxui, libidini, & profuſioni, cæteriſque craſſis, ut ita dicam animi morbis, quàm ambitioni, quàm inuidiæ, quàm philautiæ, quàm hypocriſi. Videas multos quibus non poſſis obijcere ſtuprum, aut temulentiam, ſed toti madent amore ſui, ad hunc gnomonẽ examinant omnia. Si quis obſiſtat, nullum uindictæ genus non moliuntur, ſceleratiſſimis interim cupiditatibus prætexẽtes honeſtos titulos. Quo quidem hominum genere nihil nocentius neqꝫ deploratius. De corporis morbis iudicat animus. Idem in

animi

animi morbis fieri nō poteſt, quum ea pars noſtri laboret, qua iudicamus. Proinde quo remedio ſuccurras illi, qui ſitim inexplebilem habendi uocat prouidentiam, qui liuorem appellat honeſti zelum, qui cæcum amorem ſui nominat prudētiam, maledicētiæ morbum fucat titulo libertatis? Accedit ad hæc qđ cui pedes alligauit podagra, tamē oculis & auribus ſanus eſt. At unuſquiſpiam animi morbus totum uitiat animum. Rurſum cui res eſt cum calculo, cæteris morbis caret. At nullus eſt animi morbus, qui nō ſecū trahat agmen uitiorū. Iam ſi par eſt ex contagij noxa morbū æſtimare, à peſtilentia tuti ſunt ſenes, ſi Plinio credimus, nec ea quouis demigrat, ſed ab Auſtrinis regiōibus orta, ferè demigrat ad Occidentales. Sunt morbi qui non attingunt pueros, ſunt qui parcunt ſexui fœminino, ſunt qui potentes impetunt, plebi parcentes, cuiuſmodi ferunt lichenas: Sūt qui ſuis tantum ætatibus aut etiam regionibus ſæuiunt. Elephantiaſis & Gemurſa, quum immigraſſent in Italiam celeriter extinctæ ſunt. Sudorem letiferū ante annos

triginta non nouit Anglia,nec ea lues ferè tranſilit eius inſulæ fines. Habent hæc mala tractus ſuos,habent uices ſuas,habent perſonarũ atq; etiam membrorũ delectũ. Animorũ peſtes nec ordini,nec ſexui,nec ætati parcunt ulli,nec ullis ſe limitibus continẽt, incredibili celeritate peruagantur orbem, nec inuicem ſibi cedunt, quemadmodum uiciſſitudine ſæuiunt,nunc peſtilentiæ,nũc anginæ,nũc tuſſes, ſed morbum morbus, uelut anſam anſa trahit: nec facile cedunt ubi ſemel incubuere. Iam ſiquis percontetur, inter corporum morbos cui debeatur principatus;me iudice facile tribuet ei malo,quod incerta origine,tot iam annos per omnes orbis plagas impune graſſans,nondum certum nomen inuenit: Plerique uocant poſcas Gallicas, nonnulli Hiſpanienſes. Quæ lues unquam pari celeritate percurrit ſingulas Europæ, Africæ, Aſiæq; partes? Quæ penitius ſeſe inſerit uænis ac uiſceribus? Quæ tenacius hæret,aut peruicacius repugnat arti curæq; medicorum? quæ faciliore contagio tranſilit in alterum? quæ crudeliores habet cruciatus? Vitiligo

præter

præter cutis deformitatem nihil habet no/xæ, & curationem recipit. Lichenes fœdo quidem furfure, primum faciem, deinde reliquum corpus operiunt, ſed citra cruciatum, nullóque uitæ diſcrimine, etiamſi remedium non admittunt, niſi cui mors ſit anteferenda. Hæc lues quicquid in aliſs eſt horrendum unà ſecum defert, fœditatem, cruciatum, contagium, uitæ periculum, curationem difficillimam pariter ac fœdiſſimam, & tamen utcunque cohibita, ſubinde repullulat, non aliter quàm podagra. Poſtremo ſi quis ſciſciteť inter animi morbos, cui nocendi primatus tribuatur, nihil addubitem hanc illaudatam laudem, & ingloriā gloriā tribuere linguæ effreni. Peſtis hæc neque ſimplex eſt neq; recens, uniuerſos animi morbos complectitur, nec ulla fuit ætas tam ſanis moribus, ut de hoc malo non fuerit queſta. Verū ut febres ac peſtilentiæ quædam, quum nūquam prorſus intermoriantur, tamen aliquando ex interuallo uelut erumpentes inundatione, latius & acrius ſæuiunt, perinde quaſi internicionem humano generi minitentur:

Ita uidemus nunc hunc fatalem linguæ morbũ miro contagio totũ orbem occupaſſe: ſeſeque per aulas principum, per domos idiotarum, per ſcholas Theologorum, per ſodalitates monachorum, per collegia ſacerdotum, per militum cohortes, per agricolarum caſas ſparſiſſe, tanta uiolentia, ut honeſtis diſciplinis, ut integris moribus, ut publicæ concordiæ, ut eccleſiæ procerum, ut prophanorum principũ autoritati panolethriam quandam ac perniciem moliri uideatur. Dormitatum eſt initio aduerſus orientem peſtẽ, de qua modo diximus, nec adhuc uigilatur aduerſus contagium, quum attacti lepra, leuiore malo, ſemoueantur ab hominum commercio. Sed maiore rerum humanarum exitio ceſſatum eſt hactenus aduerſus linguarũ intemperias, & adhuc ceſſatur: Interim malum indies gliſcens fit immedicabile.
Extitere quidem nonnulli, qui quod ſolent imperiti medici, morbum ſiniſtra curatione nihil aliud quàm exacerbarũt. Hæ partes erant epiſcoporum qui Chriſtianã prudentiam, qui Euangelicam eruditionem,
cum

cum animi moderatione coniunxerunt. Vſuris, ſectionibus, & compedibus quid hactenus profectum ſit uidemus. Nos tametſi nec autoritate nec eruditione prudẽtiaq́ꝫ præditi ſumus, quantam morbi fatalis magnitudo requirit, tamen ad publicã orbis Chriſtiani calamitatem ingemiſcentes, qualecũq́ꝫ pharmacum attulimus, quo ſi malum hoc funditus tolli non poteſt, certe mitigetur. Ex ornatiſſimo uiro Ioanne à Laſco cognoui plurimum priſcæ integritatis apud ueſtram gentem reſidere: ut Aſtrea, loquar enim poëtarum more, fugiens è terris iſthic ultima preſſiſſe ueſtigia uideri poſſit: nec mediocriter florere rectis inſtitutis, ſub ĩtegerrimo uigilãtiſſimoq́ꝫ præſule Ioãne à Laſco Archiepiſcopo, qui priſcorum præſulum exemplum in hanc corruptiſſimam ætatem refert. Id eo facilius credo, quod in ipſo qui hæc narrat, eam morum ſynceritatem modeſtiámque perſpiciam, ut parem hactenus non temere in quoquam alio repererim. Quod ſi communis hæc linguæ peſtilẽtia nondũ ueſtrã attigit Poloniam, uiſum eſt hoc ſcripto ueſtræ

ueſtræ gratulari felicitati. Sin er iſtuc ali-
qua pars contagij ſerpſit, miſimus antido-
tum. Id ut tui nominis auſpicijs euulgare-
mus uir illuſtris, fecit modo dictus Ioan-
nes à Laſco, qui mihi non deſinit, admira-
bili quodam affectu, tuas dotes ac uirtu-
tes eximias prædicare, ut ipſe quoque ſuc-
ceſſus admiratione laudum tuarum cogar
primum te tibi, deinde toti Poloniæ re-
gno, talem negociorum adminiſtratorem
gratulari. Hæc qui perſuaſit, iuuenis qui-
dem eſt, ſed prouectis moribus, ſed ſeni-
li iudicio. Nec fallitur tam oculatus, nec
fingit, qui hæc tam conſtanter, tanto pe-
ctoris ardore deprædicat. Quod ſi hunc
homuncionem non grauaberis in tuorum
numerum aſſcribere, gratulabor & mihi,
talem uel patronum uel amicum. Non me
pudet huius ambitionis: Talium uirorum
amicitiam in præcipua felicitatis parte nu-
merare ſoleo. Quanquam quum princi-
pum uirorum fauores ambimus, non tam
nobis ambimus quàm optimis ſtudijs,
quàm pietati, quæ nunc quorundam ſe-
ditioſis tumultibus ubique periclitantur:

colla-

collapſuræ niſi tui ſimilium autoritate,ſtu-
dioq́ fulciātur. Ridiculus eſſem ſi nūc am-
birem dignitates aut opes, propediē hinc
emigraturus. Sarcinæ ſunt iſta,quæ grauāt
euolare meditantem,nec tamen comitan-
tur exeūtem. Si quid lucubrationibus me-
is, ſi quid per bonos uiros noſtris hortati-
bus extimulatos, iuuimus uel honeſta ſtu
dia,uel pietatem Chriſtianam,hoc uiaticū
lubens mecum extulero. Sed nimium diu
te remoror à lingua,in qua uereor necubi
tua prudentia deſideret ordinem magis di
geſtum. Argumentum erat infinitæ uarie-
tatis,itaq; dum ſingula cogor attingere,mi
ſcens interim ſacra prophanis,uix effugi re
rum confuſionem,præſertim quum nō ua-
caret expolire quod erat congeſtum. Bene
uale. Baſileæ, poſtridie Id. Aug. Anno
M. D. XXV.

LINGVA
PER ERASMVM ROT.

DIcturus non de aſini, quod aiunt umbra,ſed de his quæ præcipuum habent momẽtum ad humanæ uitæ uel felicitatem uel perniciem, precor ut omnes, quãdoquidẽ ad omnes hæc oratio pertinet,his auribus atque animis auſcultetis, quas in rebus grauiſſimis maximiſque bene conſulenti præbere ſoletis. Atque illud in primis ſuo quiſque cum animo perpendat, ſi quis ueſtrum uenenũ deferat præſentaneũ, qđ uel ipſo cõtactu ſubitã mortẽ adferret, idq; ſic deferat incluſum uaſculo,ut nõ poſſet abijcere,nónne is quãlibet alijs in rebus incurius, hic ſumma ſolicitudine caueret, ne per imprudentiã aut incuriã exitiũ conſciſceretur, uel ipſi qui teneret,uel alijs qui-

Exordiũ ab attẽtione et beneuolẽtia

bus

busbene uellet, ueluti liberis aut uxori?
Simile. Quanta cura ſeponeret eam pyxidem, quàm religioſe caueret ne quid efflueret, aut ne quis ſpiritus letalis exhalaret, ne quis imprudens attingeret. Rurſus ſi quis pharmacum circunferret, aduerſus omnia morborum genera præſens habens remedium, quo uel iuuentus reuocari poſſet, uel mors iam urgens propelli, an non is anxie ſollicitus eſſet, ne qua pars rei tam precioſæ periret, ex qua bene diſpenſata tam admirabilis utilitas eſſet reditura, non ſolum ad ipſum qui teneret, uerum etiam ad omnes, quibus uellet communicare? Non arbitror quenquam tam ſocordem eſſe, ut hic ſit futurus incogitans. Qui ſit igitur, ut mortalibus nullius rei minor cura ſit quàm linguæ, cum in hac circunferamus utrunque, & letale uenenum, & ſaluberrimum pharmacum? Propoſitio. Nihil enim inter homines mala lingua nocentius, nihil eadem ſalubrius, ſi quis ut oportet utatur. Intellectum eſt atque etiam poſteris proditum, à priſcis illis ſapientibus, qui cum Chriſti philoſophiã ignorarẽt, tamen huma

humana ratione plurima deprehenderũt, quæ non mediocrem adferunt utilitatem ad uitam honeſte feliciterq́ tranſigẽdam. Olim enim quũ nondum opera Platonis, Carneadis,& Chryſippi,didiciſſet eſſe loquax ſapientia, ſed breuibus dictis uelut oraculis traderetur, aut factis etiam, ueluti ſymbolis aphonis ſignificaretur, ~~Amaſis rex Aegypti miſit Pittaco,qui celebratur inter ſeptem Græciæ ſapientes,hoſpiti pecudem immolatitiã, poſtulãs ut inde ſibi remitteret partem quã iudicaret eſſe peſſimã, ac rurſus quam exiſtimaret optimam,ratus futurum, ut duas partes diſſimillimas remitteret.~~ Is exectam linguam miſit regi, ſignificans in homine nihil eſſe melius bona lingua,mala nihil nocentius. Nam in cæteris animantibus nec peſſima pars eſt lingua,nec optima. Age iam illud quiſq; ſecum reputet,ſi quis haberet pyxidem, qualis fuiſſe fertur Pandoræ, in qua plus eſſet incluſum mali q̃ illic erat, hoc eſt omnia corporum exitia, nec pauciora ſed grauiora animorum: tum in eadem eſſent totidem cõmoda quot incõmoda,

Pandoræ pyxis.

totumq́ diſcrimen in hoc eſſet, ſi quis non in tempore promeret, aut non ea moderatione qua oporteret: nonne is ſumma cura daret operã, ut diſceret tam periculoſi theſauri diſpenſationem, præſertim ſi tale periculũ eſſet, ut lues ad neminẽ certius perueniret, q̃ ad promum condum? Etenim mala lingua non raro prodeſt ijs quos ſtudet lædere, ſed fieri non poteſt quin lædat autorem, ſi non damno rerum corporaliũ quod & ipſum ferè ſolet, certe grauiore iactura bonæ mentis. Ac pyxidem quidem eiuſmodi ſi quis poſſideret, liceret uel in pelagus abijcere, ſic ut nec læderet quenq̃ mortalium, nec iuuaret. At linguæ theſaurum uelimus nolimus nobiſcũ circunferimus. Quo religioſior eſt adhibenda cura, ut ſobria moderatione, q̃ minimum mali nobis inde naſcatur, ſed quàm plurima ad omnes dimanet utilitas. Nam hoc ita ferè natura comparatum uidemus, ut quibus ex rebus ſumma proficiſcitur utilitas, ex ijſdem naſcatur extrema pernicies. Quid corporibus cœleſtibus ſalubrius, aut magis neceſſarium? At ex ijſdem, ſi quando

Ex ijſdem ſerè ſumma pernicies, unde ſumma utilitas.

pa

parum commode iungantur, quanta mor
talium calamitas? Aëre ſpiramus: uerum
is infectus quantam ſtragem infert ani/
mãtibus? Flumina & maria, præter alimo
niam et opes quas affatim porrigũt, quan
tum habent cõmoditatũ ad itinera uitæq́
commercia? Verũ ex iiſdem cõcitatis aut
exundantibus, quantũ damni, quantũ pe
riculi? Vnde maior uſus q̃ ex igni? Sed
rurſum unde formidabili⁹ diſcrimen? Ter
ra parens & altrix rerum omnium, habet
tamen ſuas cõcuſſiones, hiatus, ruinas, ex/
halationes peſtiferas. Nec alia parit plus
uenenorum, q̃ quæ frugũ ac medicarum
herbarũ fertiliſſima eſt, qualem ferũt eſſe
Africam. Atticæ mella celebrãtur præ cæ
teris, ſed eadem gignit mel maxime toxi/
cum. Itaq́ quod de uiris Atticis dictũ eſt,
eos aut inſigniter probos eſſe aut inſigni/
ter malos, idem cõueniet in mel Atticum.
Adeo late patet illa ſententia, Vbi mel, ibi
fel, Vbi uber, ibi tuber. In remediis nihil
olim iudicatũ eſt utili⁹ elleboro: at idem ſe
cus q̃ oportet ſumptũ, certũ affert exitiũ.
Quid uipa nocentius? ſed hinc habem⁹ ſa

lutiferam theriacã. Iam olim apud omnes nationes male audit fortuna, quod uolubili rota quoſcũq; lubitũ eſt in ſummũ euehat, alios ad ima præcipitet. At idem facit hominis lingua. Veteres unicuiq; mortalium duos addidere Genios, à quorum altero ueniat felicitas, ab altero calamitas. An hoc uerum ſit neſcio: certe uerisſimũ eſt, in linguis ſingulorum utrũq; genium ineſſe. Idem à prudentibus uiris obſeruatum eſt, quod Plato dixit, in feliciſſimis et heroicis (ut ita loquar) ingenijs, ut uel ſummo bono uel ſummo malo ſint Reipub. Perſpexit hoc in Themiſtocle puero præceptor illius, prædicens illum nihil mediocre, ſed aut ingens aliquod bonum, aut inſigne malum futurum patriæ. Eiuſdem ingenij fuit Alcibiades, Caius Cæſar, Alexãder Magnus, alijq; complures. Cato Vticenſis quum Cæſaris aduentus magnum terrorem incuſſiſſet uniuerſo ſenatui, iamque omniũ oculi in ipſum eſſent coniecti, ſi quid opis adferret, qui primus hoc mali prædixiſſet, cenſuit in eo temporum ſtatu Pompeio ſummam rerum eſſe cõmittendam.

Cato de Pompeio.

dam,cum hac clauſula, ut uideret ne quid detrimenti caperet Reſpub. quod iudica/ret fieri ſolitum, ut ab ijſdem uiris ingētia mala depellerentur,qui inuexiſſent. Ac reges ferè aut magno orbis malo mali ſunt, aut magno orbis bono boni. Porrò tametſi mala quæ ueniunt ab aſtris aut elementis,in totum à nobis arceri non poſſunt, illud tamen efficit humana cura, ut leuius certe lædant. Atqui ſi ex nocentiſſimis beſtijs inuenimus remedia, ſi feras & immanes beluas ſtudio cicuramus, ſi terram hirtam uepribus ac noxijs herbis obſitã cul/tu reddimus frugiferam, & uſibus homi/num obſequentem, ſi pullos equorum ſic inſtituimus, ut quo ſuapte natura fero/ciores ſunt, hoc domiti ſint aptiores obſe/quijs noſtris,ſi iuuenum indolem erectam ac ferocem,et ad ſummam rerum pernici/em euaſuram inſtitutione reuocamus ad ſummam frugem, quid obſtat quo minus idem faciamus in cicuranda lingua? Quoniam autem nemo poteſt recte uti re qua/piam,niſi uim ac naturam illius cognitam habeat, ne quod pleriſque mortalibus cæte

ris in rebus uſu uenit, ut ingenti ſuo malo dignoſcant à noxijs ſalubria, uobis accidat in lingua: primũ aperiam uobis quantas uitæ peſtes adferat lingua, ſi male gubernetur: rurſus quantas utilitates ſi non laxet niſi in eos uſus, in quos nobis à deo donata eſt. Poſtremo tradam uelut artem ac rationem huius membri moderandi.

Diuiſio.

Hortarer hic potiſſimum mulieres, quæ uulgo male audiunt hoc nomine, niſi uiderem ubiq; tot eſſe uiros nocentiſſimæ linguæ, ut præ his mulieres ſobriæ moderatæq; uideantur. Par eſt igitur, ut parem attentionem, in re tam neceſſaria cognitu, tamq; ad omnes pertinente, requiram ab omnibus. Primũ igitur, quemadmodum ipſa natura ipſo corporis habitu uidetur in multis hominẽ admonuiſſe quid ipſum deceat; uelut erecto in cœlum corpore, docuit cõtemptis humilioribus ac perituris rebus, ad quas eadem reliquas animantes abiecit, altiora quædam, nec ullis mutationibus obnoxia eſſe quærenda. Præterea quod hominem finxit nudo molliq; corpore, monet nos non ad bella more ferarum

Renouata attentio.

Initium ſapiẽtiæ à natura.

rum,quas uarijs armis inſtruxit, ſed ad cõcordiam mutuamque beneuolentiam natos eſſe. Ad hæc quod rationem in cerebro, uelut in arce corporis, ſedem habere uoluit, nimirũ admonuit,omnes cupiditates rationis imperio moderandas eſſe. Sic linguam ita finxit, ut ſi quis diligenter animaduertat, perſpicere queat, naturã illud admonere uoluiſſe, nullum eſſe corporis membrum exitiabilius, ſi quis abutatur, nullum ſalubrius,ſi adſit diligens cautaç moderatio. Etenim naturæ prouidentia cuiç corporis parti ſuum dedit locum,ſiue pro dignitate, ſiue pro uſus commoditate. Nam quum in cerebro,uelut in arce, ſedem dederit menti, cor in præcordijs, hoc eſt, ſupra diaphragma ſub læua mamilla locum ſortitum eſt, cui iunctus tergo ſpinæ imminet pulmo, flabelli ritu ſpiritus hauſti redditique uiciſſitudine cor præcipue refocillans, quod frigore modico recreatur. Cor autem totum muſculoſum,ac uelut ex neruaceis filis cõtextum, duos habet ſinus aut ſpecus ſiue receſſus, arcana ſpirituũ ac ſanguinis receptacula.

Lingua rõ.

Pulmo ſpongiæ in morem leuis & cauer-
noſus, ungulæ bubulæ forma in duas fi-
bras diuiditur, quo magis capax ſit ſpiri-
tus,motúque alterno reddat ac recipiat.
Ventriculus ſub ipſis præcordijs eſt, cui à
dextris proximum eſt iecur, iecori anne-
xum fel eſt: ad læuã eſt lien. Inferiori uen
triculo adhæret inteſtinum quod ieiunũ
appellant,propterea quod nihil eorũ quæ
accipit retinet,ſed protinus in tenuius inte
ſtinum,ſed ſinibus uehemẽter inuolutum
tranſmittit. Huic annexum eſt aliud inte-
ſtinum tranſuerſum, quod cæcum appel
lant, huius extrema pars eſt inteſtinũ qđ
rectum dicitur,per quod excernũtur craſ-
ſiores ciborum reliquiæ. Nam à renibus
per uenulas albas, quas ureteras dicunt,
urina diſtillat in ueſicam. Iam ea pars cor
Linguæ ſitus. poris qua coitus peragitur,infra uentrem
ſortita eſt uelut extremũ locum. Linguæ
uero ueluti cordis ac mentis interpreti, in
medio locum dedit, nimirũ ut & cerebro
ſubiaceret, nec procul abeſſet à corde, ſu-
perne in propinquo habens ſenſuũ omni-
um organa,oculos, aures, ac nares. Nam
guſtan

guſtandi uis linguæ peculiaris eſt: tametſi quidam, in quibus Ariſtoteles, tactum eſſe uolunt. Et prorſus extra cōtrouerſiam eſt guſtum abſque contactu non fieri. Cæterum an guſtum à reliquo tactu peculiaris aliqua differentia ſeparet, non admodum ad hunc locum pertinet. Certe tactus, qui per omneis corporis parteis ſparſus eſt, adeo non deeſt linguæ, ut uix uſquam ſit hæc ſentiendi uis ſubtilior. Ab ima uero ſui parte religata eſt à præcordijs, domicilio cordis. Nec attinet hic in quæſtionem uocare, utrum in cerebro an in corde ſit mentis humanæ ſedes, quū tanta ſit utriuſque cognatio, ut altero uitiato, protinus & alterum deficiat. Proinde quū naturæ prouidētia linguæ ſedem in altiſſima corporis parte tribuerit, nonne ſatis declarauit nobis huius membri dignitatē? Deinde quod in cōfinio cordis & cerebri ſitam eſſe uoluit humanæ mentis interpretem, an non euidenter docuit, eam non oportere diſcrepare à corde, ſed obtemperantem eſſe rationi cui ſubiecta eſt? nec prius in uocem debere prorumpere, quàm adhibi

tis in conſilium uicinis ſenſibus, præcipue auribus atq; oculis, quibus inter corporis ſenſus principatus tribuitur: Sed multo magis conſulendæ ſunt interiores animæ uires, intellectus ſeu ratio ac memoria, qui bus & ipſis ſedes & officinæ ſunt in cere-bro. Vnde ſatis liquet quàm præpoſtere faciant hi qui prius linguam laxant in uer ba quàm audierint aut uiderint, aut quàm ani mo perpenderint quale ſit hoc de quo ue-lint loqui, aut quales hi ſint apud quos uer ba facienda ſunt, quum oporteat huius membri miniſterium omnium eſſe poſtre mum. Quoniã autem hoc membrum nõ in ſimplicem uſum nobis addidit, ſed orga num eſſe uoluit, primum ſumendi potus ac cibi, deinde uocis proferẽdæ, tertio ſer monis articulati, uidere eſt operæpreciũ, quàm exiguam & informẽ corporis por-tionem, rudique carnis maſſæ ſimilem, ad tam uarium miniſterium finxerit accom-modatam. Primum ipſam finxit carnoſam, membranulis ac uenulis interſperſam ad-mixta pinguedine, ſed leuem tamen, ac fa-cile quouis uolubilẽ, ſuperne aſperiorem,

Varius linguæ uſus.

præ

præſertim in medio ceu dorſo quo palatū maxime cōtingit, etiamſi hac quoq; parte homini minus aſpera eſt quàm animantium pleriſq;: inferne uero tota leuis: quóque uolubilior ſit, adeſt illic perpetuus humor, ut ipſa uda ac lubrica in udis ac lubricis quodammodo natare uideatur. Ad imam partē qua latiſſima eſt, & in ſpeciē uicinæ carnis deſinit, duo coeunt itinera tenuiſſimo diſcrimine, quorum exterius, Græci uocant ἀρτηρίαν τράχειαν, ſpiritum tranſmittit pulmoni, ac uiciſſim reddit. Alterum interius, quod à quibuſdam ſtomachus dicitur, mollius eſt, ac cibū tranſmittit in uentriculum. Ipſi uiarum cōfinio imminet caruncula, quæ Græcis hinc dicitur epiglottis: huius officiū eſt claudere meatum uocis, quo cibus ac potus citra noxā tranſmittatur in uentriculum. Rurſus aliò ſe mouēs, ſpiritui cōmeanti uitam aperit. Iam additus eſt linguæ peculiaris quidam humor, qui niſi miſceat̄ cibo, deinde accedat cōtact⁹ linguæ ac palati, nō fit guſtus. Eam uim licet ꝑ omnē linguā ſparſam, tñ ī poſteriore eius ꝑte tradūt eſſe acerrimā.

Vnde

Vnde hanc Græci quidam dixere γεῦσιν.
Communi quidem tactu dijudicat, quid
aſperum quid leue, quid calidum aut frigi
dum, tanta ſubtilitate, ut ne tenuiſſimus
quidem pilus cibo admixtus illam fallat.
Cæterum innumera ſunt ſaporum diſcri-
mina, quæ peculiari contactu diſcernit.
Quot ſunt uini ſapores? Hos omnes pri-
mo guſtu agnoſcit ac dijudicat. Quid igi
tur hic attinet commemore piſcium, pecu
dum, auium, herbarũ, frugum, & aroma-
tum infinitas differentias? Seruit accipien
do cibo linguæ mobilitas, quæ ſe quum
uult dilatat, contrahit, demittit, erigit, ſu
pinat, ac repandam facit. In cæteris ani-
mantibus longior, ſed anguſtior, quorum
nonnullis uice manus eſt, ut bubus in car
pendo gramine, canibus in bibendo: ho-
mini breuior eſt, ſed latior ob formandas
uoces. Vnde fit, ut aues quæ imitãtur uo-
ces humanas, ferè linguam habeant cæte-
ris pro portione latiorem. Quin & ipſa
linguæ forma facit ad uocẽ promendam.
Vnde piſces quoniam linguam habent à
terreſtrib9 animantibus differentẽ, omni-
no

no muti ſunt. Noſtra lingua qua contin/
git dentes primores, ac profertur, acutior
eſt,ea pars proglottis Græcis dicitur. Ad
formandos uero uocum ſonos, ſeruit illi
palatum quoq; ac dentes, quibus ſeſe ua/
rijs modis afflectit,nũc diductis, nunc con
tractis,Seruiunt & labra, contracta, didu/
cta,porrecta. Denique ſeruiunt & fauces
cum ſuis & arteriæ muſculis,quorum mi/
niſterio uox exit grandior, acutior, obtu/
ſior,blandior, auſterior. Porrò quum ſin/
gulis animantibus terreſtribus natura pe
culiarem dederit uocem, ſolus homo uni/
co linguæ plectro omnium uoces imita/
tur tanta ſimilitudine, ut ſi tantum audias
imitatorem,credas uagire puerum, grun/
nire porcum, hinnire equum, uxorẽ cum
marito rixari,coccycem certare cum luſci
nia.Expende nunc mihi literarum,ſyllaba
rum,ac uocum differentias,linguarum pe
culiares hiatus,ſtridores,ac ſibila.Has tan
tas uarietates unicũ illud plectrum effin/
git ac reddit in diuerſarum gentium com/
pluribus linguis. Nam ferunt Mithridatẽ
regem uiginti duas linguas ſic tenuiſſe, ut
uni

unicuique ius redderet ſine interprete. Si hoc potuit homo barbarus, & regni negociis diſtētus, quid faceret Atticus nulli rei uacans niſi formandæ linguæ. Itaque non omnino temere ſic hominem notauit ænigma uetus, primum quadrupes, deinde bipes, mox tripes, per omnes terras uolitat, & omniū animantium linguis loquitur. Sunt autem muſices harmoniæ quædam ac numeri modique, qui ſecreta quadam energia ſedant aut mouent diuerſos hominum affectus. Ea res quum diuerſis organis peragatur ab artificibus, omnium uim ac potentiam unicum linguæ plectrum complectitur, Hæc ad bellum tuba eſt aut cornu, eadem receptui canit quū libet: ad hilaritatem tibia eſt, ad uoluptatē cithara, eadem quum uult lugubre canit. Miramur piſcem remoram corpuſculo puſillo nauim ingentem plenis uelis citatam repente ſiſtere, & non miramur linguam haud ita multo maiorem remora, tot hominum milia quocunque lubitum eſt uocare, reuocare, concitare, ſopire, nec ciuitatem modo cum ciuitate, uerū etiam Afri-

Remora piſcis.

cam,

Aſiam, & Europam inter ſeſe cōmittere. Quid igitur hoc membro felicius? quid potētius? Sed rurſum quid periculoſius? Proinde natura talem addidit temperaturam, ut ſi quando res moram nō patitur, ſed præſentem orationē poſtulat, in promptu ſit uſus linguæ. Sic Crœſi filius ſeruauit patrem, & gladium in caput illius uibratum inhibuit. Cæterum quemadmodum natura uoluit linguam humanæ uitæ moderatricem eſſe promptam officio, ita diligenter admonuit, ne præcipiti petulantique facilitate perniciem adferret pro utilitate, exitium pro officio, uenenū pro remedio, eoq; quum oculos binos, aures binas, nares binas addiderit, unicam duntaxat linguam dedit, quumq; aures ſic finxerit homini, ut uelit nolit ſemper habeat patulas, quæ nec claudi poſſunt nec auerti, quod tamen uidemus multis animantibus non eſſe negatum, nimirum ipſa re clamitans quod docet Iacobus in epiſtola: Sit autem omnis homo uelox ad audiendum, tardus ad loquēdum: Tum oculos quum non niſi tenui pellicula texerit,

ad

ad ſomnum duntaxat, linguam uelut in ſpecum abdidit, eamq́ꝫ tot uinculis alligatam, ſuperne ſub extremis palati partibꝰ, deinde ad utrunqꝫ latus faucium extremarum, tũ retinaculis ad pectus tendentibus: inferne uero in mandibula inferiore uſqꝫ ad uallum dentium, quæ pars Græcis hypoglottis dicitur, ſic aſtrictam, ut nõnullis inciſione ſit opus, quo loquãtur explanatè: atqꝫ adeo Varro putat linguã à ligando dictam eſſe. Ad hæc oppoſuit geminũ uallum, ac repagula dentium triginta duorum. Nam et Homerus ſignificanter ἕρκος ὀδόντων appellat, quo uel morſu uulnereq́ꝫ coërceri queat, ſi minus obtemperet rationi. Nam & in prima ſtatione collocauit dentes ad uulnerãdum aptiores, quos ob id Græci τομεῖς appellant. Neqꝫ raro uſu uenit incautius inter edendum uoluentibus linguam, ut dolore admoneantur non temere proferendũ hoc membrum. Mox & ualuas obiecit labiorũ, uidelicet docẽs in lingua precioſum eſſe theſaurũ, quã ſic recõdiderit, ſed cuius intempeſtiuus atqꝫ immoderatꝰ uſus ſummũ habeat piculũ, quam

quam tot retinaculis cohibitam, non ſim-
plici munimento præſepſit, aduerſus effre-
nem petulantiam, non promēdi uerba ſed
fundendi temere quicquid in buccam ue-
nerit. Quo uitio uix aliud fuit apud ethni- *De linguæ*
cos etiã homines deteſtabilius, quod gra- *uitijs quid*
uiter M. Cato ſummi probri loco obijcit *ſenſerint*
M. Celio, non uitium appellans ſed mor- *priſci.*
bum, qui ſi quem teneat, non aliter illũ ue
xet inſatiabili libidine garriendi, quàm ue-
ternus bibendi atq; dormiendi. Huius au-
tem morbi tam impotentem ait eſſe uim,
ut qui eo laborat, non ſolum ad quamuis
occaſionem indulgeat uitio ſuo, uerũ etiã
ſi deſit qui audiat, ipſe ultro conducat con
uocetq; quorum aures oneret inani loqua
citate, non aliter quàm ſolent circũforanei
pharmacopolæ, qui poſita mẽſa populum
ad ſe pelliciunt ingentibus promiſſis. Atq;
hos magna linguæ uolubilitate multa mi-
ráq; iactantes, audiunt quidem aliqui, ne-
mo tamen illis auſcultat, quod fide careat
illorum oratio. Itaq; uerba quidem illorũ
audiuntur ab his quibus nihil eſt quod a-
gant domi: nẽmo tamen eſt omnium qui
ſe illis quamlibet prodigioſa remedia polli

centibus,auſit committere ſi ægrotet. Eidē
Celio M. Cato exprobrat parem facilita/
tem uel loquendi uel tacendi: Fruſto, in/
quiens,panis cōduci poteſt, uel uti taceat,
uel uti loquatur, ſignificans homini nihil
eſſe turpius quàm habere linguam uilem
pauloq́ uenalem,uel ad dicendum quidli/
bet,uel ad ſilēdum quum res poſtulat ora/
tionem,quod genus homines Græci non
ineleganti uocabulo γλωσσογάστορας appel
lant. Verum de Catone fortaſſe nemo ma
gnopere mirabitur, ſi uiro mere Roma/
no,nec ullis Græcanicarum artium delicijs
effœminato diſplicuit inepta garrulitas,
quum M. Tullius qui totam ætatem con-
ſumpſit in eloquentiæ ſtudio, cuiuſque ce
lebratur illud,concedat laurea linguæ,ma/
lit indiſertam prudentiam, quàm ſtultam
loquacitatem, neque quicquam arbitretur
furioſius, quàm uerborum uel optimorū
atque ornatiſſimorum inanem ſonitum,
nulla ſubiecta ſententia. Etenim qui ſic lo/
quuntur neſcire uidentur ſe loqui,ſed quē/
admodum de furentibus uatibus dictum
eſt,dant ſine mēte ſonum,quum nec cogi/
tēt quid loquātur,nec intelligāt ſuas ipſorū
uoces

uoces, quæ nõ proferuntur ſed excidunt. Eoq́ꝫ ſæpenumero fit, ut quemadmodũ nõ præcogitãt quid dicturi ſint, ita nec meminerint qd dixerint, adeo ut nonnunq̃ꝫ quæ temere dixerunt, pari impudẽtia ſe dixiſſe pernegẽt. Homerus aũt quum Therſiten proponeret omnium deterrimum turpiſſimumq́ꝫ, qui ad obſidionem Troiæ uenerant, nihil in eo deſcribit accuratius, quàm immodicam, citráqꝫ delectum, inconditã, clamoſam pariter ac rabioſam loquacitatem. Sic enim habet carmen: *Therſites loquax.*

Θερσίτης δ᾽ ἔτι μοῦνος ἀμετροεπὴς ἐκολῴα

ὅς ῥ᾽ ἔπεα φρεσὶν ᾗσιν ἄκοσμά τε πολλά τε ᾔδη

μάψ. Modus in re quauis optimus etiã ꝓuerbio dicit̃, qui tñ nuſq̃ꝫ indecẽtius aut periculoſius abeſt, q̃ꝫ in dicẽdo, unde Therſiten ἀμετροεπῆ uocat, nec eũ dicit loq ſed tumultuari, ἐκολῴα. Multa nouerat dicere potius q̃ꝫ apta, eáqꝫ nullo delectu, nulloq́ꝫ ordine ꝓfũdebat, uñ & ἄκοσμα uocat poëta. Qm̃ aũt huiuſmodi linguæ uolubilitas intẽpeſtiua fructu caret, ſed officit magis, addit μάψ. Ferè fit aũt ut q ſtultiſſime loq̃ces ſũt, improbiſſime uociferẽt̃, nec hoc uitiũ tacuit poëta: ὀξέα, inqt, κεκληγώς, ac mox

Αὖταρ ὁ μακρὰ βοῶν Ἀγαμέμνονα νείκεε μύθῳ.
Quod uitium ſalſiſſime taxaſſe ferunt Ciceronem, qui dixerit oratores argumentis impares ſic ad clamorē, ut claudos in equū conſcendere. Iam poëta Therſitæ dictionem, contentionem & iritationem appellat, non orationem, & ideo nō tacet Therſiten præ cæteris infenſum fuiſſe Achilli & Vlyſſi, quorum uterq; fingitur, & ad dicendum inſtructus, & ad rem gerendam ſtrennuus. De Vlyſſe non eſt opus ut doceam. De Achille, quoniam rerum geſtarum gloria, eloquentiæ ſuæ laudem obſcurauit, proferam Homeri teſtimoniū, ſiquidē Iliad. ι. de Phœnice, qui Achillis adoleſcētiam inſtituerat ſic loquitur:

Διδασκέμεναι τάδε πάντα,
Μύθων τε ῥητῆρ᾽ ἔμεναι, πρηκτῆρά τε ἔργων.

Iam eloquentiam Neſtoris Vlyſſis & Menelai, quāquam diuerſis uirtutibus placuerunt, tamen diſſimilem facit Therſitæ loquacitati, Neſtori tribuens orationem melle dulcius fluentem ex ore ſenili, Vlyſſi tribuit grandem ac uehementem, ſed hūc diu cogitabundum facit antequam incipiat dicere, & addit ingentem uocem è pectore depromi.

depromi. Menelao tribuit argutam breui loquentiam, ac dictionem nuſquam aberrantem à re, contra Therſitæ affingit orationem amarulentam, deinde nullo rerum ac uerborũ delectu, ſed temere profuſam, ut lingua cogitationem præueniret, poſtremo rabioſe clamoſam, & inani uerborum ſtrepitu radentem aures. Proinde quum alijs oratio ſuauis, cordata grauisq;, copioſa ubi res poſtulat, breuis & arguta quum opus eſt, apta rebus, tempori ac perſonis ſummam laudem parere ſoleat: Therſites dum ſceptro percuſſus fundit lachrymas, riſui eſt exercitui, ſuo malo diſcens tacere, qui loqui non didicerat, ne non uerũ eſſet quod ſcripſit Euripides: ἀχαλίνων στομάτων, ἀνόμου τε ἀφροσύνας τὸ τέλος δυστυχία. Non potuit ſignificãtius exprimere linguam temere uagam ac liberam incogitanter effutientem quidlibet, nullo certo conſilio perpendẽtem, quid deceat, quid expediat, qd non, quàm quod ſic garrientis os dixit effrene, quodq; incogitantiam eius dixit exlegem. Quemadmodum autẽ equus nullo freno coërcitus, ſæpenumero tum ſeſſorem tum ſeipſum in præcipitium aliquod,

Menelaus paucilo quus.

aut in paludem defert,perdens ſimul & pe
riens:ita lingua niſi rectæ rationis modera
tione coërceatur,exitium adfert,nõ ſolum
his qui auſcultant creduntq́ꝫ dicenti, uerũ
multo ſæpiſſime ei qui ſic temere deblate/
rat. Qualem fructũ adfert ager natura qui
dem bonus,ſed neglectus,talem adfert lin
gua ſuæ permiſſa libidini. Nam ego τέλος
in hoc Euripidis uerſiculo, nõ finem ut ha
ctenus literatis uiſum eſt,ſed uectigal arbi/
tror ſignificare. Vnicuiqꝫ membro corpo/
ris ſuus uſus eſt deſignatus;qui ſi rectus ſit,
nonnullam adfert commoditatem: ſin mi/
nus,incommodo quidem aliquo mulcta/
tur qui abuſus eſt,ueluti qui perperam cer/
nit fortaſſis impingit,& aut tibiæ liuorem,
aut fronti tuber conciliat,uerum ut linguæ
moderatio ſummam adfert & gloriã & uti
litatem,ita ſi quis abutatur, pro fructu reci
pit exitium. Fortaſſe leue damnum eſt pe/
cuniæ diſpendium,uerum ut in primis pre
cioſa poſſeſſio eſt honeſta fama,ita grauiſ/
ſimum eſt damnũ huius iactura. Sed hoc
quoqꝫ grauius damnũ amiſſio uitæ, uel ob
id quod ſemel amiſſa, nullis artibus queat
reparari,quũ pecuniæ iactura facile ſarcia/
tur,

tur, famæ licet ægre tamē aliquo modo cor
rigi poteſt: Sed omnium grauiſſimum eſt
animæ iacturam facere, hoc eſt æternā per
dere felicitatem, ac ſempiternam mortē lu
crifacere. Hæc omnia mala, quū potiſſimū
nobis proficiſcantur ab intemperantia lin/
guæ, nónne uidetur hoſtis ſuæ ſalutis, qui
tam frugiferi, ſed eiuſdē tam pernicioſi mē
bri curam negligit? Quoniam autē famæ
iactura leuior habetur quàm pecuniæ, præ
poſtero quidem iudicio, ſed plurium: hac *Infamia lo/*
de re prius dicam. Sunt uitia quæ cōciliant *quacitatis.*
odium aut inuidiam, uelut arrogantia &
uiolentia: ſunt quæ contemptum, ueluti lu
xus & libido, ignauia & ſtultitia, nullum ta
men omniū reddit hominē uel uiliorē, uel
magis aſpernabilē, ac magis etiā inuiſum
quàm futilis & importuna loquacitas: Id argu/
unt tot probroſa ueterū cognomina, tot di
cteria, prouerbia, fabulæ, quibus taxarunt
homines huic obnoxios morbo, ut quū lo
qui nō didicerint, tamē tacere nō poſſint.
Eupolis enī illos nō loqui ſed garrire dixit,
depingens huius generis quempiam, λα/
λεῖν, inquit, ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν.
Sic poëta diſtinxit, λαλεῖν & λέγειν quem/

admodum Saluſtius loquentiã ab eloquẽtia: Satis, inquit, loquentiæ, ſapientiæ parũ. Nam ut eloquentia nunquam abeſt à ſapientia, ita loquacitatis uitium ſemper cum ſtultitia cõiunctum eſt. Celebris eſt & Epicharmi uerſiculus, quo notauit hominem, impendio garrulum, qui quum non ualeret dicendo, tamen ob linguæ uitium tacere non poſſet, οὐ λέγειν inquit, δεινὸς, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος. Ariſtophanes poëta multis inſignibus uocabulis, ac uelut in hoc ipm cõfictis depinxit hominẽ improbæ loquacitatis: ἄνθρωπον, inqt, ἀγριωπὸν, αὐθαδόστομον, ἔχοντα ἀχάλινον, ἀκρατὲς, ἀπύλωτον στόμα, περιλάλητον, κομποφακελορρήμονα. Sunt quos etiam ſi ratio nõ cohibet à ſtulta garrulitate, tamẽ coërcet pudor, & idcirco poſuit agreſtem improbitatem, ἀγριωπὸν appellans. Deinde quoniam iſti ſolẽt magnis clamoribus aſſeuerare omnia, neq; cuiquã concedere, ut ſemper inſcitiæ comes eſt cõfidentia, αὐθαδόστομον uocauit. Porrò effrenem linguæ petulantiam, & quandam ut ita dixerim, garriendi temulentiam, deniq; futilitatem nihil quamuis arcanum continentis, tribus aptiſſimis uerbis denotauit,

ἀχάλινον,

ἀχάλινομ, ἀκρατὲς, ἀπύλωτρμ σόμα, quorũ primum ſumptum eſt ab equis freno carentibus, alterum à uino indiluto, tertium ab ædibus, quæ carent foribus, quod malũ Græci ſimili uerbo dicunt ἀθυρωγλωτίαμ καὶ ἀθυρωσομίαμ. Orationem exuberantem ac ſuperfluis redũdantem Græci dicunt περιττολογίαμ, quod uitium in eruditorum etiam ſcriptis & deprehenditur & excuſatur. Iam περιλάλητομ ſignificãter dixit Ariſtophanes hominẽ q præter modũ eſſet garrulus, ut intelligas eũ duplici nomine intolerabilẽ, partim qđ meras nugas effutiret, qđ ipm puerile ac muliebre eſt, uel inſani potius, partim quod hoc ipſum faceret immodice. Tertia uox eleganter ex tribus dictionibus eſt compoſita, ex κόμπος quod ſonat faſtum & arrogantiam, & φάκελος quod declarat faſciculum ſiue congeriem, & ῥέω quod fluo ſignificat, unde & ῥῆμα & ῥῆσις, ut intelligas ſermonẽ citra delectum temere profluentem nõ ſine arrogantia. Quin & alijs probroſis appellatiõibus Græci genus hoc hominum denotant. Etenim quũ dicendi gnaros appellent ῥήτορας ac λογίους, iſtos moleſte loquaces uocãt λάλους, φλυαρούς.

ρους,ἀδολέσχεις, nec minus ignominioſis uocibus deſignant hos Latini, linguaces, locutuleios,garrulos,uerboſos, uaniloquos, nugones,blaterones, ac rabulas appellantes,nec loqui dicuntur ſed nugari, garrire, blaterare,loquitari,rudere,gannire, obſtrepere,obtundere,obturbare,coaxare,rugire,latrare,mugire,grunnire,cornicari, crepitare,tinnire. Quin & ſophiſtarũ loquacitas tametſi nõ indocta,magno odio fuit apud ueteres. Iam uero quot prouerbijs exagitatus eſt olim hic hominũ morbus, ſumptis undiq; metaphoris ab omni rerũ & animãtium genere,quæ ſtrepitu ſuo moleſtiam adferunt auribus. Hinc illa: Turture aiunt loquacior eſt,pica,graculo,ſturnoue loquacior: Magis obſtreperus anſere. Cicada uocalior, Caute aut littore loquacior, Magis garrulus quàm Citeria. Quin & ipſum hominem garrulum & obſtreperum uocamus Architæ crepitaculum, qui finem loquendi facere neſcit, Dodonæum æs, Arrhabium tibicinem, Spermologon, Dauliã cornicem, Tellenitiã echo, balneatorem. Quin & nihil nõ effutientem, ſi qd arcani creditum ſit, doliũ pertuſum appellant.

Prouerbia in loquaces.

lant. Morbum autem ipſum ſignificanter ἄοινον μέθην dixere Græci, quod queadmo dum uulgus hominum uino calefactũ ſo/ let effutire ſilenda, ita quidam loquendi li/ bidine ueluti temulenti redduntur, quoq; diutius garriunt, hoc effutiunt ineptiora. Battologiæ conuicium habent etiam Euã/ gelicæ literæ, licet à fabula natum, nimirũ à Batto paſtore, cui Mercurius qui boues abegerat, uaccam dedit ne furtum prode/ ret, ille promiſit ſe ſumma fide taciturum, mox reuerſus mutata ſpecie ſimul cum uo ce, pollicitus eſt taurum cum uacca ſi fur/ tũ proderet, ac protinus ille: Sub illis mon tibus, inquit, erant, & erant ſub montibus illis. Riſiſſe traditur Mercurius ac Batti battologiam imitatus, & me mihi perfi/ de prodis, me mihi prodis ait, ſimulq; in/ fidæ linguæ hominem uertit in lapidem, qui Latinis index dicitur, quo aurifices explorant aurum, atque ut hic feſtiuiter adiecit poëta:

Battus fu tilis.

In nihil merito uetus eſt infamia ſaxo.

Ad hæc queadmodũ balneatores ob mor/ bum garrulitatis iam olim male audiunt, ita male audiũt & tonſores, qđ ad utroſq;

conue/

conueniant homines ocioſi & loquaces, quorum contagio redduntur ipſi quoque tales. Afficta eſt & huic rei fabula: De Midæ auribus frequenter audiſtis: eas quum rex purpureis tiaris tegeret, tonſorem tamen famulum fallere non potuit. Is quum arcanum nec auderet proferre ob metum domini, nec tacere poſſet ob naturæ uitiũ, ſeceſſit in agrum deſertum, & in effoſſam terram depoſuit uoces, quas continere nõ poterat: Auriculas aſini Mida rex habet, mox regeſta terra foſſam operuit, ne qua poſſent uenire in publicum, ipſe abijt exoneratus. In eo loco poſt enatum eſt arundinetum: itaq; arundines uocem ex ima terra hauſtam ſparſerunt in uulgus, ſic ut nihil iam eſſet notius quàm illud, Auriculas aſini Mida rex habet. Nihil uetat ridere fabulam, modo quod ſubeſt uere ſerium figamus animo. Quot hodie uidemus huic tõſori ſimiles, quibus ſi quid arcani credideris, ſic parturiunt quaſi rumpendi, niſi rurſus in aliquem effutiant quod acceperũt? Quærunt aliquem ſui ſimilẽ, & multis obteſtationibus ſtipulati perpetuũ ſilẽtium, deponunt onus: Ille rurſus quærit alterũ, & hic

& hic rurſus aliũ, ita ſit deniq;, ut intra paucos dies populus ſciat, quod uni creditum erat. Interdum & uulgus uerum uidet, eſt ubi peccet. Attamē inſignis & euidēs morbus ſit oportet, & à quo naturæ ſenſus uehementer abhorrent, quem imperita multitudo tot ſcommatis, tot prouerbijs, tot conuicijs, ac fabulis proſcindendum exiſtimauit, quot nec furtum nec adulteriũ, nec inceſtum lapidauit. Si leue pondus habet unius cuiuſpiam è populo calculus, certe tot nationum ac ſeculorum conſenſus non poteſt uideri leuis momenti. Deniq; non hæc populi ſuffragia ſunt, ſed oraculum potius naturæ. Iam uero perlongum futurũ ſit, ſi referre pergam, quot dicterijs, quot apophthegmatis uiri graues ac ſapientes hũc intēperātis linguæ morbũ taxauerint. Inter omnia dicēdi genera laudatiſſimum eſt quod Atticum appellant, quod id longiſſime recedat ab inani tumultu uerborũ. Lacedæmonij uero, quorum alijs in rebus prae cæteris Græciæ nationibus laudatur integritas, cum primis inuiſam habebāt inanem garrulitatem, factis ſtrennui, uerbis parciſſimi, adeo ut nullum linguæ artificiũ *Laconiſm⁹.*

recipe-

reciperent,quod artificio uicina ſit fraudulentia,ſic exiſtimantes oportere ſermonẽ bonorum uirorum è pectore proficiſci, nõ ab arte. Quanquam & apud Romanos ſero contigit honos Rhetoribus, diuq́ꝫ controuerſum fuit,utrum orãdi facultas ab arte proficiſcatur an à prudẽtia, & Rhetorũ præcepta, quæ poſt à Græcis tradita ſunt, plus ne conducant ad bene dicendum,an officiant. Certe Ciceronis ætate nõ defuerunt,quibus diſplicebat ea forma,qua perfecti oratoris uelut exemplar quoddã propoſuerat. Sanè Bruto uiro ſingulari prædicto integritate probata non eſt. Atq́ꝫ adeo in ipſa Athenarum urbe omnium curioſarum artium uel parẽte uel nutrice mire inuiſum erat nomẽ ſophiſtarũ, qui tum temporis Rhetoricen profitebantur,ſed magis ad oſtentationẽ q̃ ad res ſerias obeundas. Non hæc eò tendunt ut damnem artem, quam nõ grauatus eſt & Ariſtoteles philoſophus tantus ac tam ſerius accurate tradere: ſed ut intelligamus q̃ ſit omniũ ſenſui moleſta,futilis loquacitas, quũ ars omniũ ferè pulcherrima,ob huius affinitatẽ apud pleroſq́ꝫ male audierit. Sed ad Lacedæmo

nios redeo, quibus adeo fuit inuiſa loqua/
citas ut Cteſiphontem,uirum alioqui facũ
dum ac diſertũ,qui ſe prædicarat de re qua
uis uel totũ diẽ poſſe dicere, apud ſe uiue/
re paſſi nõ ſint,quod boni oratoris eſſe di/
cerent,habere ſermonem rebus parem, ut
nec breuior ſit in dicendo ꝙ res poſtulat,
nec prolixior.Siquidem utrunqꝫ Theatri/
cum eſt,quod profitebantur quidã loqua/
ces uerius ꝙ eloquẽtes,& res ampliſſimas
in arctũ contrahere,& res minutiſſimas in
immenſum uerbis attollere. Quin etiã iux
ta rhetorum ſententiam inter oratoris ui/
tia uix aliud nocẽtius,quàm ſuperflua uer/
borum congeries. Quid enim agas apud
iudicem,uel audiendo defatigatum,uel ob
turbam uerborum non tenentem quæ di/
xeris? Proinde merito laudatur illud Cleo menis,apud quẽ quũ Samiorũ orator, ora
tione uerboſiore conatus eſſet pſuadere,ut
aduerſus Polycratẽ bellũ ſuſciperet, hũc in
modum reſpondit: Quæ principio dixiſti,
non memini,eóqꝫ nec media intellexi. Cæ
terum poſtrema mihi nõ placẽt. Nec huic
diſſimile eſt, quod ferunt de Cleomene
quodã altero Cleombroti filio, apud quẽ

Cleomenes. *Cleomenes* *Cleombroti.*

quum

quum quidam haberet orationem æquo prolixiorem, ille offenſus dicentem interpellans, quorſum, inquit, mihi de rebus puſillis magna texis procœmia? Decet enim ut oratio congruat rebus, de quibus uerba facis. Nec infeſtiuiter huiuſmodi morbū taxauit Ariſtoteles, apud quem quum quidā diu multumq́ꝫ loquutus ſubieciſſet, uelut excuſans ſuam loquacitatem apud Philoſophum: Nugatus ſum, inquiens, apud te philoſophe: Non per Iouem, reſpondit, apud me quidem. Nam ego ad nihil omniū quæ dixiſti aduerti animum. Nihil à philoſopho dici potuit grauius, nihil in loquutuleium acerbius. Feſtiuum & illud Archelai regis, à quo quū tonſor impendio loquax, circumponens lintea, ſubinde rogaret quo modo uellet radi, Silendo, inquit. Necꝫ uero Lacedæmonijs tantum placuit breuiloquentia, quāquam ab his Laconiſmus nomē inuenit, ſed & Phocion uir apud Athenienſes incorruptiſſimus, quum ambularet in foro cogitabundo ſimilis, & ex amicis quidam illi dixiſſet: Videris cogitabundus ò Phocion: Iſtuc uero recte cōiectas, inquit. Nam apud me perpēdo, num quid

Ariſtoteles. *Archelaus.* *Phocion.*

ex his

ex his quæ dicturus ſum apud Atheniẽſes reſecare poſſim, aut prætermittere. Mire taxauit obiter aliorum ſtudium, qui magna ſollicitudine meditantur ut quàm copioſiſſima ſit oratio. Qui mihi uidentur non minus inepte facere, quàm q ſolliciti ſunt, non ut lautum, ſed ut lõgum ſit conuiuiũ. Eam curam uir prudens iuxta ac probus, ad ſermonis compendium trãſtulit. Idem Leoſthenis orationẽ, qua conabatur multis magnificiſq; promiſſis populum Athenieñ. ad bellum concitare, dixit ſimilẽ eſſe cupreſſis, quæ cum pulchræ ſint ac proceræ, fructum tamen nullum adferunt. Herculem in primis colebant Lacedæmonij, nimirum potius exemplum bene gerẽdæ rei, quàm bene dicendi. Itaq; quum rhetor quiſpiam encomium Herculis, quod ingẽti ſtudio compoſuerat, recitare uellet apud Antalcidam Lacedæmoniorum ducẽ, tanquam initurus ampliſſimam gratiam, ille non paſſus eſt: Quis, inquiens, illum uituperat? Adeo iudicabat omnem orationem eſſe repudiandam, quæ nõ fieret de rebus neceſſarijs. Siquidem apud eos qui de præclaris uiris male ſentiunt, nonnunq; opus

Antalcidas.

eſt oratione, Cæterum in eo laudãdo, quẽ nemo uituperat, ſermonem abſumere, per inde eſt, ac ſi quis patrocinetur alicui, quẽ nemo peragit reum. Quàm uir hic non tu liſſet rabulam linguæ petulantia debacchã tem in mores proborum, qui dei ſui lauda tionem ideo non tulit, quia nõ putabat ne ceſſariam? Huc pertinent & illa, quæ de

Agis. Agide Archidami filio prodita ſunt. Hic Abderitarum legatum, poſt uix finitam lo quaciſſimam orationem rogantẽ, quid ſu-is ciuibus eſſet renunciaturus, ita taxauit, Renuncia, inquit, illis, te mihi tantum tem poris patienter auditum fuiſſe, quãtum tu dicendo conſumpſiſti. Simili dicto percuſ ſit oratorem Perinthiorum qui quũ uſus oratione prolixiore, rogaſſet, quid reſpõſi relaturus eſſet ad ſuos Perinthios, q̃d aliud inquit, quàm te uix feciſſe finẽ dicendi, me uero tacendi. Nónne legationis huius fru-ctum omnem intercepit linguæ loquacio-ris intemperantia? Huius generis ferè ſunt orationes illæ ſolẽnes, quibus hodie princi pes torquẽtur uerius q̃ honorant̃, dũ ſuas laudes nõnunq̃ & falſas uel cũ rubore, uel cũ tædio cogũtur audire, ne pereat oratori

ſuus

ſuus labor fortaſſe trimeſtris elaborandæ
orationi impenſus. Ageſilaus cuidam præ *Ageſilaus.*
dicanti ſophiſtam quempiam, tanquam
admirandum artificem, quod res minutas
uerbis amplificaret: ~~Ego, inquit, ne furorē~~
~~quidem bonum duxerim, qui magnū cal/~~
~~ceum inducat exiguo pedi.~~ Vſq; adeo cor/
datis ac prudentibus uiris graue tormen/
tū eſt inanis linguæ uolubilitas. Et in hoc
uitium ferè incidunt, qui dialecticorum ac
rhetorum præceptis, declamatorijſq; palæ
ſtris, linguam potius armant uerbis, quàm
pectus honeſtis rationibus. Vnde non in/
iuria celebratur à ſapientibus illud Agaſi/ *Agaſicles.*
clis dictum, apud quem quum quidam di/
ceret ſe mirari, quod Philophane ſophi/
ſta non uteretur dicendi magiſtro. De/
cet, inquit, me eſſe illorum diſcipulum,
quorum ſum & filius. Quid didicerat uir
cordatiſſimus à ſuis maioribus? non epi/
cheremata, aut enthymemata, aut ſche/
mata, aut amplificandi rationes, ſed exem
pla fortiter integréque gerendi principa/
tum. Quàm credimus huic animo diſpli/
cuiſſe ſtultam ac muliebrem loquacitatē,
qui dicēdi rationem ſuapte natura frugife/

trā grauatus eſt ab artifice celebri diſcere? Quid ſi hic incidiſſet in talem rabulā, qualē nobis depingit Flaccus in ſermonibus, ſic hærentem, ut excuti non poſſet, ſic obſtrepentem, & quibuſlibet de rebus immodice garrientem, ut ferri non poſſet? Quū ſudor, inquit, ad imos manaret talos, dum quidlibet ille garriret, uicos, urbem laudaret: Deniq; fatalem diem ſibi iudicabat inſtare, qui in hominem tam garrulum incidiſſet, & Apollinis ope ſe ſeruatum exiſtimabat, quod tādem aduerſarius forte obuius ad tribunalia diſtraxiſſet iugulatorē. Itaq; quum ſermo nobis potiſſimū in hoc datus ſit à deo, ut homini cum homine cōuictus ſit iucundior: garrulitas facit, ut qđ ſuapte natura ſuauiſſimum eſt, ſi quis ſicut oportet utatur, id ſummā adferat uitæ moleſtiam. Videmus autem naturam in hoc maxime fuiſſe ſollicitam, ut omnia conciliaret, quamlibet in ſpeciē pugnantia. Huic conciliationi, uelut eſcam adhibuit uoluptatem: Per hanc commendauit gignēdæ prolis amorem, per hanc fouendi educandiq; ſtudium: per hāc effecit, ut ſenex ſeni, puer puero, puer ſeni, ſenex puero ſit amicus.

Horatius.

cus. Quin & leonum luporumq́ catulos fouemus, quamdiu nobis uoluptati ſunt. Hoc naturæ lenocinium in re omniũ optima, perdit garriendi morbus. Itidem & uinum quod natura peculiariter indulſit ad diſcutiendam triſtitiam, & exhilarandos mortaliũ animos, uitio noſtro uerſum eſt in fontem rixarum ac cædium, nec aliũde plus oritur moleſtiarũ, quàm ex eo, quod in moleſtiarum remedium datũ eſt. Quis autem non horret hominem phreneticũ? Nihilo iucundius arbitror adeſſe temulento. Nihil enim furioſo ſimilius quàm ira cõmotus, & ebrius. Et utraq; res adeo cognata eſt inſaniæ, ut non raro furor perpetuus excipiat iram pariter atque temulentiam. Quanquam & aliâs philoſophi nihil intereſſe putant inter iram & inſaniã, niſi quod ira furor breuis eſt. Nam bile deferueſcente, redit animi ſanitas, & uino cõcocto, redit ſobrietas. Nihil autem ſimilius ebrietati quàm garrulitas, adeo ut uulgus de huiuſmodi ſoleat dicere: Iſte ſibi cõciliat ebrietatem loquẽdo. Atq; hoc uidelicet turpior eſt nugacitas quàm ebrietas, qđ ultro noſtroq́; uitio ſit accerſita, quum ad bibendũ

ſæpenumero cogantur homines, quum ſæ-
pius obrepat imprudentibus temulentia,
uelut inexpertis: nonnunquam & uinũ im-
ponat, uiolẽtius quàm ſuſpicabatur is qui
bibit. Ita adoleſcens ille Terentianus, que-
ritur ſibi data uerba: Vicit, inquit, uinũ qđ
bibi. At dum accumbebam, quàm mihi ui-
debar pulchre ſobrius. Ideoq́ quæ effutiũ-
tur inter pocula, ſolent Bacchi uiolẽtiæ cõ-
donari, & uino inſcribi. Quemadmodum
Pyrrhus. Pyrrhus Epirotarum rex petulãtiæ gratiã
fecit militibus, quorũ unus reſpondit, Etiã
occidiſſemus te o rex, niſi lagena nos defe-
ciſſet. Nec in omnibus tamen ebrietas gi-
gnit linguæ petulantiam, ſunt quos mutos
efficiat, & ſomni magis appetentes quàm
garriendi, ut iam non ſit perpetuo uerum,
quod prouerbio dicitur, in ebrij lingua na-
tare, quod latebat in corde ſobrij. At quiſ-
quis ſuopte uitio linguæ temulẽtiam accer
ſit, quid habet quod prætexat, aut quo titu
lo culpam deprecabitur? Et tamen uinolẽ-
tius garrit, homo futilis ſobrius, q́ quiſquã
ebrius qui ſuapte natura non ſit obnoxius
huic malo. Iam habet ebrietas quæ uino cõ
ciliatur, commoda quædam, ob quæ lau-
dari

dari quoque meruit à Platone. Diſcutit pu-
dorem ſtupidum, ſerenat ingenij triſtitiã,
excitat animi torporem, rumpit inutile ſi-
lentium, aperit quædam uitia, quæ profue-
rat in hoc prodi, ut per hilaritatẽ citra gra-
uem offenſam ſoluantur. Denique quem-
admodum inter Lapithas & horum ſimi-
les nonnunquam bellum naſcitur ex pocu-
lis, ita inter multos ex compotatiunculis
nata eſt firma beneuolentia, ex inepta lo-
quacitate quid poteſt decerpi commodi?
Imò ſi philoſophis credimus, uinolẽtia nõ
eſt temulentia, niſi adſit linguæ petulantia.
Pronunciant enim definiendo, nihil aliud
eſſe temulentiam, quàm nugacitatẽ ex immo- παροινία.
dico uini potu. Proinde non omnino re-
prehendunt uinolentiam, ſi adſit ſilẽtium,
uerum accedens ſtulta loquacitas ex uino-
lentia facit temulentiam. Quin & uulgo
qui uino facti ſunt hilariores bene poti di-
cuntur, ebrij non dicuntur, niſi lingua deli-
ret. Atque hæc nugacitas, hoc quoque nò-
mine leuior eſt, quod ſimul cum uino de-
feruеſcit, nec unquam moleſta eſt niſi in-
ter pocula, quum nihil agitur ſeriæ rei. Gar-
rulus autem nullo non tempore, nullo nõ

loco moleſtus eſt ſua temulētia, nuſquam non obſtrepit, in coronis, in cōcilijs, in tri/bunalibus, in uijs, in ædibus, in nauibus, in uehiculis, in conuiuijs, in rebus afflictis dolorem conduplicans, in rebus lætis ceu nubes ac tempeſtas quædam exorta cōtriſtat om̄ia. In uectatione plus adfert uertiginis quàm ipſa iactatio, in nauigatione ſuo tædio ſuperat ipſam nauſeam. In itinere pedeſtri, facundus comes pro uehiculo eſt, at garrulus pro ſarcina eſt etiam in uehiculo. In compotationibus in quibus laudantur loquendi tacendiq́ꝫ uices, moleſtiā adfert pro uoluptate, dum per illum nec citharā audire nec fabulam ſpectare licet, nec aliorum accipere ſermones uiciſſim ac reddere. In theatro enecat iuxta aſſidētem, in foro male perdit bonas cauſas, uel quia tædio iudicem occidit, abſq; delectu modó que uerba profundens, uel quia tales fide carent, etiam quum uera loquuntur. In ferijs cōſultationibus diem eximit. Irrumpit in ædes moleſtus ſalutator, occurrit in triuijs, deducit, aſſectatur, inhæret pice tenacius, ſemper interim aliquid auribus obgā/niens. In morbo totos dies ac noctes aſſi/

det

det ægrotis,ipſa ægritudine moleſtior,nõ-nunquam & mortem accelerat alioqui ui-cturis. Quietis turbat ocium,occupatis im pedimento eſt,quo minus quod agũt pera gant. Quin & in medijs bellis ac periculis, ubi res præſentaneam opem poſcit, nihil aliud quàm garrit ocioſas fabulas. Nõnun quam & dormientibus narrat fabulam im patientia ſilentij. Moderate monentem fe runt homines,garrulus etiam quũ laudat moleſtior eſt uituperante. Quin obſerua-tum eſt eos quos hic habet morbus,quum toto die moleſti fuerint uigilãtibus, etiam in ſomnis multa garrire,nõnunquam effu-tientes quæ præſtiterat reticuiſſe. Itaq; quũ ex gentium conſenſu cubiculo debeatur ſi-lentium,utpote loco quieti dedicato, gar-rulus etiam eodem in lecto accubãtem fa-bulis enecat,dulcem ſomnum oculis obre-pentem auertens, occupantem interrum-pens,ac ne noctem quidem quæ rebus o-mnibus quietem adducere ſolet, patit̃ eſſe tranquillam,quum iuxta Maronis deſcri-ptionem,

Placidum iam carpunt feſſa ſoporem 4. Aeneid.
Corpora p̱ terras,ſyluæq; & ſæua quierunt

Aequora,cũ medio uoluunt ſydera lapſu,
Cum tacet omnis ager, pecudes, pictæq; uolucres,
Quæq; lacus late liqdos,quæq; aſpa dumis
Rura tenẽt,ſomno poſitæ ſub nocte ſilẽti
Demulcẽt curas,& corda oblita laborum.

Nec luſcinia,nec gracculus,nec ullũ omnino genus auiũ tam loquax & obſtreperũ eſt,quin noctu cõſileſcat. Cicada quãlibet garrula,nõ auditur niſi per ſolem diſcuſſis auroræ nebulis,ſub ueſperam obmuteſcit. Ranæ ſerius garriũt,ſed his quoq; nox imponit ſilentium. Garrulus ne eam quidẽ noctis partẽ ſinit eſſe tacitã quæ à profundo omniũ ſilentio cõticinium dicit,nec putat ad garriendum intempeſtiuã,quæ ideo dicitur intẽpeſta,quod nullis negocijs gerendis,ſed ſoli quieti ſit accõmoda. Nullus locus, nullũ tempus quietem impetrat ab intemperanti lingua. Nec ſemper impune eſt garrulo,dũ nec ſub nouacula ſilens uulnus accipit,& inter edendũ aſſidue nugãs, cibo in arteriam aſperã illapſo ſtrangulatur. Ridetur Matho quidam apud Martialem,qui dum in febri declamat, pro diſerto habebat inſanus. Ridetur & Phryx

quidã

quidam qui maluit nihil uidere, quàm parcius bibere. At garriendi libido nonnunquam & animam eripit, dum qui decumbit ex uulnere, aut apoſtemate iuſſus à medico quietem ac ſilentium dies aliquot agere, non temperat à fabulis, ſibiq́ pro ſalute quam pollicebatur curator, exitium accerſit. Dodonæi lebetes non tinniunt niſi impulſi, & licet ſemel moti tinnitum in longũ proferant, tamen aliquando deſinunt. Porticus illa loquaciſſima quam hinc, ut dixi, uocat Heptaphonon, poſt ſepties redditã uocem obticeſcit, garrulus ultro tinnitũ ſuum incipit, & ſi tribus uerbis detur anſa loquendi, nullum omnino garriendi neque modum facit neque finem. Arrhabius ille tibicen, pluris erat conducendus ut deſineret, quàm conductus fuerat ad canendum. At nulla mercede poteſt conduci ut deſinat qui ſemel loquendo factus eſt ebrius. Si Flacco credimus, habet hoc uitium ferè cantorum ſicut & poëtarum εὔθυνὸμ γένος, inter amicos Vt nunquã inducant animum cantare rogati, Iniuſſi nunquam deſiſtant. Garrulus & iuſſus & iniuſſus cantionem incipit nunquã finiendam.

Famæ

Famæ domus apud poëtas non reſonat ni ſi tacta rumore. Garrulus immenſam fabu larũ uim ex ſeſe gignit uelut araneus. Cer/ tis horis diei coaxant ranæ, nõ ſemper ob/ ſtrepunt anſeres, non omni parte anni mo leſta eſt garrulitate hirundo, nõ omnibus menſibus canit coccyx, cicadis humeſcẽs cœlum imponit altum ſilẽtium, & luſcinia feſſa canendo deſinit tãdem: Garrulus nul lo nõ loco, nullo non tẽpore moleſtus eſt. Non miſſura cutẽ, niſi plena cruoris hiru/ Garrulus inſatiabilis nunquam inhæ/ (do. rere deſinit, donec occiderit quẽ ſemel ap/ prehendit. Si quis immodico ſilentio mo/ leſtus ſit, mirum uideri non debet admo/ dum, quum ſermo datus ſit ad conſuetudi nis humanæ iucũditatem. At quiſquis hoc ipſo quod diſcutiendæ moleſtiæ datũ eſt, moleſtiam adfert, quid aliud, quàm ſuo ui tio mel uertit in aloën? Vehemẽter inama bilis ſit oportet quæ cum Veneris ceſtum circunferat, tamen inuiſa ſit omnibus ob morum inelegantiam. Ita muſis omnibus iratis natus uideť, qui ſermone in hoc ho/ minibus à ſuperis dato, ut amoris ac bene uolentiæ ſit conciliator, odium ſibi parit

apud

apud omnes. Habet autem hoc uitiũ quid‑
dam præ cæteris infelicitatis, propterea qđ
auarus, aut libidinoſus, aut ambitioſus, ut
cunq; fruitur ſua cupiditate, ſolus garrulus
maxime fruſtratur, eo quod expetit. Stu‑
det eſſe uoluptati, & ſe reddit inuiſum om‑
nibus: auet audiri, nemo minus inuenit q
præbeant aures. Quoniam autem ferè gar
rulitati iuncta eſt curioſitas, & hic infelices
ſunt, quod cum omnia ſitiant cognoſcere,
nemo quicquã illis credit. Etenim qui col‑
loquuntur de rebus arcanis, ſi procul con‑
ſpexerint garrulum, dimiſſo ſenatu fugiũt,
quod ſi forſitan ille interuenerit, dicas ſu‑
perueniſſe Mercurium aut lupũ eſſe in fa‑
bula, ita ſubitum oboritur ſilentium. Diſce
dit igitur ille lupus, ut aiunt, hians, aut ſi ni
hil pudet, & ultro garrire cœperit, non ali‑
ter quàm nautæ ſimulatq; uiderint è ſcopu
lo quopiam ſpirare boream, ſuſpicãtes im
minere iactationem, ac nauſeam, prius q̃
ueniat tempeſtas, in tutum ſe conferũt, ita
diffugiunt qui cõuenerant, ac mox ut gar‑
rulus ad dicendum os diduxerit, antequã
ordiatur nunquam finiendum ſermonem,
alius aliò ſeſe ſubducunt. Porrò ſi præſenſe‑
rint

rint alicunde loquacis hominis interuen/tum, ilico ſoluitur conciliabulum, nec aliter quàm ſi nunciato hoſtium aduentu ſubito caſtra mouenda ſint, quiſque ſibi circunſpicit quâ fugere liceat. Quod ſi quando non licet effugere, ueluti quum incidunt in eandem nauem, aut in idem uehiculum, aut in idem conuiuium, nemo libenter aſſidet illi, qui norit hominē. Imò nemo lubens mercetur domum, cui uicinus ſit homo immodice loquax, ac ne fundum quidem qui laboret eadem infamia. In tantum hic quoque uerum eſt quod dixit Heſiodus: πῆμα κακὸς γείτων. Itaque

Themiſtoc. Themiſtocles quum cuperet agrum uendere, quo redderet eum uendibiliorem, iuſſit præconem cæteris commendationibus & illud addere, quod haberet bonum uicinum. At peſſimum habet uicinum qui garrulum ac futilem habet. Si tantum habet mali, ſermonis immodicus & intempeſtiuus uſus, etiam ſi nihil habeat præter inanes & ocioſas fabulas, quis feret iſtos, qui præter loquacitatis tædiū, iactant plus quàm Thraſonicas glorias, obtrectāt, deferunt, mētiuntur, effutiunt arcana, uoces

euomūt

euomunt, ipſis etiã qui cogũtur audire periculoſas? Verũ hæc aliâs. Nunc tantũ hoc uitium tractamus, quod nõnunquam & uiris alioqui probis adeſſe uidemus. Quod em̃ garrulus peccat dicẽdo, hoc docti nõnunquam peccant immodico ſcribẽdi recitandiúe ſtudio. Eiuſmodi quendam nobis elegãter depinxit Martialis, & operæprecium arbitror ipſum carmen referre: eſt enim cũ primis elegans. Sic igitur habet:

Occurrit tibi nemo quod libenter,
Quod quacunque uenis fuga eſt, & ingens
Circa te Ligurine ſolitudo,
Quid ſit, ſcire cupis, nimis poëta es.
Hoc ualde, uitium eſt periculoſum.
Non Tigris catulis citata raptis,
Non dipſas medio peruſta ſole,
Non ſic ſcorpius improbus timetur.
Nam tantos rogo quis ferat labores?
Et ſtanti legis, & legis ſedenti,
Currenti legis, & legis cacanti.
In thermas fugio, ſonas ad aurem,
Piſcinam peto, non licet natare.
Ad cœnam propero, tenes euntem.
Ad cœnam uenio, fugas ſedentem.
Laſſus dormio, ſuſcitas iacentem.

Vis

Vis quantum facias mali, uidere?
Vir iuſtus, probus, innocens, timeris.
Res per ſe frugifera eſt recitare quæ elucu-
braueris, ſed nimietas & intẽpeſtiuitas fa-
cit, ut recitator ægre ſibi paret auditores
corrogatos atq; etiam mercede cõductos,
etiam ſi iuxta Perſium norit comitem hor-
ridulum trita donare lacerna, & calidũ po-
nere ſumen. Talem deſcribit Regulũ Pli-
nius. Item Horatius in arte poëtica, ſimilẽ
huic quẽdam deſcribit, cui iudices malue-
runt ultro capſas cedrinas deferre, quàm
audire recitantem. Huiuſmodi malũ quo-
ties urget, nihil eſt precioſius quàm pedes,
quemadmodum ſcripſit Archilochus, quã
doquidem in ſola fuga ſalutis ſpes repoſita
eſt. Philoxenus in lapidicinas reduci ma-
luit, quàm audire Dionyſij carmina. Et Ho
ratius optat citius iugulari, quàm garrulũ
audire perorantem, Conſice me. Atq; inte
rim accidit, ut frequenter eadem ſint audi-
enda, uel quia nõ ſemper ſuppetit noua di-
cendi materia, uel quia nõ meminit homo
loquax, quid apud quos dixerit. Nũquam,
In Eunuch. inquit, tibi dixi de Rhodio adoleſcente?
Plus milies audiui, ſed narra obſecro. Δὶς
καὶ τρὶς

καὶ τρὶς τὰ καλά, & tamen hoc ipſum uix fert aurium ſenſus,quo non alius faſtidio/ ſior.Quis autem ferat eaſdem nugas iden tidem inculcantem ac moleſtis cẽtonibus onerantem aures non ocioſas? Ciceronis orationes ſi quis frequenter relegat eaſdẽ, ſentiet tædium.Et Lyſiæ oratio,quum pri/ ma lectione uehemẽter placuiſſet, iterum ac tertio lecta frigere uiſa eſt ei cui ſcripſe/ rat,quum tamen affirment, huic nihil ue/ neris ac gratiarum in dicendo deeſſe. Ad quod ille ſalſe,reſpondit:An plus quàm ſe/ mel dices apud iudices? Solus Homerus admirabili fabularum uarietate uidetũ effu giſſe ſatietatem,tametſi non ubiq;,quando quidẽ multa reſecuit Vergilius, nec caret alicubi tædio,quoties lector eadem cogi/ tur audire à mandãte,& rurſus à referẽte, quod apud Vergilium rariſſimum eſt. La conibus autem uſq; adeo placuit uerborũ parſimonia,ut Anaxandridas quẽdam re= prehenderit,quod apud Ephoros recta q/ dem loquutus eſſet, & utilia, ſed pluribus quàm oportuit:Hoſpes,inquit,re opportu na,non opportune uteris. Hinc colligi po teſt,quantum habeat mali,de rebus friuo/

lis immoderata loquacitas, quãtum etiam tædij apud probos ac cordatos uiros, quũ uitio data ſit oratio frugifera, nõ ob aliud, niſi quod æquo prolixior. Quin in uniuerſum perſpicitur eſſe uerum, ubicũq; minus eſt cordis ac roboris, ibi plus eſſe linguæ. Auibus natura garritum & uocum alienarum imitationem dedit, tauris & leonibus nõ itẽ. Et in pueris, ſenibus ac mulieribus, quoniã imbecillior eſt animi uigor, lingua eſt intemperantior. Ciceronis facilitatẽ copiamq; nemo ferret, niſi tã eſſet felix, quãquam & is dictus eſt Aſianus. Et tamen q huius linguam & ingenium probabãt, animi robori non ſunt auſi fidere quum res conſtantem ac fortem uirum deſideraret. Demoſthenes in dicendo non paulo aſtrictior eſt Marco Tullio, & tamen non tam probatum eſt pectus hominis quàm oratio. Inuicta quædam animi uis aderat utrique Catoni, & utrunq; legimus in hoc fuiſſe miraculo, quod paucis uerbis magnã ſententiarum uim complecterentur. Siquidem quum Cato Senior apud Athenienſem populum uerba faceret, illud in primis admirati ſunt, quod quæ ille Latine paucis

uerbis

uerbis abſoluiſſet, interpres, nam per inter/pretem loquebatur, uix longo uerborum ambitu potuerit reddere. Vnde cepit om/nes hæc opinio, Græcis orationem è labijs, Romanis è pectore proficiſci. Etenim qui certo iudicio perſpectũ habet quid ſit ho/neſtum, deq; honeſto certum habet animi decretum, nihil opus habet multis uerbo/rum lacinijs, quibus quod ſentit ac uult ex plicet. Nulli enim loquacius dicunt, quàm qui uel non intelligunt de quo diſſerunt, uel parum attente cogitarunt de re quam tractant, uelut inter dicendum meditãtes quid ſit dicendum. Proinde nulli pauciori bus uerbis explicãt cauſam, quàm qui exà ctiſſime tenent dicendi rationẽ. Etẽ qui/bus maxime cognitũ ac perſpectũ eſt, qui/bus capitibus tota cauſa nitatur, & quibus argumentis potiſſimum confirmari poſ/ſit, his facillimum eſt omiſſis ſuperuaca/neis neceſſaria dicere. Quod ſi arti acce/dat prudentia cum integritate coniunctà, facile uitatur loquacitatis uitium. Talis e/rat & Cato iunior, cognomento Vticen/ſis, qui ſententiarum pondere commoue/bat animos hominum magis quàm orationis

ubertate,nec unquam proſilijt ad dicendũ niſi quum res ipſius orationem flagitaret. Talis erat & apud Athenienſes Phocion, de quo nobis alio loco dictum eſt. Talis omnium fermè dictio quorum integritatem cum prudentia cõiunctam admirata eſt antiquitas. Horum enim oratio ſimilis eſt aureo nomiſmati,quod quum minimũ habeat magnitudinis ac ponderis, tamen ualet plurimum: quum loquacium ſermo ſic oneret auditoris aures uerbis multis quidem,ſed infrugiferis, quemadmodum qui ferreis obolis,aut æreis nummis oneratur, non multum adferentibus ad rationẽ. Nullis igitur moleſtior eſt loquacitas quàm ijs,quibus placuiſſe dicendo pulcherrimum ſit. Grauiter Ariſtoteles delaſſatus cuiuſdam ineptis ſermonibus,quum ille,ceu rẽ egregiam peroraſſet,ſubinde repeteret,an non hoc mirum Ariſtoteles? non iſtud,inquit, quod narras mirum eſt,ſed illud potius mirum,ſi quis quum pedes habeat te perpeti queat. Habet enim & hoc tædij loquacitas, nec ſilere patitur auditorem, nec admittit ſermonum uices, ſed poſtulat ut idẽtidem ſuccinas aliquid uelut applaudens, aut exigens

gens ut pergat. Euge, pulchre: Quid tum poſtea? Admodum. Quid audio? Noui quendam pileo ἱεροπρεπῶς μεγαλορροῦντα, ſed eũdem plus quàm ſcurrili loquacitate, qui ad quoduis nugamentum denarratum, mirum quàm indecore occinit illud ex Ariſtophanis fabula, ὖ ὖ ὖ ὖ ὖ, uelut exigens ab auditoribus applauſum, ac ipſe ſibi quodã modo plaudens. Qui bonam fabulam recitat, nõ ante poſcit plauſum quàm dicat, ualete: garrulus quum nunquam dicat ualete, ſubinde iubet ad nugaciſſimas nænias plaudere. Nec eſt contentus unica fabula, ſed aliam ex alia ueluti linum è lino contexit. Talibus Ligurinis poterimus & nos dicere: uis quantum facias mali uidere? orationem rem omnium iucundiſſimam corrumpis, linguam qua nõ aliud membrum utilius aut ſalubrius fruſtra deteris, iacturã interim faciens tantorum bonorum, quæ moderato linguæ uſu parari poterant, ac theſaurum omnium precioſiſſimũ profundis. In foribus, aiunt, hydriam, nihil enim aqua uilius. At quæ precioſa ſunt non uno ſeruantur oſtio. Neque quiſquam theſaurũ domui credit, cuius oſtia ſeras nõ habent,

neq; pecuniam, opinor, credis marſupio, quod claudi nō poteſt:& tu tam inæſtimabilem theſaurum circunferens, ore ſemper hiante obambulas? Et interim quum nihil ſit facilius quàm tacere, tu exerces artē & ad rem & ad famam inutilem. Moleſtus es omībus, ſed præcipue cordatiſſimo cuiq;. Nemo tibi credit, ne uera quidem dicenti, teipſum propinas deridendum, naſoq; ſuſpendendum, nec aliter excutis teipſum ab hominum conſortio, quàm ſi parricidium admiſiſſes. Quis enim non malit cū homine ſceleroſo, ſed linguæ moderatæ conſuetudinem habere, quàm cum homine nugaci, licet aliâs innocēti? Nec ipſe frueris tuo morbo, & alios enecas tædio. Iam infelicius etiam eſt rideri, quàm haberi odio. Nihil enim in ſe habet durius infelix paupertas, quàm quod ridiculos facit, quēadmodum ait ille. Ad ſummum enim malorum uenit ille, qui cū ſit calamitoſus, nec fauorē nec miſericordiā promeretur, ſed riſum lucrifacit. Hoc tibi ꝓrſus uſu uenit. Sed haud ſcio, an hanc operam fruſtra ſumamus, dū oratione cupimus mederi garrulo, q quoniam tacere non poteſt, non recipit pharmacū

macum, haud diſſimilis ægrotis, qui medi-cinam reuomunt, priusquàm totam hauſe-rint. At *Stertinius* ille dum apud Flaccum oratione philoſophica mederi ſtudet Da-maſippo, primum audire atque togam iu-bet componere. Proinde quum ſint mul-ta uitia ſceleratiora, tamen haud ſcio an ul-lum ſit immedicabilius, quàm loquacitas. Nunc itaque uideamus quantum habeat fructus & autoritatis, uel ſilentium, uel par-cus ac modicus linguæ uſus. Quanquam & hanc in partem à nonnullis peccatur in-terim. Eſt enim ubi præſtiterat loquutum fuiſſe quàm tacuiſſe. Multis probro da-tum eſt, quod linguam haberēt uenalem, rurſum aliјs dedecori fuit, ſilentium habu-iſſe uenale, quibus dictus eſt bos inſide-re linguæ, & Demoſthenes dictus eſt ar-gentanginam pati, & prouerbiјs etiam nobilitatum eſt, Amyclas ſilentio periſ-ſe. Sed arbitror perpaucos eſſe mortales qui non poſſint uere dicere quod *Simo-nides*, *Sæpe loquutum fuiſſe pœnituit, ſi-luiſſe nunquam.* Quãquam huius reſpon-ſi gloriã Valerius Maximus ad Xenocra-tem refert. Iam quod ſilẽdo peccatum eſt,

ſarciri poteſt oratione. At ſemel emiſſum uolat irreuocabile uerbum. Optimus qui-dem, ut habent prouerbia, modus eſt, cũ in rebus omnibus, tum uero potiſſimum in oratione. At ſicut ex his qui aberrarũt à medio leuius reprehenditur qui uergit ad profuſionem, quàm ad auaritiam, ita con-tra minus peccat qui immodice taciturnus eſt, quàm qui intemperanter loquax. Illud enim uitium non modo tutius eſt, uerum etiã honeſtius. Certe cordata breuiloquentia, nihil eſſe poteſt diuinius. Eoq; grauiter dictum eſt à quodam, loquẽdi magiſtros habere nos homines, tacendi deos. Raro prodũtur oracula, eáq; pauciſſimis uerbis comprehenſa, atq; hanc ob cauſam pluri-mum habent autoritatis, ac deorũ uoces eſſe creduntur. His ſimillima ſunt ueterũ ſapientum dicta, qualia multa ferũtur Py-thagoræ, multa Socratis & aliorum ſapientum titulo. Quid autẽ mirabilius præſtantium uirorum apophthegmatibus? In tan-ta uerborum parſimonia, quanta ſentẽtiæ fœcunditas? Priſcorũ ætas paucis legibus erat contenta. Atq; hæ quãdam oraculorũ breuiloquentiam referebant. Huiuſmodi

ſunt Solonis leges apud Athenienſes, Ly-
curgi apud Lacedæmonios, ac Romanis
in omnes caſus ſufficiebant duodecim ta-
bulæ,& ad excludendum in omnibus con
tractibus dolum malũ ſatis erat unica for-
mula, inter bonos bene agier oportet. Pla-
to dixit reges deorum filios,& princeps ni
hil aliud eſt,quàm uiua lex,unde reges ma
xime decet oratio uerbis aſtricta, ſed ſentẽ
tiarũ pondere efficax,cuiuſmodi ſunt ora-
cula numinis,ac priſcæ leges. Quin & reli
quæ diſciplinæ liberales unà cum moribus
hominum à ſimplicitate priſca degenera-
rũt factæ loquaciores, ſed minus ſyncerae.
Declamatoria garrulitas corrupit eloquen
tiam. Quid autẽ hodie operoſius ꝙ noſtra
muſica,tot uocibus multarum auium gar-
ritum imitans? Quid diceret Emerepes il-
le Laconum Ephorus, qui Phrynidis mu-
ſici duas è nouem chordas incidit bipen-
ni,dicens,ne corrumpas muſicam, ſi nunc
audiret in templis eadẽ organa referre tu-
bas,cornua,lituos,tibias apertas,tibias ob-
ſcuriores,tibias raucas,tonitrua,.uoces ho
minum,& uolucrũ? Qualis eſt muſica no-
ſtra,talis eſt cultus,talis uictus,talis ædifica

 tio,

tio. Priſca ſimplicitas nuſquã eſt, indies au/
geſcũt operoſæ deliciæ. Proinde q̃ diu mo
res hominum erant incorrupti, ſermo quo
q; fuit parcior, id quod facile deprehẽdat,
qui priſcos ſcriptores cum recẽtioribus cõ
ferat, uelut Hippocratem cum Galeno, So
cratem cum Chryſippo. Nunc omnis ſapi
entia in plus quàm ſophiſticam garrulita/
tem degenerauit, & ob id ſapientiæ nomẽ
amiſit, atque in contemptum uenit, nec fe/
rè colitur, niſi ab ingenijs parum felicibus.
Ne quid interim attingam de noſtris le/
gibus ſine modo loquacibus. Itaque ſi ex
oratione quæritur delectatio, hanc perdit
aſſidue garriens. Siquidem hic quoq; uerũ
eſt qđ ſcripſit Iuuenalis, Voluptates com/
mendat rarior uſus: ob hoc enim reges fe/
rè ignorant delectationem quæ ex gẽmis
ex purpura, è cibis ac uinis capitur, quod
in his aſſidue uerſent. Quod ſi quis caſus
illos adigat ad famem ac ſitim, tum faten/
tur intelligere ſeſe, quanta uoluptate per o/
mem uitam fraudati ſunt, quum uehemen
ter ſitienti ſimplex aqua ſuauior ſit quouis
mulſo, & glandes quoq; placentas ſuperẽt:
Ita iucundior eſt illorum oratio, qui raro
loquunt

loquuntur ac paucis. Sin fructus petitur, nullus eſt orationis fructus niſi audiatur. At id facit garrulitas, ne qs audire uel poſ-ſit uel uelit. Et ſi forſitan audiatur, nihil per ſuadet, qui fide caret. Nullus enim habet fi-dem ei, qui nō ex iudicio, ſed ex morbo di-ſertus eſt, ne dicam interim quod loqua-citatis uitiū ſemper comitatur opinio ſtul-titiæ. Hinc illud uulgo iactatum, uaſa quæ ſunt inania plurimum ſonare. Silentium uero tametſi non ſemper è prudentia na-ſcitur, tamen grauitatis ac ſapientiæ ſpe-cimen habet. Vnde cuidam in conuiuio ſi lenti non ineleganter dictum eſt à quo-dam: Si ſapiens es, rem ſtultam facis: ſi ſtul tus, rem ſapientem facis. Et in alium quen-dam, philoſophus hic uideri poterat ſi ſiluiſſet. Nihil enim impatientius ſilentij quàm ſtultitia. Ita quum Demaratus La-cedæmoniorum rex in conſeſſu quodam ſilens, interrogaretur, utrum ſtultitia ſi-leret, an ob ſermonis inopiam: Atqui, in-quit, ſtultus tacere non poteſt. Huic ſi-millimum eſt, quod de Biante proditum eſt, qui quum in conuiuio quodam tace-ret, ac propterea tanꝙ inſciens & inelegās

taxa-

taxaretur à garrulo quopiam, Imò quis, inquit, natura fatuus inter uina ſilere poſſit? Grauiter nimirum ſtultitiæ conuicium à ſe depulſum in ipſum retorſit calumniatorē. Scitum eſt & illud Zenonis, Athenis quidam regios oratores accepturus, quoniā ſciebat eos eruditis ſermonibus oblectari, quo iucundius eſſet conuiuium, curauit & philoſophos aliquot adhiberi, qui cum inter ſeſe uiciſſim ſermonibus colloquerent̄, ſuum quoq; ueluti ſymbolum in medium conferente, Zeno ſolus omnium nihil dicebat. Quod admirantes legati, quum illū comiter appellaſſent, ꝓpinaſſentq́;, de te, inquiunt, Zeno quidnam renunciaturi ſumus regi? Et ille, nihil inquit aliud, quàm Athenis eſſe ſenem, qui norit inter pocula ſilere. Tribus argumentis exaggerauit ſilētij pertinacis miraculum, quod ſenex, quū ætas ea fermè ſit garrulitatis malo obnoxia: quod inter pocula, ubi uinum & exempla garrientium ad loquendū prouocant: deniq; quod Athenis, uidelicet in urbe omnium loquaciſſima. Elegāter itaq; Hecatæo rhetori patrocinatus eſt Archidamidas, cui cum quidam uitio uerteret, quod

admiſſus

admiſſus in ipſorum conuiuium nihil di-
xiſſet, Imò uideris, inquit, ignorare, & hãc
eſſe partem artis dicendi, dicendi tempus
cognoſcere. Eiuſdem enim artis eſt apte ta
cere & apte dicere. Quemadmodum Alci
biades in Platonis conuiuio, nõ exiſtimat
in bello minoris eſſe uirtutis bene fugere,
quàm pugnare gnauiter. Cantores enim
qui peccant in ſilentijs, quibus uiciſſim in-
terrumpunt uoces, declarant ſeſe muſices
imperitos eſſe, ac ne uoces quidem ex arte
depromere. Ita qui iudicio poteſt ſilere,
declarat ſeſe quoties loquitur, iudicio loq.
Atq; ea demũ oratio frugifera eſt, quæ nõ
effluit, ſed promitur ac diſpenſatur. Docẽt
autem phyſici ferè ſteriles eſſe, quibus ge-
nitale ſemen profluit, quem morbum go-
norrhœam appellant medici. Neq; minus
ſterilis eſt illorũ oratio, qui morbo loquun
tur, nec tacere poſſunt etiam ſi uelint. Ob-
ſeruatum eſt hoc à doctis, pueros qui ſeri-
us incipiunt fari euadere lingua firmiore:
Contra qui præcoces ſunt ad dicendũ, im
becilliore eſſe plectro. Sic & herbæ, quæ ſu
bito grandeſcunt minus habent uigoris: &
materiæ, quæ cito ſuccreſcunt in altum, mi-
nus ha-

nus habent roboris. Natura taciturnior erat Horatius, uerum is adhuc nobis loquitur. Vergilio Maroni ſolitus eſt inſultare Filiſtus linguax & improbus, cuius impudentia quũ eò proceſſiſſet ut Auguſto præſente Vergilium uocaret elinguem, poëta modeſtiſſimus qui ſemper illum patientiſſime tulerat iuſſit tacere rabulam, ſe quũ uellet ea tuba loquuturum quæ latiſſime foret audienda. Mox conuerſus ad Auguſtum, Si hic, inquit, Cæſar tempus loquendi noſſet, raro loqueretur. Tacendũ enim ſemper eſt, niſi quum aut taciturnitas tibi noceat, aut oratio alijs proſit. Tacet nunc inſulſus Pero, tacet Carbilius, tacet Petilius, tacet Auitus, tacẽt omnes Vergiliomaſtiges, ſolus Maro loquitur. Euanuit illorũ tẽporaria loquacitas. Maronis lingua nunquam ſilebit. Sermo igitur qui pauciſſimis uerbis multã ſententiæ uim complectitur, ſimillimus eſt ſemini ſicco, minutoq; & in ſpeciem cõtemptibili, quod terra conditũ ingentem arborẽ effundit. Quin & in his qui ex dicendi copia laudẽ affectant, ſolæ breues argutæq; ſententiæ, quas quoniam rei denarratæ, aut argumẽtationi abſolutæ

ſolent

ſolent accini, epiphonemata uocant, plauſus & acclamationes excitant apud multitudinem, Velut in ſagittariorum certaminibus, non ille laudatur qui quàm plurimum emittit iaculorum, ſed qui uel uno ſcopũ ferit. Iam & apud philoſophos breues ſententiæ ceu decreta quædam, propter autoritatem appellantur ἀξιώματα. Nec autoritate caruerunt, qui factis ueluti mutis ſymbolis quàm uerbis indicare maluerunt, quod perſuaſum eſſe uolebant. Heracletus quũ in ſeditione rogaretur à ciuibus, ut pro cõcione ſuaderet concordiam, aſcẽdit pulpitũ, & calicem impleuit frigida, ac farinam infuſam, indice miſcuit, ac bibit, itaq; diſceſſit, uidelicet ipſa re loquens, plerũq; ſeditiones ex luxu ſupflua rumq; rerũ appetẽtia naſci, Concordiã autem facile conſtare inter eos, qui modicis tantum ac naturæ neceſſarijs contenti forent. Simili compendio Scylarus rex Scytharum filijs ſuis, quos octoginta reliquiſſe dicitur, commendauit concordiam. Iam morti uicinus miſſilium faſcem adferri iuſſit, mandauitq; adoleſcentibus robuſtis, ut qui poſſet, faſciculum ut erat colligatum

frangeret, quum ſinguli tentaſſent, iamq́ue fatigati ac deſperantes conari deſiſterent, ipſe ſingulas haſtas eductas è faſciculo, nullo negotio fregit. Non potuiſſet oratione quālibet prolixa, iuuenibus efficacius perſuadere, potentiam illorum inuictam futuram, ſi in fraternæ concordiæ fœdere perſeuerarent: Sin diſſidijs alius ab alio diſiungerentur, facillime poſſe ſuperari. Aut quādo Sertorius oratione quantumuis meditata perſuaſiſſet inconditæ barbaræq; Luſitanorum multitudini, ne cū Romanis copijs uniuerſa acie Martis aleam experirentur, quod exemplo perſuaſit? Exhibitis duobus equis, altero ualidiſſimo, altero imbecilli, huic admouit iuuenem uiribus præſtātem, illi ſeniculum inualidum, iuſſitque ut uterq; caudā equi, cui fuerat admotus, uelleret. Id quum iuuenis totam equi caudā complexus, fruſtra tentando defatigaret: ſenex paulatim reuellens, facile totam caudam depilauit. Rurſus Lycurgus qui duos canes produxit ad populum, alterum è generoſis uenatoribus prognatum, ſed domi ad ignauiam alitum, alterum ingeneroſum, ſed uenationibus exercitatū: deinde

émiſſa eſt è caueis fera, ſimul & cibus prò/iectus, generoſus ille conſuetudinem referens potius quàm naturam, ad cibum accurrit: alter ut erat educatus, omiſſo cibo in feram inſiliјt: an potuiſſet ullo ſermone efficacius perſuadere multitudini, quantũ habeat momẽti recta inſtitutio? Simili cõmẽto Tarquinius, Tarquinio Sexto filio, per nuncium miſſum roganti quid de Gabijs faceret quos haberet in mànu, nihil q/dem reſpondit, ſed nuncium cuius fidei parum credebat in hortum ſeduxit, eoq́; præſente uelut aliud agens, altiſſima papauerum capita, baculo quem forte manu tenebat, decuſſit, qui quum reuerſus renunciaſſet quid uidiſſet, intellexit callidus iuuenis patris ſententiam, nimirũ ut primores Gabiorum aut in exilium ageret, aut decollaret. Cleanthes interrogatus quid intereſſet inter dialecticam & rhetoricam, pugnum oſtendit, ac mox eandem manum explicatam protulit. Quantis uerborum ambagibus hoc alius explicuiſſet? Nemo tamẽ potuiſſet abſolutius. Ex hac dictorum ſententioſa breuitate præcipuam laudem ſibi tulere Lacedæmonij, quemadmodũ antea di/

cere cœpimus. Archidamus enim quum audiſſet quod Elei ſuppetias ferre uellent Arcadibus, nihil aliud ſcripſit per epiſtolã, niſi, ἀρχίδαμος ἠλείοις, ἡσυχία καλόν: Archidamus Eleis, quietem agere bonum. Sed illud λακωνικότερον etiã. Etenim quum Philippus à Lacedæmonibus petiſſet, utrum uellent ipſum in ciuitatem recipere an nõ: illi nihil aliud reſcripſerunt in charta, quàm unicam ſyllabam grandioribus literis οὐκ, id eſt, non. Iidem quum ad eos Philippus miſiſſet epiſtolam, plenã minis, inter quas erat illud, Si Laconicum agrum inuaſero, funditus uos delebo: unica tantum uocula reſponderunt, αἴκα, id eſt, ſi, breuius etiam reſponſuri, ſi communi Græcorum lingua dixiſſent εἰ, quæ dictio in Apollinis tẽplo dicata multorum eruditorũ ingenia exercuit. Eidem atrocia minanti, nihil aliud reſcripſerunt quàm διονύσιος ἐν κορίνθῳ, ſubindicantes illi cauendum, ne dum aliorum fines inuadit, ipſe ſuo regno pelleretur: qđ acciderat Dionyſio, qui ex tyranno factus eſt ludi literarij magiſter. Iidem ad Demetrium regem unicum tantum legatum miſerant, qua de re quum uehementer indi-

gnaretur

gnaretur, ſubinde repetens, quod unũ tantum miſiſſent: Orator Lacedæmonius nihil commotus reſpondit, unum ad unum. Ageſilaus Menecrati cui cognomen erat Iuppiter, quum is ad ipſum ſcribens, non abſtinuiſſet ab ambitioſo titulo, ſic exorſus epiſtolam: Menecrates Iuppiter Ageſilao χαίρειν: Reſcripſit hunc in modũ, Rex Ageſilaus Menecrati ὑγιαίνειν, hoc eſt ſanitatẽ, unius uerbi mutatione exprobrans illi inſaniam qui Iouis cognomine gloriaret̃, quũ nihil aliud eſſet ꝙ homo, fortaſſe cæteris deterior. Quin etiã in bellis capitalibusq́ꝫ periculis ſemper plus ualuit ſermo breuis ꝙ oratio uerboſiſſima ualuiſſet. Perierant Tarẽtini milites de quibus antea meminimus, q delati fuerãt qđ inter pocula fanda, atqꝫ infanda in Pyrrhum regẽ dixiſſent, ni quidã illorũ cõpendio ſic cauſam expediſſet: Ni nos, inquit, rex lagena defeciſſet, occidiſſemus te. Dux autẽ ille qui milites cõmiſſuros ſic adhortatus eſt, Curate nunc corpora, apud Proſerpinam cœnaturi: breui dicto efficacius excitauit animos omnium ad fortiter rem gerendã, quàm ſi idem tentaſſet uerboſa diuq́ꝫ meditata oratione.

Habet em̃ ſimplex ac nuda ueritas genui/nam energiã & aculeos ſuos, quibus multo plus efficitur ꝙ tumultu uerborũ. Quẽadmodum qui palæſtricen callet, citius minoreꝗ negocio deijcit hominem, ꝙ alius eius artis ignarus quamlibet uiribus pollens, ac uehementer tumultuans. Crœſus Lydorum rex quum captus eſſet à Cyro rege Perſarum conſpiciens exercitũ uictorem huc & illuc per urbem diſcurrere, percontatus eſt Cyrum quidnã illius milites tanto tumultu agerent. Quid inquit ille aliud, niſi quod uictores ſolẽt in uictos. Diripiũt tuam ciuitatem. Ad quem Crœſus, Imò tua rex diripiunt, quandoquidem hic iam meum nihil eſt. Tam breuis oratio regis animum ueritate commouit, ut cœptã direptionem inhiberet, uetaretꝗ quod ſublatum erat exportari. Epaminondas dux Thebanorum capitis poſtulatus eſt cũ collegis, quod imperiũ Bœotiæ quatuor menſes contra legem tenuiſſet. Atꝗ illis quidẽ ſuaſit, ut crimen in ipſum transferrent, quaſi coacti feciſſent. Ipſe autem apud iudices paucis uerbis cauſam abſoluit, negans ſeſe habere uerba rebus meliora, tantum hoc

ſibi

ſibi uideri æquũ, ut ſi pronunciarent ipſum eſſe necandum, crimen inſcriberent columnæ, quo cunctis Græcis notũ eſſe poſſet, Thebanos ab Epaminonda fuiſſe coactos, Laconicam D. antea annis intactam depopulari, Meſenen CC.XXX. annis perpetuis ſeditionibus uexatam componere, Arcades item inter ſe diſſidentes in concordiam redigere, Græcis reſtituere libertatem. Nam hæc erant geſta per Epaminondam in imperio contra legis præſcriptũ retento. Hæc breuis oratio tantum ualuit, ut iudices, ne ſuffragijs quidẽ collectis multo cũ riſu ſurgerẽt ac diſcederent, uidelicet rẽ uehemẽter impudẽtẽ eſſe iudicãtes agi de cõdemnãdo eo, q ſic eſſet de ſuis bene meritus. De Scipione maiore referũt qddã nõ diſſimile: cũ eñ M. Næuius Tri pl. aut (ut qdã memorãt) duo Petilij eũ apud populũ detuliſſent reũ, multiſq; & grauibus criminibus onerarent: Hic dies eſt Quirites, inquit, quo Carthaginenſes & Hannibalem deieci: coronatus in capitolium eo, rem diuinam facturus, Qui de me ſuffragia ferre uolent, ferant. His dictis petebat capitoliũ: euntem totus populus conſequutus eſt, re

lictis accuſatoribus: Ita non dicendo cau-
ſam dixit efficacius. Traditum eſt & illud
ab his qui rhetorices præcepta reliquerũt,
frequenter quæ nullis argumẽtis dilui poſ-
ſint, breui ioco expediri. Obijciebatur Ci-
ceroni quod accepta pecunia reum defen-
deret, eaq́ pecunia deſtinaſſet mercari do-
mum, Is reſpondit, agnoſcam crimen, ſi do
mum emero. Quum eas ædes mercatus eſ
ſet, & impingeretur manifeſta uanitas, elu
ſit ioco, An neſcitis, inquiens, prudentis eſ-
ſe patrisfamiliâs, diſſimulare, ſi quid uelit
emere. Quorũdam ea probitas eſt, ut uel
ipſo aſpectu, ſoloq́ nutu moueant audito-
rem. Poſt Seianum unco tractũ multi peri
clitabantur apud Tiberiũ Cæſarẽ. Quum
que cæteri ſeſe uarijs argumẽtis ac technis
excuſarent, Criſpinus ingenue faſſus eſt ſe
fauiſſe Seiano. Quidni, inquit, fauerem il-
li, cui uidebam teipſum tantũ tribuere? Per
ſuaſit nuda breuiloquaq́ ueritas, quod æ-
gre perſuaſiſſet prolixa elaborataq́ oratio.
Quum Themiſtocles apud populũ Athe-
nienſem diceret ſeſe habere præclarum cõ-
ſilium, ſed quod tutum non eſſet efferri a-
pud multitudinem, permiſit populus ut

Ariſti-

Ariſtidi diceret in aurem,& eius unius iu-dicio uel probaretur uel reijceret. Erat au-tem de claſſe Græcorum exurenda. Id quũ eſſet factum, Ariſtides ad populum: Ni-hil, inquit, audiui utilius conſilio Themi-ſtoclis, ſed eodẽ nihil iniuſtius. Tanta uer-borum parſimonia reprobatum eſt homi-nis in Republica ſummi conſilium. Nar-rant & piratam quendam quum ad Ale-xandrum Magnum adductus, rogaretur qua fiducia fuiſſet auſus infeſtare mare, Ego, inquit, quoniam id paruo nauigio fa-cio, pirata uocor, tu quum idem facias nu-meroſa claſſe, rex appellaris. Pirata dice-bat, Tyrannus audiebat, & tamen uerbis tã paucis perſuaſit ueritas. Magnus Pom-peius deſtinarat oẽs Mamertinos interfi-cere, quod Marij partibus adhæſiſſent. Hunc adijt Sthenius eius ciuitatis prin-ceps, ultro confitens quicquid factũ eſſet, ipſius impulſu factum eſſe. Nam ego, in-quit, & inimicis perſuaſi & amicos coëgi ut Marij partibus accederent. Pompeius miratus hominis animum qui ciuium ſa-lutem anteponeret ſuæ, & ipſum in ami-citiam recepit, & Mamertinis in huius gra-

tiam condonauit defectionis culpã. Si tan tum ualuit ſuccincta ueritas apud hominẽ factioſum, quid nõ efficeret apud integros uiros? Reperta eſt & in fœminis hæc animi præſentia. Etenim quum accuſaretur à fratre Teſtha Dionyſij tyranni ſoror, quæ Polyxeno nupſerat, quod conſcia fugæ mariti non eum prodidiſſet, ſimpliciter ac fortiter reſpondit expoſtulanti fratri. Num uſque adeo me putas omnium mulierũ peſſimam & abiectiſſ. ut ſi ſenſiſſem maritum hoc agere, non fuerim illi perpetua comes exilij futura? Hoc dicto non ſolum amputauit omnem conſcientiæ ſuſpicionem, uerum etiam pudicæ probæq; matronæ laudem abſtulit. Aemyl. Scaurus homo ſenex multæq; in repub. autoritatis apud populum Romanum à Vario quodã non eiuſdẽ exiſtimationis homine, proditionis accuſabatur. Is paucis cauſam abſoluit, Varius, inquit, Sucronẽſis ait Aemylium Scaurum rempublicã prodidiſſe, Aemyl. Scaurus negat, Vtri creditis? Ad hanc uocẽ totius populi ſuffragijs atq; etiam tribuni ſentẽtia abſolutus eſt. Itidem Iphicrates dux egregius, quum apud populũ Athenienſ.

prodi

proditionis reus perageretur, percontatus eſt Ariſtophontem accuſatorem, num ipſe proditurus fuiſſet rempub. ſi quis pecuniã dediſſet, quumq́ꝫ is ſe facturum negaſſet, Quod igitur tu facturus non eras, ego feci? Tam breuis apologia reum abſoluit à crimine. Proinde Græcis ita uiſum eſt Demoſthenem quidem fuiſſe ſummum oratorem, Phocionem autem ad dicendũ efficaciſſimum, nõ ob aliud opinor niſi quod Phocion pauciſſima quidẽ, ſed uera & ad rem pertinẽtia loqueretur, quũ Demoſthenes multa ſimularet ad gratiã populi. Vnde factum, ut unũ Phocionem metueret Demoſthenes quum reliquos oratores facile contemneret. Cæterum ubi Phocion aſſurgeret dicturus, ſolitus eſt amicis in aurem dicere, ἡ τῶν ἐμῶν λόγων κοπὶς πάρεσιν, id eſt, mearum orationum ſecuris adeſt: uidelicet efficacem ac uiuidam eius breuiloquentiam, facile diſſecantem arte cõtorta enthymemata, ſecurim appellans. Nec ſine cauſa uulgo dictum eſt, mendaces eſſe multiloquos, quum iuxta tragici dictum, ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. Sed exemplorum huiuſmodi tanta uis eſt apud ſcri- Euripides.

ptores,ut ſuperuacaneum uideatur ea uel-
le perſequi.Hæc quæ diximus arbitror ſuf-
ficere ad declarandum quàm deceat ma-
gnos uiros uel ſilentium,uel orationis bre
uitas,quãtoꝗ plus obtineat autoritatis &
grauitatis breuis & conciſa ſententia,ꝗ lo-
quacium immẽſa garrulitas, etiam ſi nihil
habeat uitij,præter immodicam dicẽdi co-
piam. Nunc is morbus ingens malorum
agmen ſecum adducit,inſatiabilẽ de rebus
friuolis garriendi libidinẽ,de negocijs alie
nis,quæ nihil attinent,nec ad illum qui re-
fert,nec ad eos qui audiunt,periculoſos lin
guæ lapſus quos uitare difficillimũ eſt ſem
per garrienti,futilitatem in efferendis arca
nis,plerunꝗ cum periculo dicentis, non-
nunquam & illorum apud quos efferũtur,
uanitatem, quæ ferè comes eſt loquacita-
ti,obtrectationem alienæ famæ, delationẽ
ac ſycophantiam. Ad hæc enim mala pau-
latim proficit intemperantia linguæ,etiam
ſi initio nihil aliud ſit,quàm puerile garru-
litatis uitium, & riſu quàm odio dignius.
Prima laus orationis eſt, ut apta ſit, habi-
ta rei,temporis,loci,ac perſonarum ratio-
ne. Hæc quo modo poteſt obſeruare, qui
tacere

tacere non poteſt: qui non iudicio loqui- tur, ſed morbo fundit uerba. Feſtiuitas ora- tionis, ac ioci ſobrij tempeſtiuiq́ plurimū habent momenti ad humanæ conſuetudi- nis iucunditatem, ac moderata dicendi li- bertas inter amicos plurimam habet gra- tiam: uerum hæc non ſuo loco adhibita fre- quenter in graue diſcrimen pertrahit. Ne- q́ enim paſſim ludendum dicterijs, neque ubiuis licet τὰ σῦκα σῦκα, τὴν σκάφην σκά- φην λέγειν. Bene ceſſit adoleſcenti, qui ro- gatus num mater ipſius ſolita ſit aliquādo uentitare in aulam Cæſaream, nam adole- ſcens oris liniamētis Octauium referebat: Mater, inquit, nunquā, ſed pater ſæpe. Hoc apud Auguſtum licuit, ciuili præditum in- genio, ac feſtiuiter arguteq́ dictis impenſe gaudentem. Apud Caligulā & Neronē nō fuiſſet impune. Captus quidam quum ad Antiochum regem duceretur, qui duce- bant hominē, iubebāt eſſe bono animo, ex- perturū enim regis clementiam, poſteaq́ ad illius oculos ueniſſet: At ille nullam igi- tur, inquit, mihi ſpem ſalutis eſſe prædica- tis, alludens ad regē luſcū. Is iocus per ſe le- pidus, ſed intēpeſtiuus exitio fuit homini.

Feſtiuitas.

Rex enim offenſus eo dicto, ſuſtulit eũ in crucem. Apud Adrianum Cæſarem peſſimam iniijt gratiam ſcurra, qui unieẽti apio coronatus occurrit, quumq; iuſſu Cæſaris ſubmoueretur à congreſſu, procul his uerbis adulatus eſt: Totum feciſti, totum uiciſti, nunc deus eſto. Apud alium hæc adulatio tuliſſet præmium, apud imperatorem ſupſtitioſum erat ingrata. At garrulus mauult amicum perdere quàm dictum, mauult pro re leuiſſima, grauiſſimas dare pœnas, quàm non obſequi morbo ſuo. Quũ Philippus Alexandri pater præſideret in auctione, unus ex his qui uendebantur exclamauit: Parce mihi Philippe, nam ſum tibi paternus amicus: Philippo reſpondẽte, unde nam, aut qui nam, ò homo? Dicam, inqt, ſi propius admittar. Admiſſus, clàm dixit Philippo, demitte pallium, nam iſto modo parum decore ſedes. Rex tempeſtiua hominis admonitione delectatus, hũc, inquit, uolo eſſe liberum, nam me latebat eum mihi tam beneuolum & amicũ eſſe. Prudenter itaq; monuit ſuum Calliſthenẽ Ariſtoteles, ad Alexandrum Magnũ proficiſcentem, ut cũ rege aut raro loqueretur,

aut

aut iucũda. *Sed* dum hic parum meminit huius admonitionis, ſibi calamitatẽ accerſiuit. Nec omnino muliebre fuit conſilium qđ dedit Paryſatis Cyri & Artaxerxis mater,quæ monere ſolet, ut qui regem aditurus eſſet,cum libertate byſſinis uerbis uteretur. Etenim ſi quando res ipſa poſcit, ut rex admoneatur,ueritatis amaritudo,multa uerborum dulcedine diluenda eſt. Quãquam hic nõ ſatis eſt ſpectare dignitatem aut ætatem hominis,uerum etiam temporis ac loci habenda eſt ratio. Nec ipſi Platoni tanto philoſopho feliciter ceſſit ſua libertas apud Dionyſium *Siciliæ* tyrannũ, ac ne Dioni quidem,& tamen feliciter ceſſit anui,quæ quum frequẽter interpellaret Philippum regem,uti cauſam ſuã cognoſceret,atq; ille fatigatus reſpõdiſſet ſibi nõ uacare,Ergo,inquit,nec rex eſſe uelis,Philippus eo dicto tactus audiuit cauſam. *Si*mile quiddam referunt de Adriano Cæſare,ſic multis prædito uirtutibus, ut eas uitijs penè ſuperauerit. Diogenes ingreſſus caſtra Macedonum,quum eo adducto clamaret Philippus, κατάσκοπος, Rem,inqt, coniectas:Nam prorſus huc ueni exploraturus

turus

turus num uere ſic deſipias, ut rumor eſt, qui quum poſſis tuo regno tranquille frui, malis Græcos laceſſendo etiã de ſalute tua periclitari. Verum non idem licuerit cuili/ bet, quod licuit Diogeni, nec temere repe/ rias, qui Philippi moderationem ac ciuili/ tatem referant. Imò ne mediocris quidem ſortis homines tutum eſt laceſſere dictis. Accidit enim non raro, ut fragili quærens illidere dẽtem, infringat ſolido, ac male di/ cens peius audiat. Stultiſſimum autem eſt eos dictis & cauillis laceſſere, quibus in promptu eſt τῷ ξίφει ἀντιμυκτηρίσαι. Quũ Polyxenus dialectices profeſſor, Diony/ ſio iuniori dixiſſet ex more dialecticorum: Ego te redarguam, uerbis quidem, retulit ille, at ego rebus ipſis te refello. Ita Cleome nes Anaxandridæ filius, Argiuis ipſum ut periurum & impium lacerantibus, uobis q dem, inquit, in manu eſt male loqui, at mi hi in manu eſt malefacere. Cohibita eſt le/ gibus ueteris comœdiæ licentia, poſteaꝗ̃ luſus exierat in rabiem: & Cynici uulgo pro canibus habiti ſunt, non ob aliud niſi quod recte quidem arguerent uitia mor/ talium, ſed abſq; delectu perſonarum, tem

poris

poris ac loci. Porrò ut nō aliud hominum genus inuiſius eſt his qui quibuſlibet de rebus percontantes obtundunt aures omnium, ita multo magis omnibus inuiſus eſt, qui linguam pro auribus habet perforatā, & quum omnium arcana curioſiſſime ſcrutetur, nihil tamen poteſt cōtinere, etiam ſi capitis periculum immineat, non alijs ſolum, uerumetiam ipſi qui nullo negocio tacere poterat, niſi morbo tam graui teneretur. Eoq; ſummū inter homines plauſum meruere, qui ſilentij fide præſtitere cæteris. Quod em̄ facinus celebrius, quàm Papyrij Prætextati, qui nec blanditijs, nec minis matris adduci potuit, ut effutiret quid eſſet agitatum in ſenatu. Quumq; illa iam adoraret uirgas, puer extēporali cōmento parentem eluſit. At illa fabulam protinus in uulgus efferens, ridiculos concitauit tumultus, ſuamq; futilitatem denobilitauit. Pueri continentiæ honos habitus eſt. Con ſimili de re non inamœnam fabulam refert Plutarchus in libello de nugacitate. Romæ compluribus diebus quiddam ſeriū & arcanū agitabatur in ſenatu, de quo quum uariaſſet hominum ſuſpicio, mulier

quædā

quædam aliâs quidē proba & pudica,mu/
lier tamen,cœpit maritum precibus ac blā
ditijs ſollicitare,ut arcanum impartiret taci
turæ, ſilentij fidem, lachrymis, iureiurādo,
dirisq́ imprecationibus pollicēs: Addidit
querimonias illas ſolennes quod maritus
uxori fidē non haberet.Ibi Romanus quo
mulierculæ ſtultitiam redargueret, ſimulat
ſe uictum uxoris precibus,Decreueram,in
quiens,tacere,ſed uincor. Audi igitur, ſed
tacitura:Portētum horribile,quod à ſacer/
dotibus nunciatum eſt,coturnix aureā ga
leam in capite geſtās,lanceamq́ ferens, uo
lare uiſa eſt,& hac de re conſultat ſenatus,
ambigentibus auguribus,utrū boni quip/
piam an mali monſtrū hoc portendat. Tu
uero caue ne cui dixeris.Hoc dicto,ibat in
forū.At mulier,uelut urgeret aborſus, na/
cta ex ancillis unā quæ prima occurrerat,
cœpit ea præſente uerberare pectus, uelle/
re capillos,clamās obiter:Heu mi uir, heu
patria, qd calamitatis imminet nobis? his
rebus ancillam ultro prouocans, ut quid
eſſet mali percontaretur. Percontatur illa,
hæc narrauit ordine rem omnem, & addi/
dit clauſulam ſolennem garrulis omnibus:
Caue

Caue quiſquam ex te ſciat,ſed ſile.Mox an‑
cilla dominæ ſimilis,unam è conſeruis na‑
cta rem illi denarrat de coturnice.Illa uiciſ‑
ſim amatori ſuo,qui fortè aderat commu‑
nicat:itaq; breui fabula ab alijs ad alios trã
ſiliens deuenit in forum,tanta celeritate ut
præueniret eũ qui cõmentus fuerat. Quũ
enim quidam notus illi factus eſſet obui‑
us:modo ne inquit è domo uenis in forũ?
Modo admodum.Nihil ne igitur audiſti?
Nihil,ſed eſt ne nouæ rei quippiã? Cotur‑
nix,inquit,cum lancea galeáq; aurea uola‑
re uiſa eſt,atq; hac de re ſenatus cogitur.Il‑
le uero ridens, Euge, inquit, uxor mea, q̃
probe abs te curatum eſt, ut arcanum tibi
creditum me præcurreret in forum. Mox
igitur adit primores,& expoſita fabula ci‑
uitatem ac ſenatũ inani trepidatione libe‑
rat. Deinde domum reuerſus expoſtulat
cum uxore: Heus bona mulier, perdidiſti
me.Senatus enim reſciuit arcanum hoc ex
ædibus noſtris prodiſſe in uulgus. Itaque
cogor incontinentis linguæ tuæ dare pœ‑
nas,& abire in exilium. Illa uero conturba
ta primũ inficiari,mox,nónne hoc, inqt,cũ
trecẽtis audiſti? Quos mihi, inqt, trecẽtos

narras inepta? Quum tu me defatigaſſes precibus & lachrymis, ut indicarẽ arcanũ, ex tẽpore cõmentus ſum quicquid tibi credidi, uidelicet quo periculum facerem, ꝗ̄ eſſes linguæ cõtinentis. Prudenter ille quidem, qui citra grande periculũ ſumpſit experimentum uxoriæ fidei, non aliter ꝗ̄ qui noua uaſcula uolentes explorare num quâ perfluant, aquam infundunt, non uinũ aut oleum, ne magno conſtet experientia. Eadem cautione ſi fuiſſet uſus Fuluius, nõ ſe pariter & uxorem conieciſſet in exitiũ. Is erat Auguſto Cæſari familiaris. Quẽ quũ audiſſet iam ſenio grauem, ob deſertam orbatamq́ domũ ingemiſcentẽ, eo quod duobus nepotibus ſuis præmaturo funere elatis, ad hæc Poſthumo qui reſtabat per calumniam in exilium eiecto, uxoris filiũ imperij ſucceſſorem inſtituere cogeret, ideó q́ pietate motus de nepote ab exilio reuocando cogitaret, reuerſus domum, quod audierat, uxori ſuæ retulit. Illa mox Liuiæ. Liuia grauiter cum Cæſare expoſtulauit. Si iſta, inquit, iam pridem uerſabas in animo, quin nepotem reuocas? Quur me in odium conijcis eorum qui in principatum

ſucceſſuri

ſucceſſuri ſunt? Poſtridie quum Fuluius ha
rum rerũ ignarus ex more ueniſſet ad Cæ-
ſarem, eiq; dixiſſet χαῖρε, ille reſpõdens, nõ
retulit χαῖρε, ſed ὑγίαινε, id eſt, ſanus ſis, ue-
lut inſaniam exprobrans, nõ precans ſalu-
tem. Quod ſalutãdi genus quid ſibi uellet,
quum nõ falleret Fuluium, recta ſe domũ
recipit, & uxori, ſenſit, inqt, Cæſar arcanũ,
cuius me ſciebat eſſe conſciũ per me tacitũ
nõ eſſe. Proinde decretũ eſt, mihi ipſi mor
tẽ cõſciſcere. Tum mulier, & merito quidẽ,
inquit, qui mulieris tot iam annis tecũ uiuẽ
tis incontinentiã aut nõ noris, aut ſi noras
nõ caueris. Sed age quanq; tu culpæ fueris
autor, ego tamen in exẽplo moriendi dux
ero: ſimulq; arrepto enſe ſeipſam confodit.
Graues pœnas dedit Fuluius neglecti pro-
uerbij quod monet, nec ſinui, nec mulieri
credẽdum eſſe, celebriſq; ſentẽtiæ: Quod
tacitum uelis nemini dixeris. Atq; adeo ſi
prouerbijs credimus, mulieri ne mortuæ
quidem fidendum eſt. Vtinam autem à
mulieribus tantum eſſet periculum. Nuſ-
quã nõ eſt tempeſtiuum illud Epicharmi,
νῆφε καὶ μέμνησ᾽ ἀπιστεῖν, tametſi fœmineum
genus magis laborat huius mali infamia.

Cato ſenior dicere conſueuit inter amicos, ſe trium duntaxat rerum per omnes uitæ gradus pœnitentiam agere. Primũ ſi quid arcani crediďiſſet mulieri: Secundũ, ſi quò pedeſtri itinere proficiſci licuiſſet, eò nauigio perueniſſet: Tertium, ſi quem diẽ per incuriam abſq; fructu paſſus fuiſſet elabi. Felix quidem Cato, quum nunc pleroſque diſcruciet pœnitẽtia, quod arctiſſimis etiã amicis auſi ſint aliquid arcanæ rei committere, parumq; meminerint quod prudẽter admonet Chilo: *Sic habe amicum, tanquã aliquando futurum inimicum*. Nõ probat hanc ſententiam Cicero, uerum huic tutũ non fuit uel fratri crediďiſſe. Sunt eñ amici, quibus & ſi non adſit perfidia, tamen deeſt prudentia, aut animi conſtantia, & ſuperat animi propoſitum naturæ uitiũ, qualis inducitur in Ecyra Terentiana Parmeno ſeruus alioqui nõ malus, niſi quod quũ aueret omnia ſcire, non poterat continere quod reſcierat, quumq; negaret ſe prolaturũ quod rogabatur audit à puella, Ah noli Parmeno, quaſi tu non multo malis narrare hoc mihi, quàm ego quæ perconter ſcire: Et agnoſcit quidem ille morbum ſuum,

Nihilo

Nihilo ſecius tamen ſtipulatur ſilentium, ſi
mihi fidem das te tacituram. Nullus autẽ
eſt mortalium tam continentis linguæ aut
animi tã circũſpecti, quin habeat uel unũ,
cui tantum auſit credere quantum ipſi cre/
ditum eſt: Rurſus hic alterũ habet, hic rur/
ſus alium, itaqꝫ ſimul atqꝫ diſceſſum eſt ab
unione, cito res ad plurimos propagatur.
Simplex enim eſt & ſingulare quicq̃d unũ
eſt, nec excedit terminos ſuos, unde & μον/
νὰς dicitur. Verum δυὰς initium eſt infini/
tæ differentiæ: Mox ut unum uno condu/
plicaueris, ſequitur infinita numeroſitas:
Ita ſecretũ quamdiu permanet apud unũ
qui primus & ſolus nouit, reuera ſecretum
eſt: Vbi ſe ſemel in alterum propagarit, in
rumorem uertitur. Neqꝫ enim in tua iam
manu eſt reuocare quod emiſſum eſt, aut
cohibere quod aliunde aliò tranſuolat ſuo
arbitratu. Proinde Homerus ſubinde uer/
ba dicit πτερόεντα, hoc eſt, pennata, ſiue uo
lucria. Habet & ſagitta pennas ſuas, eã qui
tenet cohibere poteſt, qui ſemel miſit reuo
care non poteſt, quo minus celeres con/
mouens alas, huc & illuc circumuolet. At/
qui telum emiſſum, non ſeſe propagat, ſed

 ut ma/

ut maxime ſit nocuum,unum aut alterum interimit: At ſermo ſemel emiſſus quũ reticendus erat, totas ſæpe regiones in extremas calamitates inducit. Et auis emiſſa ſic uagatur,ut una maneat, ſermo pullulat ac multiplicatur & increſcit, uireſq; acquirit eundo,quemadmodum ait Maro. Nauis quæ ſemel portum egreſſa pelago ſe credidit,iactis ancoris,utcunq; cohibetur, & patet in portum reditus: Cæterũ nihil eſt quo ſermonem alteri creditũ uel coërceas, uel reuoces unde prodijt. Rurſus telum emiſſum non recidit in mittentem, ſed alijs potius adfert exitium. Verbum emiſſum,nulli certius exitium adfert,quàm ei,unde fuerat emiſſum. Hæc ita quũ habeant,qua frõte de ſilentij fide cum alijs expoſtulat,qui ſibi ſilentij fidem non ſeruauit? An non huic expoſtulatori merito dicetur, Quid me incuſas impudens? Si quod credidiſti efferri non oportuit,quur mihi communicabas? An putabas alium tibi magis fidum futurum,quàm ipſe fueris tibi? Ego ſi quid peccaui tuo exemplo peccaui. Quid ſtultius, quàm ubi tuam ipſe fidem proſtitueris, ad alienã confugere? Sed dices,apud amicum depo

ſui

ſui arcanũ. At ſciebas & illi amico eſſe amicos. Et primum ipſe tibi debebas amicum præſtare. Si tui ſimilis eſt, cui credis arcanũ, merito periclitaris: Sin melior, hoc eſt, ſi continet quod creditum eſt, felicior es ꝙ promereris: quippe qui repereris aliquẽ tibi fideliorem, quàm iis ipſe tibi. Ne debet quidem fidem ſilentij, cui tu morbo nõ iudicio credis arcanum. Vt enim iuxta ſentẽtiam Epicharmi, nulla debetur gratia prodigo, qui largitur non ex benignitate, ſed animi morbo, ita nõ debetur ſilẽtij fides, ei qui primus ſilẽtij fœdus uiolauit. Ante cõplures annos cœnabam cum uiro prudenti iuxta ac docto, qui tum apud noſtros regis ſui nomine legatum agebat. Interuenit quidam Dominicanus, qui Romani pontificis negocia procurabat. Expetijt arcanum colloquium: Seceſſum eſt. Dominicanus aiebat arcanũ eſſe quod uellet cõmunicare, non communicaturus tamen, niſi iuraret ſe taciturum. Alter negabat ſe iuraturum in re, cuius ipſe cognoſcendæ deſiderio nõ teneretur. Si mihi, inquit, diffidis, ne cõmunica: Sin fidis, quid opus iureiurando? Quod etiam ſi interceſſiſſet

& referret principem meũ ſcire quod cre‐
didiſſes,non celarem. Neq; enim iuſiuran
dum hoc animo ſuſcipitur à bonis uiris,ut
dum alteri fidem ſeruat,principi ſuo fidem
uiolet,cui ego,inquit,nõ ſimplici nomine
fidem debeo:Primum ut ciuis,deinde ut le
gatus. Si tale fuerit ut citra impietatẽ & cri
men uiolati officij ſileri queat,polliceor ſi‐
lentium,non iuro, neq; enim ſoleo iurare
temere,& is ſum qui ſilere poſſim: Sin ſe‐
cus,ſerua tibi myſterium. Hac oratione ui
ctus ille communicauit nugamentũ,quod
nec ad principem, nec ad legatum quicq;
attinebat. Quin & mihi nõ raro uenit uſu,
ut ab eo qui commiſerat arcanũ ſerio mul‐
tumq; monitus,rogatus,obſecratus, adiu‐
ratus,ne cui dicerem, præſertim tali, mox
idem à compluribus audierim, & ab his
ipſis quibus nominatim uetitus eram com
municare. Ego admirans unde reſciſſent,
fingebam me nõ credere, rogabamq; quis
iſtius fabulæ fuiſſet autor. Affirmabant ac
fidem etiam faciebant,ſeſe ab eodem acce‐
piſſe,qui mihi crediderat. Atq; hæc quidẽ
futilitas in rebus non magni momenti ri‐
detur. Sed tamen hic guſtus nos debet ad‐
monere

monere,ne quid cui credamus, quod cum exitio noſtro proferretur. Etem̃ quẽ mor/ bus hic habet,etiam maiore tuo periculo peccaret,ſi detur occaſio. Eſt quidẽ utrũq; uitio datum.Nam omnino nulli fidere ty/ rannicum eſt:quibuſlibet credere, ſtultitiæ & leuitatis,ſed præſtat,ut diximus,in latus deflectere,ubi & minus eſt periculi, & ſar/ ciendi quod peccatum ſit, facultas reliqua eſt. Certe qui ſibi conſcij ſunt,quod affines ſint huic morbo, à conſilijs publicis, & à principum negocijs ac familiaritatibus ab/ ſtinere debent,ne nõ ſuo tantum ſed mul/ torum exitio peccent, ſi minus cõtineant, quod reticendum erat, atq; illis uſu ueniat quod ſolet uiperis,quæ & ipſæ feruntur in partu perire,dum à fœtu diſrumpuntur,& alijs nocituras beſtias effundunt:aut quod euenire ſolet auribus tenenti lupũ, aut pue ris gremio geſtantibus ſerpentes, quos dũ continere non poſſunt, & pereunt ipſi, & alios in periculum uocant qui cũ ipſis uer/ ſantur.Hieron qui poſt Gelonem Syracu/ ſis tyrannidem geſſit,negabat eos ſibi mo/ leſtos eſſe,qui liberius apud ipſum loque/ rẽtur,ſed qui ſermonem arcanum apud ſe

efferrēt:ab his dicebat etiam illos lædi,qui/bus arcana proderent aliorum, propterea quod nō ſolum odimus eos qui ſecretum quod tacitum uolebamus efferunt,uerum etiam illos qui quæ nolimus audierint.Ita/que iudicabat ſibi plus odij conflari apud ci/ues,per eos qui deferrēt clanculum aliena ſecreta, quàm qui ipſum liberioribus dictis in/ceſſerent.Sed maiore periculo à potenti/bus accipimus arcanum,quàm ad illos de/ferimus.Lyſimachus rex adamauit inge/nium Philippidis comici poëtæ,eumque in/ter familiares ſuos habitum omni beneuo lentiæ genere proſequebatur. Huic quum aliquando dixiſſet rex,quid rerum mearū tibi impartiam Philippides, ſcite reſpōdit, quiduis inquiens ô rex, modo ne quid ar/cani. Quin & in bellis ut plurimum habet ad uictoriam momenti taciturnitas,ita fre quenter ingentes adfert calamitates incon tinentia linguæ.Laudatur à doctis uox il/la Cecilij Metelli,quem quū quidam è tri/bunis militū iunioribus interrogaſſet quid acturus eſſet,grauiter reſpondit: Si ſcirem hanc ueſtem eſſe conſciam mei cōſilij,pro/tinus exuerem & in ignem conijcerē. An/

tigonus

tigonus rex, cui cognomentum fuit, ma‑
gno,ſciſcitanti filio,quando cõflicturus eſ‑
ſet: Quid inquit? nũ metuis, ne ſolus tubæ
ſignum non audias? Fortaſſe poterat tuto
uocem credere,cui crediturus erat regnũ,
ſed iuuenem uolebat erudire, quantopere
deceat imperatorẽ taciturnitas. Eumenes
etiam fucum addidit ſilentio: etenim quũ
illi clàm indicatum eſſet,Craterum aduer
ſus ipſum cum acie uenire,nulli ſuorũ rem
indicauit, ſed finxit Neoptolemũ adueni‑
re.Nam hunc ut ignauum ducẽ milites cõ
temnebant,Crateri uero uirtutem & auto
ritatem ſuſpiciebant. Itaque milites com‑
miſſo prælio non prius intellexerunt Cra‑
terum fuiſſe ducem, quàm illum inſcien‑
tes occiderant. Tantam uictoriam pepe‑
rit ſilentium ducis. Eumenis autem calli‑
ditas miraculo fuit omnibus, ſiquidem
ipſa res perſuaſit, ne quis illi ob eum fu‑
cum ſuccenſeret. Et ſi quis indignaturus
erat, præſtabat ut cautum ac nemini fiden:
tem reprehendi, parta uictoria, quàm ac‑
cepta clade, merito uituperari ob incon
tinentiam ſecreti. Nullum militum genus
bello minus idoneum eſt quàm loquaces.
 Aut

Aut enim intempeſtiuis conuicijs & ante uictoriam, ut aiunt, actis encomijs hoſtem iritant, aut proditis conſilijs præmonent hoſtem ut ſibi caueat, & officio iuuāt dum ſtudent lædere. Itaqꝫ fit, ut imprudētes aut obſtent uictoriæ, aut eam reddant magis cruentam. Agathocles ex figuli filio rex Siciliæ factus eſt, quod ipſe quidem in tantū non inficiabatur, ut in conuiuijs aureis gēmatiſqꝫ poculis fictilia quædam ſoleat admiſcere, hoc argumento iuuenes ad uirtutem extimulans, ego, inquit, qui prius talia fingebam, oſtenſis fictilibus, nunc ob uigilantiam ac fortitudinem talia facio. Is quū urbem Syracuſas obſideret, quidam è muris conuicia in eum iaculabantur: Figule, quando ſolues ſtipendium militibus tuis? Ille ſubridens, quum iſtam, inquit, cepero. Huiuſmodi uoces quid aliud quàm hoſtē accendebant ad rem acrius gerendam? Et Agathocles quidem moderate tulit eā petulantiam, contentus dictum dicto retaliaſſe. Quum enim urbe capta uenderentur, qui iaculati fuerant è muris conuicia, ſi me rurſus, inquit, laceſſieritis conuicijs, cōquerar apud dominos ueſtros. Verū ea pe

tulātia

tulantia Neronem aut Hannibalem aniſmaſſet ad totius urbis internitionē. Id qđ propemodum accidit ciuitati Athenarū, cui quum alioqui non eſſet admodum inſenſus Sylla, tamen ineptis cōuicijs quæ dicaces quidam è muris in ipſum iaculabantur, ſic exacerbatus eſt, ut minimum abfuerit, quin florentiſſimam totius Græciæ ciuitatē funditus deleret. Proinde merito laudatus eſt Memnon dux, qui Darium iuuit aduerſus Alexandrum, quod quendā è mercenarijs militibus, dira conuicia iaculātem in Alexandrū lancea percuſſerit: Ego, inquiens, in hoc alo te ut pugnes aduerſus Alexandrum nō ut maledicas. Quemadmodum apud Plautum audit coquus loquacior, manus tua huc conducta eſt non lingua. Multiſq; conuicijs proſciſſi ſunt, q lingua belligerantur. Audit apud Vergiliū Drances. An tibi Mauors uētoſa in lingua pedibuſq; fugacibus iſtis ſemper erit? Et apud eundem audiunt procaces Rutuli, Bis capti Phryges, hæc Rutulis reſpōſa remittunt. Nam ignominia plerunq; potentius habet calcar, quàm collaudatio. Epaminondas uir alioqui miti ingenio Cteſippum

pum Chabriæ quem unice dilexerat filiũ, ob amici defuncti memoriam moderatiſſime tulit, tametſi multum degenerantem à paternis moribus. Semel duntaxat eius lenitas adoleſcentis importuna loquacitate ſuperata eſt. Quum enim hunc in expeditione quadam occupatũ adoleſcens ineptis ſermonibus obtunderet, percontans, conſulens, quædam etiam corrigens, ac ueluti collegam ducis agens, tandem offenſus ait: O Chabria Chabria, ego tibi ꝓ noſtra amicitia ingens perſoluo præmium, qui filium tuum ſuſtineam. Adeo uir egregius qui iuuenis ſtultitiam ac luxum alibi patientiſſime tulerat, loquacitatem in bello ferre non potuit, uel hoc ipſo præſagiẽs inutilem futurum rebus gerendis, quod ibi linguam moueret ubi manibus potius & auribus erat utendum. Similis militum loquacitas ſtomachum mouit laudatiſſimo duci, cui quum milites obſtreperent, alijs aliud conſilium adferentibus, multos, inquit, hic imperatores uideo, ſed paucos milites. Videbat in pugna futuros ignauos, qui tam ſtrennuos ſeſe præbebãt in cõſultatione. Haud lubens digredior à Phocione

cione. Polyeuctus prolixam oratione͂ ha-
bebat apud populum Athenienſem de bel
lo ſuſcipiendo aduerſus Philippum. Hunc
quum Phocion uideret inter orandũ ſudã
tem & anhelũ identidem ſorbillare aquam
ad refocillandos deficie͂tes ſpiritus, erat em̃
æſtas media, & is qui dicebat obeſo corpo
re, par eſt uero, inquit, Athenienſes ut huic
bellum ſuadenti fide͂ habeamus. Quid em̃
hic faceret in prælio thorace & galea onu-
ſtus, quũ loque͂s tantũ de bello ſic laboret,
ut periclitetur ne exhalet animã? Præclarũ
eſt, qđ de Scipione minore narrãt hiſtori-
ci: Quũ em̃ iuuenis quidã eo te͂pore, quo
Carthago oppugnabat̃ place͂tã in ſimilitu
dine͂ urbis compoſitã, cui nome͂ indiderat
Carthago, ꝓpoſuiſſet cõuiuis diripiendã,
ueluti ſymbolo prælude͂s urbis excidium,
dux illum equo mulctauit, & roganti cau-
ſam ob quã equo ſpoliaretur quoniã, inqt,
me prior Carthaginem diripuiſti. Nũc pe-
nè ſolenne eſt ſi quando principes inter ſe
belligerantur, inuicem illos exaſperare de-
lationibus, picturis, titulis, & actiunculis
ueteris comœdiæ licentiã referentibus. Vi
dimus atrox bellũ inter Iulium Pontifice͂

eius

eius nominis ſecundum, & inter Lodoui-
cum Galliæ regem eius nominis duodeci-
mum. Nec alia re magis alter in alterũ ſic
exarſit, quàm utrinque delatis aliquot uocu
lis liberius effuſis. Rex enim, ut erat milita-
ri libertate, dixit illũ ebrioſum, id quod ne-
mo Romæ neſciebat eſſe uerum. Pontifex
iritatus reſpõdit, ſe tum fuiſſe ebrium, quũ
Gallos uocaret in Italiam: uelle rurſus ine-
briari ſemel, & omnes propellere ex Italia,
deinde fore ſobrium. Huiuſmodi dictis ſic
utrinque iritati ſunt animi, ut totus orbis du
orum ſenum diſſidio concuteretur. Iiſdem
ferè temporibus, quum Henricus Anglo-
rũ rex eius nominis octauus Romani põ-
tificis patrociniũ ſuſcepiſſet aduerſus Gal-
los, apud Pariſios actæ ex more comœ-
diæ, maiorem in modum prouocarũt An-
glorum animos ad maturandum bellũ, &
odium uetus quod tempore factum erat
mitius, renouarunt. Neque ſatis feliciter ceſ-
ſit Neruijs quos hodie Tornacos uocant,
quod dicaces quidam in Cæſarem Maxi-
milianum prætereuntem ſcommatum ne-
ſcio quid torſerint. Agebamus id temporis
in Anglia, quũ Italus quidam homo mire
dextri

dextri ingenij ſed parũ felix eò legatus ue/
niret Iulij nomine, quo regẽ ad bellum in
Gallos accenderet. Is poſteaquam in conci
lio peroraſſet ex more, eiq́ꝫ regis nomine
reſponſum eſſet: regis quidem animum ue
hementer propenſum eſſe ad propugna/
tionem dignitatis pontificiæ, cæterum Bri/
tãniæ regnum iam diuturna pace deſueuiſ/
ſe bello, & rem fore cum rege potẽtiſſimo,
itaqꝫ non poſſe repente fieri quod petere/
tur, ſed opus eſſe temporis ſpatio ad tanti
belli apparatum: Ille magis incaute quàm
ſcelerate quum nihil eſſet neceſſe quicquã
addere, ſubiecit ſeſe eadem prædicaſſe Iu/
lio. Ea uox excepta mox ſuſpicionem inie/
cit magnatibus, quod pontificis oratorem
profeſſus, nonnihil faueret Gallo. Deinde
quum obſeruatus, deprehenderetur cum
oratore Gallorum nocturnis horis miſce/
re colloquium, abductus eſt in carcerem,
omnibusq́ꝫ fortunis exutus eſt, ne uita qui
dem incolumi, ſi ueniſſet in manus Iulij:
Atqꝫ hic linguæ lapſus effecit, ut rex q̃ for/
te prorogando negocio diſſidium compõ
ſiturus erat, bellum acceleraret. Inter õmia
facinorum genera nullum habetur ſcelera/

tius aut inuiſius, quàm proditio. Et tamen hæc multis cum infamia, multam felicitatē peperit. Euthycrates enim ex Macedonicis trabibus, inſignem erexit domum. Philocrates magnam auri uim accepit, quā male partam, peius luxu perdidit. Euphorbo & Philagro per quos prodita eſt Eretria, rex agros conceſſit, aliisq; quàm plurimis, ſi non bonam famam, certe bonas diuitias conciliauit proditio. Garrulus idē facit, nulla gratia, nulloq; præmio, loquacitate ſua, præmonet hoſtem allicitq;, prodit patriā, liberos, uxorem, ac ſeipſum deniq;, nihilo minus interim inuiſus hoſtibus quàm ſuis, propterea quod non conſilio facit quod facit, ſed morbo. Etenim qui iudicio ducitur ad perpetrandum facinus, obiectis cōmodis, aut oſtentatis periculis, uel auocari poteſt ab inſtituto uel retineri poteſt in officio. De garrulo nihil eſt quod tibi pollicearis, quur illi quiſquam debeat fidere. Atque Aiaci quidem intemperantius maledico, non indignatur apud Homerum Neſtor quod linguæ uitiū bene gerendæ rei ſtrennuitate penſaret. At naturæ uitio loquax & aliorum uirtuti obſtat, & ipſe uſq;

adeo non præſtat uirtute, ut nemo ſit mi-
nus ad omnem honeſtam functionē ido-
neus. Proinde poetarum princeps Home-
rus quos ut egregios uiros proponit, eo-
ſdem facit & ſilentij tenaces. Vlyſſes tot
modis prouocatus, conſtanter tamen diſſi
mulat quis eſſet. Quin & ipſe aſſidēs uxo-
ri, nec diu deſideratæ conſpectu, nec illius
lachrymis commouetur, ut ante tempus
aperiat quis ſit. Verum

θυμῷ μὲν γοόωσαν ἑὴν ἐλέαιρε γυναῖκα
ὀφθαλμοὶ δ' ὡσεὶ κέρα ἕστασαν, ἠὲ σίδηρος
ἀτρέμας ἐν βλεφάροισιν.

Talem inducit & Telemachum filium, &
Penelopen, ac denique nutricem anum,
cuius garrulitatem uel ſexus, uel ætas excu
ſare poterat, ait enim.

ἕξω δ' ὡς ὅτε τοι στερεὴ λίθος ἠὲ σίδηρος.

Quin in medijs erroribus Vlyſſes ferè diſ
ſimulat qs eſſet. Et apud Cyclopem οὖτιν ſe
fingit eſſe, & ignota ſpecie obuiæ Palladi fi
cto cōmento diſſimulat quis ſit. Eandē ſilē
tij conſtantiam poëta tribuit & ſocijs eius,
qui uiui deuorari maluerunt, quàm quicq̃
eorum effutire, quæ ſilenda erant. Nec aliū
inducit Aeneam Vergilius.

 Spem

Spē uultu ſimulat, p̄mit altū corde dolorē.
Iam quum res cominus gerenda ferro eſt, apud Homerum Barbari magno clamore ruunt ad prælia: Græci taciti uim ſpirantes expectant hoſtem. Si quid diſcriminis eſt, tutiores ac formidabiliores nos hoſti reddit ſilentium. Et ſi quid lætæ rei obtigit, iactantia Nemeſin prouocat: ſilentium ſeruat, augetq́ue quod partum eſt. Quin & in Cupidinis militia, ſi Naſoni credimus,

Qui ſilet eſt firmus, qui dicit multa puellis
Probra, ſatisfieri poſtulat ille ſibi.

Socrates in bello oculos undiq; circūferebat & inconniuenter habebat intentos, linguam habebat aſtrictam. In conuiuijs diſputabat, ubi nihil erat periculi. Siue captatur occaſio componendæ diſcordiæ, ſilentium præſtat, ut id fiat facilius, uidelicet, nō exacerbatis odijs loquacitate. Sin decretū eſt hoſtem perdere, garrulitas præmonet hoſtem, ut ſibi caueat, nec ſinit inſidias latere. Quin & hodie uulgus hominum quū audit duos inter ſe magnis clamoribus debacchantes, aiunt rē abeſſe à periculo fundēdi ſanguinis: Nimirum illud perſuaſum habet ſenſus communis bellaces non eſſe,

qui

qui ſunt loquaces. Anſeres laborant infa-
mia garrulitatis,ac Maroni dicũtur obſtre
pere. Et tamen hi quoties è Cilicia demi-
grantes Taurum montem, aquilis differ-
tum,tranſmiſſuri ſunt, guttur obturãt hau
ſta arena,ore lapidem geſtant,atq; ita ſilen
tes noctu tranſmittunt,ubi montis mediũ
ſuperarũt deijciunt lapidem, ubi iam in tu
to ſunt,etiam arenam è gutture reddunt.
Quanq; hæc quæ Plinius narrat de grui-
bus,Plutarchus ad anſeres tranſfert, certe
grues hyemis aduenæ ſunt,quemadmodũ
æſtatis ciconiæ.Proinde turpe fuerit grues
aut anſeres,qui utriq; neſcio quamobrẽ la-
borant infamia ſtultitiæ,hi apud Britãnos,
illæ apud Gallos,plus ſapere quàm homi-
nes.Qui ſponſam ambiunt,citius ea poti-
untur, ſi norint ſilere. Qui formoſam ha-
bent ſponſam, tutius habent ſi ſileant. Nã
tacitus paſci ſi poſſit coruus, haberet plus
dapis,& rixæ multo minus inuidiæq;. An-
talcidas Lacedæmoniorum dux,quum in
Samothrace ſacris initiaretur, admonitus
eſt à ſacerdote,ut ex more ſibi cõfiteretur,
quod in uita ſceleratiſſimum perpetraſſet:
Nam apparet hoc commentos impios il-

los ſacrificos,quo magis haberent obnoxi/os,quos ad ſua flagitioſa myſteria admiſiſ/ſent,ne facile reſilirent à cœptis, & offenſi turpitudine flagitiorum,efferrēt in uulgus arcana. Quid opus,inquit? Nam ſi quid ta le mihi perpetratum eſt,ipſi dij ſciūt. Quā/quam hanc hiſtoriam quidam ad Lyſan/drum referunt, qui quum in Samothrace conſuleret oraculum,ac ſacerdos ceu reli/gionis cauſa,iuberet ipſum dicere, quid in uita teterrimum geſſiſſet, utrū, inquit, tuo an deorum iuſſu id fateri oportet, quum il le reſpondiſſet,deorum: Tu igitur, inquit, hinc abſcede, & illis ſi percōtentur dicam. Adeo ne ſuperſtitio quidē qua tenebatur prudenti uiro perſuadere potuit, ut deorū interpreti cōmitteret quicquā arcani. Hinc apparet & apud priſcos ethnicos occulto/rum criminum confeſſionem fuiſſe religi/onis partem,& fortaſſis inde fluxit, quod hodie Franciſcani,ſi quem ad inſtituti ſui myſteria recipiunt, exigunt totius antea/ctæ uitæ retectionem. Veteres illi compen dium quærentes exiſtimabant unius om/nium grauiſſimi criminis conſcientiam ſa/tis eſſe ad reddendos obnoxios quos ini/

tiabāt

tiabant impuris myſterijs. Fortaſſis inter uirtutis exempla referri non poteſt, ſed tamen ad ſilentij commendationem cũ primis accommodum eſt, quod de Lacone puero quodam prodiderunt. Is uiuam uulpeculam, quam ſodales furati fuerãt, nam id certis diebus permittebatur pubi Laconicæ, ſub ueſte celabat. Ea ſæuiens quũ pueri latus uſque ad inteſtina laceraret, perpeſſus eſt, donec abiſſent, qui uulpeculã quærebant. Quum autem pueri dicerent ſatius fuiſſe uulpeculã prodere quàm ipſum ſic lacerari: Imò præſtat, inquit, cruciatibus immori, quàm furtum prodere per ignauiam ac mortis metum. Quid hic dicẽt uiri graues ac dignitate præditi, qui cũ famæ uitæq; ſuæ periculo effutiunt, quicquid cõcreditum eſt? Apud Lacedæmonios ex inſtitutione Lycurgi mos erat, ut natu maximus aſtans pro foribus cuique ingredientium ad publica cõuiuia diceret, commonſtrato oſtio, per hanc, inquit, ianuam nullum egreditur uerbum. Et Horatius idem refert inter leges conuiuij.

Ne fidos, inquit, inter amicos
Sit, qui dicta foras eliminet.

Nec infeſtiuiter Martialis odiſſe ſe dicit memorem compotorem. An feliciter ceſſerit audax facinus Gygi, neſcio, qui crudeli flagitio ſibi parauit regnũ. Certe Candaulem regem & principatu & uita priuauit linguæ futilis incontinentia, qui apud ſatellitem effutierit uxoris pulchritudinẽ, ſi qd Herodoto credimus. Lacedæmonij nõ ferebant uxores ab hoſpitibus laudari, quod oporteret illas ſolis maritis eẽ notas. Multo minus decet maritos apud alios iactare formam coniugum ſuarum. Sed his quoque faciunt indecentius, qui quicquid in thalamo, quicquid in lecto cum uxore nugantur deprædicant in conuiuijs & in colloquijs apud quoſlibet. Si turpe eſt efferre quod inter pocula dictum eſt, quanto turpius eſt ea non continere, quorum oportebat ſolum cubile thorumq; conſcium eſſe?

Scurrilitas. Quidam dum faceti uolunt eſſe in ſcurrilitatis uitium incidunt. Quid aũt turpius, quàm monachus aut epiſcopus ſcurra? Atq; utinam pauciores eſſent iſtiuſmodi. Talibus non arbitror tuto committi cõfeſſionum arcana: Nam qui tacebit aliena mala, quum quiſquis hoc morbo tenetur, ne ſua

quidẽ

quidẽ reticere poſſit? Aut qui conſulet alie
no periculo, qui ſeipſum mauult in pericu/
lum cõijcere, quàm tacere? Interim in mẽ/
tem ueniunt ſycophantæ, de quibus mox
dicam. Horum aliquis calumniabitur mi/
hi non probari confeſſionem. Nõ damno
confeſſionem ſycophanta, ſed hæc admo/
neo ne quem pœniteat approbatæ confeſ/
ſionis, niſi forte medicinã damnat, qui pe/
riclitanti conſulit, ne ſe malo credat medi/
co. Et quoniam medici incidit mentio, refe
ram obiter & illud, quod Hippocrates iu/
reiurando profundum ſilentium exigit à
medicis: Adeo ne medicus quidem bonus
eſſe poſſit qui linguam habet incontinen/
tem. Et tamen hic ſi proferat morbum, tan
tum pudefacit laborantem. Sacerdos ſi ef/
futiat, etiam in capitis diſcrimen adducit
multos. Multi leuius eſſe ducũt ægrotare,
quàm medicum perpeti impendio loqua/
cem. Sunt enim quidam quos nemo liben
ter adhibet conuiuio, quod nimium & in/
tempeſtiuiter medici ſint, nihil habentes in
ore, niſi paralyſes, apoplexias, epilepſias, to
tamq; rationem Anatomiæ inter pocula
diſſerunt, lautiſſimum etiam conuiuiũ uer

tentes in nauſeam. Quanta ſolicitudine ſa
Prouerb. 31 piens Hebræus monet ne regibus detur ui
nũ? Noli regibus ô Lamuel, noli regibus
dare uinum. Quid periculi, ſi bibãt? Quia
nullum, inquit, ſecretũ ubi regnat ebrietas.
Ergo ne regno qdẽ gerẽdo idoneus eſt, q
ſecretũ cõtinere nõ poteſt. Herodes inter
pocula donauit ſaltatriculæ caput Ioannis
Baptiſtæ. Temere iurauit lingua iam effre
nis uinolentia. Multi principes inter uina
uoces effundunt, quæ plurimis adferũt exi
tiũ. Plutarchus tradit apud Aegyptios ne-
phas fuiſſe ſacerdotibus guſtare uinũ. Nũc
pleroſque uidemus ebrios baptizare pue-
ros, ebrios audire cõfeſſiones, nec tũ quic-
quam minus peccare, quam quum obdormiſcen-
tes non audiunt quid dicatur, niſi quod ſic
quoque produnt interdum quod audierũt.
Ante annos non ita multos accidit, quod
dicam: Quidam exorſus apud huiuſmodi
ſacerdotem, ubi ſenſit hominem altum dor
mire, ſurrexit atque abijt interrupto ſermo
ne: Hoc digreſſo ſucceſſit alter: quũque rur-
ſus obdormiſſet, excitauit hominem confi-
tens, non, inquit, audis quæ dico? Ille ſo-
mno delirus, exiſtimans eundem hũc eſſe
qui

qui prius cœperat confiteri, imò probe au/
dio, inquit, dixeras te effregiſſe ſcrinium ui
cini tui, perge cætera dicere. Hoc memine/
rat ex confeſſione prioris, uelut inſigne, ta/
metſi dormitans ac ſemiſomnis. At confeſ/
ſor ille incanduit, negans ſe unquam ſcrini/
orum fuiſſe perfoſſorem. Hoc caſu qui ſuc
ceſſit reſciuit ſuperioris arcanum. Itaq; di/
ſceſſit uterq; uinctus ac pudefactus ob uni
us temulentiam. Nō ſine cauſa laudata eſt
Publij Mimographi ſententia. Cum ab/
ſente loquitur, cū ebrio qui litigat. At ſtul/
tius facit, qui ebrio prodit arcana. Nec e/
nim ſolum perdit operam, uerum etiam &
ſeipſum & alios adducit in periculum. Si
quidem male coniectat, qui credit ſacerdo
tem hic fore continentem, qui quotidie
cōſpicitur indulgere uino, & in colloquijs
effutire, quæ ipſius quoque retulerat ob/
ticuiſſe. Dixerit ali quis, in nugalibus nu/
gatur, in ſacris temperans eſt. Hoc alius
credat ſuo periculo, tu ne credideris.
Ac recte quidem inſtitutum eſt à maio/
ribus, ne qs niſi ieiunus peragat Synaxin,
ſed uidetur maius operæprecium futurū,
ſi cautū fuiſſet, ne quis niſi ieiunus doceat.
Euange/

Euangelium, aut cõfitentem audiat. Quos habet epilepſiæ morbus, nõ cadunt ubi uolunt, ſed ubicũq; morbus eos corripuerit, etiam ſi ſtent in præcipitio. Ita quos habet hic linguæ morbus æque labuntur in maximis atque in minimis, ſi inciderit paroxyſmus, q̃ q̃uis leui de cauſa prouocatᷣ in talibus. Quin etiã in capitali cauſa ſoricũ exẽplo produnt ſeipſos, ſibiq; nulla compulſi neceſſitate perniciem accerſunt. Quod em̃ accidit Ibyci poëtæ interfectoribus, etiam prouerbio celebratum eſt. Is dum occideretur in ſolitudine grues forte ſuperuolantes teſtatus eſt, poſt multum temporis quũ ſederent in theatro qui facinus hoc perpetrarant, & forte grues ſuperuolarent, in riſum ſoluti, inter ſe ſuſurros miſcuerunt, dicẽtes: Ecce grues Ibyci ultrices. Ea uox excepta eſt à proxime aſſidẽtibus, & Ibycus longo iam tempore deſiderabaturᷣ. Itaque ſuborta ſuſpicione ad magiſtratus delatũ eſt. Coniecti ſunt in uincula, moxq; non gruum indicio, ſed propriæ linguæ petulãtia proditi, dedere pœnas. Veteres dicebãt eos qui patraſſent homicidium, aut aliud impium facinus, à diris ultricibus agitari.

Ibycus.

At iſtis

At iſtis linguæ incontinentia furiarũ uice fuit. Quod dicã accidit apud Anglos Londini, in ædibus in quibus tum agebam. Fur quidam per tegulas irrepſerat in ædes uenandi gratia. Nec ſucceſſit uenatus: prodidit hominẽ ſtrepitus, ortus eſt tumultus, etiam uicinis concurrentibus. Ille uidẽs tumultum, miſcuit ſe turbæ uelut unus è numero ueſtigantium furem: atq; ita fefellit. Quum putarent furem elapſum, deſitum eſt quærere. Fur quoniam fruſtra tentauerat elabi per feneſtras uicinis arcẽtibus, decreuit exire per oſtium, credens futurũ ut illic falleret, quemadmodum fefellerat in uenatu. Et fefelliſſet niſi tam parum continentem habuiſſet linguam, quàm habebat manus parum abſtinentes. Offendit pro foribus complures de fure confabulantes. Et hic male precatus eſt furi, cuius gratia perdidiſſet pileum: Exciderat autem fugitanti pileum, quod exceptum eſt in hoc, ut eius indicio fur poſſet aliquando deprehendi. Ex ea uoce nata eſt ſuſpicio. Captus eſt, cõfeſſus eſt, & pependit. Huic nõ diſſimile eſt, qđ refert Plutarchus: Erat apud Lacedæmonios delubrum Palladis æreũ, unde

De fure Britanno.

Sacrilegus ſui ꝑditor.

unde & cognomen additum Chalcœco. Id ſacrilegi quidam ſpoliarãt, & reperta eſt in medio templi lagena uacua. Facto igitur populi concurſu, plerique diſputabant, qd ſibi uellet ea lagena. Hic quidã ex aſtantibus, ſi uultis, inquit, exponam, quid ego coniectem de lagena. Arbitror enim ſacrilegos, quum hoc facinus adornarent Aconitum bibiſſe (tametſi quod Plutarchus refert de Aconito, cæteri ſcriptores tradunt eſſe peculiare cicutæ, cuius uis multo uino diluitur, nam Aconitum arbitror eſſe immedicabile malum) atque hoc conſilio uinũ detuliſſe ſecum, ut ſi rem perficerent & latere contingeret mero epoto ac ueneni ui diluta diſcederent incolumes, ſin minus, expedito genere mortis quod doloris ſenſu uacaret, effugerent quæſtionis tormenta. Hæc quũ ita narraret, non quaſi diuinans, ſed quaſi rem compertam haberet, alius aliunde cœpit appellare hominem. Heus tu quis es? Quis te nouit in hac urbe? Vnde iſta tam exacte ſcire potuiſti? Quid multis? deprehenſus eſt miſer, & ſacrilegiũ confeſſus eſt. Verum hanc linguæ incontinentiam aliquis fortaſſe tribuet ultori numini,

nec

nec admodum refragabor, modo conueniat inter nos numen hominis uitio uoluiſſe ad ultionem abuti. In eo quod nunc referam minus erat ſceleris, & tamen nō minus atrox pœna. Seleucus rex cognomento Callimachus, infeliciter Martem expertus aduerſus Gallos, quum lacerato abiectóque diademate, tribus quatuórue duntaxat comitātibus, equo per inuia fugeret, tandem labore faméq; deficiens ad uillam quandam coactus ſe recepit. Eius dominū nactus, panem & aquam petijt: Ille uero non hæc tātum, uerum etiam quicquid ruſticana domus habebat ſumma cum comitate exhibuit. Interea regē intuitus agnouit, & gauiſus eſt quod illum fortuna ad ſuam caſam potiſſimum detuliſſet. Quod gaudium ſi continere potuiſſet, retuliſſet aliquando magnificum hoſpitalitatis ſuæ præmium: At quum ad uiam uſq; regem eſſet comitatus, ne quid omitteret officij, diſceſſurus ait: Salue rex Seleuce. Rex porrecta dextra ueluti reſalutaturus & oſculaturus hominem ad ſe traxit, ſimulq; cuidam è comitibus innuit, ut ceruicem gladio recideret: Idq; factū eſt. Sed infinitum De Seleuco

fuerit

fuerit,exempla loquacitatis omnia recen/
ſere,quibus tot regna,tot populos, tot ciui
tates funditus euerſas,& docēt hiſtoriæ re/
De Sylla. rum antiquarū & quotidie uidemus.Sylla.
relicturus erat obſidionē Athenarū, quod
hinc urgeret Mithridates, qui occuparat
Aſiam,hinc Mariana factio,quæ rurſus ur
bem inuaſerat,ſed dum ſeniculi quidam in
tonſtrina garriētes, inter cætera dixiſſent,
quod heptachalcum eſſet incuſtoditum,
eóq; periculum eſſe ne ex ea parte urbs ca/
peretur:exploratores qui tum fortè aderāt
quod audierant in tonſtrina Syllæ retule/
rūt.Ille mox coactis copijs intempeſta no/
cte milites per eum locum induxit in ciui/
tatem,minimumq; abfuit,quin eam fundi
tus deleret,certe cæde & ſanguine comple
uit,adeo ut Ceramicū cruore fluxerit.Tan
tum attulit calamitatis reipub. uox nō ſuo
loco dicta, quæ ſi clàm dicta fuiſſet apud
magiſtratum,ingens præmium promere=
batur.~~Sæpe publicum malum, cum priua/
to coniunctum eſt~~,adeo funeſta res eſt lin
De Nerone gua intemperans.Sub Neronis tyrannide
di~~u gemuerat urbs Roma,~~ uel orbis poti/
us.Vnica tantum reſtabat nox,qua præpa
ratis

ratis omnibus occidendus erat tyrannus. Et erat libera reſpublica, ſi is qui necādum Neronem ſuſceperat, tam habuiſſet continentem linguam, quàm fortem animum. Is enim quum in theatrum proficiſcens uidiſſet hominem duci, ut Neroni exhiberetur, deploranti fortunam ſuam intempeſtiua miſericordia cōmotus, dixit illi in aurē: Deos ora o bone, ut hic dies prætereat. Nā cras ſat ſcio mihi gratias ages. Qui ducebatur ſuſpicionem ex huius oratione cōceptā ad Neronē detulit, malens ſuæ ſaluti, quàm illius qui indicarat, aut publico bono conſulere, præſertim quum incertum haberet, quis eſſet futurus cōiurationis exitus. Protinus itaq; conſolator ille ſublimis raptus eſt, admoti ignes & uerbera. Quod ultrō nulla neceſſitate coactus effutiuerat, diu inter tormenta negauit, donec cruciatus exprimeret ueri confeſſionē. Infelix eadē opera, & ſibi peperit exitium, & publicam libertatē remoratus eſt. Qui coniurarant in necem Iulij Cæſaris, M. Tulliū tametſi uirum bonum ut dictum eſt, & tyrannidis oſorem excludebāt ab huius facinoris conſcientia, non quod diffiderent illius animo, *Cicero inſidi ſilentij.*

ſed linguæ. Atq; utinã tam feliciter oppreſſiſſet Antonium armis, quàm fortiter lingua prouocauit. At Zeno philoſophus, ne cõiurationis arcanũ, ~~cruciatu uictus aliquãdo prodere cogeretur, ſuam ipſius linguã mordicus exciſam, in tyranni faciem expuit.~~ Nec immerito Leænæ mulierculæ ob admirandum ſilentij exemplum honos habitus eſt. Ea erat meretrix Harmodio Ariſtogitoniq; familiaris. Erat his coniurationis conſcia. Spem enim cum illis communem habebat, utpote mulier, rem feliciter ſucceſſuram: Biberat enim ex communi Cupidinis poculo, ac uelut ijſdẽ orgijs initiata, myſteriorum erat conſcia: Cæterum ubi non ſucceſſit, & de illis ~~ſumptum eſſet ſupplicium~~, illa uocata ad quæſtiones, ~~nullis tormẽtis adigi potuit, ut reliquos eius coniurationis conſcios proderet.~~ Athenienſes admirati tam inſignem mulieris conſtantiam, poſuerunt illi leænam ex ære ſed elinguem, ac pro foribus arcis dedicauere, ut leo declararet inuictam animi fortitudinem, cæterũ quod linguam non haberet, ſilentij fidem ſignificaret: At non perinde gratus fuit populus Romanus, quãquam nõ minus admirandum

Zenonis cõtinentia.

Leæna meretrix

mirandum

mirandum exemplum eſt in ſeruo, quàm in fœmina. Marcus Antonius orator, inceſti reus agebatur: accuſatores ſeruum eius ad quæſtiones poſtulabant, quod is eunti ad ſtuprum domino laternã prætuliſſe diceretur: Seruus erat etiamnum imberbis, & adſtabat coràm & uidebat rem ad ſuos cruciatus pertinere: Vbi domum uentum eſt, uideretq́ dominum ſuum hac de re uehementer ſollicitum, ultro hortatus eſt ut ſe iudicibus torquẽdum traderet, affirmãs nullũ uerbũ ex ore ſuo proditurũ, quo cauſa eius læderet, huiusq́ promiſſi fidẽ inter uarios ac ſæuiſſimos cruciatus mira patientia præſtitit. At C. Plotius Plancus, quũ ab hoſtibus ad cædẽ quæreretur, & ſerui diu torti conſtanter negarẽt ſe ſcire ubi lateret dominus, ultro ꝓdijt, occidi malẽs, quàm tam fideles ſeruos ſua cauſa diutius cruciari. Non potuit plus honoris habere ſilẽtio ſuorũ. Ageſilaus Lacedæmoniorum rex, quum quidam facinoroſus pertinaci ſilentio duraret in tormentis, quantam, inquit, animi conſtantiam hic præſtat in re ſcelerata. Admiratus eſt uim animi, linguæq́ con

Seruus fidi ſilentij

De Plotio

Ageſilaus

tinentiam,& dolebat tam egregiam uirtu-
tem abſumi in re non præclara, uidelicet
ſummam habitura laudē ſi recte fuiſſet col-
locata. Quum in tonſtrina ſermo uerteret
de tollēda Dionyſij tyrānide, quā quidā di-
cebant adamantinam eſſe & inſuperabilē,
tonſor intempeſtiuo ioco ridens, qui nam
inquit, inſuperabilem, quum ego ſubinde
nouaculam admoueam illius gulæ? Dela-
tum eſt hoc dictum ad Dionyſiū,& in cru-
cem actus eſt tonſor. Quin & complures
ſemet in exitiū conijciunt auiditate nunci-
andi res nouas. Cladem quàm Athenien-
ſes in Sicilia maximam acceperant, tonſor
quidam à ſeruo cuiuſdam ex ea clade ela-
pſi, cognouerat, mox relicta tonſtrina, ue-
luti timens ne quis primi nuncij gloriā præ-
riperet, quātum potuit ad urbem accurrit
totamq; ciuitatem rumore compleuit: Or-
ta perturbatiōe, collectoq; populo, primū
huius rumoris autor inquirebatur, protra-
hitur tōſor, iubetur rumoris autorem æde-
re, cuius ille ne nomen quidem tenebat. Illi-
co rotæ alligatur miſer torquendus, ut tri-
ſtiſſimi rumoris confictor. Interea uenere
qui certum cladis acceptæ nuncium adfer-
rent

Tonſor futilis.

Alter tonſor

rent:iamq́ ad ſuas quiſq́ calamitates de/
plorandas domum abijt,relicto ut erat alli
gatus tonſore. Tandem quum ſub noctem
ſolueretur à carnifice,etiam tum perconta
batur,ecquid accepiſſet de Nicia, & quo/
modo fuiſſet interfectus, nam is dux erat
exercitus. Tanta morbi uis erat,ut eo quo/
que tempore prius habuerit de malis alie/
nis audire,quàm ſuum deplorare malum,
aut cauere ne quid in poſterum tale accide
ret. Fit autem ,ut quemadmodum qui mo/
leſta maleq́ olentia pharmaca biberunt,e/
tiam ad ipſos calices unde hauſerunt ſolēt
nauſeare,ſic & illos oderimus qui rem ue/
hementer triſtem nunciant. Verum quid
opus eſt huius mali exempla è ueteribus
hiſtorijs petere, quum tota uita mortaliū
undiq́ talibus plena ſit? Simili morbo la/
borant, qui gaudent mala futura prædice/ *Aſtrologi*
re,quo uates & aſtrologi uideātur,aut chi/
romantes. Hi ſæpenumero malunt uitam
perdere quàm diuinationem. Quanquam
Anglorum rex Henricus eius nominis ſe/
ptimus maluit huiuſmodi diuinatorem de
ridere quàm tollere. Is ex aſtris prædixe/
rat regem eo anno periturum. Res eſt ad

regem delata. Accerſiuit hominem uerbis honorificis, diſſimulãs quod reſcierat. Rex inter cætera percõtatur hominem, num ex aſtris certa prædici poſſent, aiebat: nũ ipſe eſſet eius artis peritus, annuebat, ſperans ſe tanto pluris habitum iri à rege. Tum rex, dic igitur mihi ubi tu futurus es his feſtis natalitijs, inſtabat enim natalis domini, hærebat. Quum urgente rege, negaret ſe poſſe certum prædicere, ergo, inquit rex, ego ſum artis peritior ꝙ tu, nam ſcio te futurũ in turri: ſic enim uocant locum munitum Londino imminentem, in quo ſeruantur, quos uolunt eſſe in tuto, ſimulꝙ innuit ut duceretur. Illic ubi ſatis refrixerat diuinandi calor, cum riſu dimiſſus eſt. Atqui ſatius eſt ab huiuſmodi diuinationibus temperare, quod periculũ ſit, ne non ſemper obtingat rex eadẽ ciuilitate præditus. Ad hãc claſſem pertinent, qui conſilijs non in tempore datis, tum ſibi tum alijs accerſunt perniciem. Promiſerat ſibi à Phalaride tyranno gratiã Perillus ænei tauri repertor, ſed ſuo malo docuit eſſe ueriſſimum, quod ſcripſit Heſiodus, & prouerbio celebratur.

Conſilium malum

ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

Referam

Referam fabulam quã audiui Lutetiæ quũ
illic agerẽ, an ueram neſcio, certe uериſimi/
lem. Oſtenditur in foro frumentario ni fal
lor, os cloacæ, in qua ſe ſepeliri iuſſerit, qui
dam quem ſero pœnituit mali conſilij. Vi/
derat regem triſtem ac ſollicitũ. Cauſa mœ
roris erat, anguſtia rei pecuniariæ. Is quo re
gem ſubleuaret, ſuaſit ut ex minutis etiam
rebus quas ruſtici deferunt in urbem, unũ
aut alterum æreum nummulum exigeret,
idq́ in biennium duntaxat. Ex eo quum ui
derent in urbe frequentiſſima colligi pecu
niæ uim non modicam, uidelicet iuxta ſen/
tentiam Heſiodi, ex multis minutis, conſla
to ingenti aceruo, non remiſſum eſt, quod
ſemel cœptum eſt dari, χαλεπὸν χορίων κύ/
να γεῦσαι. Imò ad hoc exemplum plures ex
actiones excogitatæ ſunt. Qui dederat cõ/
ſilium, quum uideret ſe non idem autorita
tis habere in diſuadendo, quod habuerat
in ſuadendo, quo de ſeipſo pœnas ſumeret
inconſulti cõſilij, ſimulq́ moneret alios ne
ad eundem impingerent lapidem, teſtamẽ
to cauit, ut in ea cloaca ſepeliretur, in quã
totius illius fori ſordes confluunt, in quo
manet etiam num in hũc uſq́ diẽ exactio/

Lingua malitioſa

nis executio. Quæ hactenus retulimus de linguæ uitijs, ferè ſunt eius generis, ut ſtultitiæ, aut ſi quis odioſius interpretetur inſaniæ ſint affiniora ꝙ malitiæ. Quæ ſi tãtam adferunt perniciẽ rebus mortaliũ, quid ſentiendum de his, qui deſtinata malitia ſceleratiſſimum linguæ organũ nunquam non torquent ac uibrant in priuatum ac publicum humani generis exitium? Qui ſtudio uulgãt ficta prognoſtica, ut populos ac reges inter ſeſe committant, dum hoc futurũ prædicũt quod fieri uellent, dũ nunc huic, nunc illi uictoriam aut cladem denunciãt, qui data opera falſa renunciant, ut pertrahant in exitium quos uolunt, qui mẽdacijs circũueniunt ac perdunt innoxios, qui fœdis adulationibus demẽtant animos principum, qui uerſutis conſilijs miſcent res humanas, qui peierant, qui calumniantur, qui ſuſurris ac delationibus dirimunt amicitias, fœdera, coniugia, qui ſeditiones concitant, qui fratris animum conuitijs exaſperant, qui docent hæreſes, qui blaſphemias euomunt in deum & in ſanctos eius, ut leue iam uideatur quod ſummis orbis principibus non magis parcunt ꝙ lupis ut aiũt.

Circunſpi

Circunſpice quicquid eſt in orbe funeſtarũ tragœdiarum, comperies ferè fontem malorum omnium fuiſſe malam linguã. Atq; utinã hæc lues tantum in aulis principum regnaret, ac nõ potiſſimum inter iſtos qui pietatis Chriſtianæ columina uideri uolũt, qui Chriſtianæ religionis & integritatis exemplaria haberi poſtulant. At ne mihi nimium pro lixa ſumatur hæc oratio de adulatoribus nihil dicam, quo genere bipedũ, nihil eſſe poteſt ſceleratius, uel quod aliâs à nobis in hos abũde dictum eſt, uel quod ex elegantiſſimo Plutarchi libello, quẽ nos latinum fecimus, petere poſſunt qui uolũt. De malitioſa uanitate dicent̃ pauca. Quod latet ĩ hominis corde ſolus deus perſpicit. Cæterũ in hoc eſt lingua data hominibus, ut hac internũcia homo hominis mentẽ & animum cognoſcat. Decet autẽ ut imago reſpondeat archetypo. Specula bona fide repræſentant imaginem rei obiectæ. Nam quæ mendacia uocãtur, in hoc tantum adhibentur ut riſum moueãt. Eoq; dei filius, qui uenit in terras, ut per eum cognoſceremus mentem dei: ſermo patris dici uoluit, & idẽ ueritas dici uoluit, quod turpiſſimũ *Vanitas*

ſit linguam ab animo diſſidere. Nũc inter Chriſtianos etiã, deum immortalẽ, quàm rara linguæ fides? Quàm multi ſunt qui ſic aſſueuere mentiri, ut ſe mẽtiri neſciãt? Qđ in comœdijs ſeruile iudicatur: in noſtris moribus uix ſacerdotibus ac monachis habetur indecorum, in primoribus etiam

Hypocriſis uocatur prudentia. Ne quid interim commemorem de his quorum tota uita nihil aliud quàm mendacium eſt. Nec enim ſolũ mentiuntur oratione, ſemper habentes in ore religionem, eccleſiam, & Chriſtum, fidem & euangelium, uerum etiam uultu ficto, ueſte prodigioſa, cibis, titulis, ac ceremonijs orbi mentiũtur, non ſine graui pernicie religionis quam inſyncere profitent̃. Tales erant apud Græcos philoſophi, barba, pallioq́; raram quãdam ſapientiam pollicentes, ſemper habentes in ore uirtutẽ, honeſtum, & libertatem, quum illorum plerique toti maderent uitijs pluſquam uulgaribus, ac uentris gloriæq́; eſſent mãcipia. Tales erãt apud Iudæos phariſæi, q triſtitia uultus, latis phylacterijs, alijsq́; fucis apud imperitam plebem uenabantur opinionẽ ſanctimoniæ. Quoniam autem utrique uirtu

tem in

tem in lingua circunferebant; ſimiliter au/
diũt utriq;. Siquidem dux ille fortis magis
quàm eloquens, quũ audiſſet philoſophos
in Academia de recte uiuendo diſputãtes,
peracta diatriba, rogatus quid de his ſenti/
ret, nihil, inquit, ſupereſt, niſi ut quæ diſpu/
tatis, rebus ipſis præſtetis. Significabat illos
de uirtute per omnem uitam nihil aliud ꝙ
diſputare. Quid autẽ audit à Chriſto pha/
riſæus? Recte reſpondiſti, hoc fac & uiues.
Vtinam autem non eſſent inter Chriſtia/
nos qui & philoſophorum fucos & phari/
ſæorũ ambitioſam hypocriſim ſuperarent.
Præterierunt umbræ, uenit lux, non decet
filios lucis ullus fucus. In quos acrius ſæuijt
ueritas Chriſtus, quàm in hypocritas? Aut
quod nomen olim fuit infamius, quàm hi
ſtrionum? Ethnicorum leges ſubmouerũt
ab honoribus, qui fabulã ſaltaſſent in thea/
tro, & hoc ſceleratiſſimum hiſtrionum ge/
nus occupat omẽs orbis honores, nuſquã
non exercens hiſtrionicam, in coniugijs, in
fœderibus principũ, in aulis regum ac Cæ/
ſarum. In comœdijs exibilatur ille qui au/
dit, non pudet uanitatis? ac reſpondet: non *in phormione.*
dum ob rem: dicitur enim à lenone, & ap/

plau

plaudit ei quod mox ſequitur, ſterquilini/
um. At in hominũ uita, quàm multi ſunt,
qui Dorionem ſuperant uanitate, dum ob
rẽ, quum Platonum & Catonũ perſonam
gerant? Pœnas dat legibus, qui natus uir,
ueſte mentitur fœminam, & ludus eſt quo/
tidianus ſub pallio philoſophico, ſub ueſte
ſacroſancta agere ſcurram, ſycophantam,
impoſtorem, quadruplatorẽ, & quid non?
pudet enim me pigetꝙ reliqua commemo
rare. Illis crimini datur ueſtitus mendax,
etiam ſi nullũ alioqui crimen ſit admiſſum:
His in om̃i genere facinorum ueſtis fucus
patrocinatur. Si ſemel recipitur mendaciũ,
tolli fidẽ neceſſe eſt, qua ſublata ſimul tolli
tur & omnis humanæ uitæ ſocietas. Quis
em̃ uelit paciſci cũ eo, quẽ non pudeat mẽ/
dacij? Aut quis amare hũc poſſit, qui nihil
dicat ex animo? Nec temere uulgo dictũ
eſt, oſtende mihi mendacem, ego tibi oſtẽ
dam furẽ. Leuius eſſet hoc malum, niſi mẽ
tientium uanitas faceret, ut nec uera loquẽ
tibus fides habeatur, non ipſis tantum qui
crebro mentiendo ſibi merito fidem abro/
garunt: neminem enim miſeret plani, quẽ
nemo ſubleuat fracto crure, quod toties il

Horatius

luſiſſet

luſiſſet accurrentibus, quum ille ſimularet crus eſſe fractum, uerum etiam aliȷs qui lo/quuntur ex animo. Quemadmodum cre/ditores frequenter decepti à malæ fidei de bitoribus, etiam his pernegant pecuniam, qui ſunt illorum diſſimiles. Et tamē leuius improbi ſunt, qui naturæ morbo quodam ac libidine mētiendi peccant, quàm qui de ſtinata malitia. Sunt enim qui ſtudio ſpar/gunt uaticinia, quo concitent ſeditionem, & principes inter ipſos funeſto bello com/mittant. Nec deſunt qui in hoc ipſum con/fingunt oſtēta, ſomnia, & uiſiones. Mona/chorū hic ferè ludus eſt. Aliȷ quos oderunt ſingulis annis ſemel atq; iterum ſepeliunt, quo triſti rumore uel ad tempus diſcruciēt amicos. Iam uero in conſuetudinem abiȷt, fictis titulis ædere libellos famoſos, & ipſi/us quem lædere uolunt in hoc nomine ab/uti. Ad hæc tā execranda flagitia nunc con niuent leges. Sed præſtat hæc interim miſ/ſa facere, quo magis uacet ea perſequi, quæ propius ad præſens inſtitutum pertinent. Tantum illud addam, ne pudeat eos men/daciȷ, quos non pudet parētis diaboli, quē autorē mendaciȷ pronunciat diuina ſcri/ptura

ptura:contemnant linguam ueridicam, & ſtultam, ſi libet, appellent, qui nolunt eſſe membra Chriſti. Veniã ad periuros, quãq;
Periurium. omnis ſermo mendax iuxta doctrinam Euãgelicam Chriſtianis periurium eſt: imò omnis mala uita Chriſtianorum periuriũ eſt. Atq; hæc ipſa iuriſiurãdi religio in hoc reperta eſt, ne mendacio falleretur proximus, ne fraude crearetur magiſtratus aut princeps, ne ſuſceptus magiſtratus inſynce re gereretur, ne ſecus quàm ex fide dicerẽt teſtes, ne ſecus agerent actores & patroni, ne ſecus pronunciarent iudices. Nunc mihi quæſo reuolue priſcorum annales, quan do cõperies tantũ fuiſſe iuriſiurandi, quãtum nunc eſt inter Chriſtianos, & ubi plus periuriorum? Iurãdi nullus eſt finis. Iurat princeps inaugurandus, iurant magiſtratus, iurat populus: magnis ceremonijs res agitur. Excute iuratos articulos, & uidebis iuſiurandum non minus eſſe ludicrum, q̃ eſt eorum qui ſuſcipiunt profeſſionem ſeptem artium liberalium, aut iuris, aut Theologiæ. Iurant qui magiſtratum ſuſcipiũt, et eum quidam ita gerunt, quaſi iurauerint ſe peieraturos. Quoties autem iurant Cæ-

ſares

ſares,priuſquam coronã ſacram accipiant? Quoties iureiurando coëunt principũ fœdera? quoties periurio reſcinduntur? Iterũ atq; iterum iurant epiſcopo,qui ſacris initiantur. Pontifici iurant notarij, & epiſcopi qui dicũtur à ſuffragijs. Quoties monachi iurant ſuis abbatibus? Excute facta,comperies periuriorum plena om̃ia. Nec interim iuratur per Iouem lapidem,aut per Herculem,ſed per Chriſti crucẽ,per ſacra dei Euãgelia,per ſalutem animæ, & quaſi hæc parũ ſint,ſcinditur ac diſtribuitur ſacroſanctus ille panis,quo ſymbolo nihil eſſe poteſt religioſius. At lingua dirũpit hæc omnia uincula. Miramur in Petro quod ter dominũ abnegarit,quem humano tantum affectu diligebat,cuius ſpiritum nondum ſenſerat, quem nondum uiderat ſurrexiſſe, nondũ uiderat aſcendentem in cœlũ, nobis ludus uidetur peierare, quaſi ſit aliud peierare per dei nomen,quàm illum abiurare. Et interim hodie quoq; ſubmouentur à tribunalibus ac magiſtratibus infeliciter periuri. At ſi quorundam magnatum uitam excutias, quantum reperies periuriorum examen? Iam uero plus quam periurium habetur, ſi

quis

quis pro cinericio pallio ſumat atrum, aut pro linea ueſte ſunat laneam. Nam apoſtaſiam uocant, quod crimen olim atrociſſimum erat illorũ, qui abnegato Chriſti nomine defeciſſent ad cultum dæmonũ. Nũc quum tota ferè uita mortaliũ talis ſit, quaſi baptiſmi ſacramentum ludus ſit, nullus agnoſcit periurium, neminem pudet apoſtaſias tam impiæ. Non hic patrocinor his qui temere deſerunt honeſtum uitæ inſtitutũ, ſed indico præpoſterum uulgi iudiciũ. Veniam ad uenena linguæ, quibus nulla uipera, nullum aconitum, exitiũ habet præſentius. Damnantur etiam ethnicorum legibus qui ſegetem excãtarint ex agris alienis, aut qui luem incantarint: at quanto nocentior eſt lingua quæ dictis impijs eximit pietatem, quæ turpiloquio depulſa pudicitia immittit turpium uoluptatum amorẽ, quæ principi pro clementia inſibilat crudelitatem & auaritiam, ac publicum fontem unde hauriunt omnes letalibus uenenis inficit? Exuruntur ſagæ, quæ ueneficijs uim admouent animis hominum, aut noxam corporibus, quæ manes euocant, quæ magicis ſacris litãt dæmonibus, quæ faſcino lædũt,

Veneficia

etiam

etiam ſi ne horum quidem quicquam geri tur, abſq; linguæ miniſterio, quemadmodum teſtatur Vergilius:

Pocula ſi quando ſæuæ infecere nouercæ,
Miſcuerūtq; herbas,& nō innoxia uerba.

Ac rurſus.

Baccare frontem
Cingite,ne uati,inquit,noceat mala lingua futuro. Atqui hæc omnia quum nocentes linguæ perpetuo deſignent in uita mortalium,nemo miratur:adeo res in conſuetudinem abijt. An ullum faſcinū ſceleratius eſt quàm corrupta iuuenum aut uirginum inſtitutio? Quiſquis docet impia,nonne miſcuit aconitum? Qui rudem ætatem obſcœnis ſermonibus inficit,nónne uirus infundit immedicabile? Et aduerſus maleficorū artes traduntur quædam remedia, aduerſus linguæ nocentis uenenum quod remedium inuenias? Sunt incantamēta quibus ſopitur anguis,nullum eſt incantamēti genus,quo linguam obtrectatoris cohibeas. Iam quum natura ſæuæ nouercæ ſimilior quàm matri,ſingulis uenenis, ſuum quoddam exitij genus attribuerit,atq; hic crudeli uarietate copiáque luſerit,uni linguæ tri- *Venenorum & malæ linguæ comparatio.*

buit omnia.Mala lingua quæ perſuaſit ha/
bendi ſitim,uſque ad fratrum circumuenti/
onem , uſqꝫ ad templorum ſpoliationem ,
uſqꝫ ad cædem ac ueneficia,nónne plus no
xæ dedit,quàm ulla dipſas , cuius morſum
ſequitur bibendi ſitis inexplebilis , uſque
ad uenarum inciſionem ? Seps minutum
animalculũ eſt. Et tamen ea ueneni uis eſt,
ut quem attigerit ſic totus extabeſcat,ut ne
oſſa quidẽ ſuperſint. At noxia lingua ; quæ
liuoris uirus inſtillauit in animum alterius,
quo totus tũ animo tũ corpore cõtabeſcat
miſer,nónne præſentius indidit uenenũ ꝗ̃
ſeps habet,cui hæc inter omnia ſerpẽtiũ ge
nera palma tribuitur,quod cum cætera ui/
tam eripiant,ſolus hic ne cadauer quidem
faciat reliquum?Iam age lingua,quæ peſti/
lenti ſermone uenenum ambitionis inſeuit
animo,aut adulatrix lingua,quæ ſic demen
tat hominem,ut ſibi dijs æqualis uideatur,
totuſqꝫ turgeat inani faſtu,nónne plus ma
li dedit quàm ullus preſter, cuius morſum
ſequitur prodigioſus corporis tumor? Ho
muncio qui ſibi ſumit diuinos honores, &
erigitur aduerſus omne quod dicitur aut
colitur deus,nónne latius tumet ferali ue/
neno, ꝗ̃

neno; quàm ſi preſteris dēte tactus eſſet, cu
ius ueneno tumeſcit icti corpus ultra mo-
dum humanum, ſed non uſq; ad elephan-
ti magnitudinem? At animus elati, tume-
ſcit uſq; ad eius celſitudinem, qui immēſus
eſt & incomprehenſus. Habebat Alexan-
der magnus ſuos inſtigatores, qui iuuenē
ſuapte ſponte furentem magis incenderēt
ad bellum, pollicentes neſcio quod totius
orbis dominiū, ſubinde uelut nouas faces
ſuggerentes, hæc regio tibi ſupereſt armis
ſubigenda: hic populus te negligit. Interim
miſer ille mox periturus, omnia cædibus ac
ſanguine miſcebat, ne amiciſſimis quidem
parcens, dum non ſuſtinet à quoquam cō
temni. Is nónne peius uenenum ex ſcelera-
tis linguis hauſerat, q̃ quos hæmorrhois
ſerpēs momordit, cui hinc nomē eſt apud
Græcos, quod is quem percuſſerit toto cor
pore nihil aliud exudet quàm ſanguinem?
Rurſum nocens lingua, quæ reuocat à cor
rigenda in melius uita, quæ incantat ſecuri
tatem, quæ ſuadet molliter & abſq; futuri
ſollicitudīe uiuere, quæ dicit: Comedamus
& bibamus, cras enim moriemur, &, nō eſt
deo curæ quid agant homines, aut nihil ha

bet momenti noſtra ſollicitudo, quãdo de/
us uelimus nolimus hoc de nobis facturus
eſt, quod ſemel ſtatuit: Lingua inquam
quæ huiuſmodi dictis letalem ſocordiam
inſtillauit in mentem hominis, nonne uul
nus inflixit aſpidis morſu nocentius, quem
profundus ſomnus ſequutus mortem ad/
fert abſq; ſenſu doloris? Sic & qui molliter
uiuunt, ducunt in bonis dies ſuos, & in pũ/
cto ad inferos deſcendũt. Age delatrix lin/
gua, quæ procurat apud potentem ſed ſtul
tum principem innocentis hominis pro/
ſcriptionem, qui uelut ictus fulmine, prius
interijt quàm ſenſit plagam, an minus no/
cuit, quàm ſerpens, cui nomẽ iaculo, quod
ſeſe ſagittæ in morem uibret, impetuq; per
hominis tempora effugiat, tanta celeritate,
ut mors non ſit uulnere tardior? Baſiliſcus
& oculis noxius eſt, & morſu, cui tam præ/
ſentanea ueneni uis, ut ni ꝓtinus amputes
membrum, nulla ſit uitæ ſpes. An non in/
uidus faſcinũ habet in oculis, qui fraternis
bonis quibus gratulari debebat non aliter
ac ſuis, uritur, & morſum addit, oculis no/
centiorem: arrodẽs & carpens, quæ rectiſſi
me geſta ſunt, interpretatiõe malitioſa de/
prauans

prauans, quæ bene dicta ſunt: ibi crimen hæreſeos intentans, ubi fuerat laudanda pietas: ibi proditionis inſimulans, ubi fuerat approbandum ſalubre liberumq́ʒ conſiliũ. O baſiliſcum innocentem, ſi cum huiuſmodi linguis conferatur. Præſens ac uelox uirus eſt baſiliſco, quod ſubito per haſtã trãſuolat ad dextram configentis: præſentius Narco piſci, qui uulneratus hamo, uenenũ per ferrum, per longum funiculum, per harundinis nodos, ad ipſam tenentis dexterã transfundit: ſed longius transfundit ſuum uirus mala lingua, cuius ſermo ſerpit ut cãcer, nec finem facit donec orbis bonã partem peruaſerit. Per uxorem inficit maritũ, per diſcipulum parentes, per unum magiſtratũ reliquos, donec ueneni uis penetrauerit in aulas principum, atq; hinc in orbẽ uniuerſum. Interim illi Narci torpentes ocio, nec alia re tuti quàm ueneno, depaſcũtur impune miſeros: nec enim illis alia res magis expedit, quàm ut nihil ſapiant fœminæ, ſtupeat uulgus, delirent principes. Inter ſerpentes negant ullum uenenum immedicabilius, quàm aſpidis, quemadmodum inter herbas nocendi palma defertur aconi-

to,cui in hoc cõuenit cum aſpide, quod ſo/
mno necat: & tamen nullum eſt omnino
tam peſtiferum uenenum,quin hominum
induſtria inuenerit remediũ.Nam M.Var
ro tradit efficax eſſe remediũ, ſi percuſſus
ab aſpide ſuam ipſius bibat urinam.Et aco/
niti uim diluit ruta & erynge in anſeris iu/
re decocta,ne quid alias medicorum anti/
dotos commemorem,quarum non eſt nu
merus.Sunt uariæ rerum ſpecies,quibus a/
biguntur & arcẽtur noxiæ beſtiæ, ueluti e/
buli herbæ ſuffitus,quemadmodum & gal
bani,tamaricus,id eſt fruticis genus ſteri/
le.Eandem uim habet odor ac fumus coſti
arboris, & herbæ panaceæ,centaurei, peu/
cedami,tapſi, abrotani,laricis arboris.Fra=
xinus autem uim habet tam inimicam ſer/
pentibus,ut non ſolum ſuccus eius potus,
aut ipſa uulneri admota opituletur læſis ue
neno,uerum etiam ne matutinas quidem
aut ueſptinas huius arboris umbras, q̃uis
longiſſimas ullus ſerpens attingat. Quod
ſi ſic includas ſerpentẽ,ut fugere non que/
at,niſi aut in ignem eat aut in fraxinum,in
ignem potius ibit.Id Plinius tanquam ex/
perimẽto compertum narrat. Idem efficit
aduſtum

aduſtum cornu cerui. Quin & ipſum ani/mal ſerpentibus natura infenſum halitu e/os extrahit è cauernis ac necat. His itaq; re medijs legimus exercitus inter uenena fu/iſſe tutos. Nā et Pſyllorū gēti peculiarē uim indidit natura, ut non tantum ipſi tuti ſint ab omnibus uenenis, uerū etiam alijs à ſer/pente percuſſis, carminibus ſaliuaq; medi/centur, atq; ex ipſis etiam hulceribus ſuctu uirus educant ac reuomāt innocui. Sed o/mnes humanas artes ſuperat uirulenta lin/gua. Inter omnes peſtes, nulla formidabili or mea quidem ſententia, quàm ex morſu canis rabidi. Nā aſpidis morſus ſomno ne/cat mitiſſimo mortis genere, neq; cuiquā nocet contagio, quandoquidem carnē ani mantis ſic interfecti tradunt eſſe innoxiā. At canis morſus præter mortem crudelē, præter animum rabie uitiatum, etiam cru/deli contagio tranſuolat ad plures. Et tamē huic quoque malo tot antidotis occurſum eſt. Vnius linguæ uirus immedicabile eſt. Cicutæ potæ uim diluit ſumpta uini copia. Quædam uenena ſecum ferunt antidotū. Scorpius admotus uulneri, quod fecit, re/trahit uirus ſuum. Qui læſus eſt à Cantha/

 ride,

ride,ſentit opem,ſi alas illius detractas im-
ponat uulneri.Idem affirmant de pilis ra-
bidi canis. Vtinam uel ex contuſis maledi-
corũ linguis paſtilli fiant, quibus opitulen-
tur remedio quos læſerunt ueneno. Sunt
regiones in quibus nullum omnino uiuit
uenenum.Nec quoduis uenenum quibus-
libet reperias locis. At in quem tandem or
bis angulum fugies,ubi tutus ſis à mala lin
gua,quæ nullum ueneni genus in ſe nõ cõ-
plectitur?Proditum eſt hiſtorijs,quoſdam
ſic antidotis munitos fuiſſe aduerſus hæc,
ut nullo ueneni genere lædi potuerint: ſola
lingua malum habet inſuperabile. Hic ad-
de quod noxiæ beſtiæ non temere quenquam
lædunt niſi prouocatæ,uidelicet quum cal-
cantur.Noxia lingua ultro profert uirus ſu
um,nec ullos grauius lædit, quàm beneme
rentes.Familiaritas ac fiducia ſimplex præ-
bet anſam nocendi.Sic ſcorpius amplecti-
tur priuſquam infigat caudæ aculeũ. Rur-
ſus non omne uenenũ cunctis uenenũ eſt.
Ciconijs ſerpentes innoxium cibum præ-
bent,homini letiferũ: Humanæ linguæ ui-
rus exitiale eſt omnibus.Imò beſtiæ quæ
dam quibuſdam regionibus innoxiæ ſunt.

Nam

Nam dracones in ſola nocent Africa, alibi placidi atq; innoxij: & Perſicum pomum in Italiam translatum toxicum habere deſijt. Rurſus ſerpentes ferè nocturno frigore torpent innoxij, & aquæ quædam nocte nocent potæ, ſine noxa luce bibuntur. Mala lingua nullo non loco, nullo nō tempore, paratum & expeditū habet uenenū. Atq; inter uenena præcipue formidantur, quæ fallaci ſpecie blandiuntur, uelut inter ſorba quæ pulcherrima ſunt uenenum habent, & fontes quidam, quum ſint limpidiſſimi potu mortē adferunt. Eſt & mellis genus quod cæteris dulcius toxicum habet. Sunt quæ hoc nocentiora ſunt, quod mutant colorem, uelut chamæleon. Sunt quæ præter uirus celeritate ualent. At noxia lingua quid blandius? In quas ſpecies non ſeſe transformat? Quid autem uolubilius? Iā ex ipſis uiperis & aconitis plurima ſunt remedia aduerſus grauiſſimos morbos, ut natura malū abunde penſare uideatur. At lingua mala nihil aliud quàm uenenū eſt. Sūt & hoc nomine mitiora uenena, quod ſcorpius non impetit ſcorpium, & uipera uiperæ innoxia eſt. Homo ſolus in homi-

nem uenenum habet. Et interim horreſci-
mus rubetas,& colubros,hominem his o-
mnibus nocẽtiorem amplectimur? Mem-
brum à baſiliſco percuſſum incontãter am
putamus,& hominis maledici conuictum
non fugimus? Quis tam demens eſt,ut ui
peram in ſinu foueat? Nos uiperis omni-
bus nocentiores nonnunquam & lecto fo
uemus. *Si* Pythagoras uetuit, ne hirũdinẽ
recipiamus ſub tectum,quum hæc auis ue-
nenum neſciat, tantũ garrulitate moleſta,
nos uirulentum hominẽ non excludimus
à cõſuetudine? *Scorpium* exhorreſcimus,
qui nec ferit niſi imprudẽtem, nec ſemper
habet letale uenenum, deniq; poſt ictum
tuto uel pugno poteſt interfici,et admotus
uulneri facit,quod in fabulis fecit haſta Pe
lias:at mala lingua ſimile quiddam habet
cum iſtis dæmoniacis,qui malis artibus im
mittunt malũ cui uolunt,at ijdem non poſ
ſunt tollere quod immiſere. Serpit enim ui
rus uel inuito eo unde profectum eſt,& ita
natura comparatum eſt, ut lædere facilli-
mum ſit mederi difficillimũ. Multa ſunt in
ſtrumenta ſubuertendæ uitæ mortalium,
lapides,gladij,ſagittæ,tormẽta,inſidiæ,bel-
la,

la, ueneficæ artes, uenena, incurſus ferarũ, ac noxiorum animantium, peſtilentiæ, ter/ ræ concuſſio, fulmina, inundatio, aliĳꝙ ca/ ſus innumerabiles, ex quibus uniuerſis nõ proficiſcitur tanta pernicies humano gene ri, quãtam adfert ſola lingua, cui debemus & illorum quæ modo commemoraui ma/ lorum partem maximã. Nullum calamita/ tis genus, grauius exitiorum diluuium in/ uehit quàm bellum: Atqui nullũ eſſet bellũ inter mortales, ſi nullæ eſſent malæ linguæ, quæ belli cauſas ſubminiſtrarẽt. Quot ho/ minum milia quotidie ſubuertit calũnia? quot adulatrix lingua? quot impiorũ con/ ſiliorum incantatrix? quot inuidiæ faſcino nocens? quot obtrectatrix? quot conuitio rum ſpiculis uiolenta? Repete ueterũ mo/ numenta, relege quicquid eſt tragœdiarũ, quicquid unquam geſtũ eſt à tyrãnis cru/ deliter ac tragice, comperies à mala lingua profectum initium. Tantum habet in ſe malorum membrum illud minutulum ac molliculũ, niſi adſit animus integer rector, ac moderator. Hic orationis meæ curſum fortaſſis aliquis nõ omino ſine cauſa inter pellabit: Tantũ, inquies, uituperas linguã

noxiam,nos medicinam expectamus. Et iſtud ſuo loco præſtabimus. Atq; adeo in animi peſtibus bona medicinæ pars eſt,penitus noſſe mali magnitudinem:eam ſi uobis è ſacris etiam literis demonſtraro,conabor & remedia commonſtrare. De garrulitatis morbo uideor mihi ſatis hactenus diſſeruiſſe.Illud tantum addam obiter, neminē nec breuius nec efficacius damnaſſe loquacitatis uitium,quàm ipſum dominū in Euangelio,qui pronūciauit de omni uerbo ocioſo reddendam eſſe rationem in die iudicij. Quod autē eſt uerbum ocioſum? Omnes fabulæ,omnes ioci,qui nihil conducunt ad ſalutem æternam. Quid igitur iſti dicēt in die iudicij, qui totos dies nugaciſſimas nugas garrientes,& ſuum & aliorum ocium pariter & negocium perdunt? Adhæret ut dixi loquacitati futilitas ac uanitas.Deus aūt ut rariſſime loquīt,et cōpēdio loquīt.ita loquīt ueriſſima ſimul & efficaciſſima.Semel loquutus eſt pater,& ſermonem genuit æternum. Rurſum loquutus eſt,& omnipotenti uerbo condidit uniuerſam huius mundi machinam. Rurſum loquutus eſt per ſuos prophetas, per quos

nobis

nobis tradidit ſacros libros, ſub paucis ſim plicibusq́ uerbis immenſum diuinæ ſapiẽtiæ theſaurum occultantes: poſtremo miſſo filio, hoc eſt, uerbo carne ueſtito, protulit ſermonem abbreuiatum ſuper terram, in uno uelut epilogo contrahens omnia. Coniunxit ſilentij fidem cum breuiloquẽtia, cum utroq́ ſummã & efficacẽ ueritatẽ. Vbi ſilẽtij fides? Quia deleto chirographo mortis nulla iam fit mentio præteritorum criminum. Vbi breuiloquẽtia? quia legem ac prophetas duobus uerbis cõplexus eſt, cõfide & ama. Abolita eſt figurarum ac ceremoniarum infinita, ut ſic dicam, loquacitas, poſteaquàm emicuit ipſum corpus ac lux Euãgelica. Vbi ueritas? Quia quicq̃d tot ſeculis fuerat promiſſum, per filiũ præſtitit. In libro Iob ſic loquit̃ Heliu: Plenus ſum ſermonibus, & coartat me ſpiritus uteri mei, en uenter meus quaſi muſtũ abſq́ ſpiraculo, quod lagunculas nouas diſrumpit. Loquar & reſpirabo paululum. Audis hominem loquacem & impatientem ſilentij. At deus, ut idem ait, ſemel loquitur, & ſecundo id ipſum non repetit. Linguã autẽ ad garriendum præcipitem, ſic cohibet Si

4 rach ille ſapiens: Noli eſſe citus in lingua
tua,& remiſſus in operibus tuis. Quàm be
ne taxauit uulgatos hominum mores, qui
quũ lingua ſint præſtrenui, factis ſunt igna/
17 ui. Solomon autem idem nos docet: Qui
moderatur, inquit, ſermones ſuos, doctus
& prudens eſt, & precioſi ſpiritus uir erudi
tus. Quàm bene coniunxit ſermonis parſi
moniam cum prudentia, & animum ſilen/
di gnarum cum eruditione. Idem aliquan
18 to poſt: Qui prius, inquit, reſpõdet quàm
audiat, ſtultum ſe eſſe demonſtrat & con/
3 fuſione dignum. Nouit ſapiẽs eccleſiaſtes
tempus loquendi, nouit & tacẽdi tempus.
5 Nouit & Amos propheta: Ideo, inquit, pru
dens in tempore illo tacebit, quia tempus
malum eſt. Porrò quoniam de rebus diui/
nis piculoſa eſt garrulitas, recte admonet
2 Zacharias: Sileat omnis caro à facie domi
ni, quia conſurrexit de habitaculo ſancto
ſuo. Nec aliud docet pſal. 64. iuxta uerita/
tem Hebraicam: Tibi ſilentium laus deus
in Sion, & tibi reddetur uotum. Rurſus u/
trem muſto periclitantem quàm belle de/
pingit nobis Sirach. A facie, inquit, uerbi
parturit fatuus, tanquam gemitus partus
infantis.

infantis.Ibidem taxatur,imò docetur, qui
ne ſua quidem arcana poteſt reticere.Ami
co & inimico noli narrare ſenſum tuum,&
ſi eſt tibi delictum, noli denudare. Audiet
enim te & cuſtodiet te.Audiſti uerbum ad
uerſus proximum tuum,cõmoriatur in te,
confidasq́ quod te nõ diſrumpet. Rurſus
aliquãto inferius.Eſt,inquit,correptio mẽ- 20
dax & ira cõtumelioſi,eſt iudiciũ,quod nõ
probat̃ eſſe bonũ,et eſt tacẽs,& ipſe eſt pru
dẽs.Iterũ ibidẽ:Eſt,inquit,tacẽs, q inuenit̃
ſapiẽs,& eſt odibilis,qui ꝑcax eſt ad loquẽ
dũ.Eſt aũt tacẽs et nõ habẽs ſẽſum loquelæ
& eſt tacens ſciẽs articulũ apti tẽporis. Ho
mo ſapiẽs tacebit uſq; ad tempus, laſciuus
autem & imprudens nõ ſeruabit tempus.
Qui multis utitur uerbis, lædet animam
ſuã: Ac mox,lapſus linguæ,quaſi qui in pa-
uimẽto cadit. Rurſum:Ex ore fatui,repro-
babitur parabola,non enim dicit in tempo
re ſuo.Si bona ſententia non ſuo tempore
dicta reprobatur, quid dicendũ de his qui
ſtulta garrulitate obtundunt aures omni-
um? Solomon item:Quomodo,inquit, ſi 26
ſpina naſcatur in manu temulenti,ſic para-
bola in ore ſtultorum.Iam probæ mulieris

unicũ

unicum ornamentum eſſe ſilentium docet
& Græcorum ſententiæ. Nec tacuit Sirach
noſter, Mulier, inquit, ſenſata & tacita, non
eſt immutatio eruditæ animæ. Quod de-
cet fœminam, decet & adoleſcentem apud
32 natu maiores. Audi, inquit, tacẽs, & pro re-
uerentia accedet tibi bona gratia. Adole-
ſcens loquere in cauſa tua, uix cum neceſſe
fuerit. Si bis interrogatus fueris, habeat ca-
put reſpõſum tuũ. De futili uero dicit Solo
11 mon: Qui ambulat fraudulẽter reuelat ar-
cana, qui autem fidelis eſt celat amici cõ-
miſſum. Ab huiuſmodi cauendum eſſe, do
13 cet Sirach: Ne ſuſtineas, inquit, ex æquo lo
qui cum illo, ne credas multis uerbis illius.
Ex multa enim loquela tentabit te, & ſubri
dens interrogabit te de abſcõditis tuis. Sic
& Horatius: Percontatorem fugito, quia
garrulus idem eſt. Iterũ docet nos Sirach:
20 Sapiens in uerbis ſeipſum amabilem facit,
gratiæ autem fatuorum effundentur. Idem
rurſum: Cor, inquit, fatui quaſi uas confra-
ctum, & omnem ſapientiam non tenebit.
Audis garrulum non ſolum eſſe ſtultum,
uerum etiam indocilem ſapientiæ: Nũc au
di moleſtam garrulitatẽ: Narratio, inquit,
fatui

ſatui quaſi ſarcina in uia. Nam in labijs ſen/
ſati inuenietur gratia. Ac mox: Labia im/
prudentium ſtulta narrabūt, uerba autem
prudentium ſtatera ponderabuntur. Dixit
idem ethnicus quidam: Qualis uir talis o/
ratio. Et iuxta Eſaiam: Fatuus fatua loqui/ 32
tur. Atq; iterum Sirach de futili lingua: In
ore fatuorum cor illorum, in corde autem
ſapiētum os illorum. Quid eſt geſtare cor
in lingua? prius effundere ſermonē, quàm
cogitaris, quid ſit dicendum. Quid eſt ha/
bere linguam in corde? Eſt non niſi præco
gitata tecum et expenſa loqui: Atq; iterum: 23
Indiſciplinatæ loquelæ ne aſſueſcat os tuū.
Eſt enim in illa uerbum peccati. Congruit
huic illud Solomonis: In multiloquio non
deerit peccatum, qui autem moderatur la/ 10
bia ſua, prudentiſſimus eſt. Et aliquanto in
ferius: Qui cuſtodit os ſuum, cuſtodit ani 13
mam ſuam, qui uero inconſideratus eſt ad
loquendum ſentiet mala. De tonſorum lo/
quacitate crebro nobis dictum eſt. Nūc au
diamus Sirach: Difficile, inquit exuitur ne/
gotians à negligentia, & non iuſtificabitur
caupo à peccatis labiorum. Nunc audi Ec/
cleſiaſten: Verba, inquit, oris ſapientis gra/

tia,& labia inſipientis præcipitabunt eum. Initium uerborum eius ſtultitia,& nouiſſimum oris illius ,error peſſimus.Nō hic interim repeto,quot locis Paulus inſectatur ματαιολογίαν,quanta ſeueritate cohibet linguæ muliebris intemperantiam . Atq; hæc quidē habentur uitia linguæ leuiſſima, ſtulta garrulitas,incontinentia arcani.At leuia uideri non debent , quæ tot locis damnat ſcriptura diuina , è quibus nos paucula duntaxat excerpſimus . Nas his uitijs , ut dictū eſt,adhæret uanitas. Quod in rebus diuinis eſt pater ex ſe progignens filium , hoc in nobis eſt mens,fons cogitationum ac ſermonis:quod illic eſt filius naſcēs à patre,hoc in nobis eſt oratio proficiſcens ab animo.Filius dictus eſt imago patris,adeo ſimilis,ut qui alterutrum norit,utrunq; norit.Et in nobis animi ſpeculum eſt oratio, unde celebratur illud à Socrate dictū: Loquere ut te uideam.Adductus erat adoleſcēs elegāte forma,ut ex aſpectu colligeret indolem.At ille non uidebat adoleſcētem donec taceret,quod non tā in uultu quàm in oratione reluceat animus.Medici nō tātum è facie uerum etiam è lingua colligūt

ſigna

ſigna morbi. Certiſſima uero ſigna animi
ſani aut ægri,ſunt in lingua, quæ mẽtis eſt
facies. Ridentur mulierculæ quæ fucis pin/
gunt faciem ſuam, ſed magis rideãtur uiri,
ſi ſubinde ſumãt aliã perſonã, & nũc ſenes,
nũc iuuenes,nũc rubicũdi,nũc pallidi, nũc
obeſi,nũc graciles prodeãt in forũ. At iſti/
uſmodi ſunt,quorũ oratio diſſidet ab aniō.
Et hoc hiſtrionũ genꝰ nemo miratͬ, nullus
explodit. Si iuxta pruerbium ſimilitudo gi
gnit amorẽ,diſſimilitudo odiũ,nihil inuiſi
us deo,quàm mẽdacium,quum ſit ipſa ue/
ritas. Proinde lingua quæ mentitur ſatanæ
ueneno infecta eſt,& hinc pernicies,quem
admodum à ueritate ſalus. Lingua, inquit 26
Solomon,fallax,nõ amat ueritatẽ,& os lu/
bricũ operatur ruinas. Veritas lux eſt,men
daciũ tenebræ ſunt. Horret lucem quiſquis
alienus eſt à ueritate. Porrò mentiendi cõ/
ſuetudo facit,ut frequenter & imprudens
mẽtiaris non ſine graui periculo, uidelicet
hoc eſt,quod adiecit: Et os lubricum ope/
ratur ruinas. Videas aũt quoſdam uſqꝫ a/
deo aſſuetos mẽdacio,ut ipſi ſibi uideãtur
uera dicere etiam quum impudentiſſime
mentiantur. Habet enim & in cæteris uitijs,

hoc malum aſſuefactio,ut poſteaquā mor
bus uſu uelut in naturam tranſijt, non ſen-
tiamus malum noſtrum,iamq́ palàm & ſi
ne cautiōe peccemus: Atq; hinc ruinæ, nō
his tantum qui mentiuntur, uerum & alijs
de quibus aut apud quos mentiuntur. Peri
culoſum malum eſt,ubi quis ex uolubilita-
te linguæ proficit ad uanitatem: ſed longe
periculoſius,ubi quis ex audacia mentien-
di,profecit ad uanam garrulitatem. Proin-
de duo quædam ceu præcipua mala depre
catur,ſiue Solomon, ſiue alius quiſquā ſa-
50 piens Hebræus, ueluti felix futurus ſi id
conſequatur ante mortem,linguæ uanita-
tem, & opulentiam, aut huic contrariam
egeſtatem. Vanitatem, inquit, & uerba
mendacia longe fac à me. Quin & alte-
rum malum nō ob aliud horret, niſi quod
ad mentiendum inuitat. Sic enim habet lo
cus: Mendicitatem & diuitias ne dederis
mihi,tribue tantum uictui meo neceſſaria,
ne forte ſatiatus illiciar ad negandum, &
dicam: Quis eſt dominus: aut egeſtate
compulſus furer,& peierē nomen dei mei.
Nullum autem ſceleratius mēdacij genus,
quàm negare deum,quod affirmabāt Stoi
ci,

ci, nec multũ diſſẽtiũt Peripatetici, ſed hoc quoq; ſceleratius eſt fateri, deũ eſſe, nec illi curæ eſſe res mortaliũ, aut certe fauere uitijs hoim. Id nónne ſentire uidet̃, quiſquis audet p illius nomen peierare? Diuitiæ quidem abunde ſunt infames; uel ipſa rerum experientia, quod doceant dei neglectum, præſertim ſi quis uitam inſpiciat quorũdã huius orbis monarcharũ, quos uulgus propemodum pro dijs habet. Sed qua fronte tuentur ſeſe, qui mendicitatem accerſunt, & non ſolum id quod habẽt, ſi quid habẽt abijciunt, uerum etiam ocioſæ mendicitati ſemet aſtringunt, quũ ipſe Paulus nocturnis operis pararit ſibi uictum, & his qui uenabantur ex alieno uiuere detractantes laborẽ, præceperit, ut manuũ labore ſibi pararent, non ſolum unde poſſent ipſi uiuere non grauatis alijs, uerum etiam unde liceret alijs egeſtate grauatis opitulari. Tametſi non eſt diſſimulandum, mediocritatem fortunæ, magis in animo poſſidentis ſitam eſſe quàm in modo facultatum. Talis erat ille Paulus uas electum Chriſto literis omnium prædicatus: ſed hic electus à Chriſto, laudatus à laudatiſſimis, nullũ inuenit imi-

Periuriũ & blaſphemia

tatorem. Verus paſtor erat Chriſtus,ue/
rus imitator Chriſti fuit Paulus, quemad/
modum ipſe non ueretur dicere: Imitato/
res mei eſtote,ſicut & ego Ieſu Chriſti. Ita/
que mendaces apoſtolos,& Pauli diſſimil
limos,nõ poteſt nõ odiſſe deus,undiquaq;
uerax. Etenim ſi diſplicet illi qui mentiẽdo
proſunt hoibus,quanto magis qui mẽtien
do perniciẽ adferunt & corporũ & animo
rum,qui mendacio redigunt illos in pote/
ſtatẽ ſatanæ, quos æterna ueritas Chriſtus
Ieſus à mendacio ſatanæ liberauit? Nam il/
le non ſtetit in ueritate,ſed mendax ab ini/
tio fuit & mendacij pater. Nec uenit inco/
mitata peſtis hæc,ſed omnium uirtutũ rui/
nam ſecum trahit,& omniũ ſcelerum ſenti
nam inuehit. Declarat hoc dominus ipſe
4 loquens per os Oſee, comminans ultionẽ
Iſraëlitico populo:Non eſt,inquit,ueritas,
& non eſt miſericordia, & non eſt ſcientia
dei in terra:Maledictum & mendacium et
homicidium,& furtum,& adulterium inũ/
dauerũt,& ſanguis ſanguinem tetigit:pro/
pter hoc lugebit terra. Obſerua gradus exi
tij,ubi non eſt ueritas,ibi non eſt miſericor
dia. Veritas enim philoſophorum ac pha/

riſæorũ

riſæorum ſupercilium habet pro miſericordia. Vbi mendacium eſt, hoc eſt hypocriſis, ibi quantumuis abundent humanæ diſciplinæ, tamen non eſt ſcientia dei, quæ ſapientia iuxta Iacobi doctrinam proficiſcitur è ſublimi, neſcia contentionis & amarulentiæ, ſed caſta, pacifica, modeſta, tractabilis, plena miſericordia & fructibus bonis, nihil hæſitans, uacans omni fuco. Falſorũ quidem non eſt ſcientia, nec habet dei ſcientiam, niſi qui credit ſacris literis, has nemo uel intelligit uel credit, niſi quem afflauerit ſpiritus ille cœleſtis. Abſq; his per ſatanæ ſpiritum inundat maledictio: dum iurgijs & cõuitijs inceſſimus errata proximorum, quæ manſueta fraternaq; monitione ſanare debueramus. Ab hoc gradu deuenitur ad ſceleratius mẽdacium, dum falſis etiam criminibus proximum uocamus in periculum. A calumnia properatur ad homicidium, furtum, & adulterium. Quàm multis uitam eripit calumnia? quàm multos exuit auitis bonis delatio? Et furtum oritur ex mendacio, iunctum homicidio. Quid supereſt? adulterium. Grauiſſimum eſt adulterare coniugem alterius, ſed mul-

to grauius adulterare famã proximi. Qui ferro necat hominem,uni tantum eripit uitam,& alioqui morituro:qui facultates alterius conuerrit in fiſcum principis, eodẽ furto multos iugulat,uxorem,liberos ac familiam,quos ad famem ac laqueũ adigit. Verum his omnibus uidetur ſceleratius alienæ famæ conſtupratio. Tollitur uir bonus, ſed nomine proditoris aut hæretici. Scimus quoſdam in carcere iugulatos, & miris technis perſuaſum eſt populo, quod ſibi mortem conſciuerint,& huius infamiæ hæreditas tranſmittitur ad uxorem ac liberos. O diluuium infelix,quod nobis effundit mendacium,ſanguinem ſanguini miſcens,& impietatem ex impietate ſerẽs. Sic inuoluuntur quicunq; recedunt à ſynceritate ſcripturæ diuinæ. Rixantur, quum Paulus obſecret. Fucis agũt, & ceremonijs ueram pietatem mentiuntur,quoq; tueantur ſuam tyrannidem,nec ab homicidio tẽperant. Nam occidit & qui falſa docet,uenenum porrigens antidoti uice,dumq; dei gloriam ſibi uindicant,impium furtum cõmittunt;dũq; ſimplices animas,quas Chriſtus ſibi deſponſauit,alienantà domino,ac

ſata

ſatanæ tradunt illudendas ſceleratiſſimum
perpetrant adulterium. Nam & hunc ſen/
ſum nobis tradit allegoria prophetici ſer/
monis. Hoc nimirum eſt illud adulterium,
quod toties in prophetarũ libris deus dete
ſtatur, exprobrans ingrato populo ſuã mu
nificentiam, & ingerẽs ſub oculos à qua di/
gnitate, quò turpitudinis ſemetipſum deie
cerit. Quin & Hieremias mendacium ad/ 23
ulterio iungit. Et in prophetis Hieruſalem
uidit ſimilitudinem adulterantium & iter
mendacij. Vbi mendacium? Dicũt impijs
ac blaſphemis, pax erit uobis. Om̃ibus qui
ambulant in prauitate cordis ſui dixerunt:
Non ueniet ſuper uos malum. Vbi iam ad
ulterium? Quoties populus corruptus fal/
ſis dogmatibus cauponantium & adulte/
rantium ſanctam ſcripturam, recedit à deo
ſalutari ſuo, ſubducit ſeſe ab eccleſiæ conſor
tio. O miſerum ac deplorandum diuortiũ.
Faſtidit hunc adulterum auerſantem ueri/
tatem & adhærentem falſitati, dominus in
Euangelio. Sponſus enim erat, & ſponſam
quærebat ſimplicem, caſtam ac fidam, non
habentem maculam, neq; rugam. O natio,
inquit, praua & adultera, quouſq; uobiſcũ

ero? quàmdiu uos patiar? Talis & hodie uidetur Iudæorum natio: Nō agnoſcit ſpō ſum, ſed quem abnegauit mendacio, ſuſtu lit homicidio. Nec ceſſat illi ſuffurari ſuas oues, quas redemit ſuo ſanguine, nec deſi nit illū in ſuis ſynagogis inceſſere blaſphe miȷs, ad cuius nomē flectit genu, quicquid in cœlis, quicquid in terris, quicquid apud inferos. Quàm deteſtatur, quàm abomi
2. Cor. 11 natur hoc diuortium Paulus in his quos abductos à iugo diaboli deſpōderat Chri ſto? Deſpōdi, inquit, uos uni uiro, ut uirgi nem caſtam exhiberetis Chriſto, ſed uere or ne quà fiat, ut quemadmodum ſerpens aſtutia ſua ſeduxit Euam, ita corrumpātur animi ueſtri à ſimplicitate quæ eſt in Chri ſto Ieſu. Nec diſſimulat unde metuat hoc adulterium, uidelicet nō aliunde, quàm ex corrupta doctrina. Nam iſtiuſmodi, inquit pſeudapoſtoli, operarȷ doloſi ſunt, ſumpta perſona apoſtolorū Chriſti. Atq; haud mi rum, quādoquidem ipſe ſatanas transfigu rat ſe in angelum lucis. Quis igitur fuit ille primus autor adulterȷ? Serpens ille uerſu tus, qui dolo circumuenit Euam, abutens illius uirginea ſimplicitate, & per Euā cor

rupit

rupit uirum, ut ſanguinem ſanguini iun/
geret. Quomodo circumuenit? Menda/
cio: Nõ moriemini, ſed eritis ſicut dij. Ipſe
defecerat à ueritate ſibi mentiens, ero ſimi
lis altiſſimo: moxq́ corruit, & inuidit ſtan/
tibus. Quoq́ uideretur eſſe uerax, deũ fa/
cit mendacem, qui dixerat: Quacunq́ die
guſtaueritis ex hac arbore, morte moriemi
ni. Quantam ſtragem, quantum homici/
diorum effudit in orbem hoc funeſtũ men
dacium? Sed hac de re non nihil attinge/
mus, quum uentũ erit ad linguam calumni
atricem. Vnde fit, ut quoties deus homi/
num impietate prouocatus parat ultionẽ,
non alio magis organo ſoleat uti quàm lin
guæ mẽdacis. Etenim quemadmodum a/
pud Homerum Iupiter deſtinans Græcos
afficere magna clade, mittit ad Agamem/
nonẽ οὖλον ὄνειρον, qui ſpem faceret Troiæ
capiundæ, ita à domino in libris Regno/ 3. Reg. 22
rum mittitur ſpiritus mẽdax in ore prophe
tarum, qui conijciat regem in calamitatẽ,
quam illius impietas merebatur. Cæte/
rum uehemẽter metuo, ne deus alienatus
à nobis ſceleribus noſtris frequenter talem
ſpiritum immittat in ora præſulum ac theo
logorum

logorum noſtrorum,quo deprauatis inter pretationibus cogant ipſam etiam diuinā ſcripturam mentiri,eam detorquentes nō ad correctionem principū aut populi, ſed ad ipſorum compendium. Hinc ſtrages a/nimarum,hinc miſeranda lues impiorum dogmatum,quos ſanctus Iob uocat archi/
13 tectos mendaciorum,& cultores peruerſo rum dogmatum,hinc incendia diſſidiorū. Nullum autem mendacij genus exitialius, quàm ex ſcriptura diuinitus inſpirata,quæ fons eſt & regula ueritatis æternæ. Ex hac cōteximus mendaciorum centones. Hau/ſiſſe uidentur hunc ſpiritum & diuini,uen/triloqui, arioli,aruſpices,augures & aſtro/logi,qui ſæpenumero uanis pollicitationi/bus ſtultos principes,& credulam plebem ad res nouas concitant,non ſine graui ge/neris humani calamitate. Quoqꝫ fallant ꝑnicioſius,ex aſtris & ex inſpectis manibus alijs pollicentur uictorias, alijs felix coniu/giū ac ſalubrem uitam,alijs ſummos hono res,alijs opes Midæ. Nimirū hi ſunt de qui bus ſcribit Hieremias: Docuerunt, inquit,
9 linguam ſuam loqui mendaciū, & ut iniqꝫ facerent laborauerunt. Ars eſt igitur illis

men

mentiri & ſceleratam artem ſceleratior ad/ iuuat & confirmat exercitatio. Nihil interim dicam de ſophiſtis, qui præſtigijs argutiarum imponũt incautis, feſtinat enim oratio. Nec hic ſuſcitabo famoſam iuxta ac perplexã quæſtionem, an alicubi liceat homini Chriſtiano mentiri. Illud auſim pronunciare, quemadmodum frequenter prudentia eſt, ſilere aut diſſimulare quod uerum eſt, ita decet, ut qui ſemel ueritatis ſpiritum hauſerũt, eiq; dedere nomen qui ueritas eſt, ab omni mendaciorum genere tẽperent. Quiſquis mentitur ſciens, periurio proximus eſt: quiſquis autem peierat ſciens, blaſphemiæ uicinus eſt, quæ iam eſt extrema impietatis linea. Quò ne perueniatur, dominus Ieſus prohibuit in totum ne iuraremus, neq; per cœlum, neq; per terrã, neq; per caput alterius. Nũc pro quamuis leui negocio exigitur iuſiurandum, nec minore leuitate peieratur. Apud ethnicos infamiæ notabãtur qui per deos prophanos aut Iouem lapidem iuraſſent, apud Chriſtianos per dei nomen peierare propemodum ludus eſt, adeo, ut pleroſq; non pudeat impiæ conſuetudinis, per quam non poſſunt

An alicubi licitum mendacium

ſunt decem uerba dicere,niſi miſceant iuſiurandũ,non obteſtãtes anſerem,ſed mortem ac uulnera Chriſti,ſed uentrem & calceos dei,aliaq́ à quorum etiã commemoratiõe abhorreat religioſus animus. An iſti metuant peierare, ſi qua ſollicitet utilitas, quũ citra ullã neceſſitatẽ aut cõmodi ſpem quotidie deierẽt? Exibilatur in ethnicorũ theatris impia uox.

ἡ γλῶττ᾽ ὀμώμοχ᾽ ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος, id eſt, Iurata lingua eſt, animus iniuratus eſt: Quin potius exploditur è uita Chriſtianorum? Ridetur in Plautinis fabulis leno periurus, linguam habens qui rem ſolueret omnibus, quur inter Chriſtianos in precio ſunt qui idem faciunt quod leno? Olim in ludum uertebatur Venereum iuſiurandũ, nunc ferè pro ludo ducitur omne iuſiurandum ſolẽne, ueluti quod iurat princeps populo, quod in ſcholis profeſſionem ſeptem artium liberalium ſuſcipientes, non ſatis liberaliter iurãt ex more potius quàm ex animo. Quemadmodũ in multiloquio difficillimum eſt uitare linguæ lapſum, ita qui crebro iurat, uix effugiet periurium. Apud priſcos obtinebat olim religioſa conſuetu-

do,

dō,ut pueri qui uellent iurare per Herculē, non ſinerentur id facere ſub tecto,ſed iube bantur ire ſub dium,ut uel hac mora diſce rent iurare parcius ac circumſpectius. Sic enim publicū morem interpretati ſunt uiri ſapientes. Quidam addunt ipſum Hercu lem ad iuſiurādum fuiſſe religioſiſſimum, ac uerecundiſſimum,adeo ut per omnem uitam nō niſi ſemel iurauerit,idq; ſoli Phy leo Augeæ filio. Hoc exemplum ut poſte ris commendaretur aiunt Pythiam hoc iu riſiurandi genus propoſuiſſe Lacedæmo nijs,addēte eſſe ſatiꝰ ſi citra iuſiurādū affir marēt. Nos uel ad aras iuramus per Chri ſtum,nō modo ſub tecto per Herculem. Apud Romanos nefas erat flamini Diali iurare. Huiuſce religionis uarias reddunt cauſas,uel quod oporteat ſacerdotis & cor pus et animū inuiolatū eſſe, quū iuſiurādū tormēti genus ſit,uel qđ abſurdū ſit ei non habere fidē ī rebus hūanis, cui diuina ſunt credita,uel quod ſolennis iuriſiurandi clau ſula,ſit execratio,deuoueo me,meamq; fa miliam,ſi quid ſciens fefellero. Cæterum o mnem execrationem quoniam triſtis ſit & abominādā nō cōuenire flamini Diali,qui

nec

nec aliis malum imprecari ſolet: Vnde nõ iniuria laudata eſt illa ſacerdos Athenis, à qua quum populus flagitaret ut Alcibiadẽ execraretur, reſpondit ſeſe in hoc ſacerdotium ſuſcepiſſe, ut omnibus precaretur bona, non ut cuiquam imprecaretur malum. Sunt qui hanc quoq; cõſuetudinis cauſam adferant, quod quum periurus uelut impius inuiſus ſit numini, et periurii periculo uicinus eſt, quiſquis iurat, ne ſi homo impius quiq; deos habet iratos pro ciuitate uota ſuſcipiat, citius prouocet iram numinũ, quàm fauorem impetret. Hic fortaſſis obſtrepet aliquis: Quid nobis cum ethnicorũ inſtitutis aut exemplis? Imò talibus exemplis uelut efficaciſſimis dominus Ieſus percellere ſolet ſuæ gentis duritiam, ingerens illis Cananæam, centuriones, publicanos, peccatores, reginam Sabæ, Niniuitas, Tyrios ac Sidonios. Siquidem turpiſſimũ fuerit Chriſtianis non audire uocem domini dei ſui, qui ne quando per occaſionem incidamus in periurium tãta ſeueritate uoluit nos in totum non iurare, quum ethnici uel inſtinctu naturæ, uel ſuperſtitiõe moti uerius quàm religione cauerint à iureiurando.

rando. Niſi forte putamus quęquam Chriſti ſanguine conſecratũ magis eſſe prophanum, quàm Romanis olim fuerit flamen Dialis. Atqui nobis primum decalogi præceptum eſt, profiteri deum eſſe, & unum eſſe omnibus communem rerum omnium conditorem ac moderatorem, in cuius bonitate tota nobis ſalutis ſpes ſit collocãda. Proximũ huic eſt ne ſacroſancto illius nomine abutamur ad fallendũ proximũ. Deus enim nõ irridetur. Solus deus uerax eſt, unde tuto iurat ille p ſemetipſum, cuius uoluntas eſt immutabilis, & cui in promptu eſt præſtare, quicquid promiſit: Omnis autem homo mẽdax, cuius animus mutatur in horas, & ſi non mutetur animus, tamen frequenter non eſt nobis in manu præſtare quod recepimus. An non igitur periurij periculo ſemet exponit, qui iurat homo? Proinde dominus iubet noſtrum ſermonẽ conſiſtere intra uoces has, eſt, eſt, non, nõ. At diuus Iacobus ne hoc quidem arbitrat̃ ſatis tutum, ſed monet ut quoties pollicemur nos aliquid facturos, addamus, ſi uixerimus, & ſi deus uoluerit. Has quidem conditiones etiamſi non explicentur, tamen in

omni ſermone Chriſtianorum oportet eſ/
ſe comprehenſas. Ab hac pollicendi religi/
one quantum abeſt iſtorum lingua, qui nõ
uerentur dicere: Sanabo te inuito deo pari
ter ac diabolo. Exhorreſcitis manifeſtã blaſ
phemiam. Ne placeat igitur iurandi teme/
ritas, unde naſcitur blaſphemia. Si fru/
ctum abominamini ueluti letiferum, radi/
cem incidite. Blaſphemia Græcis idem ſo/
nat, quod Latinis conuicium, aut maledi/
ctum. Eſt paraſitorũ ac ſcurrarum genus,
quod ob cõuitiatricem linguam formida
tur à probis uiris. Atq; utinam ipſa res tam
eſſet execrabilis mortalibus, q̃ inuiſum eſt
paraſiti ſcurræq; uocabulum. Tãta autem
uis eſt huius morbi, ut ne ab ijs quidem la/
ceſſendis temperent, quibus in manu eſt ſi
uelint τῷ ξίφει ἀντιμυκτηρίσαι. Huius ſunt
gradus ac genera, & paulatim à leuioribus
proficitur ad id, quod eſt omnium grauiſſi
mum. Primum enim nobis permittimus,
ut in ſeruos aut ancillas cõuitijs debacche/
mur. Mox eadem procacia utimur in uxo
rẽ, liberos, aut amicos, hac aſſuetudine tan
dem redditur lingua, quælibet in quemuis
conuitia dicere prompta, quod de ſcurra

prædi

p̄dicauit Flaccus. Ab his initijs ſumpta au-
dacia, lingua uibrat̃ in pr̄icipes, ac ſacerdo-
tes nec uoces deniq̨ cōtinet p̱ iugulũ redi-
turas, quũ recte moneat ſapiēs Eccleſiaſtes:
In mēte tua regi ne maledixeris, & in ſecre
to cubilis tui ne maledixeris diuiti, quia uo
lucres cœli auferent uocem tuam, & habēs
pennas annũciabit uerbum. Habet & cor
linguam ſuam, uidelicet cogitationē, qua
homo loquitur ſibi. Qui tutus uult eſſe,
hanc linguam imprimis cohibeat, ne ma-
ledictum corde conceptum aliquo caſu,
uel ira, uel uino, uel prouocatione ſuffun
datur in linguam, & redeat per iugulum.
Apud Hieremiā indignatur dominus his
qui conuitia iaciebāt in montes Iſraēl: Au-
diui, inquit, uniuerſa opprobria tua, quæ
loquutus es de montibus Iſraēl, dicēs: De-
ſerti nobis dati ſunt ad deuorandum, & in
ſurrexiſtis ſuper me ore ueſtro, & deroga-
ſtis aduerſum me, uerba ueſtra ego audi-
ui. Habet Iſraēl, hoc eſt eccleſia montes ſu-
os, habet & mundus hic ſuos montes, illos
erigit in cœlum rerum humilium contem-
ptus, hos animi tumor extollit ſupra om̄e
quod dicitur aut colitur deus. Sunt enim

mõtes Gelboë deteſtabiles,ſuper quos nec ros nec pluuia gratiæ cœleſtis deſcendit: Sunt rurſum montes & colles,qui promiſſæ ſalutis ſpe alacres,exultant ut arietes, & geſtiunt ut agni ouium, laudãtes dominũ de cœlis, neſcientes cuiquam maledicere, ſed pro maledictis referentes benedicta. Quoties igitᷣ auditis homines,Platõe, Ariſtotele,& Auerroẽ turgidos,Moyſem appellare magum,prophetas ſomniatores,apoſtolos ruſticos & idiotas, agnoſcite uocem impiorum montium,blaſphemias eiaculantium in montes Iſraël.Quicquid autem in hos dicitur,qui ſpiritu Chriſti fuerunt afflati,in Chriſtum ipſum dicitur: An inquit Paulus,experimentum quæritis,loquentis in me Chriſti? Eoq́ſ ſubijcit apud prophetã,& inſurrexiſtis ſuper me ore ueſtro.Poſtremo quiſquis audet contemnere diuinæ ſcripturæ autoritatem,in qua uelut in altiſſimo monte nobis relucet æterna ueritas & unde nobis prorumpunt cœleſtium oraculorum tonitrua:mons eſt execrabilis,& montibus Iſraël maledicit, eademq́ſ opera maledicit deo,qui tales montes inhabitat. Eſt & illud tectum blaſphe‑

miæ genus, diuinam ſcripturam, quum au
toritatē illius nō auſis refellere, ſubdola in/
terpretatiōe detorquere ad tuos affectus.
Non eſt ei neganda uenia, qui in exponen
dis diuinis literis errore ſimplici labit̃: Cæ/
terum qui idem facit aſtuta malitia, & ma/
litioſa aſtutia, non abeſt à crimine blaſphe/
miæ. A ſacris eccleſiæ doctoribus quorum
autoritatem ueneratur eccleſiæ conſenſus,
quorumqꝫ memoriā habet ſacroſanctam,
alicubi diſſentire, tam uitio dandū non eſt,
quàm impium eſſet, ſi quis illorum autori/
tatē uelit æquare canonicis uoluminibus,
cæterū in Chryſoſtomum, in Auguſtinū,
in Hieronymum procaciter inſultare, non
multū abeſt à blaſphemia. Conſimiliter de
conſtitutionibus humanis addubitare mo
deſte, tam impium non eſt, quàm impium
eſſet, hominum cōſtitutiones æquare præ/
ceptis dei. Verum omnes omnium homi/
num conſtitutiones pro ſua quēqꝫ libidine
ridere, conſpuere, deteſtari, non uideo quā
tum abſit à blaſphemia. Idem arbitror ſen/
tiendum de conciliorum decretis, præſer/
tim ſi conſenſus populi Chriſtum profiten
tis acceſſerit. Iam ſi prophanis principibus

maledicere tutũ eſſet,tñ piũ nõ eſſet,qđ id quoq; uetuerit dñs.Quæ à deo ſunt,ordīa ta ſunt, & oĩs publica poteſtas à deo eſt.
25 Hoc ordine luxato,qd ſequit̃ niſi rerũ oĩm cõfuſio? Dñs in Exodo p̄cipit:Dijs nõ de/ trahes & principi populi tui nõ maledices. Atq; hoc p̄ceptũ agnoſcit Paulus in Actis apoſtolorũ,ne quis cauſet̃ p Euãgeliũ abro gatũ:Imò iubet ut uxor Chriſtiana morige ra ſit uiro ethnico,ſi modo ipſe nõ ſit autor diuortij:iubet ut ſeruus Chriſtianus obſer/ uet dñm idololatrã: Iubet ut omnes ſubdi ti ſint præpoſitis ſuis, non ſolum bonis ac manſuetis,uerum etiam aſperis ac moro/ ſis:Iubet publicis magiſtratibus pendi tri/ butum,pendi uectigal,perſolui honorem. Obſecrat ut offerãt deo uota pro regibus ac præſidibus,ut ſub illis contingat trãquil/ lus rerum ſtatus. At qui hæc præcipit do/ cetq;,non uidetur probaturus linguã pro/ cacem,quæ potentes nõ ſanat,ſed ad atro/ ciorem exacerbat tyrannidem. Et qui tales uult eſſe Chriſtianos erga præfectos idolo latras,quid dicturus ſit de nobis,ſi petulan ter conuitijs ac ſeditioſis clamoribus debac chemur in principes Chriſtianos, atq; etiã
ſacerdo/

ſacerdotes? Qui ſi boni ſunt, honorē pro‑
merentur non conuitia: ſin mediocres, ad‑
iuuādi ſunt ut proficiant: ſin mali quidem
ſunt, ſed ſanabiles, moderatis admonitioni
bus, & ſecretis ac blādis hortatibus corrigē
di ſunt: ſin ītolerabiles ac deplorati, aut tole
randi ſunt, donec deus exaudito populi ſui
clāore, ſuo more puniat illos, aut ciuitatū
& ſenatuū cōſenſu, cohibēda eſt illorū īpo‑
tētia: ſed īterim cauēdū, ne remedia ſint gra
uiora morbo, & tyrannis uertatur in Anar
chiam ac tumultum: perinde quaſi lethar‑
gus pharmacis depulſus uertatur in phre‑
neſin, aut podagra, iliumúe dolor uertatur
in apoplexiam. Eſt interim & malis princi‑
pibus ſuus deferendus honos, ne populus
aſſueſcat & bonis oppedere. Cæterū Chri‑
ſtianum non eſt, malum malo propellere,
etiamſi deus nonnunquam impios punit
per impios, malo nodo malum adhibens
cuneum. Quin & Petrus apoſtolici ſena‑
tus princeps in epiſtola poſteriore, uehe‑
menter condemnat eos qui ſpernūt publi‑
ca præditos autoritate, quiq; uiros dignita
te præcellentes nō uerentur conuitijs inceſ
ſere. Nec à Petro diſſonat Iudas, quem ſic

æmulatur non ſolum ſententijs, uerum etiam ipſo dictionis filo, ut alter Petrus eſſe uideatur. Nam & hic ſtomachatur in eos, qui pro ſua libidine ſpernunt dominos ſuos, & maledicta congerũt in eos qui publica funguntur dignitate. Nec enim iſti ideo oderũt principes ac magiſtratus, quod impij ſint, ſed quod per illos non liceat cuiuis facere quod libet. Non enim ſine cauſa gladium portant. Euenit igitur inconditæ multitudini, quod euenire ſolet equis præferocibus, qui poſteaquam excuſſerunt ſeſſorem, ſeipſos denique in præcipitium aut in foueam agunt. Periculoſum eſt uni ſummam rerum concredere, & populus nihil aliud quàm tumultuatur. Iuſtiſſimum igitur eſt, ut queadmodum elementa ſeſe mutua libratura cohercẽt cõtinẽtq́;, ſic poteſtas regum, reuerẽtia pontificum, autoritas conciliorum, ſenatuũ, ac primariarum ciuitatum, populiq́; conſenſus, ita ſeſe uiciſſim temperent librẽtq́;, ut res nec in tumultum exeat, nec in tyrannidem. Solet enim alterum malum ex altero naſci, uidelicet dum tyrannis uertitur in Anarchiam, & Anarchia dum compeſcitur, gignit tyrãnidem

nidem. Itaq; qui maledicit poteſtati, quam deus ordinauit, deo maledicit. Quemadmodum qui præfectum Cæſaris uiolat Cæſarem uiolat. Dicam amplius quiſquis homini Chriſtiano maledicit, Chriſto maledicit, ut enim ille uiſitur ac refocillatur in membris ſuis, ita læditur & ignominia afficitur in membris ſuis. Qui ſacerdotem execratur, nõ ob aliud niſi quod ſacerdos eſt, qui epiſcopum aſpernatur, non ob aliud niſi quod epiſcopus eſt, qui Chriſtianum deſpicit, nõ ob aliud niſi quia Chriſtianus eſt, nónne palàm Chriſtũ afficit ignominia? Ab his igitur blaſphemijs quæ latent, proficitur ad extremũ blaſphemiæ gradum. Fõs autem omnium idem eſt. Vt enim qui ſeſe carnis affectibus manciparunt, ideo deteſtantur principes ac magiſtratus, quod per eos nõ liceat impune quicquid libet, ſic impij deum oderũt, quod ſit ineuitabilis ultor malefactorum. Et ideo quo ſuis prauis cupiditatibus, utcunq; blandiantur, aut negant eſſe ullum deum, aut alium deum ſibi fingũt, aut negãt deo curæ eſſe res mortaliũ, ſed omnia uel fato uel caſu ferri. Vis audire Stoicam aut Auerroicã blaſphemi-

am? auſculta quid dicat pſalmus: Dixit inſi-
piens in corde ſuo non eſt deus. Nunc mi-
hi uide blaſphemiæ fontē: Omnes abomi-
15 biles facti ſunt in ſtudijs ſuis, non eſt qui fa-
ciat bonum, non eſt uſq; ad unum. Perſua-
dent ſibi mendacium, blandientes uitijs ſu-
is, quibus fruſtra pollicētur impunitatem,
ſed mētitur iniquitas ſibi. Neq; minus pec-
cant qui negāt deum eſſe iuſtū, quàm qui
negant eſſe deum. Iuſtus autem non ſit, ſi
nec pijs rependat præmium, nec impios ul
ciſcatur. Talibus indignat̃ apud Malachi-
am: Dixiſtis uanus eſt qui ſeruit deo, & qđ
emolumentum, quia cuſtodiuimus præce
pta eius, & quia ambulauimus triſtes corā
domino exercituū? Ergo nunc beatos di-
cimus arrogantes, ſiquidem ædificati ſunt
facientes impietatem, & tentauerunt deū,
& ſalui facti ſunt. Audiamus nunc blaſphe
miam omnium maxime execrabilem: quū
populus Iſraëliticus abhorrens à legibus
dei, feciſſet ſibi uitulum conflatilem, accla-
mabant: Hi ſunt dij tui Iſraël, qui te eduxe-
runt è terra Aegypti. Quæ potuit eſſe ma
ior in deum blaſphemia, quàm qui poten-
tia, magnitudine, ſapientia, bonitate ſupe-
rat

rat omnem humanam & angelicam cogi/
tationē,poſthaberi bruto animāti? Sed in
dignius etiā quod mortuo ſimulacro. Gen
tes dæmonia malunt colere quàm uerum
deum,quod hic deteſtatur omnem turpi/
tudinem,illi fauent uitijs & alūt prauas cu/
piditates,nec offenduntur, quum in ludis
ac fabulis tales inducuntur, qualem nemo
uir bonus uellet eſſe ſuum filium, aut uxo/
rem,atq; adeo ne famulum quidem. Tales
dij placent,quia ſub talibus licet,ut putant,
impune ſcortari,mœchari,fallere,furari,oc
cupare tyrannidem, mouere ſeditionem,
quemadmodū Iuppiter exacto & execto
patre,regnum occupaſſe fingitur,& quem
admodū reliqui dij ſeditione mota Iouem
cum ſuis fautoribus expulerunt. Fortaſſis
hoc blaſphemiæ genus non temere nūc re
perias inter Chriſtianos,quanquam hoc i/
pſum prodigioſum eſt reperiri. Reperitur
enim omnino,nec eam linguæ ueſaniā uel
ſanare uel coërcere poteſt tāta legum ſeue/
ritas. Verum eſt aliud blaſphemiæ genus,
aliquāto quidem tectius,ſed haud ita mul/
to minus pernicioſum, quoties populus,
adulās ſuis principibus defert eis honores
diuinos,

diuinos,& principes hoc honoris libenter
amplectuntur. Itaq; fit interdũ ut princeps
Idololatria. ꝑ ciuibus & cõſiliarijs habeat palpones &
irriſores,populus uice principũ habeat de-
mentes tyrãnos,& utrinq; blaſphemia pro
uocatur deus. Eſt & aliud blaſphemiæ ge-
nus,non hoc quidem multo tectius,ſed a-
deo uulgatũ,ut non habeatur pro blaſphe-
mia. Si blaſphemia eſt, qui dicit ſtatuæ Io-
uis: Serua me,non eſt blaſphemia, quum
auarus dicit arcæ differtæ nũmis, ſerua me,
alioqui pereo? Si blaſphemus eſt qui Ioui
thure gratias agit pro incolumitate, pro di
uitijs,pro regno, blaſphemus non eſt, qui
pecuniæ per fas nefasq; partæ felicitatem
omnem ſuam refert acceptam? qui pro ea
multo pertinacius depugnat, quàm quiſq;
unq; depugnauit pra aris ac focis? ea perdi
ta ſe clamitat infelicem,& fugit ad laqueũ?
Videatur hoc impudenter à me dictum,
5 niſi Paulus ſcribens Epheſijs ueritus nõ eſt
auaritiam uocare idololatriam, hoc eſt ſi-
mulacrorum cultum: nihil enim refert rem
impiam Græce dicas an Latine, niſi quod
Græca uox etiam apud Latinos magis eſt
infamis quàm uernacula. Idẽ ſcribens Phi

lippẽ

lippenſibus ſignificat eſſe quoſdã, qui uen/
trem habeant pro deo. Et ipſe dominus in
Euangelio Mammonam opponit deo, ue
lut alterum deum, cui ſeruiunt ac ſacrificãt
ij qui pluris faciũt pecuniam quàm deum.
Rurſum Paulus ſcribens Corinthijs decla Cap. 8
rat non uentrem tantum & Mammonam
eſſe deum quibuſdam, ſed alios multos eſ/
ſe deos. Nam & ſi ſunt, inquit, qui dicuntur
dij, ſiue in cœlo, ſiue in terra, ſiquidem ſunt
dij multi, & domini multi, nobis tamen u/
nus eſt deus pater ex quo omnia, & nos in
illo, & unus dominus Ieſus Chriſtus, per
quem omnia, & nos per ipſum. Quicquid
igitur prætuleris dei præceptis, hoc tibi de
um facis ac dominum. *Scortator* Venerẽ
habet pro deo, luxui gulæq́ ſeruiens Co/
mum habet pro deo, ebrioſus Bacchum
colit pro deo. Non mactat illis pecudem,
ſed ſeipſum illis pecudem facit ac ſacrificat.
Non incẽdit illis thura, ſed obſcœnæ famæ
ſuffitum adolet gratiſſimũ dæmonibus ta/
lium turpitudinum autoribus. Qui gloria/
tur in turpibus factis, hymnos canit deo ſu
o plenos blaſphemiæ in deum uerũ. Vos
igitur appello Chriſtiani, ſi exhorreſcitis,
quoti/

quoties auditis aut legitis impiorum blaſ-
phemias in deum,memẽtote uitam omni-
um qui gulæ,qui libidini,qui liuori,qui am
bitioni,qui diuitijs ſeruiunt,plenã eſſe blaſ
phemiæ,quæ quidem hoc ipſo cõtumeliæ
plus habet,quod ab his proficiſcit̃,qui ueri
dei nomen profitentur, quemadmodum
expoſtulat apud Ezechielem dominus,qđ
nomẽ ipſius polluatur inter gentes,ob im-
piam uitam populi nomen dei titulo profi
tentis,factis autem negãtis, quum dicitur,
populus dei iſte eſt. Quàm uero non con
gruit,ut qui quotidie dicunt deo: Sanctifi-
cetur nomen tuum,impie uiuendo pollu-
ant ſanctum nomen domini. Iam inter cõ-
uiciatricem linguam,et adulatricem ſeu ob
trectatricem aut calumniatricem,nihil in-
tereſt,niſi quod intereſt inter eum qui gla-
dio palàm adortus iugulat,& eum qui per
inſidias aut ueneno tollit hominẽ. Clamat
Semei fures in Dauid: Egredere egredere
uir ſanguinum, & uir belial: uidelicet hæc
eſt linguæ rabies,de qua ſcribit Oſee: Ca-
dent in gladio principes eorũ,à furore lin-
guæ ſuæ. Quid hac lingua crudelius quæ
calamitatibus uallatũ inceſſit dictis atroci-
bus

bus, pinde quaſi quis hominē collapſum, quem ſubleuare debebat, ultro ſaxis impe/tat? Tales habebat Iob conſolatores, qui p lenimentis dolorum, obiurgatione condu/plicabant ægritudinem. Neq; minima ma/lorū pars erat uxoris lingua: Adhuc tu per manes in ſimplicitate tua? Benedic deo & morere. Nec prius ſacer ille Tobias erupit in lachrymas, q̄ ictus uxoris lingua: Mani feſte uana facta eſt ſpes tua, & eleemoſy/næ tuæ modo apparuerunt. Quin & ipſe dominus princeps noſter in cruce crudeliſ ſime confoſſus clauis ac ſpinis, crudelius e/tiam confoditur conuitijs: Deſcendat nūc de cruce, Vah qui deſtruis templū dei. Di/xit filius dei ſum, liberet eū nunc ſi uult eū. Quæ ſpicula quālibet ueneno tincta poſ/ſint eſſe grauiora, quàm linguæ procacis ia cula? Proinde ueluti rara quædam felicitas promittit̄ ſancto Iob: à flagello linguæ ab/ſconderis, & nō timebis calamitatem quū uenerit. Ab hoc uitio cum primis uult epi/ſcopum abeſſe Paulus quum ait: non per/cuſſorem, Grecæ πλήκτην. Multis enim abſ que uulnere corporis uiolenta lingua ſubi tam mortem attulit. Nec deſunt, qui in hoc

uibrāt

uibrant linguas in fratrem, ut occidãt. Ad hanc claſſem pertinent, qui quàmlibet leui de cauſa rixas mouent, ac uel de lana caprina ſuſcitant tragœdias. Rixantur paſtores Geraræ aduerſus paſtores Iſaac: Noſtra eſt
Gen. 26 aqua, unde & puteo nomen inditum calumnia. Quàm plena puteis huiuſmodi nũc eſt Chriſtianorũ uita? Qui contractus eſt, quæ poſſeſſio, quod teſtamẽtum, quod ſacerdotium, quod munus publicum aut priuatum, unde nõ ſcatent lites & iurgia? Totius contubernij iucunditatem cõtaminat
21 lingua rixoſa: Melius eſt, inquit, ſapiens, ſedere in angulo domatis, quàm cum muliere rixoſa, & in domo communi. Idem alibi dicit: Dolor patris filius ſtultus, & tecta iugiter perſtillantia litigioſa mulier. Nõ omnibus adeſt rixoſa mulier, ſed cauendum eſt, necubi adſit rixoſa moroſitas, quæ nihil uſquam patitur eſſe ſuaue, quã Græci uocant dyſcoliam, aut micrologiam, quod difficile ſit cum illis agere, quoniã de minutiſſimis etiam rebus odioſe diſceptẽt. Imò inter calumniam & conuitium hoc intereſt, quod calumnia nonnunquàm fucum habet: frequenter enim clanculum agit, & ſi cogitur

ſeſe

ſeſe proferre, iuſtitiæ ſpeciem prætexit, cri/
men intẽdens uel falſum, uel uerũ, ſed hoc
animo, ut falſo etiam crimine lædere cupi/
at ſi poſſit. Conuiciator non ſemper obijcit
crimen, ſed nõnunquam dedecus generis,
aut calamitates maiorum, aut corporis uiti
um, quod is qui habet, nec ſibi conciliauit,
nec corrigere poſſit ſi uelit: ueluti quũ ſpu/
rium appellant ſpurium, aut luſcum uocãt
luſcum, aut caſcum caſcum. Obtrectator
hoc abeſt à calumniatore, quod uel clancu
lum, uel in abſentem uibrat linguam, ſerpẽ
ti ſimilior quàm leoni, ſed utroq; peſtilenti
or eſt adulator, qui complexu ſtrãgulat, ac
melle litis uenenis occidit, perinde quaſi ſi
quis phalerno uino miſceat aconitum. Exe
crabile malum, ſed quo uix aliud in homi/
num uita receptius. Conuiciator inimicis
ſæpe prodeſt, indicãs quid ſit corrigendũ.
Et calumniatoris improbitas, nihil non re/
prehendens, reddit nos in gerendis rebus
circũſpectiores, nonnũquam & illuſtrat fa/
mam noſtram, quam obſcurare nititur. Idẽ
facit obtrectator, uel hoc ipſo ſe profitens
inferiorem eo cui detrahit, quod clanculũ
agit ſuſurris, nec audet cominus congredi.

Adulatio At aſſentator ex ſtulto reddit inſanum, ex
inſano inſanabilem. Itaq; Solomon pronũ-
ciat adulatorem publica dignum execrati-
24 one: Qui dicũt, inquit, impio iuſtus es, ma
ledicẽt eis populi, & deteſtabuntur eos tri-
bus. Clamat & per Eſaiam dominus: Popu
le meus, qui beatum te dicunt, ipſi te ſedu-
26 cunt, & uiam greſſuũ tuorũ diſſipant. Rur-
ſus admonet Solomõ: *Si te lactauerint* pec
catores, ne acquieſcas illis. Rurſum alibi:
Verba ſuſurronis quaſi ſimplicia, & ipſa ꝑ-
ueniunt ad intima cordis: Quum ſubmiſe
rit uocem, ne credideris ei, quoniam ſeptẽ
nequitiæ ſunt in corde illius. Quoniam ut
ait Eccleſiaſtes: Melius eſt audire increpa-
tionem ſapientis, ſuper uirum audientem
carmẽ ſtultorũ. Habet habet illa *Siren* blã-
diſſimas cantiones, ſed pellicientes in ama
rum exitium. Hinc Sirach ille ſapiẽs. Qui
ſophiſtice, inquit, loquitur, odibilis eſt, in
140 omni re defraudabitur. Hanc peſtem regi
bus infeſtiſſimam deprecatur ſanctus ille
Pſaltes: Corripiet me iuſtus in miſericor-
dia & increpabit me, oleum autem pecca-
toris nõ impinguet caput meum. Hoc ho-
minũ genus execratur et Ezechiel ꝓpheta:
Qui

Qui dicũt populo,pax,pax,quũ nõ ſit pax 15
qui linunt maceriã abſq; tẽperamento,qui
conſuunt blãdos puluillos,ſub omni cubi/
to manus , & faciunt ceruicalia ſub capite
uniuerſæ ætatis,ad capiendas animas. Niſi
maximum malum eſſet adulatio,non tan/
ta ſollicitudine deprecaretur Dauid:Domi
ne libera animam meam à labijs iniquis,&
à lingua doloſa:Quoq; declararetur q̃ eſ/
ſet difficile huius mali remedium , audit à
domino propheta clamãs:Quid detur aut
quid apponatur tibi ad linguam doloſam?
Nec aliud remedium oſtenditur,niſi ut op
ponamus ſagittas potentis acutas, hoc eſt,
ſermonem dei,qui acutior eſt gladio anci/
piti,pertingens uſq; ad diuiſionem animæ
& ſpiritus,& carbones deſolatorios , ut ex
his cognita noſtra infelicitate deſinamus
nobis placere ex falſis adulatorũ laudibus,
& ex noſtrarum opum diffidentia deſolati
per dei miſericordiam reſpiremus ac reui/
uiſcamus. Tales enim ſunt ſagittæ potentis
ſcripturæ:occidunt , ſed occiſos uiuificant.
Tales ſunt carbones pœnitentiæ,denigrãt,
ac deijciunt hominem:uerum ubi recãdue
rint,lætitiam adferunt ſolidã ac perpetuã.

Cæterum adulationem miſſam faciemus,
& ad calumniam tranſibimus,ſi pauca di/
xerimus obiter de lingua proditrice, deq;
lingua quæ ſuggerit pernicioſa conſilia. Ta
lis erat lingua Ioab,qui ſub ſpecie blãdi allo
quij occidit Ammon:talis erat lingua Da/
lilæ,quæ prodidit Samſonẽ:talis erat Iudæ:
Aue Rabbi. Peſtilentis conſilij exemplum
2.Reg.13 habes in libris Regum,de Ionadab, qui ui
am oſtendit Ammon, qua potiretur ſoro/
re quam turpiter adamabat,atq; hinc gra/
uis malorum inundatio. Quis non execra
3.Reg.21 tur impiam Iezabelem,quæ ſuo cõſilio per
traxit animum regis ad impietatem? Iam
2.Paral.10 iuuenile conſilium nonne Roboam maxi/
ma parte patrij regni ſpoliauit? Porrò non
eſſe uanum quod Græco prouerbio dicit̃:
Malum conſilium conſulenti peſſimũ eſſe,
Dan.6 declarant illi,qui dum ſubdolo cõſilio hoc
egiſſent apud Darium regem, ut Danielẽ
perderent,ipſi coniecti ſunt in lacum, & à
leonibus diſcerpti:iuxta id quod ait ſapiẽs
27 ille Sirach:facienti nequiſſimum cõſilium
ſuper ipſum deuoluetur,& nõ agnoſcit un
de uenit illi. Idem alibi monet,ut à malis cõ
ſiliarijs ſeruemus animam noſtram. Ergo
uitæ

uitæ periculum eſt à malo cõſultore, ni ualſ lo te munias aduerſus illum. Id quibus rati/ onibus oporteat fieri, paulo poſt diſſere/ mus. Nunc cõſideremus quanta peſtis hu/ manæ uitæ ſit lingua calumniatrix, hoc eſt uere diabolica. Quod enim Latini calum/ niam dicũt, Græci uocãt diabolen, & hinc potiſſimum habet nomen, ille communis humani generis hoſtis, atq; idem Hebræis dicit̃ ſatan, qđ nobis ſonat aduerſariũ. De/ us noſter dictus eſt deus pacis, qui per filiũ reconciliauit mũdum ipſi, deleto chirogra/ pho peccati, quo tenebamur rei mortis: & Chriſtus prophetæ dictus eſt conſiliarius pacis. Huic ſemp̱ aduerſat̃ ſatan, q̃ primus oĩm ſeuit inimicitiã inter deũ, & hominẽ, deũ ipſum apud hominẽ ſuggillans mẽda/ cij: Non moriemini, ſed eritis ſicut dij. Nec hodie deſinit reſcindere ſartam per Ieſum gratiam, calumniãs nos apud deum. Chri/ ſtus aboleuit uera crimina noſtra, donans nobis ſuam iuſtitiam, diabolus etiam falſis criminibus onerare ſtudet pios homines, quẽadmodũ calũniatus eſt Iob: Niſi in faci em benedixerit tibi. Nonne uocat uirũ ſan ctum, in crimen blaſphemiæ? Chriſtus no/

ſtram impietatem in ſe recepit,diabolus ſu
am impietatem nobis conatur imponere.
Chriſtus pro noſtris delictis interpellat pa
trem,ut ſeruemur,diabolus interpellat, ut
pereamus.Nō ſemper hoc agit per ſemet/
ipſum,habet organa penè ipſo ſceleratio/
ra.Quæ nam,inquies? Linguas delatrices
innocentium,imò non linguæ ſunt,ſed gla
dij ueneno tincti:Lingua,inquit,eorū gla/
dius acutus, & uenenū aſpidum ſub labijs
eorum. Vnde quibus ſtudio fuit ſapientū
apophthegmata colligere, referūt quiddā
non infeſtiuum de Theatida Lacedæmo/
niorū duce,qui rogatus num gladius,nam
gladiū acuebat, ſat eſſet acutus,acutior,in/
quit,calumnia.Quàm multos olim iugu/
lauit hic gladius,quàm multos hodie iugu
18 lat? Audiſtis ex pſalmis: Lingua eorū gla/
dius:Et apud Hieremiam dicūt,qui linguā
habent pro gladio:Venite percutiamus eū
lingua. Videmus autem linguā gladij ſpeci
em habere,colorem ignis.Etenim mala lin
gua gladius eſt utrinq; incidens, cæſim ac
punctim uulnerans, inſuper & ueneno tin
ctus,& ut ait Iacobus,inflammatus igni ge
hennæ.Prætermittā exempla,quæ ſub Ne/
ronibus

ronibus, Caligulis, Claudiis, Syllis & Ma-
riis, Dionyſiis & Hieronibus, quæq́ſ ſub
Chriſtianis etiā principibus nōnūquā pro
dunt. Numeroſiora ſunt, q̃ ut receſeri poſ
ſint, notiora q̃ ut debeāt. Et malo referre q̃
nobis ſuppeditāt ſacræ literæ. Huius gladij
uenenū ſenſiſti ſanctiſſime Ioſeph, proq́ſ fi Gen. 39
de erga dn̄m, proq́ſ cōtinētia erga uxorem
dn̄i, carcerē & capitis periculū præmij loco
retuliſti: Ingreſſus eſt ſeruus Hebræus ut il
luderet mihi, et ad clamorē meū relicto pal
lio qd' tenebā fugit foras. Quid te memorē
caſtitatis ac pietatis exēplar Suſanna? perie
ras ſeniorū calumnia, niſi te dominus per
Danielem è linguarum impiarum gladijs
eripuiſſet. O crudele linguæ ſpiculū. Quid
ſimile poteſt ullus gladius, etiam ſi nocens
ferrum ueneno reddatur nocentius? Vitā
eripit, famam non poteſt eripere. Plus ali-
quid poteſt ad nocendum ingenioſa calū-
nia, quæ mortem adfert cum infamia. Peti
tus erat idem Ioſeph antea calumnijs fra-
trum ſuorum, qui detulerant illū apud pa-
trem de crimine malo. Sic enim habet trāſ
latio Septuaginta, ac mea ſententia magis
quadrat hæc figura Chriſto, quem Iudæi

multis criminibus accuſarunt apud pontifi cem & præſidem. Nec probabile eſt Ioſeph adhuc puerum detuliſſe fratres ſuos apud patrem, quum eoſdem peſſime de ſe meritos, poſtea non criminatus ſit, ſed ſeruarit. Quin & ipſe ſermonis contextus hic pro nobis facit. Sequitur enim: Iſraël autem diligebat Ioſeph ſuper omnes filios, eo quod in ſenectute genuiſſet eum. Ideo nihil egit fratrũ calumnia, quia pater diligebat illum præ cæteris. Poſtremo Chryſoſtomus interpres ſequitur hunc ſenſum quem adduximus. Nec Hieronymus meminit huius loci correcti in traditiõibus Hebraicis, quũ alia minutiora uentilet agitetq́;. Qui locũ mutarunt uidentur offenſi, quod putarent non conuenire Ioſeph innocentiæ, crimen peſſimum, & recte offenderentur, niſi mẽtio fieret de inuidis fratribus & falſo crimine. Alioquin magis offendi debebãt, quod dominus noſter longe Ioſeph innocẽtior, accuſatus fuerit blaſphemiæ. Moliebatur quidem exitium lingua diabolica, ſed deus alienam malitiam ſuis uertit in bonum. Siquidem fratrum calumnia magis etiã prouocauit charitatem Iacob erga Ioſeph, &

regi-

reginæ criminatio præbuit occaſionem ut Ioſeph ad maiores honores uocaretur à rege. Sic & Ioab apud Dauid regem, detulit Abner de rege benemeritum, ac regi quidem non perſuaſit, ſibi tamen perſuaſit ut per inſidias occideret innocentem. Quid dicam de Iezabele, quæ quo mederetur do 3. Reg. 21
lori mariti, finxit literas nomine Achab regis, easq́ ſignauit anulo regio: ſignatas miſit ad optimates ac ciues Naboth. Literarũ hæc erat ſentia: Indicite ieiunium, & ſiſtite Naboth inter primores populi, ſimulqúe ſubmittite duos uiros filios Belial, qui falſum teſtimonium ferant aduerſus eum, dicentes: Benedixit Naboth deum & regem, & educite & lapidate. Quid hic potiſſimũ admiremur, audaciam ſceleſtæ mulieris, an primatum populiq́ facilitatem impiã, qui talibus literis paruerint, an regis ſtultitiã, qui anulum ſuum crediderit uxori? Similẽ obediẽtiam Dauid reperit in ſuis ducibus, quum iuberet Vriam occidi. Vtinã & noſtri principes non haberent ſuos ad huiuſmodi facinora nimiũ promptos. Rex Britanniæ præſulis optimi cæde nobilis, quũ audiſſet à ſancto Thoma archiepiſcopo

Cantuarienſi anathemati deditos, quicun-
que poſſiderent ac tenerent res aut loca ec
cleſiæ, uehementer commotus eſt, quod e-
piſcopus auderet epiſcopũ agere. Hæc, in-
quit, excommun icatio generalis me quoq;
complectitur, qui quaſdam epiſcoporum
domos ac prouẽtus occupo. Et adiecit: Nõ
faceret hæc ille ſacrificus, ſi famulos habe-
rem quales oporteret. Ad hanc uocem tres
ex eius proceribus profecti ſunt Cantuari-
am, & uirum ſanctiſſimũ crudeliſſime ne-
carunt. Quum rex palàm impia præcipit,
proditor eſt qui obtẽperat, amicus qui defi
cit ac reſiſtit. Siquidem hic conſiderandũ
eſt, non quid placeat irato, ſed quid illi per
petuo ſit placiturum. Proditores erãt Ale-
xandri magni, qui lanceam illi reddiderũt,
& uino & ira furẽti, qua Clytum amicum
confodit. Nam mox ſequuta eſt calidũ faci
nus, inutilis ſeraq; pœnitentia. Quem ho-
norem habuiſſet ſuis magnatibus, ſi cõſtan
ter exarmaſſent ipſum, donec rediſſet men
tis ſanitas? Qui tum aderant regi, aut per-
negare debebant arma quum cõmotæ mẽ
tis eſſet, aut non debebant eripere, quũ de
ſeipſo pararet ſumere ſupplicium. Parendũ
quidẽ

quidem eſt regibus, ſed donec reges agūt. Nunc præpoſtere facimus, morem gerentes illorum cupiditatibus, ubi nequaquam oportet, non obtemperātes, ubi recta præcipiūt. Hoc autem obſequij genus nihil aliud præſtat, niſi ut pro regibus habeamus tyrānos. Ipſa principum fortuna ſat habet crudelitatis, etiamſi nullus inſtigator oleū addat camino. Sylla ſibi felicis nomen aſciuit, quod multa feliciter geſſiſſe uideretur. Verum inter omnes felicitates duabus potiſſimum ſibi placere ſolebat. Primū quod pium Metellum amicum haberet, deinde, quod Athenas non euertiſſet, ſed urbi toti us Græciæ celeberrimæ pepercifſet. Nec dubium eſt quin multi tum iratum huc inſtigarint, quorum uocibus ſi ſeſe crediſſet, non minus illi diſplicuiſſent Syllæ, ſubuerſis Athenis, ꝙ poſt ipſe ſibi placuit, ſeruatis. *Malum conſilium* Cōiunximus in diſſerēdo proditorē, adulatorē, & malum conſultorē, quod hæc inter ſe cognata ſint uitia. Vulgo proditor dicitur, qui populi ius defendens obſtat cupiditatibus monarchæ. At qui principem prodit tyrannidi, quum bis ſit proditor, tamen uir bonus habetur ac fidelis. Si princi-

pes

pes odiſſent uere proditores, in nullos magis ſæuire deberent quàm in adulatores, & infidos conſiliarios. Quum Pompeius magnus Cæſaris potẽtiã fugiẽs peteret Aegyptum, iamq́ non procul abeſſet à Peluſio, agitatum eſt inter regis adhuc pueri conſiliarios utrum recipiendus eſſet Pompeius an excludendus. Variãtibus ſententijs, inopia meliorum uocatus eſt in conſiliũ Theodotus quidam Chius. Is regis puero datus erat præceptor in arte Rhetorica. Itaq; rogatus ſententiam, cenſuit Pompeiũ nec recipiẽdum in regnum, nec repellendum, ſed receptum occidendum, addẽs malo cõſilio, dictum illiberale, mortuos non mordere, Perſuaſit. Itaq; uir tantus, ex tot periculis incolumis, unius Græculi lingua perijt. Verum conſultoribus illis ſuum conſilium, iuxta uetus prouerbium, peſſime ceſſit. Cæſar enim ingreſſus Aegyptum autores necis Pompei, peſſime perdidit. Theodotus aliquamdiu profugus, ubi tandem in Bruti manus incidiſſet, mali conſilij pœnas dedit. Conſilium enim non eſt attemperandum ad præſentes principum cupiditates, ſed illorum cupiditates ad ea

quæ

quæ perſe ſunt honeſta deflectendum eſt. Quæ turpiter ſuadentur, tantiſper iucun/da ſunt dum manet affectus,at rerum exi/tus facit, ut diu doleamus qđ ad breue tē/pus delectauit,& execremur eos,qui nobis mali negocij ſuſcipiendi fuerunt autores. Nam principes homines ſunt,eosq́ uarijs diſtentos negocijs,nōnunquam & rerum imperitos multa fallunt.Hic bonus ac fide lis conſultor,planè homo homini,quod a/iunt,deus eſt. M.Antonius quū obtineret Aſiam,quoniam obſequens animo ſuo & aſſentatorum uocibus immēſam pecuniæ uim prodigebat,multos præter ius ſuis for tunis ſpoliabat,& prouinciam non ferēdis exactionibus onerabat. Itaq́ quum impe/raret Aſiaticis altera uectigalia, nec dubiū eſt,quin ea res ſubuerſura fuiſſet Antoniū, dexter aderat Hybreas, qui fideli conſilio ſimul & Aſiaticis & Antonio proſpexit. E/xige,inquit,bis eodem anno uectigal An/toni,ſi potes efficere, ut eodē anno bis æ/ſtatem,ac geminum autumnū habeamus. Mox ubi docuiſſet Antonium Aſiaticos i/pſi pendiſſe ducenta milia talentorum,ad/iecit:Si hæc tam ingens pecunia ad te dela

ta nō

tā nō eſt,fac eam ab illis repoſcas,qui à no
bis exegere. Rurſum ſi tanta uis auri ad te
delata eſt & conſumpta, nulla ſpes reliqua
eſt. Hæc oratio libera quidem ſed ueritate
efficax,flexit animum Antonij, ut à ſecun-
dis uectigalibus exigendis deſiſteret. Peſſi
me ceſſit,ut dictum eſt,Roboam filio So-
lomonis iuuenile conſilium. Et apud Ho-
merum Agamemnon nihil aliud optat ad
rem feliciter gerendam,quàm decem Ne-
4.Reg.5 ſtores. Naaman Syro ſaluti fuit ſeruorum
conſilium. Iam abibat indignans,lepræ ma
lum impio murmure cōduplicaturus. Re-
uocatur à ſeruis domino ſapientioribus &
ſanatur. Sed ad calumniā redeamus, quæ
potiſſimum impetit innocentes. Sic ſubla-
tus eſt Socrates ac Phociō, ſic Oſtraciſmo
eiectus eſt Ariſtides,ſic periclitatus eſt Epa
minondas ac Scipio. Quid hos cōmemo-
ro? Sic ſublatus eſt omnis innocentiæ fons
Ieſus Chriſtus. Tot mucronibus cōfoſſus
eſt, phariſæorum falſorumq́ teſtium, de-
nique totius populi: Tolle crucifige eum.
Quid criminum in eum non intendit calu
mnia? Sicarij uocantur qui ferro perimunt
hominem,qui idem faciunt linguæ gladio

ſicarij non uocantur, ſed tamen ſunt omi-bus ſicarijs ſceleratiores: Venite, inquiunt, percutiamus eum lingua. Quid aufert per-cuſſor, niſi corporis uitam? crudelius eſt bonam famam eripere quàm uitã. Et hoc moliebatur quidem Iudæus calumniator, ut glorioſum Ieſu nomen in totum abole-retur. Cæterum impios calumniæ conatus deus uertit in diuerſum. Reuixit domi-nus, pro mortali corpore recepto immor tali, datum eſt illi nomen, quod ſuperat o-mne nomen, ſiue in cœlis ſiue in terris. Fe-licem euentum debemus omnipotenti bo nitati dei, nec ideo tamen excuſatior eſt ca-lumniatricis linguæ malitia, ſi quum nihil intentatum reliquerit, nõ aſſequitur quod uult. Per Chriſtum omnibus feliciter ce-det calumnia malorũ, qui pro Chriſto ca-lumniam patiũtur. Stephano blaſphemiæ crimen intẽtatum eſt, & damnatus perijt: imò ſeruatus eſt. Nunc quid illius noie, uel glorioſius, uel gratioſius? Paulus dictus eſt ſubuerſor legis, ac dux ſicariorũ, & uicit ca-lũnia ad tẽpus. Nũc quid illius memoria ſa-croſãctius? Priſcis illis Chriſtũ ꝓſitẽtibus, obijciebãt & magia & infanticidiũ, qd ꝓfe

cit

cit calumnia? Sibi peperit infamiam, Chri-
ſtiano nomini gloriam. Diuū Chryſoſto-
mum in exilium egit calumnia, & illud co-
nata ut nomen illius eraderetur ex epiſco-
porum catalogo. Quid nunc illo celebri-
us? Quid non molitæ ſunt in ſanctiſſimū
uirum Hieronymum linguæ calumniatri-
ces? Teſtantur hoc illius præfationes & a-
pologiæ. At cuius nūc magis floret memo-
ria? Et ſi fas eſt hic miſcere prophanorum
exempla: ~~habuit Homerus ſuum Zoilum,
Vergilius Peronem, Horatius Meuium,
Ouidius Ibim,~~ quorum nunc ne nomina
quidem extarent, niſi beneficio eorum qui
bus obtrectarunt, tranſiſſent ad poſteros.
Quemadmodum apud Epheſios nomen
ſibi parauit Eroſtratus incenſo Dianæ tem
plo, ita apud Athenienſes hyperbolica ma-
ledicētia nobilitatus eſt Hyperbolus. Is tā
tū in hoc uacabat, ut ſingulorū uitia pueſti
garet euulgaretq́ꝫ, multā ſcōmatū materiā
ſuppeditās ueteris comœdiæ ſcriptoribus.
Idem clàm molitus eſt Oſtraciſmum Alci-
biadi. Id erat damnationis genus, quo tra-
ditis in comitijs teſtulis eijciebant in exiliū
uiri primates, qui potentia, opibus & auto-
ritate

ritate plebis inuidiam in ſe concitarant. Sẽſit Hyperboli conatus Alcibiades & cum diuerſæ factionis principe Nicia in gratiã rediit. Ita factum eſt, ut Oſtraciſmus in autorem reciderit. Cuius rei tamẽ poſtea pœnitẽtia cœpit populum Athenienſem. Nã ex eo tempore ſublata eſt Oſtraciſmi autoritas, quod eo uir obſcurus & ĩprobus, nec alia re potens quàm maledicendo, damnatus eſſet, qui graue ſupplicium commeruerat, quum hactenus Oſtraciſmus expellendis è ciuitate uiris egregiis inuidiæ multitudinis ſolatium adferre conſueſſet. Huic ſimillimum eſt quod ipſi uidimus, ſed à nominibus temperabitur. Erat mihi Romæ domeſtica conſuetudo cum quodam, qui malis artibus feſtinabat ad dignitates & opes, nemini non inuidens præcedenti. Reſignabat omnium literas, etiam à regibus miſſas, ut ex his ſtrueret technas ſuas. In primis autem hoc agebat, ut duos archiepiſcopos primæ apud ſuos autoritatis inter ipſos committeret, quod ſciret alioqui non admodum inter illos conuenire. Subodoratus eſt hominis technas alter. Nã is Romæ tum agebat poſt in cardinalium cœtũ

allectus. *Sic igitur ultus eſt Hyperbolum.* In illius odium reconciliatus eſt alteri archiepiſcopo, & oſtendit uiam qua poſſent hominem ulciſci, ſi uellet eſſe fautor artificij. De compoſito miſſum eſt diploma nomine principis, quo deferebatur ei dignitas epiſcopi in Hybernia. Nouerant enim hominem hoc miſere ſitire, eaq; gratia mouere tot machinas. Ille cæcus cupiditate, nec ſentiens diploma fucũ eſſe, petit à Iulio cõfirmationem. Impetrauit, numerata pecunia, nullo pontificis periculo. Mox attonſa coma, raſus uſque ad aures uertex, ſumpta ueſtis linea. Quid multis? Totus epiſcopus prodijt in publicum. Diſſimulabãt huius technæ fabricatores. Vbi iam Romæ nulli eſſet obſcurum quin ſe pro epiſcopo gereret, eaq; de re iã ad amicos omnes perſcripſiſſet, et ab illis gratulatorias recepiſſet epiſtolas, ſubornatus eſt, qui in frequẽti cõuiuio proderet technam. Ab hoc rogatus eſt cuius loci eſſet epiſcopus. Edidit loci titulum. Rogatus eſt an certum haberet uacare ſedem. Affirmauit. Rogatus eſt, unde ſciret eſſe mortuũ cui uellet ſuccedere. Multa fortiter mẽtitus eſt hac de re. Tandẽ ubi

res

res cœpit ad iurgiũ tendere, paucis aperuit myſterium ſubornatus ille. Epiſcopus, inquit, ille cuius locum tibi uindicas, uiuit & ualet. Inquire rem, ſic eſſe cõperies. Moxq́ rumor p totã urbẽ loquaciſſimã ſparſus eſt. Quid faceret Hypbolus epiſcopus nõ epiſcopus? Totos dies domi ſe cõtinuit. Pudebat enim geſtare ueſtẽ quam ante tempus induerat, rurſum pudebat recepto priſtino cultu confiteri ſe fuiſſe deluſum, noctu tantum prodibat. Interim paucis diebus dolore contabuit. Apud ethnicos non aliud nomen fuit execrabilius quàm delatorum, ſectorum, quadruplatorum. Notatus eſt M. Tullius oratorum princeps, quod iocos affectarit immodice: unde & audiuit à Catone, dĳ boni quàm ridiculum habemus conſulem: ſed eiuſdem candor laudatur, quod quum rex eſſet fori, tamen admirabilem illam eloquentiam omnem conſumpſerit in patrocinio reorum. Neminem enim reum peregit, præter unum Verrem, cuius accuſatio non tam accuſatio fuit, quàm prouinciarum quas ille oppreſſerat defenſio. Catonis eximias laudes nonnihil obſcurauit, quod toties in ius uocauit & uocatus eſt.

Paulus Aemilius in repudiatam uxorem nihil criminis effutiuit, tantum oſtenſo calceo pulchro nouoq; dixit ſe ſolum ſentire qua parte pedem urgeret. Continentiam quam præſtitit Aemilius in colloquijs amicorum, C. Cæſar præſtitit etiam in iudicijs, citatus teſtis, ut aliquid diceret in uxorem, cum qua fecerat diuortiũ, negauit ſe quicquam ſcire. Adeo uiſa eſt illis uiris res ingeneroſa & humilis calumnia, ut ne uera quidem crimina uellẽt in eas ædere, quas à cõuictu ſuo ſemouerant. Quin & gentium leges calumniatorem ad talionis pœnã uocant, non ſolum lex Moſaica. Sceleratior eſt qui crimen falſum intendit proximo, quàm mendax teſtis: nam & hunc ille ſubornat.

Deuter. 19. & tamen in Deuteronomnio deus teſtem calumniæ conuictum iubet eodem affici ſupplicio, quo afficiendus erat is qui delatus erat ſi conuinci potuiſſet: Non miſereberis, inquit, eius, ſed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Vnde hoc ſatanæ malum irrepſit in uitam mortalium? Minus autem mirandum, ſi apud gentes repertus eſt calumniator, quæ

pro

pro deo colebant dæmonia. Necꝫ perinde mirandum de populo Iudæorũ,quos ſemper torſit inuidia calumniæ parẽs. Illud mirandum,unde ſic inundarit in uitam Chriſtianorum, ut uitium omniũ teterrimum ob aſſuetudinem penè uitium uideri deſierit. Excuſarit fortaſſis quiſpiam principum aulas,quæ peculiari quadam natura ſua pestes huiuſmodi nõ ſecus ad ſeſe attrahũt, ꝙ cæcias,ut aiunt,nubes. Sed an nõ omni lachrymarum genere deplorandum, quod hæc diabolica lues ſic graſſatur inter eruditos,ſi graſſatur inter ſacerdotes, ſic regnat inter monachos? Quod nam in orbe ferarum genus reperias,quod ſimili ueſania ſeſe mutuo mordet,lacerat,diſcerpit? Quis nunc tutus eſſe poteſt à ſycophantarũ linguis? Non parcitur bene meritis,non parcitur ſenectuti,cui parcũt & hoſtes in bello,non parcitur dignitati principum, non parcitur epiſcopis, non ſummis pontificibus. Et quaſi parum noxiæ habeat diabolica lingua,adduntur infamatrices picturæ, ſparguntur famoſi libelli,& hic tam ſceleratus quæſtus alit multos typographos. *Famoſi libelli.*

Qui ſuſtulit ruſticanum calceum pictum,

membratim diſſecatur ut ſeditionis autor. Nunc quid non loquũtur picturæ quæ paſſim euulgãtur? Olim periclitabatur qui nomine ſuo prodito libellum famoſum euulgaſſet, nunc paſſim ludunt libellis anonymis, aut fictos titulos præferẽtibus, quibus ſic ab ſeſe depellunt periculum, ut innoxios aſpergant infamia. Deprehenſi quid adferunt? Vndecunq; uenor quæſtum, inquiunt. Eſt mihi alenda familia. Si uis alere, deſinam facere quod facio. At quis audiat furem aut latronem ſic agentem cauſam ſuã? Sed furari tutum non eſt. Minus oportebat eſſe tutum quod furto ſceleratius eſt, niſi forte uilior eſt homini fama quàm pecunia. Quod ſi tuti potius quàm honeſti habetur ratio, proſtituant uxorem, diſcantq; ad calicem uigilanti ſtertere naſo. Id certe per leges tutum eſt. Nunc in re tam atroci dormiũt leges, & impune licet cuiuis in cuiuſuis debacchari uitam ac famam. Nunc uulgaris eſt calumnia, proximum appellare hæreticum, hæreſiarcham, ſchiſmaticum & falſarium. Et hoc in primis faciunt qui iactant ſe mortuos mundo, qui profitentur ſeſe eſſe de numero illorum quibus Chri-

ſtus

ſtus præcepit: Diligite inimicos ueſtros, be
ne facite his qui oderunt uos, & orate pro
perſequentibus & calumniantibus uos, ut
ſitis filij patris ueſtri qui ĩ cœlis eſt. Ab hac *Calũniæ mo*
forma, bone deus, quantum abſunt, qui ca- *nachorum.*
lumniantur immerentes, imò qui nocenti-
bus linguis impetunt bene merẽtes? Quã-
do pro conuitijs benedicta referẽt, qui pro
ſalubri admonitione crimen hæreſeos im-
pingunt? Huiuſmodi telis ueneno tartare-
o tinctis armati ſunt iſti pauperes ſpiritu q
nec peram nec baculum circũferunt. Non
habent baliſtas, ſed iuxta Hieremiam: Sa- 9
gitta uulnerans lingua eorum, & extendũt
linguam ſuam quaſi arcum mendacij. Nõ
circũferunt uenenum in pyxide, quanq̃ &
hoc faciunt nonnulli, ſed iuxta pſalmogra-
phum: Os circunferunt plenum amaritudi
ne, maledictione & dolo, linguam circũfe- 9
runt ſub qua latet labor & dolor: Sedent in
inſidijs cum diuitibus in occultis, ut interfi-
ciant innocentem. Quibus technis hoc ho
minum genus ſeſe inſinuat principum au-
lis? Quæ uenena quidam inſtillant in illo-
rum aures? Et malitiam pluſquam diaboli-
cam religionis fuco prætexunt, quumq̃ diſ

crucientur zelo liuoris & odij,dicunt: Ze
lus domus dei comedit me.Nimirum hoc
eſt quod ſequitur in pſalmo:Sedent in inſi-
dijs cum diuitibus in occultis,ut interficiãt
innocentem.Oculi eorum in pauperem re
ſpiciunt,inſidiantur in abſcõdito,quaſi leo
in ſpelunca ſua. Inſidiantur ut rapiant pau-
perem rapere pauperem dum attrahũt eũ.
In laqueo ſuo humiliabunt eum. O piſca-
tores hominum. Apoſtoli piſcabantur ma
los ad ſalutem:Iſti bonos piſcantur in exiti
um,linguam calumniatricem habent pro
rete,qua quos uolunt attrahũt,& attractos
quocunq; genere ſycophantiarum oppri-
munt:ipſi ſe iudices faciunt actores ac te-
ſtes, Quod ſi manifeſtior ſit calũnia,quàm
ut diſſimulari poſſit,allegant odium crimi
nis,& prærogatiuã religionis.Imò quo cri-
mẽ eſt atrocius,hoc grauius eſt puniendus
qui per calumniam intendit.Et æquum eſt
ſcilicet ut innoxius extrema patiatur, ne-
quis peius ſentiat de cucullo Franciſci aut
Dominici. Quin ipſi curãt hoc,ne quis de
eis male ſentiat,aut loquatᷣ? Tales eſſe ſtu-
deant,quales haberi uolunt. Compendia-
ria uia eſt,ut quàm plurimi fiant apud oẽs.
At de-

At deſignare quicquid libet,& cogere mortales,ut quod uident non uideant,quod ſciunt neſciãt ,quod execratione dignum eſt laudent,an non pluſquam tyrãnicum eſt? Et hi ſibi digni uidentur,quos mũdus alat ac ueneretur ocioſos,atq; utinam ocioſos. Hi ſunt qui uendunt ſua benefacta,& quorum puris precibus reſtinguitur incendiũ iræ diuinæ. Quæſo ne quis rapiat in contumeliam bonorum,quod in malos iure dicitur,ut uel tuientur,uel corrigantur. Quanquam uidemus nunc ubiq; tantam malorum inundationem,ut propemodum liceat illud è pſalmo uſurpare:Omnes declinauerunt ſimul,inutiles facti ſunt,non eſt qui faciat bonum,nõ eſt uſq; ad unum. Sepulchrum patens eſt guttur eorum,linguis ſuis doloſe agebant , uenenum aſpidum ſub labijs eorum. Quorum os maledictione et amaritudine plenum eſt,ueloces pedes eorum ad effundendũm ſanguinem. Si Turca depellẽdus eſt à ceruicibus populi Chriſtiani,nec milites habent nec pecuniam,tũ allegant quietem religionis , & monachos oportere quàm longiſſime abeſſe ab effuſione ſanguinis:at calumnia iugulare fratrẽ,

linguæ ſpiculo confodere proximum nul-
la religio eſt, qđ & ipſum attigit pſalmus:
Illic trepidauerunt timore ubi non erat ti-
mor. Si calceus ſit integer Franciſcano, pia
culũ admiſſum eſt, ſi lingua ſit homicida:
religio eſt. Quadruplatores execramur,
qui furti crimen intendunt, aut damni dati
litem mouent, quo lucri nonnihil ſibi con-
cilient, & non execramur iſtos, qui falſo in
tendunt crimen hæreſeos, ut uniuerſas ho
minis facultates diripiãt, ſimulq́ uitam au-
ferant cum bona fama? Non geſtant tela
militaria, tametſi non deſunt, qui ſicas oc-
culũt ſub ſacris pallijs, ſed os iſtis pro arma
mentario eſt, quemadmodum dicit Solo-
mon: Iaculum & gladius & ſagitta acuta,
homo qui loquitur contra proximum ſuũ
falſum teſtimoniũ. Quãtumuis imponant
hominibus fuco ſanctimoniæ, tamen diui-
nam uindictam non effugient, etiam ſi ad
ſinum Dominici aut Franciſci confugiant.
Hominem, inquit, Solomon, qui calumni
atur animæ ſanguinem, ſi uſq; ad lacum fu
gerit, nemo ſuſtinet. Quoſdam à ſæuitia
legũ tuẽtur aræ, ſepulchra, tẽpla, aut ſtatuæ
principũ, calumniatori nullũ eſt ſuffugiũ
ab ira

ab ira diuina. Veteres dicebant eos qui oc-
cidiſſent hominem agitari diris ultricibus,
nec iſtis deerunt ſuæ furiæ. Habebunt ob-
uias ultrices deas citius quàm credant. De-
plorat & hoc malum humanæ uitæ ſapiēs
Eccleſiaſtes: Vidi, inquit, uniuerſas calum- 4
nias quæ fiunt ſub ſole, & ecce lachrymæ e-
orum qui calumnias ſuſtinent, nec eſt qui
conſoletur eos, & in manibus calumnian-
tium eos fortitudo, & non eſt eis conſola-
tor: Et laudaui mortuos ſuper uiuentes, &
melior ſuper utroſq; qui nondū natus eſt,
qui nondum uidit opus malum quod fa-
ctum eſt ſub ſole. Eſt ne igitur aliquod ma-
lum morte formidabilius? At ſapiens pro
nunciat tale malum eſſe linguam calumni
atoris. Vbi ſunt igitur, qui parricidium exe
crantur, & calumniam pro ludo ducunt?
Quod affirmauit eccleſiaſtes, confirmat
Eccleſiaſticus: A tribus, inquit, timuit cor
meum, & in quarto facies mea metuit. De 26
laturam ciuitatis & collectionem populi et
calumniam mendacem, ſuper mortem o-
mnia grauia. Minitatur apud Oſee dn̄s
morti, quæ ĩter fratres diuidat. Ero, inquit,
mors tua ô mors, & morſus tuus inferne.

Nihil amore fraterno coniũctius,nulla ſo/cietas arctior ꝙ corporis & animæ, nullus charitatis nodus aſtrictior quàm coniugij: hæc om̃ia uincula diſrumpit amara mors. & tamen hæc nos tranſmittit in uitam feli/ciorem,calumnia nocẽtior eſt, quæ quum crudeliora deſignet quàm mors,tamẽ nul/lo commodo ſua damna penſat. Mortem hoc moderatius ferimus, quod omniũ ſit ex æquo communis,quod neceſſitatis non uoluntatis,quod quamuis acerba ſit natu/ræ,neminem tamen reddit impium. Nihil autem eſt malorum,quod non ſemel inue/hat calumnia.Lõgum eſt omnia perſequi. Circumferat quiſque ſuos oculos, per do/mos priuatas,per collegia,per monaſteria, per aulas principum,per ciuitates, per re/gna,& compendio diſcet, quantam ubiq; peſtem ingerat lingua calumniatrix.Si ca/lumniæ copulem adulationem,fortaſſe ui/debor tale iugum inducere,quale ſit,ſi quis draconem iungat ſimiæ. Et tamen res tam diuerſæ inter ſe cohærent. Quemadmodũ enim reges dum uolunt unum lædere,mul tis adulentur neceſſe eſt, dumq; ſtudent unum in ſeruitutem redigere, prius ipſi

multis etiam abiectiſſimis ſeruiant opor- tet: ita calumniator quũ huic ſtruit falſam calumniam, cogitur multis palpari falſis laudibus. Sic equus ut opprimeret ceruũ, ſeſſorem in tergum, & frenum in os rece- pit. Iam in obtrectationis uitio, quàm im- pudẽter nobis ignoſcimus, imò quàm no- bis blandimur, & feſtiui nobis uidemur, dum arrodimus famã proximi. Deus qui prohibuit furtum in Leuitico, eodem in lo co prohibuit calumniam & obtrectationẽ: 19
Nõ mentiemini, inquit, nec decipiet unuſ- quiſque proximũ ſuum, non eris criminator nec ſuſurro in populis, nõ ſtabis contra ſan guinem proximi tui. Quàm enim deteſta- bile malum ſit detractio docet Solomon:
Cogitatio, inquit, ſtulti peccatũ eſt, & abo- 24
minatio hoĩm detractor. Qui male cogi- tat de proxĩo, linguã interim cohibẽs, non eſt quidẽ ĩmunis à peccato, ſed apud deũ duntaxat nocens eſt. Verum qui paſſim uibrat uirulentam linguam in proximum abſentem, is etiam apud probos homines abominabilis eſt & execrabilis. Metuit e- nim ſibi quiſque à ueneno ſcorpij, & odit hominem tali morbo obnoxium, etiamſi uera

Obtrectatio

uera prædicet. Nam quandoquidem mor bo id facit,non iudicio,& falſa prædicatu/ rus ſit,ſi ueniat in mentẽ. Quotuſquiſq; eſt hominum, in quem non aliquid uere dici poſſit? Quod ſi quis ſit alienus ab omni ui tio,tamen falſam etiam infamiam metuũt probi. Atq; ab inſultu cõuiciatricis linguæ cauere licet,à ſuſurronis lingua qui caueris tibi? Clanculum & ex inſidijs impetit ho/ minẽ coràm blandus & amicus, & ſi quid expoſtules,abiurat ſe dixiſſe,qđ apud mul tos non tacuit: Sed peſtilentiores ſunt,qui fucum addunt morbo, præfati laudem ac beneuolentiam figurato morſu lædunt. Eſt uir bonus & mihi paternus amicus, eóque gratulor illi quod feliciter illud iudicium ef fugerit:uir eſt apprime doctus,ſed utinam haberet tantum fidei,quantum habet inge nij. Amicus ille, ſed magis amica ueritas. Hic niger ſuccus loliginis, hæc eſt erugo mera. Sũt enim qui linguæ incontinentia, aut alioqui per occaſionem ſermonũ pro/ uocati effutiunt quæ labem aſpergunt pro ximo,quum tamen non adſit peruerſus a/ nimus: Hi uere ſicarij ſunt,tegentes telum quo perimũt,hi uere ſcorpij ſunt,prius am/ plecten/

plectentes, quàm infigant aculeum, hi ueneficis omnibus ſceleratiores, qui letale uenenum melle prælinunt. Et has artes callẽt, quibus rhetoricam diſcere religio eſt. Imò qui damnant diſciplinas omneis liberales, nec patiuntur quicquam diſci præter nouũ ac uetus teſtamentum, ab hac arte non abhorrent. Obtrectator quoniam odio duci uidetur, ferè caret fide. Itaqꝫ reperta eſt illis ars, qua diſſimulent odium, ac fidem ſibi arrogent, quo certius lædãt. Vitium hoc maxime ſolet uideri familiare fœminis, nũc etiam ad uiros demigrauit, irrepſit in aulas principum, in ſcholas eruditorum, in collegia ſacerdotum, in ſodalitates monachorũ. Nec opinor ullum fuiſſe ſeculum, quo latius regnarit hæc lues, quàm hodie regnat per uniuerſam ditionem Chriſtianam. Dicitur diuus Auguſtinus hoc diſtichon affixiſſe menſæ ſuæ:

Quiſquis amat dictis abſentũ rodere uitã,
Hanc menſam uetitã nouerit eſſe ſibi.

Atqui hæc lex ſolet antehac etiam in publicis adſcribi diuerſorijs, & obſtrepebatur à reliquis conuiuis, ſiquis orſus fuiſſet ſermonem obtrectatoriũ. Idem ſi cõtigiſſet in cõ

uiuijs

uiuiĳs principum,ius erat olim caduceato-
ri,quem nunc Galli heraldum uocant, pa-
nem impoſitum inuertere,aut ſciſſo mēſæ
linteo declarare ſermonē eſſe parū dignū
menſa principis. Nunc quid aliud auditur
in omnibus cōuiuiĳs,niſi ille plus quàm hæ
reticus eſt,ille colludit cum Luthero, ille ni
hil ſcit rei Theologicæ:Ille quum habeatur
pro bono uiro,tale flagitium olim deſigna
uit, ille pudendis parentibus natus eſt, il-
le ſuum genus dehoneſtauit, ille decoxit.
Huiuſmodi delitiĳs nunc laici, ſacerdotes,
ac monachi condiunt ſua cōuiuia. Quàm
uero parum congruunt huius fabulæ par-
tes. Inuocatione numinis conſecratur mē
ſa. A ſacra lectione fit auſpicium conuiuiĳ.
Mox ad obtrectatrices fabulas. Rurſus grà
tiarū actio. Deinde reditur ad intermiſſas
obtrectationes. Talibus fabulis trāſmittūt
tempus,è quorum ore dominus uetuit ul-
lum uerbum otioſum excidere. Vehemen
ter indecorū ſit in menſa uomere. At quis
indecentius menſam conuomit,quàm qui
bilem,qui odium,qui peſtilens animi pus
effundit in conuiuio? Nec ulli peccant hic
impudentius, quàm hi quos potiſſimum
oporte-

oportebat ſermone ſalutifero condire ſtul‑
titiã aliorum. Qui Theologi dicuntur, &
hoc cognomine gloriantur, quod de rebus
diuinis loquant̃, qua fronte nũc facti ſunt
maledicentiæ magiſtri? Non inceſſo ordi‑
nẽ, ſed admiror in tali ordine reperiri qui
ſuo ordini tam non reſpondeant. Qui ſe
prædicatores appellãt, pro ſacris literis præ
dicant aliena mala, imò falſa crimina. Qui
dicuntur obſeruantes, quur hic non obſer‑
uãt linguam, quæ ſi ſit infrenis, uana eſt o‑
mnis illorum religio? Horũ ſodalitates in
hoc ualẽt, ut unius linguæ pus quàm ocyſ‑
ſime ſerpat ad omnes. Quod unus aliquis
Franciſcanus dixerit inter pocula, per uere
darios, quos illi nuſquam non habent, ſpar
gitur intra mẽſem per uniuerſum ordinẽ.
Nec conuiuijs ſolum ac menſæ reuerentia
abutuntur ad hoc malum, uerum etiam in
prælectionibus ſacris, in concionibus Euã‑
gelicis, in ſecretis confeſſionibus obtrectãt
proxĩo. Et ibi diſcit populus artẽ diabolicã
ubi cõueniebat diſcere diſciplinã Euangeli
cã. Adoleſcẽtes à parẽtib⁹ mittunt̃ ad ſcho
las publicas, ut ibi diſcant artes liberales,
atque illic diſcunt à præceptoribus artem

omnium illiberaliſſimam, uidelicet obtre/ctandi proximo. Et ars eſt quæ facillime diſcitur, difficillime dediſcitur. Quin & hymnos quibus deum laudãt inficiunt hoc tartareo ueneno. Oremus deum, inquiunt, ut tales ac tales liberet ab hæreſi Lutherana. Quin & ipſas ſacras literas torquẽt ad maledicentiam, deprauant Euangeliũ, deprauant Mariæ canticum ad uirulentã ac mendacem obtrectationem. Et hæc eſt religio quorundam, qui negãt eccleſiam poſſe cõſiſtere, niſi ipſorũ pietate fulciretur. Hi ſunt illi cœlibes, qui diuinam ultionem iam uibrantem ultorem gladium orbi, uertunt in miſericordiam. Atq; interim ſibi mire blandiuntur, quod dignis maledicitur, inquiũt, benedictio eſt non maledictio. Sed illi dignitatem hãc æſtimant ex leuiſſimis nugis. Eſt quiſpiam, qui parũ reuerẽter loquutus eſt de hoc aut illo Frãciſcano, quum quotidie tot flagitia uulgus etiam deprehendat, neſcio quanto ipſorum pudore, certe magno dolore noſtro, protinus exiſtimãt cauſam eſſe iuſtiſſimam, quur ille ſexies mille Franciſcanorum linguis per uniuerſum orbem infametur. De me decreuerã nihil meminiſſe,

miniſſe,attamen unum quiddam referam,
mihi compertiſſimum,ſed eius generis, ut
ridendum ſit magis quàm execrandum.
Franciſcanus quidam legerat paraphraſim
meam in Ioannem Euangeliſtam: Proba-
bat omnia. Ventum eſt ad appendicē,quā
adiecerā non ob aliud,niſi ne uacaret char
ta. Et hæc placebat, donec uentum eſt ad
imum calcem, in quo taxo quoſdam imò
moneo cunctos,ut ſi uelint cum bona fidu
cia exire ex hac uita,ne figāt ancoram ſpei
ſuæ in quibus non oportet. Huiuſmodi dū
diſſero, hæc uerba ſubijcio: Quod genus,
ubi moriturus ſe tutum credit, ſi ſepeliatur
amictus ueſte Franciſcani,aut Dominica-
ni. Ibi repente meus applauſor uerſus in ob
trectatorem,damnauit omnia, etiam quæ
prius approbauerat. Nec hoc cōtentus,in-
ſtigauit ſodales ſuos,ut ſenatus conſulto e-
dicerent, ne quis Franciſcanus legeret li-
bros Eraſmi. Si dixiſſem in ueſte Domini-
cani,& omiſiſſem Franciſcani, fuiſſem il-
li Chriſtianus. Nunc unica uocula factus
ſum illi hæreticus. Atqui quod illic obi-
ter moneo, deberent ipſi in publicis con-
cionibus docere populum, ſi modo cupe-

rēt eſſe quod haberi ſtudent. Neq; enim id aſſequentur maledicendo, ſed integre ſan/ cteq; uiuendo conſequentur, ut ſint bonus odor deo in omi loco. Expedit, inquiūt, ut populus bene ſentiat de noſtro ordie. Sed magis expedit ut uulgus bene ſentiat de ſa cerdotū ordine, quē ſine cōtrouerſia Chri/ ſtus inſtituit. At rurſus expedit ut ſacerdo/ tes qui uiuunt impie, quiúe docent nō pia, uel corrigātur admoniti, uel retegātur, ne ſeducant incautos. Et tamen in hunc ordi/ nem iſti ſolēt ſeditioſa licentia uelut è plau/ ſtro, quod aiūt, debacchari, nec abbatibus nec epiſcopis parcentes, ac ne Romano quidē pontifici, quoties ipſis uiſum eſt cō/ modum. Qui boni ſunt non offendūtur, ſi quid dicatur in malos. Qui mali ſunt, ſed ſanabiles, admonitos ſeſe iudicabunt nō at tactos, quū nullius nomē ædat. Qui ſunt inſanabiles, horum maliciam oportet dete gi, ne ſimplicibus imponant falſa ſpecie ſan ctimoniæ. Quur ipſi declamāt è ſuggeſtis in omne genus mortalium? Nimirum di/ cent ut corrigantur uitia. Itá ne ſuorū uitia corrigi nolunt, quia nolunt argui? Mo/ narchæ ferunt æquis animis admoneri li/

bris

bris æditis, atq; adeo reprehendi libere, modo abſit ſeditioſa petulãtia: Et Frãciſcanus qui manſuetudinem Euangelicam profitetur, uerbulo tactus extrema molitur: & pro leui conuitio, ſi tamen hoc conuitium eſt, regerit crimen hæreſeos. Si quis detrahat maieſtati cucullæ, tot linguarum ſpiculis confoditur. An hoc expedit populo, ut credat neminẽ damnari, qui ſepeliatur in ueſte Franciſcana? Sed expedit ipſis, qui uiuunt, imò ~~laſciuiunt ex publico.~~ Verũ interim ubi charitas illa quã profitentur apoſtolica, quæ nõ quærit quæ ſua ſunt, ſed quæ Ieſu Chriſti? Nõ deficiet eos liberalitas populi ſi bene uixerit. Et ſi defecerit, habẽt ſuffugium, quod Paulus apoſtolus non ſolũ indicauit uerbis, ſed factis expreſſit. Ille uir tantus non ueritus eſt conſuere coria nocturnis operis: & in tot milibus, quorũ bona pars in ocio uiuit, nullus eſt qui dignetur opera manuaria uictũ quærere ſi urgeat neceſſitas? Quis autem coëgit illos abijcere ſua, ut uiuerent de alienis? An pluris faciunt hominum conſtitutiunculas quàm Pauli doctrinam? Iam illud uide quàm non ſit æquum: ſi cuipiam iſtorum bene-

facias, non habetur niſi ab uno gratia, ſi quem unum læſeris, uniuerſus ordo concitatur. Nec minus iniquũ & illud, quod pro leui ioco dicto in cucullam, regerunt crimina pluſquàm capitalia. Etiam atq; etiam rogo, ne quis hæc in contumeliam bonorum dicta putet. Amamus pietatẽ, ſub quocũq; pallio, ſub quocũq; titulo. Nec iſta dicũtur ꝓprie in iſtos, ſed in uniuerſos, qbus opus eſt hac medicia. Deniq; & mihi ipſi hæc dico, ipſe mihi monitor ſum, ut uobiſcũ dedi ſcã obtrectationẽ, ſicubi ſum obnoxius: qs aũt nõ eſt alicubi obnoxius? Si nõ ſum obnoxius, ut caueam ne quando incidã in eã foueam. Eſt & aliud obtrectandi genus figuratum, quod committitur per apoſiopeſin, aut ſignificationẽ. Congeſſit in me falſa crimina, ego ſi uera, ſed malo meminiſſe quid me deceat. Illum quidam magnifaciunt: At ſi ſcirent quæ ſcio, nihil addam. Et abſit ut non uerear ea loqui, quæ ipſe non ueritus eſt facere. Homines cætera prorſus ἄμουσοι, hic tenent ſchemata rhetorum. Illud ridiculum, quod quum nuſquam non effutiant animi pus, tamen apud ſingulos deierant ſe nulli præterea dixiſſe, aut dicturos

Figurata obtrectatio.

ros

ros eſſe,& à ſingulis ſtipulantur ſilentij ſacramentum,quum ipſi ne confeſſionis quidem, quam ut ſacramenti partem tuentur, fidem habeant in religione. *Secreti ſigillum uocant* quod rumor eſt,& ſecreti fides non aliò proficit, quàm ad impunitatem, & fidem ſycophantiæ. *Si mordeat, inquit, Eccleſiaſtes,coluber in ſilētio,nihilominus eo habet qui occulte detrahit*. Nonnunquam & bonis uiris in rem peſſimam abutuntur,præſertim ſi quos nouerint linguæ futilioris. Apud hos clàm deplorant uitam huius aut illius, ut non obtrectare ſed mederi uelle uideantur: Ille non intelligens fucum ſycophantæ,quod ſimpliciter accipit, perſuadet alijs,& illi rurſus alijs:ita traducitur innocuus artificio ſceleratæ linguæ,atq; obiter inficiuntur audiētium aures, lue ab alijs ad alios proſerpēte. *Si* flagitium eſt in proximum, quum opus non eſt euomere probra uera,quāto turpius eſt incerta pro compertis affirmare? *Sed* longe turpiſſimum eſt malitioſe confingere crimina,quibus iugules proximum, quia gladio non licet. Charitas benigne interpretatur & mala, ſuſurro etiam benefacta dictaq; de-

prauat. Et hoc ſceleratior eſt ſuſurro, quàm calumniator, quod ex palàm intentato cri-mine, monetur is qui calumnia petitur ut ſe corrigat, ſi ſibi male conſcius eſt, & mone-tur quidem ab inimico inimice, ſed benefi-cium quũ eſt opus undelibet accipere gra-tum eſt: ab inimico ſanè melius accipit̃ hoc nomine, quod qui accipit liber eſt ab one-re referendæ gratiæ. Cæterum obtrectator clancularius hoc pro uiribus agit, ut pro-brum alterius ſciant omnes, ſolus ipſe neſci at quem unum referebat ſcire. Inter homi-cidas minus execrabilis eſt, qui palàm fer-ro adoritur hominem, propterea quod id faciat ſuo quoq; periculo: ita minus eſt de-teſtabilis calumniator, quod alium impetit non ſine periculo rediturae ad ipſum talio-nis. Cum obtrectatore ſi uelis agere, qñ de-prehendas autorẽ ſycophãtiæ, quæ per cẽ-teſimum uix ad te peruenit: & qui primus, dixit, dixit uni, dixit ſtipulatus ſilentĳ fidẽ, dixit præmiſſo uerbo benedicite? Licebit omnibus inficiari. Quod ſi totum crimen inficiari non licet, negat ſe ſic dixiſſe, quem admodum delatum eſt, & fingunt nouam orationis formam. Hic mendacio patroci-

na-

natur uulgo notum humanæ memoriæ lu bricum. Quur autem pudeat iſtos hoc inſi ciari, quod uni clàm, aut in conuiuio pau/ cis dixerunt, quum paſſim inficiētur quod in publicis prælection ibus, aut etiam cōci/ onibus deprædicarūt? Quod tamen nulli faciunt impunius quàm iſti, quibus cucul/ la cypei loco eſt. Volitāt ſurſum deorſum toto terrarum orbe, quocunq; ſe confe/ runt domi ſunt. Habent enim non ſolum ſodales eiuſdem cultus, uerum etiam do- mos habent ac mulierculas oneratas pec/ catis ac fautrices ordinis, quas in hoc lactāt & captant. Itaq; quoties uiſum eſt iſtis inſi/ gniter è ſuggeſto debacchari in quempiā, ſubornāt ſcurram ad quoduis facinus prō/ ptum: locus dicendi datur cucullæ non ho mini: Nam eò delapſa eſt religio Chriſtia/ na. Ille deblaterat digna atq; idigna, ſcelera tam peragens fabulā. Quod ſubſiſtit, loco debet & populi modeſtiæ. Atq loci religi/ o nō ſubuenit illis, qui in ipſo loco facinus admiſerunt, ueluti non eſt homicida tutus in loco ſacro, qui illic occidit hominē. Age cū ſycophanta, at ille iam aliò demigrauit, aut certe demigraſſe dicitur. Age cū Prio/

re,reſpondet: non eſt huius collegij,nec ſuſpicabar illum talia dicturum. Vt iam maxime teneas autorem calumniæ, quò trahes illum in ius? A prophanis iudicibus & epiſcopis ſexcentis diplomatibus exempti ſunt,quidam etiã à iure ſui ordinis. Quærendus igitur prouincialis,aut uicarius,aut generalis, ut ipſi uocant. Horum alius in alium reijcit cauſam, ſuæ quibuſque cucullæ fauentibus,etiam ſi factum non poſſint defendere. O religionem prophanam, ò columnas eccleſiæ,ò terræ ſalem. Non hæc,inquam,dicuntur in omnes. Nam hoc mihi crebro repetendum eſt. Sed inter hos boni qui ſunt,quur muſſant ad hæc facinora? Quin tales uel eijciunt,uel coërcent? Sed plures ſunt mali,& inter illos peſſimi quique rem gerunt. Expendendum igitur,num ob paucos bonos quidem ſed oppreſſos expediat tot agmina malorum alere,qui bonorum etiam pietate bonaque fama abutuntur ad ſuam malitiam. Quid fingi poteſt magis indecorum? Cinericia ueſte profitentur Euangelicam ſimplicitatẽ, & in lingua circumferunt diabolicam uerſutiam. Baſiliſcus om̃ibus uenenis formidini eſt. Iſtorũ

technas

technas metuunt etiam aulici, metuunt & principes homines innocuos & inermes, niſi quod linguã circũferunt. Oſtentant ſe ueſte candida,& in lingua deferunt ſuccũ loliginis ac ſepiæ. Alij pullis ueſtibus profitentur ſeſe mortuos mundo,quum mortui fraternæ charitati,uiuant calumniæ & obtrectationi. Vendunt ſua ieiunia, ſed interim non ieiunãt à mẽdacijs ac maledictis. Venter rugit ob inediam,lingua temulẽta eſt. Abſtinent ab eſu carniũ,at interim non uerentur arrodere carnes proximi ſui. Continent dentes à morſu pecudum, & dentẽ uiperinũ infigunt proximo. Parcũt bubus & ouibus,& nõ parcũt fratri ꝑ quo mortuus eſt Chriſtus. O phariſaicã ac præpoſterã religionẽ. Religio eſt curare ægrotũ in ſabbato,nec eſt religio per calumniã moliri necẽ innocẽti ſabbato. Quorſum mihi iactas uentrem leguminibus & piſcibus alitum,ſi linguam habes carniuoram? Nõ mordes gallinã,& mordes fratrẽ? Non uulneras ouem,et uulneras proximũ? Nõ comedis uiſcera pecudis, & comedis uiſcera fratris? Mordet enim, omnino mordet,uulnerat & comedit fratrẽ,quiſquis obtrectat fratri.

Sic

5 Sic enim Paulus ſcribit Galatis: Quod ſi in
uicē mordetis & comeditis, uidete ne mu-
tuis morſibus cōſumamini. Quid prodeſt
carnem fugere, ſi ipſe totus es caro? Ex fru-
ctibus, inquit, eorū cognoſcetis eos. Atqui
detractio inter opera carnis uel principatū
obtinet. Nihil enim magis aduerſatur cha-
ritati ſpiritus, quàm inuidere fratri, odiſſe,
obtrectare, īfamare. Quorſum attinet uer-
bis profiteri Chriſtum, quum re diabolum
agas? Abhorres à diaboli nomine, & cru-
cem imprimis fronti, atq; hoc ipſum es qđ
execraris. Ac fortaſſis hic locū habet quod
21 ſcripſit ſapiēs Hebræus: dum maledicit im-
pius diabolum, maledicit ipſe animam ſu-
am. Obedis homini præſcribēti ne cœnes,
& non obedis deo toties uetanti ne obtre
ctes proximo? Quoties enim præcipit
ꝓximi dilectionē toties ꝓhibet obtrectati
onē. Quid refert te cella anguſta claudi, ſi
uirulēta lingua, ſi libellis ſycophāticis ꝑ or
bem uolites? Iactas pſalmos & hymnos
quos deo canis, ſed eadem lingua canis
cantionem diabolo gratiſſimā, obtrectans
proximo, ſed eadē lingua qua deo uerbo-
tenus benedicis, dei membris maledicis.

Ob

Obſeruas ſilentium quod indicit homo,at qui in hoc indixit homo,ut dediſceres obtrectationē. In hoc indixit ſermonis ieiunium, non ut auidius temet ingurgitares ineptis ſermonibus,ſed ut conſueſceres de rebus etiam honeſtis moderatius ac circūſpectius dicere. Rides ac damnas iſtorum ieiunium,qui per inediam prouocata orexi,bibūt,eduntꝙ intemperantius. At tale tuū eſt ieiunium linguæ. Rogarit hic quiſpiam: Quid igitur? damnas cultum,ſolitudinem,ieiunia & obedientiam monachorū? Ego uero laudo ueluti pædagogen imbecillium donec proficiant ad perfectiora: ſuperſtitionem uel hypocriſim potius iſtorum damno,qui quàm ſunt in rebus externis religioſi,tam ſunt irreligioſi in his,quæ uera ſunt pietatis: Eos inquàm damno: qui conſtitutionibus ad inſtituendam infirmorum infantiam repertis, abutuntur ad prætextum ſuæ maliciæ. Pie ieiunat,qui per ieiunium diſcit temperare, quum cæteris membris, tum præcipue linguæ. Pie obedit præceptis humanis,qui per hoc diſcit parere legibus diuinis. Vtiliter geſtat ueſtem candidam, qui per hanc admonetur

tur pſtare cādidos mores. Pie canit hym-
nos deo q p hoc aſſueſcit nō uibrare linguā
maledicā in proximū, ſed bn̄dicere deo in
proxio,& proximo benedicere propter de
um. Vtiliter ſe condit in cella, qui per ſoli-
tudinem diſcit animi cogitatiões ab huius
mūdi ſtrepitu ad ſimplicitatem colligere.
Recte ſeruat ſilentium ab hominibus in-
dictum, qui per hoc diſcit nunquam laxa-
re linguam,niſi quum aut urget neceſſitas,
aut inuitat magna quædam utilitas proxi-
mi. Vt enim nemo recte imperat, niſi pri-
us imperatis parere didicerit: Ita nemo re-
cte loquitur, niſi qui prius didicerit ſilere.
Nam apud oratores fortaſſe uerum eſt qđ
dicunt, dicendo fieri ut bene dicamus: A-
pud pios contra ex ſilendo fit, ut bene di-
camus. Verum quale cor eſt, talis eſt lin-
gua: ſiquidem ex corde proficiſcitur orati-
o. Proinde qui cor habent inſtructum pu-
dicitia, modeſtia, charitate erga deum &
proximum,ex hoc uelut ex aromatario ua
ſculo exhalat gratiſſimus ac ſaluberrimus
odor caſti benigniq; ſermonis. Contra qui
cor habent plenum odij, liuoris, arrogan-
tiæ, ac maleuolentiæ,quoties aperiunt os,
halitum

halitum efflant tetrum ac peſtilentem. Se/pulchrum, inquit, patens eſt guttur eorum linguis ſuis doloſe agebant, uenenum aſpi/dum ſub labijs eorum. Itaq; qui ritibus, cul/tibus & ceremonijs profitentur abſolutam pietatem, quum linguam habeant petulan tem ac maledicam, quid aliud ſunt quàm ſepulchra dealbata, ſed aperta? Obturas na res ad exhalationem cloacæ, aut ſepulchri, & non obturas aures ad longe peſtilentio/rem exhalationem obtrectatoris? Nemo libenter habet ſedem iuxta paludē, aut clo/acam publicam, ne ex uicinia contrahat lu em corporis, & cum obtrectatore liben/ter habes conſuetudinem? Nemo libenter audit cominus loquentes, qui ex corruptis uiſceribus animam exhalant grauē, quod medici prædicent corrupti ſpiritus conta/gium nocere uicinis, & tu te tutum putas aſſidue uerſans cum homine maledico? Eſt obtrectandi genus, quum noſtram cul pam in alios transferimus. Didicerat hoc Adam à diabolo, Mulier quam dediſti mi hi, ſeduxit. Et mulier, decepit, inquit, me ſer pēs. Imò ſic obtrectamus deo, & in opificē optimū malorū noſtrorū cauſas reijcimus.

Translatio criminis in alios.

Dederat

Dederat mulierem, ſed ut tu illi dux eſſes ad pietatem, nõ ut illi comes eſſes ad impietatem. Finxerat ſerpentem, non ut illi plus fideres quàm deo, ſed ut in omni genere animantium admirareris opificis ſapientiã. Phariſæus ille Euangelicus etiam inter preces & gratiarum actionem obtrectat publicano cæteriſq; mortalibus, & obtrectat apud deum: Nõ ſum ſicut cæteri homines, raptores, iniuſti, adulteri, uelut etiã hic publicanus. Imitãtur hoc genus & noſtri phariſæi, ſed ſceleratius. Phariſæus enim tantum peccat arrogantia, iſti Phormiana malicia: Oremus, inquiunt, pro omnibus qui benefaciũt nobis, ut deus ſeruet eos ab hæreſi talis. Et orandum eſt, ut deus quemadmodum conuertit Paulum, ita conuertat omnes qui amant Græcas literas ad mentẽ ſaniorem, ex quibus naſcuntur hæreſes. Atque interim ſibi faceti quoq; uidentur cucullati ſcurræ. Nec pudet cum huiuſmodi factis frequenter accedere ad menſam dominicam, ac linguis putidis contingere ſacroſanctum domini corpus. Sed ſibi perſuadẽt eos eſſe dignos in quos talia dicũt. Hoc illis odium perſuadet quod cæcũ eſt,

&

& iudicio caret. Ita ſibi blandiũtur & latro/
nes:hic abbas plus ſatis habet,& ad luxum
abutitur quod habet,dignus eſt qui ſpolie/
tur.Ita frequenter monachos quoſdam in
uehiculis aut è ſuggeſto loquentes audire
eſt. Homines ſumus. Oritur nonnunquã
inter nos murmur & obtrectatio: non eſt
hoc uitium tam graue quàm quidam exi/
ſtimant.Humanus eſt lapſus.Hæc ita præ/
dicant, quo populo perſuadeant nullum
aliud inter ipſos uitium inueniri quàm uul
garem obtrectationem,quod utinam uere
prædicarent.Sed qui ſic exaggerant aliorũ
errata,qua frõte ſuum extenuant malum?
Inuertant manticam,ſi uere religioſi uolũt
haberi: Excuſet eleuetq; Chriſtiana chari/
tas proximi malum,in ſua uitia ſint cenſo/
res rigidi. Quàm ſeditioſe debacchantur
in concubinarios ſacerdotes,hic tenent o/
mnes amplificandi formas quas docẽt rhe
tores, nec uerentur apud populum aſſe/
uerare, mulierem quæ dormit cum ſacri/
fico, grauius peccare, quàm ſi coiret cum
animante bruto.Non hæc à me finguntur.
Vox iſta audita eſt in publicis cõcionibus.
Vbi uentum eſt ad ipſorum flagitia, quæ

manifeſtiora ſunt quàm ut inficiandi ſit lo/
cus,tum quod in alijs inexpiabilis erat im/
pietas, ſit lapſus humanus, ſit imbecillitas
humanæ naturæ,ſit erratum alijs pluribus
benefactis condonandum, & ob honorē
ordinis ſupprimendum. Quum fraudatus
eſt creditor,aut mercenarius, quum inter/
uerſum eſt depoſitum,aut interceptum te/
ſtamentum,allegatur fauor religionis, re/
ſpōdetur deum non eſſe ſua portione frau
dandum. Quum datum eſt uenenum,aut
intentata calumnia capitalis, allegatur ze/
lus,& hoſtis eccleſiæ proſcribitur quiſquis
parum fauet his, qui nutantem eccleſi/
am humeris ſuis fulciunt. Et habent arca/
na dogmata, quæ non communicant niſi
myſterijs ijſdem initiatis. In his eſt, ut aiūt,
fas piumq́; eſſe ueneno clàm dato tollere,
qui peſtem moliatur eccleſiæ: Certiſſimam
autem peſtem eccleſiæ, ſi quid decidatur i-
pſorum commodis uel autoritati. At Pau/
lus in gentibus eleuat idololatriam cum to
ta illa criminum abominabilium lerna,alle
gans tempora ignorātiæ, quibus deus iſta
quodammodo diſſimulauit. Petrus impiū
facinus Iudæorum, quo dominum gloriæ
dāna/

damnatum in crucem egerant, excuſat, im putans ignorantiæ quod acciderat. Paulus obſtinatam Iudæorum maliciam, quoniã excuſare non poteſt, oratione mitigat, appellans excæcationem ex parte & ad tempus, quo ſuſtinerentur ab aliis donec reſipiſcerent. At in ſui ordinis homines quomodo tonat ac fulminat? Vbi non deſtomachatur in pſeudapoſtolos? Appellat illos uentris mancipia, inimicos crucis, canes ac malos operarios. Si Paulus apoſtolus recte uociferatur in pſeudapoſtolos, ne falleretur illorũ technis ſimplex Chriſtianorũ populus, non oportuit uere monachos in ullos magis ſæuire lingua, quàm in pſeudo monachos, & hic magis erat habenda ratio publicæ ſynceritatis, quàm priuatæ ſaturitatis. Verum ne longius recedamus à linguæ uitiis, calumnia, & obtrectatione. Laqueo ſtrangulatur, qui furto minuit rem alienam, & obtrectator qui deſtinata malicia, omni genere calumniarum, manifeſtis mendaciis debacchatur in famam proximi, nec à libellis famoſis & anonymis temperans, quo latius dimanet uenenum, ut purus accedit ad menſam dominicam, &

laudatur zelus dei. Atqui rem chariorem eripit,qui famam eripit, quàm qui pecuni/am.Olim fur reddebat quádruplum, ut ex pediret fuiſſe compilatum. Quid reſtituet calumniatrix ac maledica lingua? Aut qua penſatione damnum datum ſarciet? Iam ſi impium eſt malefactis,hoc eſt, damnis il latis,aut pulſatione cõtriſtare fraternũ ani/mum,qui generoſæ ſunt mentis magis cõ/mouentur maledictis quàm malefactis, & citius reconciliãtu r ĳs,qui compilarint ſcri nium,aut uulnus inflixerint corpori,quàm qui famæ labem aſperſerunt.Nemo fert ad ulteratam uxorem aut filiam, ſed grauius eſt adulteraſſe famam. Leges ſæuiunt in eos qui dederint toxicum, at nocentius uenenum dat obtrectator. Animus eſt idẽ dantis uenenũ & calumniantis,uterq; mo/litur exitium:ſed ſæpius occidit calumnia/trix lingua,quàm ueneficium.Nam uene/num ſæpenumero uertitur in remedium. Iam ut occidat uenenum, non occidit niſi cui datum eſt:linguæ uirus ad quàm pluri/mos dimanat,nec eſt in manu illi qui dedit cohibere curſum mali longe lateq; uagan/tis,nihilo magis quàm his qui fontem pu/

blicũ

blicum infecerunt. Et qui nihil aliud agunt in uita, quàm ut optimo cuiq; ſuum uirus afflent, blandiũtur tã exitiabili flagitio, nec animaduertunt quantopere deteſtati ſint hunc morbum egregij uiri, quorum pietas eſt nobis ſacrarũ literarum teſtimonio cõmẽdata. Ne declines, ĩquit Dauid, cor meũ in uerba maliciæ ad excuſãdas excuſatiões ĩ peccatis. Si uere religioſi uideri uolumus, audiamus Solomonẽ ſalubriter admonentẽ: Remoue à te os prauũ & labia detrahẽtia ſint procul à te. Nec blandientes nobis ipſis, arbitremur uitam noſtram eſſe acceptam deo, qui deus eſt pacis & charitatis, ſi linguam habeamus fraternæ charitatis diremptricem, odiorũ ac maleuolentiæ archi tectricem. Sex ſunt, inquit Solomon, quæ odit dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius, oculos ſublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium ſanguinem, cor machinãs cogitationes peſſimas, pedes ad currendum in malum, proferentem mendacia, teſtem fallacem, & eum qui ſeminat inter fratres diſcordias. Vides ut obtrectatorem coniunxit cum homicidis, & uelut omnium ſceleratiſſimum extremo

loco cõmemorauit. Sũt uitia quæ deo qui-
dẽ nos reddũt inuiſos, quũ beneuolẽtiã cõ
ciliẽt apud homines, quod genus eſt profu
ſio, & in conuiuijs ſplendor ac luxus. Cæte
rum obtrectatio etiam malis hominibus
inuiſa eſt. Docet hoc Sirach ille, nõ minor
inter ſapientes Hebræorum, quàm Thales
inter Græcorum: Suſurro, inquit, coinqui-
nabit animam ſuam, & in omnibus odio
habebitur, & qui permanſerit, odioſus erit,
tacitus & ſenſatus honorabitur. Quanquã
hic locus apud Græcos aliter legitur Suſur
ro inquinat ſuam ipſius animam, & in uici
nia odio habebitur. Vetus eſt prouerbiũ,
πῆμα κακὸς γείτων. Peſſimum autem uici-
num habet, qui habet ſuſurronem. Suſurro
28 enim, ut idem dicit alibi, & bilinguis male-
dictus, multos enim turbat pacẽ habẽtes.
Ageſilaus Lacedæmoniorũ rex, ſolitus eſt
dicere, ſi quando contingat audire homi-
nem laudantem aut uituperãtem quempi-
am, non minus eſſe ſpectandos mores eo-
rum qui dicũt, ꝙ de quibus dicit̃. Etem̃ qui
laudat ĩprobos aut improbe facta, declarat
ſeſe aut ſtultum eſſe aut improbum. E di-
uerſo qui uituperat bonos aut benefacta,
non

nõ ſolum retegit illos de quibus prædicat, uerum etiam ſuos ipſius mores prodit. Obtrectator autem nulli cordato non eſt inuiſus, dum ſibi quiſque metuit, ſic cogitans, ſimilia de me diceres, ſi abeſſem. Antigonus abuſus perfidia cuiuſdam ad prodendum hoſtem, admirantibus amicis, quod potitus ĳs quæ uoluit, nullam gratiam referret, reſpondit, ſibi proditores eſſe tãtiſper charos, dum produt, ubi prodiderunt inuiſos eſſe. Octauius item Cæſar ſimile dictum iecit in Thracem quendam Rhumitalcum, proditionem ſibi placere, proditorem nequaquam. Porrò quod Tatius Sabinorum dux in Tarpciam uirginem, quæ Tarpeiam arcẽ prodidit, ſtipulata præmium, quod Sabini geſtarent in læuo brachio, cõiectis armillis & ſcutis puellam obruit, fortaſſe conuenit priſcis illis moribus. Certe probabile non eſt ullum prudentem ac bonum uirũ ex animo bene uelle proditori. Verum quemadmodum qui felle aut uenenis beſtiarum ad remediũ opus habent, tantiſper illis delectantur dum indigent, ubi deſierunt egere, oderunt horrentq́; Ita nemo diligit proditorem, niſi dum illius ab

utitur uitio. Vbi contigit quod per illũ pe/
tebat, odit ac deteſtatur ſceleroſum, nec au
det illi fidere, cuius perfidiam expertus ſit
in eos quibus cum primis erat præſtanda fi
des. Sic opinor optimum quenque affe/
ctũ eſſe in calũniatores & obtrectatores,
quibus nemo uere fauet, niſi uel inſigniter
ſtultus, uel egregie malus. Inter Solonis le/
ges illa præcipue laudata eſt à prudẽtibus
uiris, qua uetuit ne quis maledictum iace/
ret in defunctos, propterea quod pium eſ/
ſe iudicaret, eos pro ſacris ducere, qui demi
graſſent è uitæ contubernio, & iuſtum ab
his temperare, qui iam eſſe deſiſſent, deni/
que humanum ac ciuile, tandem inimiciti/
arum modum ſtatuere, nec pati ſimultatẽ
in ĩmẽſum progredi. Quapropter ethnicis
etiã execrabile uiſum eſt, mordere mortu/
os, & cũ laruis luctari. At his tpibus cui par
cit lingua obtrectatrix? nõ ſexui, nõ ætati,
non cognationi, non contubernio, nõ me/
ritis, non dignitati. Obtrectamus iuuenes
ſenibus, quibus debebatur reuerentia, non
parcimus uirginibus aut matronis, oblatra
mus cognatis ac fratribus, male loqmur de
benemeritis, obmurmuramus præfectis,
princi

principibus & epiſcopis noſtris. Ferēdum ſi ethnicus obtrectet Chriſtiano, cæterum Paulus indigne fert inter Chriſtianos hāc inueniri peſtem. Sic em̄ ſcribit Corinthijs: 2.Cor.12
Timeo ne forte cum uenero, nō quales uolo inueniam uos, & ego inueniar à uobis qualē nō uultis, ne forte cōtentiones, æmulatiōes, aniofitates, diſſenſiōes, detractiōes ſuſurratiōes, inflationes, ſeditiōes ſint inter uos. Ne iterum cum uenero, humiliet me deus apud uos. Videtis in quo comitatu incedat detractio, uidetis quàm hoc malū nō ut uulgare ac leue negligat Paulus. Apoſtolus ex præcepto dn̄i non uult Chriſtianos idololatris maledicere, ſed potius pro maledictis referre benedicta. Sic enim ſcribit Romanis: Benedicite perſequentibus
uos, benedicite & nolite maledicere. At qd 12
diceres ô Paule, ſi uideres nūc Chriſtianos à Chriſtianis, cōtubernales à cōtubernalibus, Theologos à Theologis, ſacerdotes à ſacerdotib⁹, monachos à monachis, deniq; defūctos à uiuis rabie canina allatrari, morderi, dilacerari? Si obſurduimus ad leges Chriſti, ſi contemnimus tanti apoſtoli monita, ſaltem audiamus leges Solonis. Cauit

defunctis cauit & abſentibus. *Si* quis in lo-
co ſacro, ſi quis in iudicio, ſi qs apud magi-
ſtratū, aut in cōuētu populi ad publica cer
tamina cōgregati conuiciū dixiſſet in quē-
piã, cogebatur ei quē attigiſſet cōuicio tres
drachmas, ærario duas pendere. Quis lo-
cus, quod tempus nobis tam ſacrum eſt, ut
religio ſit in proximum maledicta conge-
rere? Olim nefas erat ab aris detrahere no-
centem. Nunc ex ipſis aris linguæ telo pro-
ximum impetimus. O membrum anceps,
unde tanta ſcatet peſtis uitæ mortalium,
unde rurſus tanta manat utilitas, ſi quis ut
17 oportet, moderetur. Verbum, inquit ſapi-
ens noſter, malum, immutabit cor, ex quo
partes quatuor oriuntur, bonum & malū,
uita & mors, & dominatrix illorum eſt aſſi
due lingua. Ad utrunque pariter principa-
tū habet lingua, ſiue ſeruare uelis, ſiue per-
dere. Sed hanc ſententiam æmulatus eſt ex
Solomone, qui ſcribit: Mors & uita in ma-
nibus linguæ, qui diligunt eam, comedunt
24 fructus eius. Mundus malorum eſt mala
lingua, ſed ediuerſo:

γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
φειδωλῆς, πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.

Ate

Ate eſt lingua, ſi careat gubernatore, Copiæ cornu eſt ſi recte utaris. Eris eſt iurgiorum excitatrix, ſed eadem eſt Gratia beneuolentiæ conciliatrix. Erinnys eſt omnium malorum inuectrix, ſed eadem tranquillat omnia. Venenum aſpidis eſt, ſi adſit malus animus, panacea eſt, ſi bona mens illā moderetur: bellorum ac ſeditionum fons eſt, ſed eadem pacis & concordiæ parens eſt. Subuertit ciuitates & regna, uerum eadem cōdit & ſtabilit, poſtremo mortis eſt architectrix, ſed eadem uitæ largitrix eſt. Vena uitæ, inquit Salomon, os iuſti. Nō ſine cauſa Paulo placuit ille comicus uerſiculus. Mores bonos colloquia corrūpunt mala. Sed idem non improbaſſet hunc uerſiculum, Aegroto animo medicus eſt oratio. Vehemēs animi morbus eſt ira. At ſermo mollis frangit iram. Lingua Nabal prouocarat animum Dauid ad facinus immane, 1. Reg. 25
ſed Abigail reſtinxit excitatum incendiū. Nec diſſimulauit Dauid, quantum debuerit huius mulieris linguæ, Bn̄dictus, inquit, dominus deus Iſraël, qui miſit te hodie in occurſum meum, & benedictum eloquiū tuum, & benedicta tu quæ prohibuiſti me hodie

hodie ne irem ad ſanguinem, & ulciſceret me manu mea. Quid hic uobis referã Græcorum prouerbiũ. Lingua quò uadis? Subuerſura ciuitatem, & erectura ciuitatem. Quid eſt præclarius, quàm extructa ciuitate, homines ferarum ritu uiuentes, in legũ, mœnium, religionis ac fortunarum ſocietatẽ redigere, & ex hoſtibus reddere ciues? Hoc quoniam non alia re magis præſtatur quàm placida lingua, ueteres fingũt à Mercurio conditas ciuitates, ſed eadem lingua demolitur quod extruxit, ſi ſeſe uerterit ad nocendum. Dicat igitur hoc ſuæ quiſq; linguæ, quoties rapitur ad loquendum, quoties titillatur ad calumniandum, ad obtrectãdum, ad obſcœniloquium. Lingua quò uadis? utrum prodeſſe paras an lædere? Sed quid opus hæc ex gentium monumentis
Iacob. 3 repetere, quum diuus Iacobus tam graphice tamq; copioſe, uim ancipitem linguæ depinxerit? Primum igitur ex hoc diſcamus, quantum adfert utilitatis linguæ moderatio. Si quis, inquit, uerbo non offendit, hic perfectus eſt uir, Poteſt etiam freno circũducere totum corpus. Si autem equis frenum in ora mittimus, ad conſentiendum

no

nobis, totum corpus illorum circumferi-
mus. Et ecce naues magnæ quum ſint,
& uentis ualidis agantur, circumferun-
tur modico gubernaculo, quocunque di-
rigentis impetus uoluerit. Amoue naucle-
rum peritum à clauo, periclitantur omnes
qui naui uehuntur: ſubmoue rationem à
lingua, periclitatur tota domus aut ciuitas.
Exime frenum ex ore equi, periclitatur &
equus & ſeſſor: permitte linguam ſuæ libi-
dini, nulli non adfert perniciem. Nunc au-
di quantam adferat rebus calamitatem ma
la lingua. Ita & lingua, inquit, puſillum qui-
dem membrum eſt, ſed magna iactat. Ecce
quantulus ignis quàm magnam ſyluam in
cendit? Et lingua ignis eſt, uniuerſitas ini-
quitatis. Sic lingua cōſtituitur in membris
noſtris, quæ maculat totū corpus, & inflā-
mat rotam natiuitatis noſtræ, inflammata
à gehenna. Omnis enim natura beſtiarum
& uolucrum & ſerpentum domātur, & do
mitæ ſunt à natura humana: linguam autē
nullus hominum domare poteſt. Inquietū
malum, plena ueneno mortifero. Ea lauda
mus deum & patrem, & eadem uitupera-
mus homines, qui ad imaginem & ſimilitu
dinem

dinem dei facti ſunt. Ex eodem procedit benedictio & maledictio. Non oportet fratres mei, hæc ita fieri. Nunquid fons ex eodem foramine profert amaram & dulcem aquam? Nunquid poteſt fratres mei ficus uuas facere, aut uitis ficus? Sic nec fons dulcem ac ſalſam poteſt ædere aquam. Et nos nobis uidemur pulchre religioſi phariſaicis quibuſdam fucis, quum ignē gehennæ circūferamus in lingua, quum aliud ſtātes aliud ſedentes loquamur, quum linguam ſubinde uertamus in plures ſpecies, quàm ullus ſe uertat polypus? Vnde autem hæc inconſtantia? Quia non habemus cor ſimplex. Nec mirum eſt eſſe bilingues, eos qui non unum habent cor. In corde, inquit, & corde loquuti ſunt. At quoſdam nunc non bilingues ſed centilingues eſſe dicas, quos oportet totidem habere corda, quum interim nullū habeant cor. Quiſquis baptiſmū accepit, religionem profeſſus eſt: audiat igitur omnis quidē Chriſtianus, ſed in primis qui peculiaris cuiuſdam religionis profeſſione gloriātur. Si quis, inquit, putat ſe religioſum eſſe, non refrenans linguam, ſed ſeducens cor ſuum, huius uana eſt religio. Anacharſis

Anacharſis.

charſis

charſis quũ cœnaſſet apud Solonem, hoc geſtu repertus eſt dormiens, ut dextrã admotam haberet ori, ſiniſtram pudendis, uidelicet ipſa re docens, duo membra maxime eſſe rebellia linguã ac pudenda, ſed maiore cura cohercẽdam eſſe linguam, quàm pudenda. Factũ eſt hoc à philoſopho Scytha, ethnico & barbaro, ꝓbatũ eſt ab ethnicis philoſophis, & nos nobis plus ꝙ philoſophi uidemur, ſi ueſte tantum differamus à planis, ſcurris, & ſycophantis. Plura ſunt quæ de mala lingua dici poterant, ſed periculum eſt, ne quemadmodum Diogenes calcans culcitram Platonis, quum addidiſſet, calco faſtum Platonis, audiuit, calcas tu quidẽ, ſed alio faſtu, ita mihi dicat aliquis: Debaccharis tu quidem in linguam maledicam, ſed alia maledicẽtia. Fateor enim & in malis inſectandis modum eſſe debere, niſi quod huius mali nullus eſt modus, hiſce præſertim temporibus. Nũc igitur indicabimus uſum bonæ linguæ, ſimul & aduerſus malam linguam remedia commonſtrabimus: quanquam huius quidem promiſſi bona pars mihi iam dudum præſtita eſt, ſi quàm pernicioſa res ſit mala lingua Remedia

ſa

ſatis explicuimus. Si perſuaſimus quantus ſit fructus ex moderata lingua, quanta per nicies ex effreni, puto uos ueſtra ſponte di/ligenter auſcultaturos, quibus rationibus tantam utilitatem conſequi liceat, tãtumq́ꝫ uitare malorum. Iam igitur quemadmodũ medicis prior eſt cura tueri corpus à mor/bis, quàm uegetare, aut ſi morbus occupa/uit, exhauriendis noxijs humoribus inani/re, quàm ea miniſtrare, quæ ſuccum inſtau rent, ita nos prius conabimur indicare qui bus rationibus uitari poſſit, ne mali conta/gium ad nos ſerpat aliunde, & ſi quâ obre/pſit, quo pacto poſſit propelli, ac dediſci. Geminum autem hic periculum eſt, unum ex contagio, alterum ex noxa mali, quam infert mala lingua his quos impetit.

Vt enim & qui cum balbis aſſidue uiuit, diſcit & ipſe balbutire, qui cũ lippis habet aſſiduam conſuetudinem, afficitur mali cõ tagio, & ſi prouerbijs credimus, ꝗ uicinus eſt claudis, diſcit & ipẽ claudicare, ita qui fa miliaritatem habet cum linguacibus ac ma ledicis, redditur illorum ſimilis. Nullum e/nim uitium citius tranſuolat ad aliũ, quàm hoc. Cæterum medendi quoqꝫ cura fuerit

duplex

duplex. Non enim hoc ſolum agẽdum eſt, ut medeamur noſtro malo quod contraxi mus, uerum etiã ſi fieri poſſit alieno. Quod ſi deploratum uidebitur, fuga fuerit tutiſſi ma, quæ non hic tantum laudatur in reme dĳs, quum ubiq; ualeat plurimũ. Igitur ut hinc auſpicemur medendi rationem, quoties ſenſerimus hominem lingua temulenta, aut obtrectationis ac uirulentiæ morbo obnoxium, ſi malum uidebitur inueteratũ & immedicabile, quàm primum ſubducamus nos ab illius conſortio, nõ aliter q̃ fugimus hominem lepra ſordidum, aut peſti lentia comprehenſum. Primum enim qui cum talibus habet conſuetudinem, non ſine famæ ſuæ periculo id facit, quandoquidem talis quiſq; ſolet haberi, cum qualibus agit familiaritatem. Nec raro fit ut periculo inuoluantur, qui proferentem audiere, quæ reticere fuerat tutius. Frequenter & af flantur malo qui conſueſcunt audire garru los ac futiles. Vitiũ enim quod prius diſpli cebat, primum aſſuetudine minus ac minus offendit, mox etiam dulceſcit & in uoluptatem abit ob innatum homini liuorẽ, & curioſitatem aliena cognoſcendi mala. Fuga contagĳ.

1.Cor.5 Hic ſi uere Chriſtiani ſimus, audiendus eſt Paulus apoſtolus, qui Corinthios ac per illos omnes nos ſalubriter admonet dicens: Si is qui frater nominatͣ, inter uos eſt ſcortator, aut auarus, aut ſimulacrorũ cultor, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cũ huiuſmodi nec cibum ſumere. Iam mihi cõſiderate quanta ſit peſtis maledicentia, quæ autore Paulo, tanto pacis ac mutuæ beneuolentiæ præcone, dirimat inter Chriſtianos etiã mẽſæ cõſortiũ, quũ idẽ uxorẽ Chriſtianam nolit ab idololatra uiro diuertere, nec ſeruũ Chriſtianũ ab impio dño diſcedere. Deinde ſignãdũ & illud in cuiuſmodi catalogo recẽſeat linguam maledicã, inter ꝓdones, et idololatras. Et fortaſſis ab idololatra minus periculi fuerit conuictori, ꝙ à maledico. Annotandũ & hoc, quod maledicum & ebrioſum eodem iugo copulat, uel quod ex temulentia naſcatur linguæ petulantia, uel quod intemperãtia linguæ, temulentia quædam ſit, quemadmodum antea dictum eſt. Paulus non uetat, quo minus uxor Chriſtum profeſſa, cibum ſumat cum marito pagano, nec ideo prohibet ne lecto communi iungatur, & Chriſtiano cũ ma

maledico Chriſtiano non uult menſam eſ/
ſe communem. Inſanus habetur qui nō ui/
tat ignem,& ſanus uidetur qui cum male/
dicis habet familiaritatē? Quū obortū eſt
incendiū,& podagricis & claudis ad fugā
adeſt celeritas. Atqui ex Iacobo didicimus
malā linguā nō eſſe linguā ſed ignē, unde
conflagratio proficiſcitur,non unis iam æ/
dibus,ſed ingentibus regnis, & hunc ignē
fouemus in ſinu,nec de fuga cogitamus?
Vir, inquit Solomon, inſipiens fodit ma/ 16
lum,& in labijs eius ignis ardeſcit. Homo
peruerſus ſuſcitat lites & uerboſus ſeparat
principes. Et interim liber ac facetus uoca/
tur,qui re uera incendiarius eſt. Si quando
ſerpentis ſibilus percuſſit aures, quàm ue/
lox fuga:& ſecurus audis ſibila uirulētæ lin
guæ? Referunt autem ueterum epigram/
mata,quendam multis annis podagræ uin
culis affixum grabbato,quum adrepens ui
pera ſpiris eſſet complexa tibiā,ſubito mor
bi ueteris oblitum exiliſſe,nec poſtea ſenſiſ
ſe malum: Tātus erat ueneni metus,& nos
ſecuri uiuimus cum homine linguæ proca/
cis ac uirulentæ? Atqui docet nos pſalmo/
graphus,nullum uirus eſſe præſentius. Ve

nenum,inquit, aſpidum ſub labijs eorum. Neq; mitius loquitur Deuteronomij canticũ: Vua eorũ, uua fellis & botrus amariſſimus, Fel draconum uinum eorum, & uenenum aſpidum inſanabile. Si quis tibi porrigat cyathum felle draconum, aut aſpidum ueneno temperatum, non exhorreſceres? At nocentius uenenum tibi porrigit, obtrectator, conuiciator, ſycophanta, aut adulator, atqui hoc auribus auidis bibimus. Sũt ſpeluncæ, quæ letale uirus exhalant. Ab his obturatis etiam naribus fugimus, & uerbis maledici præſentius efflantis uenenum inhiamus auidi? Sunt paludes quæ mephitim exhalant, etiam auibus fortè ſuperuolãtibus mortiferã, at nocẽtius eſt uirus quod efflat ſpecus oris maledici. Audiſtis: Sepulchrum patẽs eſt guttur eorum. Nec diſſentit Solomon: Fouea, inquit, profunda os a-
22 lienæ, cui iratus eſt dominus incidet. Hanc ſententiam recinit capite proximo. Fouea profunda eſt meretrix, & puteus anguſtus aliena. Scorto fouea eſt quæ nunquam dicit ſufficit, unde dicas plurimum eſſe periculi uiris: Habet & manus furaces, habet uentrem deuorantem latifundia, ſed nullũ

habet

habet membrũ linguà nocẽtius: hac blãdit hac exagitat animum amãtis,hac cõcitat rixas,ac cædes,ſerit inimicitias inter uxorẽ et maritũ,inter filium ac parẽtes.O ſpecũ peſtilentem,in hunc incidit cui dñs iraſcitur. Quibus autem iraſcitur dominus? Nimirum ijs quis magis auſcultant fictis blanditijs putidi ſcorti,quàm præceptis dei,qui citius obtemperant pellicenti in exitium , quam parentibus ad honeſta uocantibus.Quencunq; uideris intemperãti lingua, hunc putato tibi ſcortum eſſe,ab hac fouea te ſubducito,ne quod alibi ſcriptura monet: Amans periculum pereas in illo.Quanta ſollicitudine excutimus , ſi quando obrepſit ſcorpius, priuſquam complexus infigat aculeum: & tu iuxta dictũ Ezechielis cum ſcorpionibus habitans,uenenum habentẽ ultro complecteris? Paulus in inſula Melite uiperam quæ prorepſerat hærentem manui,protinus excuſſit in ignem,& nihil ſenſit noxæ:Tu hominem inſtillantem hæreſeos uenena lentius foues ac retines,donec totus intumeſcas & incẽdaris, & concidas malo iam immedicabili.Catonis exercitus fugiens per libycas harenas inuenit reme

Inter uenena uiuimus.

dia, aduerſus indigenas beſtias, quãdoqui/
dem uitare non licuit, & nos inter tot uene
na ſecuri dormimus? Nec enim ulla Afri/
cæ pars nocẽtiores habet beſtias, quàm o/
mnis uita mortalium, quocunque fugeris.
Deut. 8 Ambulamus uſq; ad mortem in hac ſolitu
dine magna atq; terribili, in qua ſerpentes
ſunt flatu adurẽtes, ſcorpiões, ac dipſades,
& quo formidabiliores ſint, nullæ omnino
aquæ. Ab his tãtis malis quis tutus eſſe poſ
ſit, niſi ductorem habeat deum, qui ſaluta/
rem laticem elicuit de petra duriſſima? Si
ueri ſumus Iſraëlitæ, hoc eſt ſi dei præceptis
obtemperantes, omnem fiduciam colloca/
mus in illo, nullum ueneni genus nobis no
cebit. Hoc eñ promittit in pſalmo 90. Sup
aſpidẽ & baſiliſcũ ambulabis, & cõculcabis
leonẽ & draconem. Quoniã in me ſpera/
uit liberabo eum, protegam eum quoniã
cognouit nomen meum. Quod promit/
tit pſalmus, confirmat ipſe Chriſtus qui in
pſalmo loquebatur: Signa autem, inquit, e/
os qui crediderint, hæc ſequentur: In nomi
ne meo dæmonia eijcient, linguis loquen/
tur nouis, ſerpentes tollent, & ſi quid mor/
tiferum biberint, nõ eis nocebit. Quiſquis

non receſſit à præceptis dei,diſceſſit à uene nis linguarum. Caro noſtra meretrix eſt, quæ non deſinit nos ad exitiabiles uolupta tes ſollicitare,blandiens, minitans,territãs, deniq; nullum non mouens lapidem. Itaq; quum omnes malas linguas effugerimus, hæc poſtrema erit nobis fugienda. Habet caro linguam ſuam,habet ſpiritus linguam longe diuerſam. Caro ueteri lingua loqui-tur,ſpiritus nouam habet linguam,ſed ab il la longe diuerſam. Si auſcultaris linguæ ſpi ritus,effugiſti linguam carnis. Si quid ob-ſtrepit animus,citra noxam obſtrepit. Au-di ſapientis conſilium indicantis quid hic fugiendum,quid ſequendũ:Fili mi, inquit, attende ad ſapientiam meam,& prudenti-æ meæ inclina aurẽ tuam,ut cuſtodias co-gitationes,& diſciplinam labia tua conſer-uent. Ne intẽderis fallaciæ mulieris. Fauus enim diſtillans labia meretricis,& nitidius oleo guttur eius. Nouiſſima autem illius a-mara uelut abſinthium;& lingua eius acu-ta ſicuti gladius anceps. Pedes eius deſcen-dunt in mortem,& ad inferos greſſus eius penetrant,per ſemitam uitæ non ambulãt, uagi ſunt greſſus eius, & inueſtigabiles.

Lingua carnis.

Prouerb. 5

Nunc ergo fili mi audi me,& ne recedas à uerbis oris mei,longe fac ab ea uiam tuã,et ne appropinques foribus domus eius.Nõ uerebor hic & ex apologis aliquid admiſce re,quod cum ſacris literis conſentiat.Credi dit antiquitas eſſe ſatyros quoſdam in ne/ moribus,ſemihomines & ſemicapros, alio qui dicaces.Ex his narrant quendam coa/ ctum hyemis rigore , contuliſſe ſeſe in ca/ ſam hominis ruſtici.Receptus eſt ad focũ, & ut eſt hoc genus maxime curioſum,ani/ maduertit hoſpitem inflare in manus. Ro gauit quur id faceret.Reſpondens,ut cale/ faciam,inquit,manus meas . Quum accu/ buiſſent,rurſus hoſpes in polentam plus ſa tis feruidam inflauit,Satyrus admirans, ro gauit quur id faceret.Vt refrigerẽ , inquit, polentam plus ſatis calidam . Tũ Satyrus, quid ego audio,inquit,idem ex eodem o/ re calidum efflas & frigidum? Cũ tali ani/ mante mihi non eſt animus habere dome ſticam cõſuetudinem.Surrexit ac rediit in ſuam ſolitudinem,potius habens illic alge/ re,quàm apud talem hoſpitem refocillari. Quocq; minus mirum uideatur,hoc admi/ ratum fuiſſe Satyrum,torſit eà res philoſo/

Apologus de Satyro in bilingues

pho

phorum ingenia, qui fiat, ut uniuerſus hali/
tus ore diducto ſimul emiſſus tepefaciat,
contracto per anguſtum efflatus refrige/
ret. Nos certe monere debet hic apologi
non inutilis iocus, ut à bilinguium cōmer/
cio nos abducamus, qui dicūt bonum ma/
lum, & malum bonum, ponentes tenebras *Eſaie.5*
lucem & lucem tenebras, ponentes amarū
in dulce, & dulce in amarum. Ridentur in
comœdijs uulgaribus Iani, qui faciem unā
oſtendunt à fronte, & alteram ferunt lon/
ge diſſimilem à tergo: Aſt animi facies eſt
oratio. Quid autem prodigioſius ꝗ hanc
eſſe tam uariam? Apud Solomonem diui/ 8
na ſapientia deteſtatur os bilingue. Dete/
ſtatur & Eccleſiaſticus bilingues, turpius iu
dicans hoc crimen ꝗ furtū. Super furē, in/ 5
quit, eſt cōfuſio & pœnitētia, & denotatio
peſſima ſuper bilinguē. Nec Paulus fert in *1.Tim.3*
epiſcoporū famulitio bilingues. Qm̄ autē
uix fieri poteſt, ut in turba uerſans, nō inci/
dat aliquoties in hoīes linguaces, uidemus
laudatiſſimos uiros relictis urbibus in ua/
ſtiſſimas ſolitudies demigraſſe, ſic exiſtimā
tes inocētiā inter feras tutiorē eſſe ꝗ inter
homines. Quod ſi uitari nō poteſt, quin ti

bi res ſit cum multis, inter quos & lingua-
ces ſunt, duplex cura ſupereſt. Primum ut
hominis uitio medearis, ſi licet: ſin minus,
Interpellatio ne lædaris. Nec enim fruſtra dictum à ſapi
malæ linguæ entiſſimis uiris: neminem lædi poſſe, niſi à
ſemetipſo. Primum itaq; fuerit in concilia-
bulis, in quibus admixti ſunt homines pra
uæ loquacitatis, occupare ſermones qui ſa-
piunt pietatem, ne quam anſam arripiat
intemperans garriendi quæ non oportet.
Excludit ſtultas & infrugiferas fabulas ſa-
cra lectio, aut problema ex eruditorum li-
bris prolatum, quod non exeat in conten-
tionem. Quod ſi cœperit impudenter in-
gerere ſuas fabulas garrulus, admonitione
coërcendus, aut ſalſo dicto perſtringẽdus.
Salſiſſime M. Tullius tetigit quendam Ca
toni iuniori obtrectantem quod totas no-
ctes potaret, at non addis, inquit, quod to-
tos dies ludit aleam. Nam Cato quum to-
tum diem dediſſet ciuilibus negocijs, ſoli-
tus eſt nonnunquam cum amicis in multã
noctem proferre conuiuium, quod his in-
terdiu uacare non liceret. Aſt obtrectator
quod eſt mali excerpit, atq; etiã deprauat,
quod ineſt boni diſſimulat. Lacedæmoni-
us

us quidam garrulo cuidã percõtanti quid/
dam quod non ignorabat, quum hominis
morbum ſenſiſſet, prudẽs reſpondit diuer/
ſum à uero. Quum uero percontator ſub/
iecisſet mentiris: An non igitur, inquit, ipſe
inſigniter ſtultus es, qui perconteris quod
ſciebas? Rex quidam Britãniæ, quodam è
proceribus in conuiuio multa garriente in
abbatem quẽdam prædiuitem, & comme/
morante quot genera ciborum, quot miſ/
ſus ad unius menſam inferrentur, finxit ſe
mirari abbatis ingluuiem: Ille uero quo ma
gis delectaret regem hac fabula, quam exi/
ſtimabat eſſe perfacetam, ſtudio exaggera
bat omnia, non parum etiam, ut fit, affin/
gens ueris. Iam ubi tẽpus eſſet interpellan
di blateronem, rogabat illum rex, abbas il/
le num gigas eſſet aut cyclops. Reſpondit
eſſe mediocri ſtatura. Ventrem igitur, in/
quit, habet præuaſtum. Ait hac parte non
multum præcellere cæteris. Quonam igĩ,
inquit, recondit tãtum ciborum? Mihi nõ
fit ueriſimile quod narras. Hic rabula con/
ſtrictus: Non ſolus, inquit, hæc comedit, ô
rex, habet cõuiuas multos, & familiam nu/
meroſam. Phy, inquit rex, quid igitur noui
nar

narras,ſi multos habet cibos qui multos a/
lit?Alioqui quicquid tibi dictum eſt in ab/
batē,poſſis & in me dicere.Hac arte rex ca
ſtigauit inepti conuiuæ ſtultam loquacita/
tem.Id ſi fieri non poſſit,aut ſi fruſtra factu
rus uideare,cauendum eſt ne reſponden/
do uelut alas augeasq́ hominis intemperā
tiam. Sic enim tandem res exit in rabiem,
ſiue probes quod dicitur, ſiue repugnes.
Quidam tametſi tacent,tamen arridendo
nutuq́ fouent ineptientem. Citius deſinet
ſi triſtis audias quod non recte dicitur,aut
ſic audias quaſi non audias, moxq́ dato
ſpatio ſermonem alium inijcias, qui male
cœptum extundat.Inciuile quidem eſt in/
terrumpere ſermonem hominis cordate lo
quentis:at pium eſt interrumpere fabulas,
quæ peſtem adferunt animis auditorum.
Noui quendam qui prudenti uafricie delu
ſit hominem periculoſe loquacem.Quum
multa dixiſſet quæ nec audire ſatis erat tu/
tum, hic interim ceu cogitabundus inten/
debat codici,quem uel hunc in uſum circū
ferre ſolitus erat:quūq́ rogaretur,qualia ui
derentur ea quæ dixiſſet,ille uelut experre/
ctus è profundo ſomno : Dabis,inquit,ue/
niā

niam,ne uerbum quidem accepi omnium quæ dicta ſunt.Nam interea totus erã Brugis.Huc enim deſtinatus erat orator principis ſui nomine. Siquidem ubi fabula fabulam excipit,ac lebetibus inuicem ſeſe cõtingentibus loquacitas in orbem obambulat,nihil expectandum præter inſanam linguæ temulentiam. Si ſuccinis admodum, recte,pulchre,lepide,quid audio? quid narras? ſimiliaq́;,pergit ille garrire,ſi refers ſimilem fabulam,ille pro una regerit duas; ſi repugnes,incrudeſcit pugna. Aut igitur frugiferis ſermõibus ſeu lectionibus excludẽda eſt inepta loquacitas,aut admonitione coërcenda,aut uultus triſtitia corrigenda, aut ſermonibus melioribus interpoſitis interpellanda,aut ſi nihil aliud licet,certe ſilẽtio,& auribus aliò intentis eſt pudefacienda.Quod ſi ne id quidem datur,ut obticeſcas,& aliquid reſpondere cogeris, optimũ fuerit aliquid ἀπροσδιόνυσον reſpondere, quo uel non animaduertere uel non intelligere quæ dicuntur uidearis. Nullus enim ſurdo libenter canit longam fabulam. Profuerit aliquoties & ſomnũ ſimulare, ſi alia uia non datur elabi. Vehemẽter autem iri-

tant

tant linguæ petulantiam, qui inter loquendum ad bibendum inuitāt. Nam hoc prorſus eſt oleum camino addere. Nec enim feliciter ceſſit apud Lucianum Ariſtæneto, quod Alcidamāti Cynico, craterem ingentem mero plenū porrigi iuſſerit, exiſtimās futurum, ut occupatus deſineret eſſe moleſtus conuiuis. *Siquidem* breue ſilentium quod impetrarat uinum, ingens tumultus eſt conſequutus, non aliter, quàm qui iniecta materia conantur ignem extinguere, reſtinguunt quidem ad tempus flammā: cæterum eadem mox uictrix maius incendiū mouet, & omnia corripit. Porrò ſi qui ſunt in quos nobis eſt autoritas, in his linguæ uitium uel obiurgatione, uel admonitiōe, uel inſtitutione diligenter corrigēdum, uelut in liberis, diſcipulis, uxoribus, ac famulis. Vulgus enim in liberis uerberibus caſtigat reſignatam ſeriam, & negligit eoſdem quiduis effutientes: Furtum punit, mendacium impune ſinit. A teneris igitur unguiculis docēdi ſunt, quàm indecora, quamq; peſtifera res ſit lingua effrenis. Mendaciū quidā puniūt, garrulitatē riſu excipiūt in ſuis: Atqui garrulitas p̄ludiū eſt uanitatis, uanitas

nitas periurij, periurium blaſphemiæ. Liberos ac ſeruos ferè tales habemus quales inſtitutione fingimus. Cato Cenſorius multos bello captos emere cõſueuit, ſed ætatis teneræ, quo facilius illos ad ſuos mores formare poſſet. Hos ſic inſtituerat, ut nunquã alienas ædes ingrederẽtur, niſi iuſſu ipſius aut uxoris. Percontantibus quid ageret Cato, nihil aliud reſpondere ſolẽt, quàm ſe neſcire. Amicis huic affinibus morbo ciuilius fuerit ſecreta admonitione mederi: Aut ſi non uidebuntur admonitionis pharmacũ laturi, profuerit illis præſentibus filium aut famulum acriter uerbis aut etiam uerberibus caſtigare ob linguæ uitiũ. Hac arte pueri regno deſtinati, quoniam hos obiurgare aut cædere fortaſſe nec tutum ſit nec utile, diſcunt in alijs cæſis aut obiurgatis, quid ipſi commereantur, eadem committentes, ob quæ de illis pœna ſumit̃. Licebit & hac arte cõſulere pudori amici, quem uerearis admonere, ſi uelut per occaſionem inuitetur ad lectionem operis, in quo grauiter reprehenditur intemperantia linguæ. Cæterum apud diſcipulos, liberos, & uxorem ac famulos, illud in primis erit cauendum, ne hoc

Reuerentia debita ætati

hoc ipſum quod in illis caſtigamus diſcant
à nobis. Obiurgatio noſtra caret pondere,
ſi qđ in alijs deteſtamur, ipſi moribus doce-
In Phormio amus. Audit Chremes apud Comicũ: Ade-
ne. on' hoc indignum tibi uidetur, filius homo
adoleſcens ſi habet unam amicam, tu uxo-
res duas? Nihil pudere, quo ore illũ obiur-
gabis? reſponde mihi. Et in alia fabula Cli-
ἑαυτὸν τι tipho cõtemnit patris admonitionẽ, quod
μωϛ. illum audiſſet inter pocula iactantem eadẽ
adoleſcentiæ ſuæ facinora, à quibus ſobri-
us deterrebat filiũ. Is mihi ubi adbibit plus
paulo, ſua quæ narrat facinora. Nunc ait,
In Aſinaria periculũ ex alijs facito, tibi quod ex uſu ſiet.
Iam apud Plautum, ſenex Demænetus ac-
cubans amicæ filij, quàm non decore loqui
tur: Decet uerecundum eſſe adoleſcentem
Argyrippe: ſeuera uero grauiſq; admoni-
tio, proficiſcens à ſene, qui ſe tam inuerecũ-
de gerebat in oculis filij. Quanquam hoc
exemplum quod inducit Plautus inciuili-
us eſt, quàm ut conueniat comœdiæ. Et ta-
men quod in fabula nõ ferimus, uidemus
in uita Chriſtianorũ. Quas ineptias, quas
obſcœnitates nonnulli præceptores ac pa-
rentes effutiunt præſentibus diſcipulis ac l

beris?

beris? Recte monuit Satyricus ille:
Maxima debetur puero reuerentia, ſi quid
Turpe paras, ne tu pueri cōtēpſeris annos.

Imò ſi quādo libet nugari lingua, ne tu pueri contempſeris annos, ſed ablega quopiam ætatem quamlibet teneram: etiam ſi tutiſſimum eſt, talem eſſe perpetuo, qualis haberi cupias tuis. Quàm male conſulunt pudicitiæ uirginum ſuarum, qui præſentibus illis effutiunt parum uerecundas fabulas. Memoratur & illud inter eximias laudes Catonis ſenioris, quod ipſe ſumma cura liberos ſuos erudierit atq; inſtituerit, nulli pædagogo ſatis fidens. Apud hos non aliter uitabat obſcœnum uerbum effutire, quàm ſi cum uirginibus ueſtalibus colloquium habuiſſet. Idem Cenſor Senatu mouit Manlium, quod uxorem oborto tonitru pauidam in conuiuio complexus fuiſſet præſente filia. Sapiens ille Sirach nō permittit patri, ut uultu parum ſeuero filias ſuas intueatur, adeo tenera fragiliſq; res eſt, uirginitas, Filiæ, inquit, tibi ſunt, ſerua corpus illarum, & non oſtendas faciem hilarē ad illas. Olim apud Romanos ſoceri cum generis non ingrediebātur balneum. Nūc

cum uxoribus & ſororibus balneum intra/mus, quaſi ſtudeamus eas proſtituere, ac liberis arbitris quid nõ dicimus ac facimus cum uxoribus, ne dicam ſcortis, quos quidam etiam in lectum communem recipiunt, conſcium uoluptatum connubialium. Et poſtea mirantur ſi parum caſtos habent liberos, quos ſic à teneris inſtituunt. Natura garrulum eſt ſeruorum ac mulierum genus. Ab his qua fronte exiges linguæ continentiam, ſi te ſubinde uiderint nihil non effutientem? Et miramur nos habere famulos parum morigeros, ſi quid recte præcipimus, quum hos nugarum noſtrarum habere gaudeamus non conſcios modo, ſed & miniſtros? Proinde non ſolum caſtigandi ſunt, ſi prodiderint arcanum, ſi mẽtiantur, ſi calumniẽtur, ſi ſugillent alterius famam, ſi quid ſpurce dixerint, uerum etiam ſi nugentur ocioſa, ſi non interrogati reſponderint, ſi rogatis pluribus reſponſionem occuparit natu minor, aut ſi præceps ad reſpondendum fuerit, non ſatis intellecta ſententia percontantis, ut mox audiat illud è prouerbijs, ἄμας ἀπήτουν, aut ſi incircũſpectius reſponderit, aut ſi pluribus quàm res poſtulabat.

Remedia garrulitatis

ſtulabat. Nō abs re fuerit hic referre quod de Piſone narrat Plutarchus, qui quum ob cerebri, opinor, debilitatem, non ferret ſeruorum loquacitatem, præcepit illis ne quā do loquerētur, niſi ab ipſo interrogati, nec amplius reſponderent, quàm de quo rogarentur. Euenit deinde, ut Clodium honoris gratia uocaret ad conuiuium: & curarat apparatum tali magnate dignū. Itaq; quū iam ueniſſet cœnandi tempus, aderant quidem reliqui conuiuæ, ſolus Clodius cuius gratia cæteros inuitarat, expectabatur. Interim ſubinde ſeruum nomenclatorem emittebat, exploratum num ueniret. Vbi uero iam immineret nox, nec ſpes eſſet uenturū Clodium, tandem ad ſeruum cōuerſus Piſo, Nónne, inquit uocaſti Clodium? Vocaui, inquit. Quur igitur non uenit? Quia excuſauit. Quamobrem iſtuc non ſtatim dicebas? Quoniā, inquit, hoc non percontabaris. Ridetur caſus, ſed tamen laudatur ſerui continentia. Quanquam huiuſmodi nō arbitror temere reperiri qui peccent in eā partem. Proinde multo commodioribus utemur amicis, uxoribus, liberis, famulis, ac diſcipulis, ſi hiſce rationibus illos inſtitu-

erimus ad linguæ frugalitatem. Id facilius præſtabimus,ſi qui malis alienis mederi paramus,ipſi morbo uacemus. Qua de re iã dudũ interpellat tẽpus,ut aliquid dicamus. Linguæ morbus in hominibus aut eſt à natura inſitus, aut ex aſſuetudine acceſſit,aut naturæ uitiũ corruptus conuictus & garriẽdi aſſuetudo cõfirmauit. Exiſtimant enim medici,& illud ad medendi rationem pertinere,ſi morbi cauſam & originem peruestigarint. Plurimum refert utrũ pituita nata ſit ex humore calido an frigido,& utrũ febris orta ſit ex immodica potatiõe, an ex ſanguine corrupto. Sũt morbi quidam ueluti naturales à parentibus traditi, qualis eſt in nonnullis paralyſis, aut morbus comitialis,aut dolor dentium. Rurſum ſunt aliæ nationes ad alios morbos procliuiores. Itidẽ Græcus natura loquacior eſt Romano,& hodie Gallus Germano. Et inter Græcos Atticus eſt Lacone linguacior,Aſianus utroq;. Iam habet ſexus & ætas peculiares morbos. Fœminæ propenſiores ſunt ad loquacitatis uitiũ quàm mares: ſit hoc in genere dictum. Et adoleſcentes pariter ac ſenes loquaciores ferè ſunt, quàm qui uigent

Loquacitatis uitiũ ex quibus cauſis.

gẽt ætate, ſiue id accidat ob rationis inopi/am, ſiue quia natura linguæ promptitudi/ne penſat, quod uiribus detractum eſt. Parce ſodes, ut poſſis cum illa, audit apud Co/micum Nauſiſtrata. Et Neſtorẽ loquacio/rem facit Homerus, qualem & Catonẽ ſe/niorem fuiſſe accepimus. Hæc ferè naturã hominis ſpectant. Verũ ſi circũſpicias cau/ſas, unde præter naturam accidat hoc ma/li, deprehendas ferè ab his fontibus profici ſci, ex ocio, ex cõuictu morbidorum, ex cu rioſitate, ex incogitãtia, ſtultitiaq́, & ex in/temperantia uictus. Vnde tonſores iam o/lim laborant infamia loquacitatis ut ante dictum eſt, quod in illorum officinis deſi/deant ocioſi, quibus nihil eſt quod agant domi. Ibi quoniam audiunt nautas iactan/tes ſua naufragia, militem de ſuis uictorijs gloriantem, alium item alijs de nugis blate rantẽ, uelut ex contagio redduntur & ipſi tales, quanquam ocioſi non ſunt. Idem ac cidit balneatoribus, aurigis, nautis, & cau/ponibus. Vectores enim quoniam nõ eſt aliud quod agant, fabulis gaudent fallere tempus. Iam eadem opera de contagio di ctum eſt. Curioſitatẽ aũt eſſe nutricẽ garru

Loquacitas ex conuictu

Curioſitas mater garru litatis.

litatis ſuperius opinor ſatis oſtēdimus,quã quam utraque nutrit alteram.Porrò quantum ſaturitas & ebrietas habent momenti, ad linguæ licentiam, ſi non aliunde liqueret,perſpicuum eſt ex cõuiuijs uulgaribus, quæ quũ initio quieta ſint ac tacita,in quos uocum tumultus nonnunquã exeunt? Dicas eſſe pelagi fragorem. Apud Plautum fœminarum uox eſt:quum probe ſaburratæ ſumus,largiloquæ ſumus,ſed res uiris cũ fœminis eſt communis,niſi quod illas uincimus,nobis ipſis Suffeni,illis Catones. Iã ſunt huius uitij cauſæ quædam magis etiã peculiares.Sunt enim quædam argumenta de quibus affectu peculiari iuuat hunc aut illum uerba facere,ueluti prouerbio dicitur:Iucundam eſſe malorum actorum cõmemorationem,ſi modo eius generis ſint, ut cum probro coniuncta nõ ſint. Gaudēt enim ueterani milites, qui crebris prælijs Martem experti ſunt,apud alios deprædicare ſuas pugnas.Gaudēt nautæ referre ſua pericula,gaudent hi qui uarias ac longinquas regiones adierunt, memorare quid ubi uiderint aut paſſi ſint.Similiter eorum memoriam quæ uoluptati fuerunt, ſi mo-

Cauſæ peculiares loquacitatis.

do

do uoluptas cum honeſtate coniuncta fu/
it,iuuat refricare commemoratione. Velu/
ti fœminis ferè iucundum eſt referre,quo/
modo primum adamatæ ſint à ſpōſis ſuis,
& quibus muneribus quibusúe blanditijs
ambitæ. Deniq; quicquid uehementer no/
bis eſt cordi, ſiue iucundum ſit ſiue mole/
ſtum,de eo libēter uerba facimus. Prouer/
bium habet: Vbi quis dolet,ibi & manum
habet: At nihilo ſecius uerum eſt,ubi quid
uel dolet,uel delectat,ibi quiſq; linguā ha/
bet. Qui uehementer amat quempiam, li/
benter illius meminit: Rurſum qui uehe/
menter iraſcitur aut odit,ægre ſilet, quod
excruciat animum. Ad hæc qui multum o/
peræ poſuerunt in arte quapiam, & in ea
præcellunt cæteris,libenter ſermonem inij/
ciunt,de his de quibus arbitrātur ſeſe cum
aliorū admiratione poſſe dicere. Tales ui/
demus medicæ rei peritos, Aſtrologos, Al
cumiſtas,& in hiſtorijs diligenter uerſatos.
Dicet aliquis, quorſum hæc tā multa repe/
tis? Nimirum quo cognitis omībus rei cir/ *Ociū uitan/ dum.*
cumſtantijs facilius uitemus intemperātiæ
periculum. Primum enim facile uitabimus
nugacitatem linguæ, ſi ſemper ſimus feriæ

cuipiam honeſtæꝗ; rei intēti, præſertim ubi nos tempeſtas in garrulorum cœtum de/pulit. In curru, in naui, legere licet aliquid ex bonis autoribus, neq; quicꝗ; idem uetat facere, ſi diutius commorari cogeris in ton ſtrinis aut in balneis. Cato ne in ſenatu quidem abſtinebat à lectione, donec coi/rent patres. Plinius & in balneis & in con/uiuijs auſcultabat lectorē. Socrates mole/ſte ferebat colloquij muſicam à cantoribus interrumpi. Malebat enim audire confabu lantes de iuſtitia modeſtiaꝗ;, quàm phrygi os aut lydios occinentes modos. Et tamen arbitror à priſcis in hoc adhibitam muſicā, ut ſermones indignos cōuiuio diſcuterēt. In quem uſum uideo nonnullos accerſere Moriones. Caius Cæſar etiam ex equo di/ctabat epiſtolas binis nonnūquam aut ter nis notarijs. Epaminondas Thebanorum ductor quum audiſſet quēdam è ducibus in caſtris morbo periſſe, dicebat ſe mirari, quod in exercitu uacaſſet illi ægrotare. Iu/ſtius autē miretur aliquis, ſi qui multis ma/gniſꝗ; negocijs diſtinentur ocium habeāt ad audiendas inanes fabulas. Quum toto uitæ genere diſſideant aulici ac monachi, tamē

tamen ferè in linguæ intemperantia con/ ſentiunt,non ob aliud niſi quod utriq; pari ter uiuunt in ocio.Idem uſu uenit apud eas nationes,ubi receptum eſt uſu, ut quibus res eſt lautior, honoris gratia plures alant famulos ocio ſos,quod malum utinã apud ſolos Anglos comperiretur.At Heliogaba lus Cæſar, ſolitus eſt ſuis libertis ac ſeruis mandare quædam in ſpeciem ridicula, ui/ delicet,ut conuocarent ad balneũ omneis hernioſos:aut ad conuiuium,octo caluos, octo luſcos,octo podagroſos,octo ſurdos octo inſigniter nigros,octo inſigniter lon/ gos,& octo notabiliter obeſos, octo naſu/ tos,ueluti Græcorum prouerbiũ exhibens ἅπαντ᾽ ὀκτώ. Mandabatq; iiſdem propoſi/ to præmio,ut ad ſe deferrent millena pon/ do aranearum,& collecta dicuntur decem milia pondo aranearũ.Admirãtibus quur id faceret reſpondebat, ex hoc colligi ma/ gnitudinem urbis Romæ.Verum ille iudi cabat eſſe ſatius ſeruos ac libertos aulæ ſuę, uel talibus nugis occupari, quàm facere ꝑ ocium quod apud alios Imperatores face/ re ſolent,deferentes,calumniantes,uendẽ/ tes fumos.Idẽ Heliogabalus in colle Qui

rinali Senatum muliebrem inſtituit, quem ſenatulum appellauit, ubi per Symiamirã Auguſtam prodita ſunt ſenatuſconſulta ridicula de legibus matronalibus, q̃bus quo ueſtitu fas eſſet incedere, quæ quibus cedere deberent, quæ ad cuius oſculum ueni rent, quæ pilento, quæ equo ſaginario, quæ aſino ueherentur, quæ carpẽto mulari, quæ boum, quæ ſella ueheretur, quæ oſſea, eborata aut argẽtata, quæ aurum aut gemmas in calciamentis haberent. Huiuſmodi nugis matrem cum matronis quotidie uoluit occupari, ne quod ſolent in ocio uiuentes, publicis ac principalibus negocijs obſtreperent. Simili commento Alcibiades eluſit populi maledicẽtiam. Quum enim nullus eſſet modus aut finis popularium conuiciorum, canem inſolitæ magnitudinis, ſeptuaginta minis emptum, amputata cauda dimiſit in ciuitatem. Is quum paſſim obambularet, & om̃ibus innotuiſſet eſſe canem Alcibiadis, miras omnium fabulas excitauit, quum ea res omnibus inepta ſtultaq́; uideretur. Tandem amicis hac de re priua tim admonentibus ac ſermones qui de eo iactarentur deferentibus riſit Alcibiades, planè

planè,inquit,ceſſit ut uolebam. Nam hoc agebam,ut Athenienſem populum ad hu/iuſmodi ſermones auerterem,deſinerentq; his occupati peiora de me prædicare. Eſt aliquid fateor,à grauioribus malis ad leui/ora deuocaſſe,nobis tamen illud potius co nandum eſt,ut à turpibus ad honeſta reuo cemus,aut ad ea certe,quæ cum turpitudi/ne coniuncta non ſunt,quemadmodum i/pſe ſoleo famulis aliquid deſcribēdum, aut euoluendum tradere,non quod id mea re ferret,ſed ne illi ocio corrumperentur. Ha/bet hoc inter cæteras dotes unicus ille ſtu/diorum altor Guilhelmus archiepiſcopus Cantuarien. ut nec ipſe ſuſtineat unquam eſſe ocioſus,nec ſuorum quenquam patia/tur ocio torpere. Quod exemplum utinā omēs imitarentur monarchæ,aut certe epi ſcopi,aut patres matresq; familiâs. Quid aūt miraculi eſt, ſi hodie inter ſacerdotes tā multos uidemus ocioſe loquaces? Ubi demurmurarint illas ſtatas preces, ſi tamē has quoq; pendunt,quoniam nec operam exercēt manuariam,nec ſacrarum literarū ſtudio capiuntur,mox ad forum, ad popi/nas,ad compotatiunculas,ab his ad hemi/

cyclia

cyclia ſeſe conferunt, ibi mutuis fabulis, &
curioſis oculis alunt linguæ morbum. Et
ab aſſuetis huic uitæ quid expectes, niſi me
ras nænias? Atq; interim ubi ſacerdos ille
quem nobis deſcripſit Malachias? Lex ue/
ritatis in ore eius, & iniquitas non eſt inuẽ
2 ta in labijs eius: In pace & æquitate ambu/
lauit mecum, & multos auertit ab iniquita
te: Labia enim ſacerdotis cuſtodiunt ſcien/
tiam, & legem requirent ex ore eius, quia
angelus domini exercituum eſt: ubi ſal ter/
ræ, quo cõdiri oportuit populi ſtultitiam?
Nos pro ſale uenenum in lingua circunfe/
rimus. Itaq; multos uidemus in quos com/
petat id quod apud eundem prophetam
mox ſequitur: Vos autẽ receſſiſtis de uia,
& ſcãdalizaſtis plurimos in lege: Irritum fe
ciſtis pactum Leui, dicit dominus exerci/
tuum: Propter quod & ego dedi uos con/
temptibiles & humiles omnibus populis,
ſicut non ſeruaſtis uias meas, & accepiſtis
faciem in lege. Hæc non eò dicũtur, ut ani/
mos addam his qui nũc aſpernantur & in/
feſtant ſacerdotes bonos pariter ac malos,
ſed ut omnes exhorter ad uitam ſacerdoti/
o dignam. Mutatam uitam, ſequetur po/
pu

puli fauor. Narrant Eugeniū pontificem ta
le reſponſum dediſſe diuo Bernardo, dete
ſtanti ſimoniam in Romana curia regnan
tem: ubi tu ſuſtuleris murmura è monaſte-
rijs, ego tollam ſimoniam è curia mea. At-
qui non erit difficile tollere linguæ malum
è monaſterijs, ſi delectentur ſiletio, ſi uitēt
luxum ac temulentiam, ſi ſacrarum literarū
amore teneantur, ſi fugiant ocium, ſi uiciſſi
tudine precandi, legendi ſcribendi, atq; eti-
am manibus laborandi fallant ocij tædiū.
Quid enim illis infelicius monachis, qui tæ
dio contabeſcunt, ni compotationibus, ue-
natu, chartis, alea, & ſcurrilibus fabulis diē
fallant, quū uere monachis omnis dies bre
uis ſit? Proinde qui ſe ſenſerint natura pro
penſiores ad linguæ intemperantiam, aut
alioqui contraxiſſe alicunde huius mali nō
nihil, totos ſe tradant honeſtis occupatio-
nibus, quæ dulceſcunt etiam, ſi aſſueueris.
Proximum erit, ut aut ſecum uiuāt, aut cū
his agant conſuetudinem, quorum conui-
ctu dediſcant ſeu naturæ ſeu conſuetudinis
uitium, uitentq; quod in ipſis eſt loquaciū
familiaritatem. Quis, inquit Eccleſiaſticus, 12
miſerebitur incantatori à ſerpente percuſ-
ſo? &

ſo?& omnibus qui appropinquãt beſtijs? Sic & qui comitatur cũ uiro iniquo, & ob/uolutus eſt in peccatis eius. Quoq; magis fugias, natura notas quaſdam addidit, un/de dignoſcas linguæ morbum, plectri hæ/ſitantiam, Battologiã quæ ſyllabas aut uo/ces eaſdem iterat, balbu tiem, aut bleſita/tem, os inſigniter anguſtum. Hæc ſigna ta/metſi non omnino certa ſunt, tamẽ frequẽ ter arguunt naturæ uitiũ, uanitatem, garru litatem, ac futilitatem. Sed utinam ſolos ha beret linguæ morbus, quos hæ notæ red/dunt ſuſpectos. Vtcunque deprehenſum fuerit malum, fugitanda eſt talium conſue tudo. Si medici præcipiũt, ut qui uelint cõ/ſulere bonæ ualetudini corporum, uiuant inter homines ſalubri corpore præditos, ſucculentos, iuuenes, & hilares, fugiantq; conuictum eorũ, quos infelix corporis tẽ/peratura reddit graciles, pallidos, iracũdos moroſos, aut febriculoſos, aut comitialibus morbis obnoxios, quanto diligentius hoc curandum eſt nobis, ut ex bonorum famili aritate reddamur meliores, cauẽtes ne ex aſ ſidua malorum conſuetudine, morbi con/tagium accerſamus. Multo enim citius trã/ſiliũt

Conuictus bonorum.

ſiſunt animorum uitia quàm corporum. Iam quemadmodum tutior eſt à morbo comitiali, qui ſyncopes & capitis uertigines excludit pharmacis: ita minus erit periculi à linguæ morbo, ſi malum huic cognatum & antiſtrophon, ut ita dicam, curioſitatem uitent, quod & ipſum ex ocio plerumque ducit originem, ut non iniuria dixeris, curioſitati garrulitatem eſſe germanam. Siquidem utrũque ocium habet patrem ſtultitiam matrem ac nutricẽ. Quid enim ſtultius quàm quod apud ueteres fingebatur Morychus, proprijs negocijs neglectis, aliena ſcrutari, quales & apud Martialem ridentur Ollus & Afer, aut quid ineptius, quàm de rebus alienis garrire, nulla cum utilitate tua, ſed multo cum detrimento grauiq; periculo, tum rei, tum famæ, tũ uitæ, nec ſine tædio audientium, certe nullo cum fructu. Sed quoniam hac de re Plutarchus elegãtem ædidit libellum, nos breuitati conſulemus. Stultitiæ ſimillima eſt incogitantia. Stultus enim iudicio fallitur: incogitans hoc peccat, quod non aduertit animum, quum res attentionem poſtulat. Stultitiæ eſt qđ ferè uidemus ac ridemus: idem

Curioſitas cognata garrulitati.

Incogitãtia.

idem fieri in dicendo quod in cantu aut ſal
tatione. Qui minimum tenet artis cantio/
nem aut ſaltationem primus incipit. Stulti
tiam effugiemus ſi prius animum oratio/
nis fontem cognitione ueri, & honeſtis o/
pinionibus imbuerimus, antequam proſili
amus ad dicendum. Deinde ne quando la
xemus linguam ad dicendum, niſi morula
interpoſita, quæ duo præſtabit commoda.
Primum ne reſpondeamus ad non intelle
cta, præterea ne præcipitantes orationem
reſpondeamus aliquid cuius mox pudeat.
Ea contatio quum omnem ætatem decet,
tum præcipue adoleſcentiam. Neq; enim
ſimpliciter uerum eſt quod dicit Seneca,
nulli rei prodeſſe moram niſi iracundiæ.
Profuit & in bellis Fabij contatio, ac mea
quidem ſententia nuſquam non habet lo/
cum illud, Sat cito, ſi ſat bene. Quin ipſa cō
ſultatio, contatio quædam eſt, quam adhi/
bere iubemur, non ut celeriter agamus qđ
opus eſt facto, ſed mature. Alioqui fit fre/
quenter, ut, quod ait Plato, qui initio cele/
rior fuerit quàm oportuit, ſerius ad finem
perueniat. Hæc autem cautio magis adhi/
bēda uidetur in dicēdo, quàm in rebus ge/
rendis

rendis,propterea quod quum in dicendo lapſus ſit facillimus,nihilo minus tamē periculi eſt. Quum uidemus aliquem facinus calidum,ut aiunt,aggredi,præmonemus illū,uide quid agas. Quin ipſi nobis hoc dicimus,quoties ſentimus prurientem linguā: Expende quid dicas. Quoties igitur uerbū aliquod procurrit in linguam,antequam illi laxemus clauſtra dentium,ſic cogitemus nobiſcū,quis hic eſt ſermo qui ſic urget linguam ac ui conatur erūpere? Aut quò nūc ſe appellit lingua? Quid commodi fuerit ſi dixero,aut quid incommodi ſi reticuero? Neq; enim quemadmodum deponimus onus,ita deponenda eſt & oratio. Qui deponit ſarcinam exoneratur,qui deponit orationem magis etiam grauatur. Neq; enī unquam promendus eſt ſermo,niſi quum aut nobis eſt neceſſarius,aut aliquid utilitatis aut uoluptatis honeſtæ allaturus uidetur auditoribus, ut hoc efficiat in hominū conſuetudinē quod ſal efficit in cibis ; qui parce,nec niſi cum opus eſt ſolet admiſceri,alioqui gratiam nō habet ſed uitiat edulia. Quod ſi nec dicēti futurum ſit utile qd̕ uerſatur in lingua,nec audientibus neceſſa

rium,nec uoluptatem ullam aut iucundita tem allaturũ alijs,quorſum attinet profer/ re? Si paras iter,tecum cogitas,quid com/ modi ſi proficiſcar eó? Si uides ex itinere nihil commodi,etiam ſi nihil ſit incommo di,mutas ſententiam,dicẽs:Quid opus eſt incaſſum,& fruſtra hoc facere? Atqui hæ uoces,fruſtra & incaſſum,non tam locum habent in gerendis negocijs,quam in pro/ ferendis uerbis.Nunc quum, ut ante dixi/ mus,ex leuiſſima re plerunque grauiſſima mala naſcantur,quanto diligentius expen/ dendum eſt utrum magis expediat, ſilere an loqui. Vidi ego quoſdam,qui ex conſue tudine tuſſiebant, ructabant ac ſingultie/ bãt.Quod ſi huc proficit hominum cura, quæ iuxta ſapientum dictum,in om̃i re ua/ let plurimum,ne dicam om̃ia, ut tuſſim ac ſingultum ex cauſis neceſſarijs naſcentem, ægre quidem ſed tamen expellant ac uin/ cant,quid negocij fuerit linguæ præcipitã/ tiam dediſcere? Quod initio uidetur im/ poſſibile,poſt menſtruam exercitationem erit facillimum:mox abibit in naturam,qđ habitu confirmatum fuerit.Occupare ſalu/ tationem fortaſſe comitatis erit, cæterum

in

in conſeſſu multorum qui primus occupat ſermonem, niſi uel autoritas id poſtulat uel functio, ſuam ipſius prodit intemperantiam. Proinde non ſine cauſa laudatus eſt à laudatis uiris hic Sophoclis ſenarius: *Tarditas ad loquendum.*

οὐ γάρτι βουλῆς τὸ αὐτὸ καὶ δρόμου τέλος.

Quo ſignificatum eſt non eſſe finem eundem conſilij, qui curſus eſt. Laudatur enim & palmam fert quiſquis anteuertit in curſu, & ridetur qui tardior eſt: In conſilijs frequenter contra uenit uſu. Etenim ſi qui primus dixit, quod ſatis eſt ad propoſitam cōſultationem attulit, non debet qui rogatur poſterior, ideo uel diſſentire, uel addere ſuperuacanea, ne nihil ferat laudis, quēadmodum apud Terentium faciunt tres aduocati, quorum unus ait reſcindi poſſe, alter negat, tertius deliberandum amplius cenſet, atq; utinam hāc ambitionem in comœdijs tantum rideremus, ac non etiam in principum conſilijs deprehenderetur hoc malū, nec quotidie fieret à medicis, quorum uix quiſquam eſt qui citra exceptionem comprobet pharmacum ab alio præſcriptum, aut ſi candidior eſt, ne parum medicus uideatur, adijcit aliquid his quæ ferè nimis

multa ſunt,imò ſatis feret laudis, ſi bonam ſententiam candide laudando & comprobando,hominis ſynceri, minimeꝙ fucati lucrifaciat opinionem.Sunt enim quidam uel tam inuidi,uel tam gloriarum auidi, ut non ferant in alienam ſententiam iri pedibus,ac iurgijs diem eximunt potius quàm ſubſcribant bono cōſilio,cuius ipſi non fuerunt autores.Quod ſi quid deerit reſpōſioni priorum,licebit citra arrogantiam docere ſi quid illos fugit,aut citra inuidiam impartire,ſi quid deerat:Hoc quoniam nunquam non eſt tempeſtiuum,ſæpe plurimū habet laudis,qui poſtremus omniū dixit.

Ridetur in comœdijs,ſed ſæpius in uita cōmuni,quoties alter reſpondet,prius quàm is qui loquitur finierit ſermonem.Itaꝙ conſultum fuerit interroganti quum iam dicēdi finem fecerit, aliquod præbere temporis ſpatium,ſi quid his quæ dixit uelit addere,aut ſi quid corrigere.Interim & ipſe perpendit, quid aut quomodo conueniat reſpondere.Neꝙ raro riſui ſunt,qui celeritate reſpondendi,quia non intelligunt quod proponitur,aliud pro alio reſpondent. Id ridiculum eſt in ſurdaſtris aut imperitis lin

guæ

guæ,in aliȷs ſæpenumero cum periculo cō/
iunctum eſt. Dominus noſter in Euange/
lio nonnunquam reſpondet tacitis phariſæ
orum cogitationibus, prius quàm illi pro/
didiſſent quid uellent. Hæc celeritas conue
nit his quos afflauit diuinus ſpiritus: nobis
prius loquentis mens diſcenda eſt, quàm
reſpondeamus, ſi uolumus apte reſponde/
re. Iam non inciuile tantum, ſed & arrogās
eſt, ſi quum quæſtio propoſita ſit alteri, ali/
us reſponſionem præripiat. Is enim præter
quàm quod ſibi multum tribuere uidetur,
etiam in alterum contumelioſus eſt, quaſi
iudicās illum parum idoneum, qui ad pro/
poſita reſpondeat. Etenim qui hoc facit,
nonne uidetur dicere: Quid attinet ab hoc
petere, qui nihil nouit? Aut quid opus eſt
quā ab alio petere me præſente? Si qui ro/
gatur parum erudite reſpondeat, ueniam
meretur, qui prouocatus ut potuit reſpon/
dit. At quantum riſum meretur occupator
ille, qui rogatum loco depulit, ſi minus ut
oportebat reſponderit? Quod ſi maxime
ſatisfecerit interrogationi, tamen inciuilis
& ineptus habetur. Audiuit olim Themi/
ſtocles ab Eurybiade, quum iuuenis ultro

ſe ingereret ad dicendum, etiam oportuna dicturus: O Themiſtocles, in certaminibus qui ante tempus aſſurgunt, alapis cædi ſolent. Et in conuiuijs turpiſſimum eſt nō expectare dicēdi uices. Admirati ſumus olim Franciſcani cuiuſdam confidētiam qui præter Scotum nihil legerat. Agitabatur in menſa archiepiſcopi Cantuarienſis inter eruditos neſcio qd quæſtiūculæ: Id ubi ſenſit ille, nec ſatis è longinquo percipere potuiſſet quid ageretur, erectus clamauit, qd eſt, quid eſt iſtuc quod agitis? eo ſanè uultu, quaſi diceret: Vos fruſtra agitis, niſi ego nodum explicuero (& erant inter hos aliquot epiſcopi docti) quicquid autē eſt difficultatis à me poterit expediri, qui nihil neſcio. Similis eſt iſtorum arrogantia, qui poſita cathedra profitētur ſeſe ad omnem quæſtionem undecunque propoſitam ex tempore reſponſuros. At fortaſſe leue periculum eſt, rideri tantum. Noui quendam magni principis oratorem, qui ob ſuſpicionem quod contra mandata moliretur aliquid, ductus erat in carcerem, id factum eſt ſub noctem. Poſtridie rex cognito qđ erat factum, miſit è procerum numero duos

os qui docerent id non eſſe factum regis iuſſu, ſed à ſatellitibus erratũ eſſe in perſo-na. Vix præfati fuerant ſe uenire iuſſu re-gis, quum ille ſermonem interrumpens, in-cipit obſecrare ſupplex & abiectus, ut rex ſecum clementer ageret. At illi fuerant ho-minem cum excuſatione regis dimiſſuri li-berum: Verum ex oratione tam miſerabili tamq́ abiecta, coniectantes eum ſibi male conſcium eſſe, ſuppreſſo quod habebant in mandatis, ad principem ſuum redeunt, ex-ponũt rem. Ille miſer ad extremam calami-tatem deductus eſt. Quanto malo fuit illi non meminiſſe quod docuit Iacobus apo-ſtolus: *Sit autem omis homo uelox ad au-diendum, tardus autem ad loquendum.* Si cõtinuiſſet linguam ſuam, donec illi quod habebant in mandatis peroraſſent, ac tum reſpondiſſet conſtãti uultu, & ſuam ipſius innocentiam, & regiam æquitatem ſibi no-tiorem eſſe, quàm ut hoc ſuſpicari poſſet re-gis iuſſu factum eſſe, quod autem à ſatelli-tibus eſſet admiſſum, non in ipſum admiſ-ſum eſſe, ſed in eum cui ſe putabant manus inijcere, primum calamitatem eam effugiſ-ſet: deinde priſtinam apud regem gratiam

auxiſſet etiam,ſiue uere factum erat inſcio rege, ſiue rex ſuſpicans nonnihil decreue/rat ea pœna contentus eſſe,ſi ſic monuiſſet ne pergeret nocturnis colloquijs cum ho/ſtis oratore cõgredi.Proinde probabile eſt morem,quem & hodie uidemus in Sorbo nicis diſputationibus,uel à prudentibus ui ris profectum fuiſſe,uel ab ipſa neceſſitate inductum.Nulli fas eſt interrũpere diſpu/tationem proponentis ac reſpondentis, ni ſi ſi quis ad hoc fuerit delegatus.Nec is qui dato ſilentio ſuccedit proponit,niſi præfa/tus omnium ueniam ac pacem. Vbi pro/poſuit,nõ reſpondet quicquam in hoc pro ductus,niſi repetat quod propoſitum eſt, idq́ſemel atq; iterum,interim licet propo/nẽti mutare,corrigere & addere ſi quid ue/lit.Hæc mora mutantis ac repetentis,non/nũquam tædio eſt auditoribus, ſed tamen neceſſarium habet remedium aduerſus tu/multuoſam uocum confuſionem. Poſtea/quàm incaluit cõtentio,dicendi finem im/ponit cœtus conſidentium aut circumſtan tium,ut & alijs ſit dicendi locus.Hic fateor nonnunquam ſilere iubetur, qui maxime erat audiendus, ſed præſtat quædam non audiri

Mos ſcholaſticus

audiri,quàm nihil audiri. Congruit autem hoc remedium peculiariter nationi Gallicæ, quæ quum ſit humaniſſima, tamen præter linguæ facilitatem, habet in diſputando quiddam calidius ac uehementius. In uniuerſum uero quiſquis dicit, fruſtra dicit, ſi deſit fides & attentio. Sed utrunque ſibi conciliat ſuſpendens expectationem contatiuncula, quod ipſum etiam proditum eſt ab his qui diligentius de rhetorica conſcripſere. Quiſquis enim ſic incipit, caret ſuſpicione fuci, quod inibi ex re nata cogitare uideatur quid ſit dicendum, non ſecum attuliſſe commentum, quo falleret. Et in conſilijs præſertim graue quiddam minimeq; uulgare dicturus uidetur, qui prius meditat̃ quid dicat. Itaq; qui docent eſſe caput artis artem diſſimulare, ſimulant hanc contationem, quo magis attentos magisq; credulos habeant auditores. Talem Homerus inducit Vlyſſem. Itaq; non ſolum expendendum erit, quid proponatur, ſed quo animo proponatur. Nec enim ſemper ideo percontamur, quod nobis reſponſione ſit opus, ſed nonnunquam amicos uerecundiores blandis percontati

unculis ad colloquēdi uiciſſitudinem pro/ uocamus. Hic qui reſponſionis locum alte ri præripit, animumq; & aures aliò conuer ſas, ad ſe trahit, nihilo facit ciuilius, quàm ſi quis ab alio uolentem oſculo excipi, præ/ ueniens oſculetur ultro, aut ſi quis oculos in alium conijcientis, in ſeſe detorqueat ob tutũ. Si Octauio roganti adoleſcētem, qui ipſum oris liniamentis referre dicebatur, num mater illius aliquando fuiſſet in aula Cæſaris, ſimpliciter reſponſum fuiſſet, quũ ille non ſimpliciter interrogaret, periſſet io cus. Nunc quum adoleſcens ex uultu rogā tis deprehenſo cauillo reſpondiſſet, matrē quidem nunquam illic fuiſſe, ſed patrem ſæ pe, dictum in Cæſaris cognatas retorſit, nō ſine ingenij laude. Nec hodie pauci ſunt, qui fictis quæſtiunculis excitant quorundā loquacitatem, ut rideant. Præſidebat in cō/ uiuio negociatorum Dominicanus quidā, adhibiti ſunt de induſtria, qui hominē prō/ ptum & confidentem rogatiunculis exagi/ tarent. Ille incontanter ad omnia & quidē ſerio. Tandem inter quæſtiones ad negoci ationem pertinentes hanc propoſuit qui/ dam. Num recte faceret, qui pactus lactis

ouilli

ouilli duo dolia, lac redderet gallinaceum. Ille nihil contatus diſtinxit: Si lac, inquit, gallinaceũ utilius ſit illi cui redditur quàm ouillum, ſatisfecit qui reddidit. Riſus omniũ conſequutus eſt. Ciuilior erit hæc contatio, ſi qui rogatur excuſans ſuã imperitiam, reſpondendi partes aliis deferat, ut magis ad explicãdum quæſtionis nodum idoneis, quemadmodum faciunt, qui poculũ porrectum, urbanitatis gratia deferũt ipſi qui porrigit, & acceptum ad alios uelut honoratiores deferunt. Nec pudeat interim ingenue fateri, nihil in promptu eſſe quod auditu dignum iudicet, conſultis libris, req; perpenſa, ſi quid occurrat communicaturum. Ea modeſtia ſæpenumero plus laudis conciliat, quàm ſi bene reſpondeas. Proinde non probantur uiris ſapientibus hi, qui ſtudioſius affectant laudẽ ex tempore dicendi, quàm bene dicendi. Nec ulli magis abhorruerunt ab extemporaria dictione, quàm iĳ qui cæteris dicendi facultate præſtiterunt. Demoſthenem ferè de ſcripto dicere ſolitum tradũt, adeo ut ne populi quidem flagitationibus adduci potuerit, ut ex tempore dicturus aſſurgeret. Marcus Tullius

lius ſemel dũtaxat hoc,quod ſciam, feciſſe legitur. Sed idem quum ad diem præfinitũ acturus eſſet cauſam apud cẽtumuiros, Erotem ſeruum libertate donauit,nõ ob aliud officium,niſi quod nunciarat,cognitionem in poſterum diem eſſe dilatam. Tam admirabili,tam exercitato dicendi artifici, qui potuiſſet etiam extemporali dictione cæterorum omnium curam uincere, tanta erat ſollicitudo,ne quid per incuriam ſecus diceret quàm oportebat. Nimirum illos ad dicendum pigros & contabundos reddebat prudentia,in nobis inſcitia confidentiã parit. Itaq; grauiter admonet Sirach Hebræus,quod alibi referre cœpimus: Audi
52 tacens, & pro reuerẽtia accedet tibi bona gratia. Adoleſcẽs loquere in tua cauſa uix, cum neceſſe fuerit: ſi bis interrogatus fueris habeat caput reſponſum tuum. In multis eſto quaſi inſcius,& audi tacens ſimul et quærens. In medio magnatũ loqui ne præſumas,& ubi ſunt ſenes,ne multum loquaris. Non placet huic ſapienti λόγος ἀκέφαλος Sed ineptior eſt quorundam oratio, quæ nec caput habet nec pedes. Talis eſt eorũ qui quum ſtulte reſpondeãt, tamẽ nullum

dicen

dicendi finem facere poſſunt. Satis erat ad id quod quærebatur reſpondere, quod apud Platonem ab Euthydemo diſcit Socrates. Veluti ſi quis rogetur: Eſt ne pater domi, ſatis eſt ſi reſpondeat, domi non eſt. Nam ſi plus ſcire cupiet qui percōtatur, addet, ubi igitur illum conueniam? Quod ſi noto benignius uoles reſponſum dare, ſatis eſt dixiſſe, nondum rediјt è ſenatu. Supuacaneum autem & ineptæ loquacitatis fuerit, ſi rogatus an pater ſit domi, dicat nudius tertius clāculum profectum iuſſu Senatus ad Cæſarem, totamq́ legationis hiſtoriam enarret. Nec facile dijudicari poſſit uter faciat ineptius, qui uicino roganti commodato patellam, offerat mortarium, an qui roganti infundibulum totam obtrudat ſupellectilem. Similis eſt iſtorū error, qui rogati de re quapiam, ueluti nacti garriendi campum, altius rem repetunt quàm oportet. Notatur ab Oratio, qui Troianū bellum gemino exorditur ab ouo: ſed grauius etiam peccant qui reſpondent, οὔτε γῆς οὔτε οὐρανοῦ ἁπτόμενα, altero mulgēte hircum, altero ſubiјciente cribrū, ut ait Demonactes. Adeo placet illis ἀξίωμα, τὸ Αἰσχρὸν σιω-

σιωπᾷν. In cauſis forenſibus teſtis loquaci/
tas non raro perdit reum,uel quia plus re/
ſpondens quàm oportet,imprudens effuti
at quæ lædũt,uel quia difficillimum in mul
tiloquio tibi conſtare,ac meminiſſe quæ di
xeris,quum hinc maxime coarguãtur teſti
monia. De uictus intemperantia iam nõ ſe
mel nobis dictum eſt. Veniamus igitur ad
cauſas magis peculiares, ubi uidetur illud
in genere præcipiendum, neminem poſſe
temperare linguam, niſi qui motus animi
conſuefecerit obtemperare rationi. Vide/
mus enim hoc uſu uenire his qui bilem ha/
bent immoderatam,ut quum certo ſtatue
rint aut obticeſcere,aut moderatiſſime re/
ſpondere,tamen ira ceu turbo quidam in/
ſurgens excuſſo clauo rapiat linguam in o/
mne conuitiorum genus. Idem efficit im/
potens gaudium, aut dolor, aut metus,
aut ſpes. Porrò qui diligenti meditatione
ſic conſuefecit animum ſuum,ut nihil ma/
gnopere neq; miretur,neq; oderit,neq; me
tuat,neque ſperet,eadem opera moderabi
tur linguæ,qua moderatus eſt anio. Quẽ/
admodum enim fruſtra moneas phreneti/
cum,ſic incede,ſic cõpone ueſtem,ſic mo/
dera

In cauſis pe culiaribus remedia.

derare uultum,ni prius pharmacis expur-
garis bilem,& alium corporis habitum in-
duxeris:ſic in uanum moneas cui domina
tur ambitio,ira ,ſuperbia, auaritia, libido,
zelotypia , amor , odium , quem excru-
ciat ſpes , aut metus præcipui humanæ ui-
tæ tyranni : Sic loquere , ſic moderare lin-
guam,niſi prius perſuaſeris,ut rebelles ani-
mi motus rationis freno coërceat.Eſt autē
illic præcipua adhibēda cautio,qua nos ſen
timus maxime propēſos ad lapſum, quam
ad rē plurimū adiuuabit,ſi ſibi quiſq; iuxta
Pythiū oraculū notus fuerit. Nō ſine cauſa
laudatur à multis Socratis patiētia,qui præ
ter naturā omes affectus multa ui multaq;
cōſuetudine ſic domuerat , ac cicurauerat
ut prorſus ἀπαθὴς uideri poſſet. Ex animi
tolerātia parem corporis aduerſus omnia
quamuis dura patientiam comparauerat.
Non in ciantur philoſophi longe difficili-
us eſſe ferre ſitim quam famem, quum u-
trunq; ſit difficillimum. Socrates autē hac
exercitatione ſitim expellere conſueuit. Po
ſteaquam ex more ueterum,ac ualetudinis
gratia corpus exercuerat,quo tempore ma
xime ſolet appeti potus,non ſibi permitte-
bat

bat bibere,niſi primo cado iam aliis effuſo: non quod periculum metueret ſi cum cæteris bibiſſet,uerum ut irrationabilem appetitum doceret expectare rationis imperium. Eadem arte durauerat corpus ad uigiliæ,ſtationis,caloris, frigoris ac laboris incredibilem tolerantiam. Qui ſic habet domitas naturæ uiolentas cupiditates,is poterit & linguam prurientem cohibere. Qui uehementer ſitiens imperare ſibi poteſt,ut in totum abſtineat à potu,facile temperabit ſibi ne plus bibat. Itidem qui quum eſt oblata dicēdi occaſio,& linguam ſentit ueluti ſitire,ut ſeſe effundat in argumento in quo libenter uerſatur,ſibi poteſt imperare, ut in totum ſileat,donec neceſſitas aut utilitas exigat orationem,idem facile ſibi temperabit,ne dicere exorſus ſemet multa nugacitate ingurgitet atq; inebriet. Ea dicendi moderatio non eſt petēda ab affectu dicentis,ſed ab auditoribus,id fiet ſi conſideres,non quid tibi iucundum ſit dicere, ſed quid alios iuuet, aut expediat audire. Si nauta aut miles non prius deſinet nugari de ſuis periculis ac uictoriis,quàm ipſe ſatietur referendo,quamlibet Iliadem ſuperabit

bit narratio. Verum ſi cogitet quid hæc ad iſtos qui audiunt, iudicabit eſſe ſatius eos adhuc inhiantes ac ſuſpenſos dimittere, quàm nauſeantes ac uomituriẽtes præ ſaturitate. In fine comœdiarum ſolẽne eſt addere, ualete & plaudite: ſic enim deſinunt ut ſpectatorem adhuc famelicum dimittant. At nugacium narrationibus plerunque pro plauſu datur oſcitatio, pro laude accinitur ohe. Quiſquis igitur in his argumentis, in quibus libenter uerſatur ob affectum naturalem, ſeſe dicturientem cohibuerit, facile tẽperabit in cæteris. Athenodorus philoſophus quũ ob ingraueſcentẽ ætatẽ dimitti petiiſſet ab Auguſto, diſceſſurus admonuit illud, nequid iratus faceret diceretue, niſi prius Græcorũ literas ordine recenſuiſſet, uelut in his pharmacum quoddam ineſſet aduerſus iracundiam, at philoſophus indicabat moram interponendam eſſe. Cæſar delectatus eo dicto, complexus hominẽ: Adhuc, inquit, te mihi eſt opus, & annum etiamnũ apud ſe detinuit, ut eo magiſtro diſceret ſilentium. Quur & nos nõ demus tantum ſpatii linguæ ad garriendum erumpere geſtienti, quãto literarum numerum

In Hecyra. liceat percurrere? In comœdia Laches ſenex cum meretrice Bacchide colloquuturus, ſic apud ſe loquitur. Videndum ne minus propter iram hanc impetrẽ quàm poſſim, aut ne quid faciam plus quod poſt me non feciſſe ſatius ſit. Perſuaſum habebat ſenex Bacchidem obſtare, quo minus Pamphilus reuocari pateretur uxorem. Id ſi uerum fuiſſet, erat iuſta ſtomachandi cauſa. Quod ſi ſuo animo, ut tũ erat affectus morem geſſiſſet, non habuiſſet lætum exitum fabula. Nunc ciuiliter expoſtulãti, ciuiliter reſponſum eſt, cognouit errorem, impetrauit quæ uoluit, totus comœdiæ tumultus, iucunda cataſtropha ſolutus eſt. Si hoc faciũt homines idiotæ in comœdijs, quid decet facere ſacerdotes & monachos Chriſtianos, in concionibus, præſertim autem in ædendis libris? Quod apud Homerũ Pallas facit Achilli, hoc in nobis debet præſtare ratio. Tametſi Pallas illa tantum à pugna reuocat, ſat habet ſi ſtomachetur intra conuicia: At noſtra Pallas ne id quidẽ permittit, ut conuitijs in quenquam debacchemur, etiamſi temperetur à manibus. Imò ſi uelimus auſcultare ſpiritui Chriſti, quoties no-

nobis aurem uellicat,pro maledictis referē da ſunt benedicta. Eſt quidem impotēs affectus ira, ſed magnam habet temulentiam & uoluptas. Dulce eſt amanti ſine fine garrire de ſuis amoribus,at non eſt eadem uoluptas ijs,qui uacant amore. Amantes enim ob impotentiam affectus quo tenentur,non ſolum exiſtimant,omnibus hominibus eſſe curæ quod agunt, uerum etiam res inanimas perinde quaſi ſentiant alloquuntur: Velut apud Plautum adoleſcens cum peſſulis & oſtio litigat,ſic cum lectulo uoluptatis conſcio,ſic cum lucernula conſcia,ſic cum uiolis ac ſtrophijs & anulis ab amica miſſis,aut ad amicam ituris, prolixas miſcent fabulas.Itidem & in Bucolicis argumentis paſtores imaginantur,& pecori,& montibus,& ſyluis,& fluminibus ſuos affectus eſſe curæ.Dulce eſt in hoſtem lingua debacchari,ſed apud eos qui nec amāt, nec oderunt,ac fortaſſe ne norūt quidem, friget huiuſmodi narratio.Noui quendam qui nuper cœperat diſcere Græcas literas, eas quoniam adamabat,quęcunq; nanciſci potuit, eum Græce ſalutabat,cum eo multa Græce confabulabatur,etiāſi is nihil Græ

ce ſciret. Tanta erat oſtētandi libido. At interim moleſtus ac ridiculus erat etiam ijs, qui Græce noſſent, quod illis promptior eſſet lingua Latina. Refert Plutarchus de quodam, qui cum caſu duos treſue libros Ephori legiſſet, nullum mortalium non obtundebat, recenſendis quæ legerat, nec ullū conuiuium patiebatur eſſe iucundum, idētidem repetens Leuctricam pugnam uſq; ad omnium nauſeam. Vnde uulgi iocus illi cognomen addidit Epaminondæ, quod inſolentius iactaret eius ducis geſta, quàm ipſe ſolet qui geſſerat. Huic uitio ferè ſunt affines, qui recens ex Academijs domum redeunt in aliquo doctrinæ genere titulū ac lauream aſſequuti. Verum eam oſtentādi libidinem, quam ipſum tempus poſtea mitigat & corrigit, præſtiterat ipſa ratione cohibere. Vt igitur qui metuunt inundationem diligentius muniunt ripas, qua maior eſſe ſolet fluminis impetus: ita conuenit illic diligētius aduigilare rationem moderatricem, quâ uoluptas quædam impenſius prolicit ad dicendum. Socrates negabat ſibi placere potum aut cibos, qui non ſitientes aut eſurientes illecebra qua-

dam

dam prouocarent ad bibendum atque e-
dendum, quod genus ſunt, mulſum, a-
romatites, placentæ, & Attica bellaria,
quod ab his præcipue periculum ſit intem-
perantiæ. Ab his igitur potiſſimum erit ca-
uendũ ſermonibus, qui nos dulcedine qua
piam rapiunt, & efferunt longius quàm o-
portet. Cõſultum igitur fuerit, prius quàm Circũſtãtiæ.
linguæ ſoluas repagula, circũſtantias omes
expẽdere, qui ſis qui dicere paras, quale ſit
de quo loqui cogitas, quales apud quos di
cturus es, quid tempus aut locus poſtulet.
Deniq; quid boni maliúe ex oratione tua
queat proficiſci, uel tibi uel aliis. In his erũt
quæ dicendi titillationem temperent, aut ſi
lentium ſuadeãt. Sunt & illæ partes pulſan
dæ, unde iuxta rhetorum præcepta ducun
tur argumenta ſuaſorij generis: Num re-
ctum ſit, nũ honeſtũ aut decorũ, num uti-
le, num tutum, num iucundum, num faci-
le, num neceſſarium. Harum rerum conſi-
deratio gignet in nobis cautionem in dicẽ-
do. Vnde fit ut, quemadmodũ attigimus,
legamus eloquẽtiſſimos homines ægre ad
dicendum aſſurgere ſolitos, & in orationis
initio trepidos fuiſſe. Nimirum & hic pru-

dentia timiditatem, inſcitia confidentiam parit. Pericles qui ob admiratione eloquẽtiæ dictus eſt tonare ac fulgurare, ſuggeſtũ aſcenſurus, Dijs uota facere conſueuit, ne quod uerbũ excideret imprudẽti, quod minus ad rem pertineret. Et apud Romanos ſolenne erat, dicturum pro concione uerſiculis aliquot precari deos, ut quod dicturus eſſet, felix ac fauſtũ eſſe uellent reipub. Ac decorum quidem ſæpe pro loci, temporis, ac perſonarum ratione mutatur, cæterum futilitas, obtrectatio, ac maledicentia & obſcœniloquium nuſquam non eſt indecorum. Quanquam in nonnullis aliquod uitium tolerabilius eſt quàm in alijs. Neminem quidem decet ſermonis obſcœnitas, quam Græci dicũt αἰσχρολογίαν, uerum ea deteſtabilior eſt in ſene quàm in iuuene, in ſacerdote quàm in milite. Rurſus apud adoleſcẽtes quàm apud uiros, apud liberos tuos quàm apud alienos. Hic igitur quiſq; ſibi diſertus ſit malum omnibus circunſtãtijs exaggerans. Quid execrabilius quàm canos, ſenes ac penè decrepitos turpitudinem exercere lingua, quã per corporis imbecillitatem exercere iam diu deſierunt?

Ma

Manus alligauit paralyſis, pedes occupa/uit podagra, trahuntur ilia, nutat tremulũ caput, delirat animus, ſola lingua laſciuit obſcœnis fabulis. Qui uultus erant conui/uarũ, quæ cogitationes, quũ hæc fieri uide/remus? Vidimus enim nõ ſemel. Qui poſt in illum iam digreſſum ſermones? Referã quod ipſe uidi in Italia, ſed ita ne quem at/tingam aut aſpergam ſuſpicione. Aderam tribus Græcis, quorũ unus erat monachus, alter eruditus mediocriter, tertius puer tre decim fermè natus annos. Monachus obli uione prætermiſerat horam prandiȷ. Itaq; curatum eſt à nobis, ut cibi nonnihil adfer retur. Ille contentus erat duobus ouis, nec paſſus eſt adferri plus eduliorum, bibit itẽ quàm parciſſime. Ipſe mihi ſemper uiſus eſt uir modeſtus ac bonus, nec incurius ſacra/rum literarum, tametſi præter uulgatã Græ corum linguam nihil nouerat. Cultus erat tam uilis, tam horridus & ſqualidus, ut exi/ſtimem Hilarionem illum cultius amictũ fuiſſe. Hactenus omnia digna monacho. At non reſpondebant huius conuiuiȷ bella ria. Amoto cibo, reditum eſt ad fabulas. Doctus ille protulit libellum Græce ſcriptũ

in quo referebantur miracula. Ferunt autē apud Græcos hūc eſſe morem, ut ſacerdos à ſacro recitet apud populum, ſi quod ali/cubi miraculum accidit. Hoc quidam ſata/næ diſcipulus fuerat imitatus, ſic ut eadem eſſet præfatiuncula, qua ſacerdos ſolet exci/tare plebis attentionem, rurſus eadem clau/ſula, qua populus audito miraculo conſue/uit accinere gratias & gloriam deo. In me/dio erāt obſcœnitates, quales apud nos uix ullum ſcortum auderet in balneis prolo/qui. Ad harum recitationem meus mona/chus tanquam ad rem mire feſtiuam mire cœpit hilareſcere, geſtire, ſolui in cachin/nos, & ad ſingulas obſcœnitates accinebat clauſulam ſolennem. Puer accumbebat in medio, cuius ætati cōueniebant fabulæ ma/gis pudicæ. Equidem in monacho deſide/rabam rectam inſtitutionem potius quàm bonam mentem. Tales nimirum euadunt, qui nihil aliud diſcunt quàm ceremonias. Oblatæ fuerant carnes, & erat dies quo fas erat alijs ueſci. Ille magna religione recuſa/bat. Nec paſſurus erat ueſtem mutari. Et in ea re, quæ pertinebat ad ueram pietatem, tam erat irreligioſus. Saltem adoleſcentuli

reue

reuerētia debebat hominem à tam obſcœ
nis iocis reuocare. Paulus non præſcripſit
cilicium aut ſordidam ueſtem. Linguæ ca/
ſtimoniam non uno in loco præcipit, uelut
ad Epheſios: Omīs ſermo malus ex ore ue/ 4
ſtro non procedat, ſed ſi quis bonus ad ædi
ficationem fidei, ut det gratiam audienti/
bus. Rurſum capite proxio: Fornicatio aūt 5
& oīs īmunditia aut auaritia, nec nominetᷓ
in uobis, ſicut decet ſanctos, aut turpitudo,
aut ſtultiloquiū, aut ſcurrilitas, quæ ad rem
non pertinent, ſed magis gratiarum actio.
Vanitatem inibi deteſtatur: dicens: Propte
rea, inquit, deponentes mendacium, loqui
mini ueritatem unuſquiſq; cum proximo 4
ſuo, quoniā ſumus inuicē membra. Quan
ta ſollicitudine deterret Timotheum ab in 2. Tim. 2
anibus uerbis, quas ille κενοφωνίας appellat,
quanto ſtomacho deteſtatur inania & in/
frugifera loquentes, quos ματαιολόγους ap/ Tit. 1
pellat. Et Timotheo ſcribens, non fert ocio Tim. 5
ſas & curioſas uiduas, quæ per alienas do/
mos uagantur loquentes quæ nō oportet. 1. Tim. 6
Eidem ſcribens deteſtatur inutiles conten/
tiones, quæ ſub eruditionis fuco gignūt diſ
ſidia, eas ſignificanti uerbo uocat λογομα/

Futilitas Obtrectatio

χίας. Iam futilitas, maledicẽtia & obtrecta-tio, præterquã quod eſt indecora Chriſtia-no, ſæpe nec utilis eſt nec tuta. Fortaſſis ha bet nõnullam uoluptatis titillationem, ſed inhoneſtam, ſed quæ multam doloris uſu-ram ſecum trahat. Effutiſti quod erat reticẽ dum, mox ſequitur pœnitẽtia perpetuaq́ʒ ſollicitudo, ne quod garriendi temulentia prouectus ſic credidiſti alienis auribus, ut reuocare non poſſis, alij uiciſſim apud ali-os effutiãt, donec res ꝑmanet ad eos, quos minime tutum ſit offendiſſe. Itidem breuis illa maledicẽdi uoluptas magno ꝑpetuoq́ʒ dolore retaliatur, dum iuxta prouerbium: Vbi dixeris quæ uelis, audire cogeris quæ nolis. Et queẽadmodum ſcripſit Heſiodus: Vbi dixeris male, peius audis. Proinde qui paratus eſt in alium dicere, ſeipſum exami-net, num uacet omni crimine. Turpiſſimũ aũt fuerit, ſi qui calumniatur, deprehendat̃ in eodem eſſe crimine, quod intendit alte-ri, ueluti ſi in conuitio luſcus appellet luſcũ. Turpius etiam ſi furti crimen impingat in alterum, qui commiſit ipſe ſacrilegium, aut ſi inceſto contaminatus alteri de ſcorto ca-lumniam ſtruat. Nimirum iſthuc eſt diſpi-

cere

cere feſtucam in oculo fratris ; quum trabē in oculo tuo circūferas. Omnino fieri non poterit, quin minus præcipites ſimus futuri ad male loquendum de alĳs, ſi manticarum fiat inuerſio, & quod à tergo pēdet reuocetur in pectus. Hic itaq; quem honeſti ratio non cohibet à maledicendo, mali metus poterit cohercere, & linguæ pruritum periculi conſideratio, ueluti clauus clauum propellet. Profuerit & illud, animo recolere plurimorum hominum exempla, quibus incontinentia linguæ magno malo fuit, maxime ſi quid incommodorum nobis ipſis hinc accidit. Prius itaq; ſibi quiſque loquatur: Tantam calamitatem mihi peperit unicus linguæ lapſus, nō committam ut iterum ad eundem impingam lapidem. Conducit & hoc, ſi dum à ſe quiſq; rationē exigit acti diei, non minus diligenter ad calculum uocet, ſi quid uerbis peccatum ſit, q̃ factis, & ſi quid deprehenderit elapſum qđ præſtiterat continuiſſe, uerberet ſeipſum flagello Homerico,

ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων.

Hac exercitatione facile parabitur in dicendo frugalitas quædam ac ſobrietas, & circū

ſpectio

ſpectio cum prudentia coniuncta. Indicat & alterum remedium ille ſapiens Eccleſiaſtes, ne facile commoueamur hominũ maledictis. Id tale eſt, ut attacti conuitio recolamus, quod ipſi non raro maledixerimus aliȷs. Ea res faciet, ut moderatius feramus illatam iniuriam, & ſi nobis ignoſci poſtula-
7 mus, æquum erit & aliȷs ignoſcere. Eccleſiaſtæ uerba ſic habent: Et quidem in omnes ſermones quos loquentur impȷȷ ne dederis cor tuum, ut non audias ſeruum tuum maledicentem tibi. Etenim frequenter ſcit cor tuum, quod & tu maledixiſti aliȷs. Ad quædam hominum maledicta conniuendum eſt, ſic ut audientes non audiamus. Alioqui ſi uenemur auribus quid quiſq; de nobis loquatur, famulorum ſermonibus frequenter commouebimur. Diximus quẽadmodum & aliorum petulantiæ medendum ſit, & nobis ab eo morbo cauendum, aut quomodo corrigendum malum quod collectum eſt: nunc locus monet ut paucis attingamus quo pacto fieri poſſit, ut quàm minimum lædamur alienæ linguæ uirulentia ſeu futilitate. Hic nullum eſt remedium efficacius, quàm ut homo ſic moderetur o-

Ne nobis noceat aliena maledicẽtia

mnẽ

mnem uitam ſuam, ne quid habeat male-
dici lingua, quod iure meritoq; in ipſum ia
culari poſſit. Eſt quidem & mendax calum
nia, nec ueretur innocentes impetere, uerũ
uix unquam de nihilo mouet tragœdiam,
ſed uel exaggerat, quod erat exiguum, uel
deprauat quod ex ſe quidẽ ſyncerum nõ-
nullam tamen ſpeciem habet mali. Vertit
in uenenum, quicquid exuxerit araneus,
ſed non adrepit ad quamuis herbam. Non
enim attingit abſinthium, & ſunt materiæ
à quibus abſtinet in perpetuum. In Ariſti-
dem nulla orta eſt calumnia, tanta erat mo
rum integritas. Quod ſi quid mali rumo-
ris oriatur aduerſus innocẽtem, quoniam
radicem non habet unde alatur, mox eua-
neſcit, & quod de nihilo natum eſt, in nihi-
lum diſperit: nonnunquam & in gloriam
uertitur eius qui præter meritum aſperſus
eſt. Paulus apoſtolus non ignarus quan-
ta ſit ſycophantarum malitia, monet ut nõ
ſolum abſtineamus ab omni malo, uerum
etiam ab omni ſpecie mali. Fatetur idolum
& idolothytum nihil eſſe, & tamen ob im-
pias hominũ ſuſpiciões iubet abſtinere ab
idolothytis, ſi quis ex accumbentibus mo-
nuerit

nuerit,carnem eſſe immolatitiam. Fatetur eſſe phas ut qui altari ſeruit, de immolatis uiuat,& tamen hac poteſtate non uſus eſt apud Corinthios,quia nõ expediebat euãgelio.Iulius Cæſar Pompeiam uxorem repudiauit,quod rumor eſſet illam à Clodio uitiatam, poſt quum Clodius inceſti reus ageretur,ac Cæſar citatus quum teſtimonium dicere iuberetur,negauit ſe quicquam tale ſuſpicatum de uxore. Mox quum accuſator ſubieciſſet,quur igitur illam repudiaſti? Quoniam,inquit,decet Cæſaris uxorem etiam rumore ſiniſtro calumniaq; uacare.Grauiter quidem Cæſar,ſed maiorem laudem tuliſſet,ſi hoc in ſeipſo præſtitiſſet, quod exigebat ab uxore. Cæterum quod ille non præſtitit,nobis certe pro uirili præ
1.Cor.9 ſtandum eſt,ut cum Paulo omnia ſuſtineamus citius,quàm ullum offendiculum demus Euangelio,hoc eſt profeſſioni nomi
1.Tim.3 nis Chriſtiani. Paulus in tantum uult epiſcopum omni uacare crimine, ut non exiſtimet illum dignum eo munere, niſi probatus ſit etiam illorum teſtimonio qui foris ſunt.Sic enim ille uocat eos qui nondũ amplexi ſunt euangelicã profeſſionẽ. Nec

eſt

eſt qđ metuamus calumniā, ſi Chriſto præ ſtiterimus ſynceram conſcientiā, quemad/ modū elegāter docet Petrus apoſtolus in epiſtola priore. Et quis eſt, inquit, qui uo/ bis noceat, ſi boni æmulatores fueritis? Sed & ſi quid patimini propter iuſtitiam, bea/ ti. Timorem aūt eorū ne timueritis, ut non cōturbemini. Dominū autē Chriſtum ſan/ ctificate in cordibus ueſtris, parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti uos ratio nem de ea quæ in uobis eſt ſpe, ſed cū mo/ deſtia & timore, cōſcientiam habentes bo/ nam, ut in eo quod detrahunt de uobis cō/ fundantur, qui calumniantur ueſtram bo/ nam in Chriſto conuerſationem. Melius eſt enim ut benefacientes ſi uolūtas dei ue/ lit, pati, ꝙ̄ malefaciētes. Verū qm̄ difficilli/ mū eſt præſtare uitā ſic undiꝗ inculpatā, ut nihil inueniat calumniator, qđ uel arro dat, uľ deprauet, quærēda eſt ratio qua fiat, ut ꝙ̄ minimū noxæ nobis adferat maledi/ calingua. Ad id primū cōducit, ſi nobis be/ ne cōſcij nō cōmoueamur maledictis, nec attacti cōuitio regeramus conuitium, ſed aut obticeſcamus, aut placido ſermone ſa/ tisfaciamus calumnianti. Ita citius con/ quie/ 1. Cap. 3

quieſcet exortum diſſidium ſi nullus irritet repugnando, alioqui reciproca conuitiorum uiciſſitudo ſemper in deterius gliſcēs, tandem exit in manifeſtam rabiem. Nec pigeat hoc facere Chriſtianum humilē, nec omnino culpa uacantem, quod pro nobis

1. Pet. 2 paſſus eſt omnium dominus, qui quum cōuitijs inceſſeretur, non regerebat conuitia, quum pateretur innocuus, non comminabatur, ſed omnem ultionem tradebat patri iuſte iudicanti. Imò quod eſt eximiæ cuiuſdam charitatis pro crucifigentibus, pro ſubſannantibus & inſultantibus orauit. Quod exemplum primus omniū retulit Stephanus, & poſt hunc magnus ille Paulus: Con-

1. Cor. 4 uitijs, inquit, afficimur, & benedicimus, perſequutionem patientes ſuſtinemus, maledictis inceſſimur, & obſecramus. Docuit qđ pſtitit, & pſtitit qđ docuit. Bn̄dicite, inqt, pſequentibus uos, benedicite & nolite male

Rom. 12 dicere. Si fieri, inquit, poteſt, quod in uobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habētes, non uoſmetipſos ulciſcētes chariſſimi, ſed date locū iræ. Nec nos moueat ille Naſonis uerſiculus. Quæ uenit indigne pœna, dolenda uenit: Imò quæ uenit ex merito

rito pœna,dolēda uenit. Quum Phocion uir apud Athenienſes optimus bibiturus eſſet uenenum,& uxor muliebri more plorans,diceret:Mi uir innocens morieris? Quid,inquit,uxor,an malles me nocentē mori? Idem rogatus,quid moriturus mandaret filijs,ne quid,inquit,ob huius rei memoriam iniquiores ſint Athenienſium populo. Ariſtides quum Oſtraciſmo damnatus iret in exilium,amicis percontantibus, quid imprecaretur Athenienſium populo tam ingrato , qui uirum integerrimum ac de republica benemeritū eijceret: Precor, inquit, illis tam perpetuam felicitatem,ut ne unquam illis Ariſtides ueniat in mentē. Socrates per calumniam oppreſſus nihil unquam atrociter dixiſſe legitur in Anytū ac Melitum,tantum iocās ſuo more, quod reſederat in poculo poſt epotum uenenū in terram effudit,dicens ſe hoc propinare Anyto ac Melito.Idem colapho percuſſus à quodam,admiranti cuidam quod eā contumeliam ferret tacitus,quid faciā, inquit? Tum alter,trahe hominem in ius. Hic ille ridens,quid audio? Si aſinus mihi calcem impegiſſet uocarem eum in ius? Quidam

x ipſi

ipſi ſibi conuitium exaſperant, in peiorem partē interpretantes omnia. Quanto conſultius eleuare cōtumeliam, dixit ſubito calore percitus, dixit non ex animo, ſed ex uino, dixit ab aliјs inſtigatus, dixit ignarus ueri, nec in me dixit, ſed in eum quem me eſſe putabat. Tam multa ſunt ethnicorum exēpla, qui moderatiſſime tulerunt hominum maledicentiam, & nos qui Chriſtiani dicimur, pro leui cōuitio, imò pro uerbulo parum reuerenter emiſſo, quas blaſphemias, quæ uerbera regerimus? Cleomenes Lacedæmoniorum rex maledicum quendā qui non ceſſabat ipſum conuitiјs apud omnes lacerare, ſat habuit faceto dicto caſtigare. An ideo, inquit, male loqueris de om̄ibus, ne nobis uiciſſim ſit ocium de tua malitia loquendi? Demarato regi Orontes aſperius ac petulātius fuerat loquutus: eo digreſſo, quum ex amicis quidam diceret: Acerbius ſe geſſit apud te quàm decet Orontes: Imò, inquit, in me nihil peccauit: Nocent enim nobis qui ad gratiam loquuntur blandientes, non qui cum odio & aſperius. *Similem* moderationem præſtitit Leotychidas Ariſtonis filius. Quum enim illi quidā

renun

renunciaſſet, Demarati filios de ipſo male loqui, ille contemptim, per deos, inquit, nihil miror, neq; enim quiſquam illorũ poſſet benedicere. Vir prudens contumeliam ipſi illatam in naturæ morbum reiecit. Nullus enim indignatur porco quod grunnit, aut cani quod latrat, aut anſeri qđ obſtrepit, aut camelo qđ blaterat. Lyſander itẽ, quũ quidã in ipſum conuitijs debaccharet, nihil cõmotus, age, inquit, hoſpes, age dic in me frequenter ac ſtrenue, ne quid omittas, ſi forte ſic animum tuũ iſtis malis quibus plenus uidetur exonerare ualeas. Eiuſdem moderationis eſt non perturbari con uitio, cuius eſt non commoueri laudibus. Pliſtarchus Leonidæ filius, quum accepiſſet ceu rem nouam, ipſum ab homine maledico laudari, demiror, inquit, niſi ſi qs illi perſuaſit, me eſſe mortuum, nam ille quidẽ uiuentem laudare poſſet neminem. Sunt qui tradant Periclem ingenio fuiſſe feroci. Et tamẽ uir is præter naturam hanc præſtitit moderationem, prudentiam adhibens in conſilium. In hunc quum imperitus quidam linguæq; impotentis conuitijs debaccharetur, uerbum illi non reſpondit, ſed nihil com

hil commotus ingreſſus eſt porticum, inde ſub ueſperam cœpit redire domum. Euntē ſequutus eſt maledicus, magis ac magis in‑ardeſcens, quod negligeretur. Vbi tandem uentum eſt ad ianuam, iamq́ nox eſſet, Pericles è famulis uni mādauit, ut accepto lumine maledicum domū deduceret. *Si* fas eſt ulciſci maledicentiam, eſt hoc pulcherrimum uindictæ genus. Ciuilius eſt quod fecit Pericles, ſed non minus excelſi animi quod Plato. Hunc quum eſſet dimiſſurus Dionyſius, non ſemper habitū ſatis humaniter, dixiſſe fertur: Plato quum redieris ad amicos tuos & ſtudiorū ſodales, multa mala illis de me prædicabis. Ad quæ Plato ſubridens, imò, inquit, rex, fieri non poteſt, ut illic meis ſodalibus à diſciplinis tantum ocij contingat, ut cuiquam uacet tui meminiſſe. Declarat animum uere regium & excelſum quod celebratur ab Alberto rege Poloniæ dictū, huius fratre qui nunc regnum illud feliciſſimis auſpicijs moderatur, ac nuper ingenti uictoria ex Turcis relata, non mediocriter & locupletauit & cōſtabiliuit. Quum enim ad Albertum delatum eſſet quendam apud omnes de ipſo male loqui,

nihil

nihil commotus, Malo, inquit, unũ apud omnes de me male loqui, quàm omnes apud unum. Similem animi celſitudinem ſapit quod reſpōdiſſe fertur Antiſthenes Cynicus, ijs qui deferebāt Platonē de ipſo male loqui. Regiũ eſt, inquit, male audire quũ benefeceris. Quod dictũ Plutarchus tranſfert ad Alexandrum magnum, nihil enim ſummo regi ſimilius, quàm Cynicus. Volumnius & Sacculio, quorum alter erat Mimus, alter Hiſtrio, quum eſſent in caſtris captiui, ne tum quidem temperabant à conuitijs in Brutum ducem iaciēdis. Ac Brutus frequenter interpellatus de coërcēda hominum petulantia, neglexit. Tandē quum nec illi finem facerent maledicendi, & Caſca uehemēter urgeret, permiſit ut facerent in illos quod ipſis uideretur. In uno facto geminum exemplum nobis proditũ eſt, alterũ quod effrenis linguæ uectigal ſit calamitas, alterum, excelſis animis negligēdam eſſe maledicentiam eorum qui non iudicio ſed morbo de ipſis male loquũtur. Nec tales impatientius eſſe ferēdos, quàm ferimus eos qui per febrim aut phreneſim nobis male dicunt. Fortaſſe non hic cõue-

niebat admiſcere mētionem ſacri Lindij, ſi-
ue quia fabuloſum eſt quod narrant, ſiue
quia factum, ſi modo factum eſt, magis mi
litarem ac barbaricam immanitatē, quàm
celſitudinem animi generoſi ſapit. Hercu-
les quum eſuriret, & offenderet Lindium
quendam iugo boum arantem, rogauit ut
alterum boum ſibi daret placando ſtoma-
cho. Non enim eſuriebat uir fortis cepas
aut legumen, aut oua, ſed ſolidos boues.
Quum ruſticus excuſaret, omnes faculta-
tes ſuas totamq́ familiam niti iugo boum,
iure commotus Hercules, utrunq bouem
eripuit, mactauit & comedit. Interea ruſti
cus ſenex, quoniam nihil aliud potuit, mul
ta cōuitia dixit in Herculem, quibus ille a-
deo commotus non eſt, ut negaret ſibi un
quam accidiſſe conuiuiū iucundius, quod
ipſi ruſticus Morionis eſſet loco. Hoc exē-
plum ſi conferas ad ea quæ ſuperius retuli,
planè barbaricum eſt ac militare, ſin ad iſta
quæ quotidie deſignāt noſtri milites inter
agricolas, miræ cuiuſdam ciuilitatis uideri
poteſt, qui non cōtenti placaſſe cibis latrā-
tem ſtomachum, quicquid ubique belliſſi-
mum reperiunt, deuorant, & quod nec dei

uora

uorare nec auferre poſſunt,pdunt aut exu/
rũt ne cui ſit uſui.Interim miſeris adeo nõ li
cet animi dolorẽ ulciſci conuitijs,ut in con
ſtupratis filiabus & uxoribus indigna paſ/
ſi,cogantur eſſe ſupplices,& agere gratias,
quod ipſis uitam reliquam eſſe uoluerint.
Sit barbaricum & immane quod fame co/
actus fecit Hercules uir de genere mortali
um,uti tradunt,benemeritus,modo docea
tur quo nomine dignum eſt,quod Chriſti
ani milites qui conducti,nonnunquam &
conducendi properãt ad bellum,aut à bel/
lo redeunt,faciunt non ſtimulãte fame,ſed
inuitante ad maleficium licentia, idq; non
in hoſtes,ſed in ſuos. Ac tales ubi domum
redierint habentur honeſti,& quicquid in/
terea deſignatum eſt bello imputatur, quũ
alioqui leges in prædones,fures,incendia/
rios, & raptores atrocibus ſæuiant exem/
plis. Sed redeamus ad id quod agebãt,quo
pacto fieri queat, ut quàm minimum ma/
li capiamus ex aliena maledicentia.Cæte/
rum conſultius eſt etiam maledicorum ui/
tium in noſtram utilitatem uertere.Monẽt
quid ſit corrigendum,indicant à quibus ſit
cauendum,& omnino ſocordiam nobis et

oſcitantiam excutiunt Philippus Macedo num rex, quum ab Athenienſium primori bus multis cõuitijs lapidaretur, aiebat ſe il lis magnam habere gratiam, per quos ipſe tum factis tum dictis quotidie redderetur melior, dum illos, inqnit, & rebus & uerbis uanitatis coarguere ſtudeo. Idem adhor tantibus amicis ut hominem maledicum expelleret: Non faciam, inquit, & admirãti bus quur ita ſentiret: Ne obãbulãs, inquit, inter plures de me male loquatur. Quum Smicythus ad eum detuliſſet, quod Nica nor continenter de ipſo male loqueretur, amicis ſuadentibus ut hominem accerſitũ puniret: Imò, inquit, Nicanor non eſt Ma cedonum peſſimus. Videndum igitur nũ cubi ſit illi à nobis facta iniuria. Itaq; cum animaduertiſſet Nicanorem egeſtate preſ ſum, uelut in hoc nõ meminiſſet officij ſui, quod uirum nõ inſtrennuum neglexiſſet, iuſſit illi munus quàm primum dari. Hoc facto, quum Smicythus retuliſſet, Nicano rem iam alium, paſſim honorifice de Phi lippo prædicare: Ergo uidetis, inquit, in no bis eſſe ſitum, ut uel bene uel male de no bis loquantur homines. Quum Telecro

La

Lacedæmoniorum principi quidam renũciaſſet quod pater de ipſo male loqueretᷣ. Nunquam, inquit, iſta dixiſſet niſi cauſam haberet quur diceret. Huius frater quũ quereretur quod ijſdem ortus parentibus, non ſimiliter in precio haberetᷣ à ciuibus. Id fit, inquit, quod tu neſcis æque ferre iniurias atq; ego. Huiuſmodi moderationem legi/mus præter alios & in Tiberio Cæſare fuiſſe, ad quem quum deferrētur, quæ plurima uulgus in ipſum petulanter iaciebat, noluit ulciſci, ſed reſpōdit in libera ciuitate, & mē/tem & linguam oportere liberā eſſe. Rur/ſum quum ſenatus cenſeret his de rebus inſtituendam eſſe cognitionem, quo pœnis, hominum petulantia coërceretur, reſpon/dit ſe occupatiorem eſſe, quàm ut talibus negocijs intendere uacaret, quorum actio ſi ſemel ſuſcepta fuiſſet, nullum unquam ocium futurum alijs rebus tractandis. Claudius Cæſar quum Græcus quidam inter dicendum incaleſcens, dixiſſet, σὺ καὶ μωρὸς εἶ καὶ γέρων, diſſimulauit conuiti/um. Similis lenitas fertur Veſpaſiani. Referam exemplum unum aut alterum. Quum Cynicus quidam petulanter in eũ

 latraſſet

ſatraſſet, & illũ poſt caſu habuiſſet obuiũ, nec ille uel aſſurgere uel ſalutare Cæſarem dignaret, ſed oblatraret etiamnũ neſcio qd. ſatis habuit appellaſſe canem. Saluius quũ patrocinaretur reo diuiti, auſus eſt dicere: Quid ad Cæſarem, ſi Hipparchus, nam id erat reo nomẽ, habet ſeſtertium milies? Ea uox ad Cæſarem delata eſt, quæ illum figu/rato morſu petebat, quaſi Hipparcho per calumniã faceſſeretur negociũ, quo dãna/ti facultates accreſcerent fiſco Cæſaris. At Veſpaſianus quum nõ ignoraret quo ani/mo dictum eſſet hoc à cauſidico, tamẽ lau dauit etiam, uidelicet detorquẽs ad ſuæ ſyn ceritatis argumentum, quod ille in Cæſaris inuidiam effuderat. Hoc fecit ethnicus, qui Chriſtũ non nouerat, qui non legerat Euã gelicas literas, cui in manu erat ulciſci ſi li/buiſſet, & nos Chriſti philoſophiam profeſ ſi, uix etiam amicam ac blandam admoni/tionem pati poſſumus, etiam illa deprauã/tes quæ ſimpliciter & amanter dicta ſunt. Quum lis eſſet inter ſenatorẽ, & equeſtris ordinis hominem de iurgio, ita pronuncia uit Cæſar, non oportere quidem maledici ſenatori, cæterum remaledici ciuile faſq; eſ/

ſe,

ſe. Hac ſententia ſubleuauit inferiorem, & deterruit maiores ne freti autoritate potentiaq́ꝫ ſua, conuitio laceſſerent inferiorem, ni uellent audire paria. At noſter imperator Ieſus Chriſtus nec remaledicendi ius facit. Archelaus aqua reſperſus, quum ab amicis incitaretur ad uindictam: Non me, inquit, reſperſit, ſed quem me eſſe putabat. Et nos ſi quid admonendi gratia dictum eſt in genere, rapimus ad priuatam contumeliam. Quò philoſophos quoſdã perduxit humana ratio, quò principes multos humana prudentia, eò nos non perducit uel doctrina cœleſtis, uel tot exempla capitis noſtri. Iuuabit & illud, ſi quum in nos immerentes rabioſa petulantia debacchatur maledica lingua, ſic noſtro cũ anĩo loquamur: Quid ſi deus hoc uoluit, ut ꝑ hũc dẽ pœnas, olim male deuoratarũ laudũ adulatorũ, & auide deuoratæ gloriæ, quã ſpretã oportuit? Dicamus igitur et nos cũ Dauid: Sine maledicat, ſi forte dñs propiciatus miſereatᷓ mei. Perlõgũ eſſet hic tractare quæſtionẽ, qñ & quatenus ſit reſpondendũ maledicis. Legimus, qui negligit famã crudelis eſt, et legimus, reſpõde ſtulto iuxta ſtultitiam

titiam ſuã. Et dñs noſter ad quædã maledi-
cta obticuit, ad quædã diligẽter reſpondit.
Audiuit Samaritanus, et diſſimulauit: audi
uit, dæmoniũ habes, & accurate refellit ca-
lũniã. Sunt probra quæ nobis nõ eſt in ma
nu corrigere, ueluti ſi qs apud Scythas, aut
ex pudẽdo genere, aut pauper natus eſſet:
Ea ſilẽtio melius ſopiunť, niſi qđ hoc boni
licet ex hominis maledici uitio decerpere,
ut admoniti cõuitio, bñfactis ac uirtutũ e-
minẽtia fortunæ maculam aboleamus. Sin
qđ obĳciť uitiũ eſt, & noſtra culpa admiſ-
ſum eſt, maleuolentiã inimici nobis uerta-
mus in officiũ amici. Siquidẽ acrius calcar
habet ad uitæ correctionẽ hoſtis exprobra
tio, ꝙ amici moderata monitio; Sin falſum
eſt qđ obĳciť, circũſpicere cõueniet, nũquã
occaſionẽ dederimus ei calũniæ: Mox am-
putabimus unde deprehẽderimus hoc ma
edictũ pullulaſſe, & in reliquis cautiores
erimus. Poſtremo ſatis reſpõdit, qui factis
dictiſqꝫ declarat apud oẽs cõuitiũ i ſeſe nõ
cõpetere. Ita fit, ut infamia recidat in calũni
atorẽ. Nec famã negligit, qui modis oĩbus
cauit, ne qd in merẽtẽ male dici poſſit. Eſt
tñ ubi tẽpus, ac res poſtulat orationẽ, quo-

ties noſtra infamia cũ multorũ periculo cõ iũcta eſt. Si Chriſtus ſilẽs agnouiſſet ꝓbrũ, qđ in Beelzebub eijceret dæmonia, pericli/tabat̃ oĩm ſalus. Et Paulus apoſtolus ſtrennue tuet̃ autoritatẽ ſuã aduerſus pſeudapoſtolos, qđ id omniũ referret. Epiſcopũ falſo traductũ fœdi criminis ĩfamia, nõ oportet diſſimulare, ne populus exẽplũ ad ſe trahat, aut epiſcopi doctrinã cõtemnat. Verũ aliud eſt depellere crimẽ, aliud eſt recriminari. Eſt ubi cõueniat reſpondere ſtulto iuxta ſtultitiã ſuã, ne ſibi uideat̃ ſapiẽs. Eſt ubi nõ expediat reſpondere ſtulto iuxta ſtultitiã ſuã, ne reddaris illi ſimilis. Reſpondit dñs captantibus phariſæis: Baptiſmus Ioannis utrũ ex deo eſt, an ex hoĩbus, & cõprehenſi ſunt in aſtutia ſua. Similiter reſpõſum eſt de cẽſu dando Cæſari, de ſanãdo hominẽ in ſabbato. Nõ reſponſum eſt ſtultis iuxta ſtultitiã ſuã, quum diceret̃ filius fabri, et uini potator. Reſpõdit & Paulus ſtulto iuxta ſtultitiã ſuã Elymæ mago, ô plene omĩ dolo & omĩ fallacia, inimice oĩs iuſtitiæ, nõ deſinis ſubuertere uias dñi rectas, & nũc ecce manus dñi ſup̱ te, & eris cæc⁹ & nõ uidẽs uſqꝫ ad tẽpus. Reſpõdit & Petrus Ananiæ iuxta

Prouerb. 26

Act. 13

Act. 5

iuxta ſtultitiã ſuã. Id raro factũ eſt ſub apoſtolis, qui poterãt dicere: An experimẽtum quæritis habitãtis in me Chriſti? Nobis homũculis magis cõuenit ſilẽtium, aut breuis moderataq́ʒ reſpõſio, niſi res aliò cõpellat.

Epilogus

Oſtẽdimus quomõ medẽdũ ſit alienæ linguæ morbo, cõmonſtrauimus qua ratione noſtrũ morbũ uel euitare, uel tollere liceat: Indicauimus antidotũ aduerſus malæ linguæ nos ĩpetentis uenena, qd ſupeſt, niſi ut exhortemur Chriſtianos oẽs ad Chriſtianæ linguæ ſtudium? Inter ſigna quæ comitarentur eos qui crederẽt Chriſto, nominatim cõmemoratur & illud: Linguis loquẽtur nouis, queẽadmodũ añ diximus, additũ eſt & ſerpẽtes tollẽt. Hactenus promiſcuæ multitudini loquutus ſum, nũc ꝓcul abſint ꝓphani, Chriſtianus appello Chriſtianos. Si ſumus qđ dicimur, agnoſcimus promiſſa ducis noſtri. Is aſcẽſurus in cœlũ, his nouiſſimis uerbis confirmauit animos ſuorũ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Signa aũt eos qui crediderunt, hæc ſequentur: In nomine meo dæmonia eijciẽt, linguis loquent̃ nouis, ſerpẽtes tollent, & ſi mortiferũ quid biberint, non eis nocebit, ſuper

Lingua noua.

Matth. 16

per ægros manus imponent, & bene habebunt. Hæc poteſtas ſic eſt tradita primis illis Euangelíj præconibus, ut quod erat uiſibile maneret ad tẽpus, qđ ſpirituale ſemꝑ in omnibus remaneret. Habebãt & gentes baptiſmos ſuos, quibus ſeſe purificari credebant, habebãt & profeſſiones ſuas, pro delubris, ꝓ focis & aris & occidebãtur & occidebãt. Habebãt & peculiares initiationes ſuas, ac ſuæ quiſq; religionis ceremonias ac ritus ſuꝑſtitioſe ſeruabãt. Qui baccho initiabant, nouerãt ſua myſteria, qui Cybeli aut Cereri, nouerãt ſuæ religiõis arcana. Habebãt ſuos afflatus, habebãt ſuos exorciſmos, habebãt & nouas linguas quas ante nunq̃ didicerãt, id qđ energumenis accidere dubiũ nõ eſt, medici putãt citra miraculũ accidere morbi ui. Aduerſus ſerpẽtes habebãt Marſos incantatores, habebãt Pſyllos qui inocui nõ ſolũ attrectarẽt uenena, uerũ etiam ex alíjs uenenũ exugerẽt. Dabat hoc illis natiuitas. Habebãt uerba & uoces, habebant Apollinis & Aeſculapíj phana, habebãt anulos ĩ morboꝝ remedia. Hæc oĩa oportet in nobis eſſe perfectiſſima niſi uel fefellit nos dñs, uel nos falſo titulo gloriamur

mur. Nullus eſt ex uobis quin ſi perconter an credat euangelio, incontanter reſponſurus ſit credo, an baptizatus ſit maxime. Audio cōſtantē profeſſionē, & uideo præter cōmunē illā profeſſionē, multos peculiariter initiatos nō Baccho, nō Cereri, non Oſiridi aut Iſidi, ſed ꝓbatiſſimis diuis Dnico, Frāciſco, Benedicto, Bernardo, Auguſtino, Brunōi, Brigidæ. Et iterim tn̄ Chriſti ꝓfeſſio cōmunis eſt oīm, cui etiāſi nihil accederet, ſufficiebat tn̄ ad exigēda ſigna. Exigamus igiť inuicē à nobis, ubi ſigna ꝓfeſſionis? Quiſqs uere credēs baptizať, naſciť cœlitus, nō iā Marſus aut Pſyll⁹, ſed homo cœleſtis. Verum ubi uis tollendi uenena? Diſcipuli ab ethnicis tollebāt uenena, nos ipſi uenena miſcemus & ethnicis & Chriſtianis. Belligeramur, occidimus & ſicis & uenenis. An nō hoc eſt ſerpētes imittere? Venenis ac noxijs beſtijs plena ſunt oīa, ſed ubi Pſylli euāgelici, qui incātamētis eruditæ linguæ propellant ſerpētes, qui ſuctu fraternæ cōſolationis & admonitiōis eximāt uirus è uiſceribus hoīm? Energumenorū ubiqꝫ plena ſunt oīa, niſi forte credimus eos, q afflati liuore, odio, ira, ambitione, auaritia,
ſic

ſic inſanis tumultibus cõcutiunt orbem,ſic incendijs,rapinis ac cædibus miſcent omnia,non agitari ſpiritu ſatanæ:ſed ubi euãgelici exorciſtæ? Video qui in apoſtolorũ locum ſuccedant, ſed ubi ſunt qui in noie Ieſu profligant dæmonia?Num elanguit uis diuini ſpiritus? num interijt uigor illius omnipotentis nominis? num diluta eſt potentia fidei: Qui fit igitur ut ſic impune regnent impij ſpiritus? Quanta morborum uis in populo Chriſtiano?quanta turba capitalibus malis decumbentium? Sed ubi ſunt illæ medicæ manus, quæ ſacro contactu propellant morbos? Vbi noua lingua quæ præſtat hæc omnia quæ diximus? Ea profligat dæmones,ea tollit ſerpentes, ea quos contigerit ſanitati reſtituit. Hauſerant uenenum Romani ſeducti per pſeudapoſtolos in Iudaiſmũ. Quod ibi genus incantamenti nõ adhibet Paulus?Aegrotabant Galatæ: nam & his pſeudapoſtoli ſalutiferã Pauli doctrinã admixtis uenenis infecerãt. Quid non facit hic mirabilis ille Pſyllus,ut letiferũ uirus ex animis illorum educat?nũc leniter palpãs, nũc obiurgans & exprobrans, nunc docẽs & coarguens?

Vellem, inquit, eſſe apud uos modo & mu
tare uocem meam, quoniam confundor
in uobis. Qui magicis artibus utuntur, ſo/
lent ferè requirere loci dolentis conta/
ctum. Et Paulus ut ſapiens incantator ad/
eſſe cupit ut mutet uocem ſuam, uidelicet
pro uarietate perſonarum ac mali. Hoc
non poterat epiſtola. Corinthiorum autē
ulcera, quanta ſollicitudine tractat ut me/
deatur, quomodo ſeſe demittit ad ſuctum
uſq;, nihil quàm uis humile refugiens, mo/
do uenenū educat? Vnum incantatorem,
unum Marſum, unum Pſyllum uobis oſtē
di. Superſunt & hodie præſertim apud Ita
los, qui genus ſuum ad Paulum autorem
referunt. Hi precibus quibuſdam ac magi/
cis remedijs ſuccurrunt uulneratis à beſtijs
aut ſagittis. Verum ubi ſunt ueri Pauli ne/
potes, qui ſacris incantamentis medean/
tur animis mortalium? Baptiſmum uide/
mus in omnibus, fidei profeſſionem audi
mus, quāquàm ipſa baptiſmi uis uideri nō
poteſt, quemadmodum nec fides audiri, ſi/
gnis tantum colligitur. Nec enim eſt ocio/
ſa, ſi latet, uim tamen exerit ſuam. Certiſ/
ſima uero indicia ſunt in lingua, Proinde ſi
uere

uere Chriſtum induimus, ſi uere in bapti/ſmo exuimus ueterem hominem cum acti bus ſuis, ac nouum induimus, qui ſecun/dum deum creatus eſt, unde in nobis ad/huc uetus illa lingua? Illa inquam futilis, garrula,præceps,mendax,amarulenta,rixatrix, conuitiatrix, delatrix, obtrectatrix, impudica,peieratrix, maleſuada, impia,ac blaſphema? *Si* uere Chriſti ſpiritum hauſimus, aut ſi uere ſumus membra Chriſti, quum ſpiritus ſcie͂tiam habeat uocis, quin auditur in nobis lingua ſobria, parca, mo/deſta, pudica, circunſpecta,ueridica,manſueta,pacifica,benedica, ſimplex, obſecra/trix, conſolatrix, exhortatrix, confitens, & gratiarũ actrix? Legimus in ſacris literis uarias linguas,linguã ſerpentis ac diaboli, linguam canum, linguam hominum, & angelorum, linguam terrenam ac cœle/ſtem, linguam paruulorum, ac linguã dei. Quiſquis mentitur, peierat, fallit, docet impia,perſuadet iniqua,ſerit diſſidium in/ter fratres:quiſquis contendit, iurgatur, calumniatur,lingua diaboli loquitur. *Si* uere renũciauimus diabolo,noſq; Chriſto addiximus,quur adhuc auditur in nobis lingua

ſerpentis? Si uere ſumus filij dei, quur in no
bis adhuc auditur lingua hominum? Qui
de terra eſt, terrenus eſt & ex terra loquit̃.
Tales adhuc erant apoſtoli quũ dicerent:
Domine quando regnum Iſraël: poſt fa-
cti cœleſtes, iam cœli enarrãt gloriam dei.
De lingua canis meminit pſalmographus.
Canes erãt qui clamabãt: Tolle tolle, cruci
fige crucifige. Canes erant, qui oblatrabãt
pẽdenti in cruce: Vah qui deſtruit templũ
dei. Canes erant qui clamabant: Non eſt
ſpes ſalutis, niſi iuxta Moſi legem circun-
cidamini. Hos canes uitari iubet Paulus.
Quanquàm ſunt & boni canes, qui excu-
bias agunt pro domo dei, qui linguam ha-
bent medicam, & lingunt ulcera pauperis
Lazari. Et ſunt canes cuſtodes gregis, qui
aduerſus lupos muti ſunt, aduerſus oues
uocem habent & dentes. Nocentiſſimi ca
nes ſunt, qui non patiuntur audiri uocem
euangelicam. Reprehenduntur Iudæi, qui
cor habebant incircumciſum. Vtinam nõ
eſſent inter Chriſtianos, qui linguam ha-
berent incircumciſam. Qui nihil aliud cre
pat, quàm de ædificando, de agricolan-
do, de elocandis liberis, hominum lingua
lo-

loquitur,& adhuc nihil aliud quàm homi/
nem ſe eſſe declarat. Qui loquitur inter
perfectos ſapientiam in myſterio abſcon/
ſam, fortaſſe linguis angelorum loquitur.
Sic enim Paulus ſcribens Corinthijs: Si lin 1. Cor. 13.
guis hominum loquar & angelorum. At
idem quũ ſimpliciter erraret in Iudaiſmo,
depugnaret pro lege patria, nec agnoſce/
ret Chriſtum legis finem, infantili lingua
loquebatur: Quum eſſem paruulus, loque
bar ut paruulus, cogitabam ut paruulus.
Quanquàm eſt & aliud paruulorum ge/
nus, qui malitia paruuli ſunt, ſenſu perfe/
cti, ex ore quorum deus perfecit laudem
ſuam. Eſt autem & lingua dei. Sic enim
legis apud prophetas: Os domini loquutũ
eſt. Et in Iob: Vtinam loqueretur deus te/
cum & aperiret labia ſua tibi, & oſtenderet
tibi ſecreta ſapientiæ. Ad hanc linguam ob
muteſcit omnis hominum & angelorum
lingua. Quod enim ſtultum eſt dei, ſapien
tius eſt hominibus. Hanc, opinor, linguam
audierat Paulus raptus in tertium cœlum,
ſed huius arcanum humana lingua profa/
ri non potuit. Cæterum temperauit deus
linguæ cœleſtis ſublimitatem, & loquutus

eſt nobis moderatiora per filium ſuum Ie-ſum,ut hunc audientes & imitantes ſalutē æternam conſequamur. Obſerua,te quæſo Chriſtiane,qualis fuerit Chriſti principis tui lingua. Num garriјt aniles fabulas? nū iactauit ſuas laudes? num quem detulit? num quem occidit? num quem fefellit? Audierunt diſcipuli hanc linguam, & di-cunt: Domine quò ibimus, uerba uitæ ha-bes? Prædicabat gloriam dei, docebat er-rantes, corripiebat delinquentes, exhorta-batur ceſſantes, conſolabatur afflictos, be-nedicebat infantibus,ſanabat ægrotos,pro-fligabat impios dæmones, purificabat le-proſos,ſedabat tempeſtates,excitabat mor-tuos,remittebat peccata,orabat pro impijs ut reſipiſcerent,gratias agebat patri. Ad re-gerenda conuitia linguam non habebat, ad interpellādum patrem pro ſuæ necis au-toribus uocalis erat. Quur hanc linguam pro uiribus non imitamur,linguam mode-ſtam,linguam medicam,manſuetam,con-ciliatricem omnium quæ in cœlis et quæ in terris? Sed nemo Chriſti linguam imitari poteſt, niſi Chriſti ſpiritum hauſerit. Nec enim apoſtoli nouis linguis loqui cœpe-

Lingua Christi.

runt

runt, niſi poſt acceptum cœlitus ſpiritum. Quum diſcipuli dicerent: Domine uis ut iubeamus ignem uenire è cœlo, qui conſumat hanc ciuitatem, hominis lingua loquebantur. Rurſum quum apoſtoli inter ſe diſceptarent, quis eſſet maior in regno cœlorum, humana lingua loquebantur. Quum aſcendentem in cœlum rogabant: Domine num hoc in tempore præſentaberis, & quando regnum Iſraël? adhuc humana lingua loquebantur. Sed acceptis līguis igneis, quid loquebantur? Non primatus, non præſidentias, non latifundia, non uxores, non ædificia. Quid igitur? Loquebantur magnalia dei, & loquebantur uarijs linguis ſed conſentientibus, erat enim illis cor unum, & anima una, quia ſpiritus unus impleuerat omnes. Hodie uero quum uidemus tot opinionibus diſſidere philoſophorum ſcholas, tot dogmatibus tamque diuerſis digladiari Chriſtianos omnes, nonne referimus ſtructuram turris Babel? Gen.11 Inter elatos qui poteſt conſtare concordia, ubi nemo concedit alteri? Hoc non ignorans Paulus ſcribit Philippenſibus: Si qua ergo 2

cõſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua uiſcera miſerationis, implete gaudium meum, ut idem ſapiatis, eandem charitatem habentes, idipſum ſentientes: nihil per contentionem, neq; per inanem gloriam. Vnde igitur inter nos tanta linguarum & animorũ confuſio, niſi ex arrogãtia? Quur non potius in una ſtirpe, ut ſumus eiuſdem uitis palmites, & unum ſumus inter nos, quemadmodum Chriſto iungimur? Quur non audimus Chriſtum nobis ore Pauli loquẽtem. Fidelis deus per quem uocati eſtis in ſocietatem filij eius Ieſu Chriſti domini noſtri. Obſecro autem uos fratres per nomen domini noſtri Ieſu Chriſti, ut id ipſum dicatis omnes, & nõ ſint in uobis ſchiſmata, ſitis autem perfecti, ſitis integri, in eodem ſenſu, & in eadẽ ſentẽtia. Si membrũ à mẽbro diuulſum eſt, ubi corpus? Si corpus à capite diſtractum, ubi uita corporis? Hoc nimirum eſt quod dicit Paulus nos uocatos in ſocietatem filij dei quod per fidem inſiti ſumus illius corpori, quod eſt eccleſia: eccleſia uero congregationem ſonat, non diuiſionem. Quoniam autem non poſſu-

poſſumus adhærere capiti, niſi inter nos conſentiamus, mutuáque charitate con/glutinemur, ideo dicit: Sitis autem perfe/cti, hoc eſt integrum corpus, neque muti/lum, neque conuulſum, ſed ſolidum & co/agmẽtatum in Chriſto, uinculo ſpiritus e/ius. Male habet Paulum quod apud Co/rinthios audirentur hæ diſſidij uoces: Ego ſum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, ego Chriſti. Quid diceret, ſi hoc ſeculo audi/ret confuſas hominum linguas. Ego ſum Theologus tranſalpinus, ego ciſalpinus, e/go Scotiſta, ego Thomiſta, ego Occani/ſta, ego realis, ego nominalis, ego Pariſien ſis, ego Colonienſis, ego Lutheranus, ego Carolſtadianus, ego Euangelicus, ego pa/piſta? Pudet me referre cætera. O domus quàm diſſipata es, ó ciuitas quàm diſſecta es? O corpus, ubi nunc illa felix ἑνὰς, ex/tra quam quiſquis eſt, in Chriſto non eſt? Quin deſinimus extruere turrim Babel, turrim ſuperbiæ ac diſſenſionis, & incipi/mus inſtaurare Hieroſolymam, ac templũ domini collapſum? Vnde nobis exorie/tur Eſdras aliquis, qui hanc linguarum cõfuſionem redigat ad linguam Iudaicam,

Lingua Ba/bel.

2. Eſdræ. 13

Lingua corrupta. hoc eſt linguam profitentem ueritatem Euangelicam? Viderat enim Eſdras Iudæos ducentes in matrimonium mulieres Azotidas, Ammonitidas, & Moabitidas, & horum filij, uidelicet hybridæ, ut erãt genere mixto, ita mixtam habebant linguã, ſemijudaice loquentes & ſemiazotice. Si unicus eſt populus Chriſtianus, quur neſcit linguam ſuam, quur peregrina lingua corrumpit linguam Euangelicam? Vxores in cauſa ſunt, uxores alienigenæ, quas non nouit eccleſia. Quot ſectæ ſunt, quibus nos addicimus, tot uxores duximus barbaras. Hæ ſubuerterũt & Solomonẽ, ne quis ſibi fidat cõmerciũ habẽs cũ alienigenis. Quod igitur commutandæ linguæ remedium? *Lingua confitens.* Redeamus ad exordium Euangelij: Pœnitentiam, inquit, agite, appropinquat regnum dei. Agnoſcat ſuum quiſque peccatum, uertat uitam in melius, & propiciabitur nobis dominus, cuius ira merito ſæuit in nos. A planta pedis uſque ad uerticem non eſt in nobis ſanitas. Qualis populus talis ſacerdos, & quales principes, tales magiſtratus ac præfecti. Omnes quæ ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti.

Qualis

Qualis præceptor, tales diſcipuli, qualis
pater, tales liberi, qualis paterfamilias, ta
lis familia. Omnes alij aliorum uitam ac
doctrinam inceſſimus, nemo ſua ſtudet
corrigere. In alijs etiam quæ recta ſunt ca
lumniamur, in nobis nihil nõ excuſamus.
Ergo à lingua cõfitente proficiſcatur exor
dium inſtaurandæ concordiæ. Deſinamus
eſſe filij ueteris Adæ & Euæ, quorum ille
peccatum reiecit in uxorem, hæc in ſerpen
tem. Deſinamus eſſe progenies Cain diſſi
mulantis parricidium. Ne nobis placeat
exemplum Ananiæ & Sepphoræ, ut mẽti
amur ſpiritui ſancto, confiteamur deo,
quod illum non latet, etiamſi non confite-
amur. Sit hic primum labium omnium u-
num. Imitemur linguam Dauid, quæ placa
uit iram dei, eumq́ quodam modo com-
pulit reſcindere ſententiam. Imploremus
cum Eſaia miſericordiam domini, dicen-
tes: Rugiemus quaſi urſi om̃es, & quaſi co 59
lũbæ meditãtes gememus. Expectauimus
iudiciũ, & non erat, ſalutem, & elongata eſt
à nobis. Multiplicatæ ſunt iniquitates no-
ſtræ coram te, & peccata noſtra reſponde-
rũt nobis, quia ſcelera noſtra nobiſcum, &
iniqui

iniquitates noſtras cognouimus. Peccare
& mentiri contra dominum, & auerſi ſu-
mus ne iremus poſt tergũ domini noſtri,
ut loqueremur calumniam, & tranſgreſſio
nem concepimus, & loquuti ſumus de cor
de uerba mendacij, reliquáque quæ inibi
ſequuntur. Aſſumamus planctum hortãte
9 Hieremia, oremus cum illo. Recordare do
Dan. 9 mine &c. Rurſum cum Daniele: Obſecro
deus magne & terribilis &c. Non pigeat
quenquam noſtrum ijſdem uerbis implo-
rare domini miſericordiam, quibus implo
rarunt ſanctiſſimi prophetæ. Nunquam e-
rit bellãdi finis, ſi malitiam alienam noſtra
malitia ſuperare conabimur, ſi errorem er-
rori addemus, ſi quod praue geſtũ eſt, pra-
ue defendemus, quod inconſiderate dictũ
eſt, peruicaciter tuebimur. Sint principes
ueri principes, ſint epiſcopi, ſint ſacerdo-
tes, monachi ac theologi, uere quod dicũ-
tur: Oues uere ſint oues Chriſti. Qui la-
pſus eſt lingua, benedicendo corrigat, qđ
maledicendo peccatum eſt, imitans exem
39 plum beati Iob, dicentis: Qui leuiter loquu
tus ſum, reſpõdere quid poſſum? Manum
meã ponam ſuper os meũ. Vnum loquu-

ctus ſum, quod utinam non dixiſſem, & alte rum, quibus ultra non addam. Superbus exigit humilitatem à ſuperbo, & ſuperbus ſuperbo repugnat, & auarus auarum ſpoli/ at, & hæreticus hæreticum uocat: nec ullus pugnandi, prædandi, rixandi modus. Diru atur hæc turris, & ceſſabit animorum lin/ guarumq́ꝫ confuſio. Rebus undiqꝫ pertur/ batis clamant, quid conſilij? Quem potius conſultorem audiamus, quàm Petrum ec clesiæ principem? Humiliamini, inquit, ſub potenti manu dei, ut uos exaltet in tempo/ re uiſitationis, omnem ſollicitudinem ue/ ſtram proijcientes in eum, quoniam ipſi cu ra eſt de nobis. Valde ſuperbus eſt qui ſe re cuſat ſubmittere deo. Si principum & epi/ ſcoporum dignitas nō patitur, ut ſe ſubmit tant hominibus, tamen non pigeat illos ſe ſe præbere humiles in conſpectu dei, cuius potentiæ uelint nolint ſubditi ſunt. Sic de/ mum erunt uere magni. Populus item obe diat præceptis diuinis, & ſubiectus ſit om̄i creaturæ propter deum. Sic erit uere liber, ſi nulli ſeruiat peccato. Fugiamus multilo quium, in quo nō poteſt deeſſe peccatum, quum dominus battologiam damnet etiā in

1. Petri. 5

in orando. Amemus ſilentium, diu diſcentes, quod doceamus, ueloces ad audiendum, tardi ad loquēdum. Ne laxemus linguæ plectrum in ſermones ſuperuacaneos, cogitantes quod iuxta domini denunciationem, de quolibet uerbo ocioſo reddituri ſumus rationē in die iudicij, ac Paulum ſubinde monentem audientes, uitemus ματαιολογίαν, hoc eſt, omnem ſermonem, qui non conducit ad negocium ſalutis æternæ. Sinamus fatuos fatua loqui, nos ambiamus ut de nobis dici poſſit: Os iuſti meditabitur ſapientiam, & lingua eius loquetur iudiciū, & iuxta Pauli doctrinam,
Coloſ. 4 Sermo noſter ſit ſemper ſale cōditus in gratia, ut ſciamus quomodo oporteat nos unicuique reſpondere. Nullus ſermo malus
Epheſ. 4 proficiſcat̃ ex ore noſtro, conſentiat lingua cū animo. Si ueritatē diligimus, abſit mendaciū ab ore noſtro. Si Paulo auſcultantes, quæcunq; ſunt uera, quæcunq; pudica, quæ
Philip. 4 cunque iuſta, quæcunque amabilia, quæcunq; bonæ famæ, ſi quæcūq; uirtutis ſunt, & ad laudem diſciplinæ pertinent, cogitamus ac meditamur, eadem & lingua noſtra ſonet. Dices, quod autem præmium

Apoſtole? Audi maximum: Et deus, in/quit, pacis erit uobiſcum. *Si* cor amat Ie/ſum, de Ieſu ſit noſtra confabulatio, & ille dignabitur eſſe in medio noſtri. Pro ſcurri libus facetijs, audiatur ſermo bonus, qui cõfert ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus. Omnis amaritudo, ira, & cla/mor & blaſphemia, tollatur à nobis, cum omni malitia. Omnis autem ſcortatio, im/munditia & auaritia, nec nominetur inter nos, ſed magis gratiarum actio, quod ab his malis nos liberarit diuina miſericordia. Abſit ebrietas inſulſæ loquacitatis mater, ſed alacritas gaudiumque noſtrum naſca/tur è ſpiritu ſancto, quo pleni loquamur inter nos quoties conuenimus in pſalmis, hymnis & cãticis ſpiritualibus, cãtantes & pſallẽtes in cordibus noſtris dño, gratias a/gẽtes ſemper pro omnibus in nomine dñi noſtri Ieſu Chriſti deo & patri. Pro uene/no calũniæ, tribuat lingua noſtra fraternã correptionẽ: pro cõuitijs, cõſolationẽ: pro deuotionibus, preces ad deũ: pro obtrecta tione, blandã ac ſynceram admonitionem: pro ſeminario diſſidiorum, ſermonem pa/cificũ: pro ueneno cancri, ſanam doctrinã: pro

Ephe*ſ*.4

5

pro murmure,pſalmos & hymnos:pro iur gijs, cantica ſpiritualia:pro ſtultis fabulis, ſermonem ſcientiæ: pro criminatione proximi, propriorum malorum confeſſionẽ: pro lapſuum alienorum amarulẽta inſectatione,medendi ſtudium. Quanta cura fouemus membrum imbecille, quãto ſtudio ſuccurrimus membro uitiato aut uulnerato,quanta arte luxatum in ſuum locum reponimus? quàm ægre, quàm detrectantes ad extrema remedia deſcendimus,ut ſectionem,aut uſturam adhibeamus? Poſtremo fruſtra tentatis omnibus,quàm dolentes amputamus,cuius ſanandi ſpes nõ eſt? Quur non eandem charitatem ac manſuetudinem in ſanãdo proximo præſtamus? Quanta amarulentia lapſus humanos inſectamur? Quanta interim indulgentia,ne dicam impudentia,blandimur noſtris ulceribus? Quantum in alijs admonendis ſupercilium? Rurſum quæ tragœdia: ſi quis nos uiciſſim uel leuiter admoneat errati? Adeo non adeſt nobis in corripiendo fratre,ſimplex illa charitas,quæ nec ſuſpicatur nec cogitat malum,ut etiam illa lædẽdi ſtudio deprauemus,quæ recte dicta ſunt, dũ ſtude

ſtudemus in alienis libris eſſe ingenioſi, & ex aliena infamia nobis parare gloriã eru/ ditionis. Liuorem & odium, quo toti ma/ demus, quæſtum & arrogantiam, qua toti turgemus, p̃teximus zeli titulo. Et ſic in ali ena uitia debacchamur, quaſi nõ oderim⁹ ſed inuideamus. Eſt quidem fateor epiſco/ porum arguere peccantes, ſed ea debet eſſe in arguendo moderatio, ut qui arguitur in telligat ſibi rem eſſe cũ medico, nõ cum car nifice. Sic Paulus ſuum Timotheũ obteſta tur ut prædicet ſermonem Euãgelicum, ut iſtet oportune, importune, ut arguat, obſe cret, increpet. Verum hæc præcipit illi qui iam præſtabat epiſcopũ ἀνέγκλητον, in quẽ nihil criminis impingi poterat. Nec dixit ſimpliciter argue, increpa, ſed primo loco poſuit, prædica uerbum. Primum eſt doce/ re. Deinde inter argue & increpa, poſuit obſecra, nec hoc contentus adiecit: cum o/ mni lenitate et doctrina. Nos ſimpliciter er rantem proximum cogimus tantũ, nec di/ gnamur docere. Quando reuocabimus fratrẽ ab errore ſi uiderit ſibi rem eſſe cũ ini micis? Odio cæci præcipitam⁹ iudiciũ, nec hic manifeſtos lapſus nr̃os corrigimus, ne

2. Tim. 4

quid decedat autoritati noſtræ. Atqui his
rebus potiſſimũ eleuatur Theologorũ au/
toritas. Oblatramus ignotis omnibus, da/
mnantes quicquid non intelligimus. Ore/
mus igitur dominum,ut effundat ſpiritum
ſuũ in epiſcopos ac doctores eccleſiæ,detq;
eis linguã eruditam,quam ſibi datam gra/
50 tulať Eſaias: Dominus dedit mihi linguã
eruditam, ut ſciam ſuſtentare eum qui la/
pſus eſt uerbo:Nimirum hæc eſt lingua bo
ni paſtoris,quæ nouit quod cõfractum eſt
alligare,quod infirmũ eſt ſolidare,quæ cla/
moſa non eſt,ſed efficax, non extinguens
linum fumigans,nec baculum fractum cõ/
minuens, utq; largiatur illis os Hieremiæ,
quod ſuo cõtactu purgare dignetur; ſuisq;
uerbis inſtruere,dicatq; ſingulis illorũ: Ec/
ce dedi uerba mea in ore tuo, ecce cõſtitui
te hodie ſuper gentes,& ſuper regna, ut e/
uellas,& deſtruas,& diſperdas, & diſſipes,
& ædifices,& plantes. Quantum malæ ſu/
pellectilis circunfert,qui malam circunfert
linguam,gladium ueneno tinctum,ſicam,
ſagittam,incantamentum,faſcinum, aconi
tum,et quicquid eſt uſquam ueneni letalis.
Cõtra ſacerdos qui linguam habet ipſo di/
gnam

gnam,quot in uno membro circunfert in/
ſtrumenta ? Pharmacum habet aduerſus
omnes animi morbos,antidotum præſen/
tem aduerſus om̃ia uenena, gladiũ ſpiritus
quo reſecat omnia noxia. *Sic* enim loquit̃
Eſaias:Poſuit os meum quaſi gladium acu 59
tum.Habet ſagittam qua feriat animos ad
compunctionem & pœnitudinem uitæ ſu/
perioris.Sequitur enim & hoc apud Eſaiã:
Et poſuit me ſicut ſagittam electam.Habet
tubam qua altum dormientes expergefaci
at ad uigilantiam ac ſobrietatem,mortuos
excitet ad uitam, uirgam ac ſceptrum ha/
bet, quo regibus & regnis imperet,runci/
nam habet qua noxios affectus & impias
opiniones reuellat è pectoribus hominũ,
uectem habet,qua demoliatur omnẽ ſub/
ſtructionem erigentem ſeſe aduerſus eccle
ſiam dei,ſarculum habet,quo diſperdat ra/
dicitus ac diſſipet omnem plantationem,
quæ non eſt ex deo, uomerem habet quo
repurgatum noualem præparet Euangeli/
cæ ſementi,habet trullam cementariã, qua Amos.7
quod dirutum eſt inſtauret, habet ligonẽ,
quo nouellas plantas inſerat.Tam poten/
tem ac felicem linguã precemur epiſcopis

noſtris,precemur principibus, magiſtrati-bus & populo cor docile; cor tractabile; cor carneum, cor auritum,& alatum, nec elingue:auritum,ut paſtoribus ad meliora uocantibus libenter auſcultent:alatum, ut eos ſtrenue præcedentes per uiam Euange licam,alacriter ſequantur, nec deſit lingua qua plebs imperita ad epiſcoporum bene-dictionem clare reſpondeat,Amen. Ita fiet, ut ſi omnes ſinceris animis conuerſi fueri-mus ad dominum,ille uiciſſim factus pro-picius auertat hanc miſerandam tempeſta tem à nobis, & reddita ſerenitate pariter omnes in domino gaudebimus. Sermonis curſus deduxit nos ad linguam angelicam, quæ ſacerdotũ eſt & epiſcoporum, de qua quod dominus dederit proſequemur in li-bris de ratione concionandi,quos nũc ag-gredimur, eodem opitulante,cui debetur omnis gloria in æuum.

LINGVAE FINIS.

DES. ERASMVS ROTER. ornatiſſ. iuueni Franciſco Dilfo ſalutem dicit.

NVlla uitia grauiorem afferũt perniciẽ, Frãciſce chariſſime, q̃ quæ uirtutis ſpecie fucant. Quorũ de genere eſt imodica uerecũdia, quã Græci uocant δυσωπίαν. Atq; hoc noxiũ germẽ optimis quibuſq; ac generoſiſſimis ingenijs potiſſimũ innaſcit, quod ſi ui tẽtes euellere, ſuccedit aliud nocentius. Si relinquas, multã malorũ uim ſecũ inuehit. Cæterũ ſi cauta moderatiõe corrigas, optimus eſt innocẽtiæ cuſtos, ac uirtutũ omniũ uelut ornamentũ. Et recte q̃dẽ Ariſtoteles negat pudorẽ eſſe uirtutẽ, ſed ĩ adoleſcentibus affectionẽ probam bonæq; ſpei indolẽ arguẽtẽ. Ita comicus ille ſenex: Erubuit, ſalua res eſt. Verũ is ſi immodicus ſit, cælat uitia, ne poſſint ſanari, quẽadmodũ ſcripſit Flaccꝰ: Incurata malus pudor ulcera cælat. Et Plato cẽſet hũc affectũ largioribus inuitatiũculis excutiendũ. Obſtupefacit ingenij uigorẽ. Vnde priſci primũ inſaniæ gradũ, quẽ gignere dicit, ſtrychnũ dra

chmæ pondere potum, luſum pudoris uocauerũt. Nec rarũ eſt cernere quoſdam huiuſmodi pudore ſic delirantes, ut mẽs abeſſe uideat̃. Breuiter nõ ſolũ ad diſcẽdũ ac iudicandũ, uerũ etiã ad dicendũ & ad omnẽ honeſtã uitæ functionem reddit inutiles. Itaq; hũc Plutarchi libellũ, quẽ linguæ nr̃æ appẽdicẽ eſſe uolui, eo libẽtius uerti, quod ipſe repetẽs anĩo uitæ pactæ ſeriẽ, cõperio me nõ alia re magis peccaſſe q̃ δυσωπία, neq; quicq̃ infelicius mihi ceſſiſſe q̃ ea q̃ cõtra animi mei ſen tẽtiã, amicorũ iprobis flagitationibus tribui. Q̃m aũt anĩaduerti cũ eximijs naturæ tuæ dotibus, multũ uerecũdiæ, multũq; facilitatis eſſe cõiunctũ, hoc libello te uelut antidoto muniẽdum putaui, ne qñ pudor exeat in δυσωπίαν, quæ an tibi hactenus dãno fuerit neſcio, certe illi acceptũ fero, quod ſero cognoui tã felix & amicũ ingeniũ. Quod ſi maturius cõtigiſſet, tuo quoq;, ni fallor, bono cõtigiſſet. Sed nõ te remorabor diutius à Plutarcho, ex quo melius audies hæc omnia. Bene uale. Baſileæ poſtrid. purificationis. An. à Chriſto nato milleſimo quingenteſimo uiceſimoſexto.

Plutar

PLVTARCHVS CHAERONEVS

de uitioſa uerecundia, Eraſmo Roterod. interprete.

EX his quæ terra ꝑducit, quædã ſunt nõ modo ſuapte natura ſylueſtria infrugiferaq́ꝫ, uerũ etiã mitibus frugiferisq́ꝫ ſeminibus ac plantis ſuo incremẽto officiẽtia: attamẽ hæc agricolæ iudicãt argumẽta ſoli nequaq́ꝫ mali, ſed pinguis ac feracis. Itidẽ ſunt & affectiones animi, ꝑ ſe quidẽ nõ bonæ, ſed tñ ceu germina quædã ac flores bonæ indolis, quæq́ꝫ ſemetipſam rationi colẽdam cõmode poſſit exhibere. In his numero & eã quã Græci uocãt dyſopiã, hanc dicere poſſis uitioſum pudorẽ, aut ſtupidã uerecũdiã, quæ ſignũ quidẽ eſt haud quaq́ꝫ malũ, quum ſit cauſa mali. Etem̃ qui pudeſcũt frequẽter eadẽ peccant, quæ ſolent impudẽtes, niſi quod illi quum peccãt, dolore moleſtiaq́ꝫ afficiunt̃, nõ aũt delectant̃, queẽadmodũ iſti. Quiſquis em̃ pudore uacat, nõ ſentit dolorẽ ex turpiter

factis. Cõtra qui facile pudeſcit, cito cõmo/
uet̃, nõ ſolũ obiectis his q̃ uere turpia ſunt,
uerũ etiã quæ ſpeciẽ habẽt turpitudĩs. Siqui
dẽ ĩmodicus pudor Δυσωπία dicit̃, hinc ĩpo
ſito noĩe, q d' uultus quodãmodo ſimul cũ
anĩo uertat̃, locoq; dimoueat̃. Queãdmo/
dũ eñ κατήφειαν, quã pronitatẽ aut putidi/
tatẽ Latine poſſis dicere, definiũt dolorẽ in
nobis efficiẽtẽ, ut uultũ demittamus: ſic pu
dorẽ adeo nos afficientẽ ut nõ audeamus
obtueri quos oportebat, δυσωπίαν appellãt
uoce cõpoſita ex ὤπη aſpectu, et Δυς particu
la q̃ difficultatis habet ſignificationẽ. Vñ o/
rator quidẽ ille de ĩpudẽte dixit, qd' in ocu
lis haberet nõ κόρας ſed πόρνας, id eſt, nõ pu
pillas ſed ſcorta, uidelicet ludens ex ambi/
guo uocis κόρη, quæ & uirginẽ ſonat, & ocu
li pupillã. At è diuerſo qui facile pudeſcit, a/
nimũ plus ſatis muliebrẽ ac mollẽ in uultu
præ ſe fert, extenuãs interim uitiũ ſuũ, & id
quo uincit̃ ab impudẽte pudorẽ appellãs.
Itaq; Cato dicebat ſibi magis placere adole
ſcẽtes qui rubeſcerent, q̃ qui palleſcerẽt: re
cte cõſuefaciẽs illos docẽsq;, pbrũ eſſe me/
tuendũ magis q̃ rephenſionẽ, & ſuſpicio/
nẽ potius q̃ periculũ. Attamẽ ĩmodicus il/
le metus ſuſpicioq; probri eximẽda eſt ex
animo,

animo,eo qđ ſæpenumero fit in nõnullis, ut dũ non minus metuũt audire male, ꝙ af fici malis,deterreant̃ ac reſiliãt ab honeſto, qđ nõ queãt ꝑpeti infamiã.Nec horũ ſanè fouẽdus eſt affectus, qui tã molles ſunt & imbecilles,neqꝫ rurſus laudãdus eſt ille ani mi rigor & ĩmobilitas.Cæterũ ĩ hoc qđ qs
Intrepide fixiſqꝫ oculis cõtra aſpicit omẽs,
Lucet Anaxarchi uis iprobitáſqꝫ canina.
Quin magis arte conãdũ eſt, ut ex utroqꝫ modulata quædã fiat tẽpatura, quæ ſimul & à ꝑpetuo fixóqꝫ obtutu,tollat impudentiã, et à nimia modeſtia tollat imbecillitatẽ.Eſt ꝓfecto & difficilis horũ curatio, nec abſqꝫ ꝑiculo fit ab exceſſibus huiuſmodi reuoca/tio.Sicut em̃ agricola quũ euellit ſylueſtre germẽ & infrugiferũ,ibi ualide impacto li/gone,ſubuertit radicẽ,aut admoto igni in/cẽdit,Cæterũ quũ uitem aggredit̃ putãdã, aut mali arborẽ aut oleaſtrũ tractat, circun ſpecte manũ admouet,metuẽs ne quid ex his quæ ſana ſunt reſecet,Itidẽ philoſoph⁹, quũ ex adoleſcẽtis anĩo eximit inuidiæ ĩfru giferũ germẽ, qđqꝫ nõ facile mãſueſcit,aut intẽpeſtiuũ pecuniæ ſtudiũ,aut quũ libidis intẽperantiã execat,cruẽtat premitqꝫ,ac ſe/ctionẽ & cicatricẽ profundã facit. Cæterũ

quoties ad delicatã teneramq́ animi partẽ
ſermonẽ adhibet auocãtẽ à uitio,qualis eſt
ea,quæ immodico pudore cõmouet̃ ac tur
bat̃,cauet ne imprudẽs ſimul reſecet inge/
nuũ pudorẽ. Nutrices eñ dũ frequẽter preſ
ſius extergũt ſordes ab infantibus, nõnũq́
& carnẽ unà cũ ſordib⁹ abſtrahũt lædũtq́.
Proinde nõ eſt cõmittẽdũ,ut dũ modis oĩ/
bus ab adoleſcẽtibus ad uiuũ uſq́ pudorẽ
imodicũ extũdimus,incogitãtes eos redda
mus ac p̃ter modũ improbos. Quin poti⁹
quẽadmodũ ij qui demoliunt̃ ædes ſacris
ædificijs cõtiguas,quæ proxĩa ſunt & cõti/
nẽtia manere ſinũt ac fulciũt: Ita dũ immo
dici pudoris uitiũ attingimus, cauendũ eſt
ne ſimul & illa detrahamus, quæ contigua
ſunt pudori,modeſtiæ ac mãſuetudini. Nã
ſub his latitat,his adhæret uitioſus pudor,
palpãs & aſſentãs imodice uerecũdo,uelut
hũano ciuiliq́, ac ſenſum habẽti cõmunẽ,
minimeq́ rigido ac p̃fracto. Hanc ob cau/
ſam *Stoici* his de rebus diſſerturi,protinus
ipſo etiã noĩe diſtinxerũt erubeſcẽtiã ac ui/
tioſum pudorẽ à uerecũdia, ne ſi cõmune
uocabulũ reliq̃ſſent, uitio darẽt occaſionẽ
lædẽdi,uerũ nobis cõcedãt noĩbus citra ca/
lũniã uti,uel potius largiant̃ nobis Home/
rico

ricó more loqui. Siquidem ille dixit:
ualde pudor mortale gen⁹ læditúe iuuatúe
Et haud male quidē lædēdi uerbū priore lo-
co poſuit. Fit em̄ pudor utilis ratione, quæ
& detrahit qđ redundabat, & qđ erat mo
deratū relinqt. Illud igit̃ i primis ꝑſuadēdū
eſt ei, q imodico pudori obnoxius eſt, qđ
affectu noxio teneat̃. Nihil aūt ē noxiū qđ
idē ſit honeſtū, qđq; nō oporteat uolupta
tē capere, quoties laudibus demulcet̃, dū ꝑ
graui, excelſo, ac iuſto p̄dicat̃ elegās & hila
ris, neq; queādmodū Euripidis Pegaſus:
Pauitādo ceſſit inſidēti plus ſatis Bellero-
phōtæ, ita ſeſe p̄beat qbuſlibet rogātibus,
atq; ad illorū humilitatē ſimul & ſemetip̄m
deijciat, metuēs ne audiat durus & inexo-
rabilis. Etem̄ Bocchoridi Aegyptio, quū eſ-
ſet natura ſæuus, Iſis ut ferūt, imiſit aſpidē,
quæ circūuoluta capiti, ſuperne obūbraret,
uidelicet quo iuſte iudicaret. At pudor im-
modicus mollibus & effœminatis imines,
nec ualēs ad ullā petitionē renuere aut con
tradicere, & iudices auertit à iuſtitia, & in
cōſultatione ſedētibus obturat os, multaq;
cogit tū dicere tū facere incōſulte. Cæterū
qui improbiſſimus eſt, ſemꝑ huius affectus
dn̄s ac ſuꝑior eſt, ſic excutiēs pudoris affe-
ctum

ctũ ut nunq̃ pudeſiat. Itaq; pudor immo/dicus dũ nullã interpellationẽ poteſt repel lere nec ſubmouere: pinde ut ager ſupinus ac mollis, turpiſſimis tũ factis tũ cupiditati bus peruius eſt. Nã huiuſmodi pudor ma/lus cuſtos eſt teneræ ætatis, queãdmodũ di xit Brutus, ſibi nõ uideri eũ ætatis florẽ re/cte collocaſſe, q nihil negaret. Rurſus ma/lus eſt thalami & fœminei conclauis cura/tor. *Sicut* apud Sophoclẽ loquit̃ illa adul/tero, iam facti pœnitens:

Suaſu impuliſti, blandiendo illecta ſum.

Itaq; pudor immodicus, poſteaq̃ intẽperã tiã ad turpia procliuẽ magis etiã nõ obſiſtẽ do corrupit, omia pbet inuadẽtibus imuni ta, patẽtia, procliuia. Et in dãdo quidẽ per/dunt ingenia ſceleratiſſima. Obſequẽdi ue ro facilitate, & imodico pudore, corrũpunt etiã uerecũda. Nõ interim cõmemoro de/trimẽta rerũ utiliũ, quæ parit imodicus pu/dor, dũ mutuũ dãt, quibus diffidũt: dũ ſpõ/ſores fiũt, p quibus nolũt, dũ laudãt quidẽ illud, ſpõde, ſed præſto eſt noxa, cæterũ eo in rebus gerendis uti non poſſunt. Quàm multos autẽ hic morbus ſuſtulerit, nemo facile recenſuerit. *Siquidẽ* Creon dum ſic Medeam alloquitur:

Mulier

Mulier ſatius eſt hoſtis ut fiam tibi:
Quàm ſi obſequar nũc,gemere dira in po
alijs quid eſſet agendũ pſcripſit:At (ſterũ,
ipſe ſtulto pudore uictus dũ unũ diẽ poſcẽ
ti dat,ſubuertit domũ.Nõnulli uero etiam
quũ cædes & uenena ſuſpicarẽtur parari,ta
mẽ ob pudorẽ uitioſũ ſubuerſi ſũt. Hũc in
modũ perijt Dion, nõ qđ ignoraret ſibi à
Callippo ſtrui iſidias,ſed qa puduit obſerua
re amicũ & hoſpitẽ.Sic Antipater Caſãdri
fili⁹,uocato ad cœnã Demetrio.Deide po
ſtero die quũ uiciſſim eẽt uocat⁹ab ipſo,pu
duit recuſare,ne uideret ei diffidere q ipſi ſi
ſus fuiſſet.Quũ iſſet igit̃,ſup cœnã interfe-
ctus eſt.Cæterũ Polyperchõ pactus talẽta
cẽtũ,recepat Caſandro ſeſe perẽpturũ Her
culẽAlexãdri ex Barſine nothũ,deinde ad
cœnã uocabat.Porrò quũ adoleſcẽs ſuſpe-
ctam quidẽ haberet eã uocationẽ, metue-
retq́ ſibi,cæterũ excuſaret incõmodã uale-
tudinẽ, Polyperchon ueniẽs ad illũ prior
ita loquutus eſt: O puer imitare morũ pa-
ternoꝝ facilitatẽ humanitatẽq́,niſi ꝓfecto
metuis nos, quaſi tibi ſtruamus inſidias.
Adoleſcẽtulus aũt pudefactus,ſequut⁹ eſt,
illi uero peracta cœna eũ iugularũt.Nõ eſt
igit̃ ridicula,quod aiunt quidã, nec illibera
lis

lis, ſed prudens illa Heſiodi ſententia:
Ad cœnā uoca amicū, ne accerſiueris hoſtē
Ne ſis imodice pudēs erga oſorē, neq; ſub/
moueris eū, qui uidet̄ fidere. Etenim ſi uo/
caris uiciſſim uocaberis, & cœna accipies,
ſi fueris accept⁹, tinctura ut ita loq̄r cuſto/
de diffidētiæ, pudore mollita abiecta. Co/
nandū eſt igit̄, ut hic morbus multorū cau
ſa maloꝝ propellat̄, primū p exercitationē
facto initio, more eoꝝ q aliis in rebus quip
piā meditant̄, à puſillis, & ubi non difficile
ſit cōtra oculos tollere, ueluti ſi qs tibi ꝓpi/
net in cœna, quū ſatis biberis, ne te moue/
at pudor inutilis, neq; tibi ipſi uim facias,
ſed deponito poculū. Rurſum aliquis ꝓuo
cat ad talos inter pocula, ne pudeſcas neq;
metuas ſi petaris dicterio, ſed imitare Xe/
nophanē Lagi, quē quū Hermoneus meti
culoſum uocaret, qđ nollet cū ipſo talis lu/
dere, cōfeſſus eſt ſe nō modo timidum, ſed
uehemēter etiā timidū & meticuloſum eſſe
aduerſus inhoneſta. Rurſus incidiſti in ho
minē inepte loquacē, q te apprehēdit, & in
hærēs cōplexu retinet, ne ſis hic immodice
pudēs, ſed interruptū ſermonē urge & ab/
ſolue. Nam huiuſmodi recuſationes ac di/
ſcuſſiones, qm̄ in minoribus malis ꝑparāt
exer/

exercētq́ꝫ ad excutiēdū inutilē pudorē, cō/ſuefaciūt nos ad maiora. Atq́ꝫ hoc ſanè loco nō alienū fuerit cōmemorare qđ dixit De/moſthenes. Etem̄ quū Athenieſes geſtirent Harpalo ferre auxilia, iāq́ꝫ aduerſus Alexā/drū armarent, de repēte apparuit Philoxe nus, quē Alexāder maritimis negocijs ducē ꝓfecerat. Quū uero populus attonitus me tu, cōſileſceret, quid faciāt, īquit Demoſthe nes, ſi ſolē uideāt qui nō poſſint obtueri lu cernā? Quid enim facturus es in arduis ne gocijs, ſi rex interueniat aut populus pudo re obticeſcat, quū familiari propināti pocu lūq́ꝫ porrigēti, nō poſſis recuſare, neq́ꝫ gar/rulū apprehēdētē effugere, ſed homini nu/gaci ꝓbeas teipm̄ quo ad illi lubet īmorari, nō habēs tantū roboris ut dicas, uidebo te poſt hac, nūc nō eſt ociū. Iā uero aduerſus laudes adulantium, nō inutilis fuerit in re/bus leuioribus meditatio exercitatioq́ꝫ ad expellēdū uitioſum pudorē. Quod genus ſit, i amici cōuiuio citharœdus inſcite canit, aut comœdus magno emptus inſcita actio ne ꝑdit Menandrū, pleriſq́ꝫ plaudētibus & admirātibus. Nō fuerit opinor moleſtū aut difficile cū ſilētio audire, nec illiberaliter lau dare, ſupra q̄ tibi uideaſ. Qđ ſi in his tibi

non

nõ tẽperas,quid facies amico recitãte malũ carmẽ,aut ſcriptã orationẽ oſtẽdente? Nimirũ illiberaliter ridiculeq; laudabis,ſimulque cũ cæteris adulãtibus applaudẽs augebis tumultũ. Quomodo igiť reprehẽdes in negocio ſerio delinquentẽ? Quomodo in gerẽdo principatu,aut in nuptijs,aut in administranda republica nõ recte ſe gerẽtem admonebis? Nã ego qdẽ nec Periclis illud probarim,qđ reſpõdit cuidã amico poſtulãti,ut ꝑ ſe ferret falſum teſtimoniũ cui cõiunctũ erat iuſiurãdum,uſq; ad arã inquiẽs amicus ſum. Nimis enim propè iam acceſſit. Cæterum qui è longinquo ſeſe cõſuefecerit, ut neq; dicentem laudet præter animi ſententiam,neq; canẽti applaudat, neq; ſcõmatis parũ dextre ludẽti arrideat, nõ cõmittet ut eouſq; ꝑgrediať aliquis,ut uel dicere audeat homini in huiuſmodi negocijs nõ plus ſatis uerecũdo: Iura pro me, dic falſum teſtimoniũ,aut pronũcia ꝑter iuſtũ. Itidẽ oportet & pecuniã mutuã flagitantibus obſiſtere,cõſuetudie multo ante parata in rebus neq; magni momenti, neq; recuſatu difficilibus. Archelaus Macedonũ rex,quũ ab ipſo poculũ aureũ poſtularet quidã, qui nihil ducebat honeſtũ præterq; accipere,

iuſſit

iuſſit miniſtro ut id Euripidi daret. Et ho/
minem illum intuitus: Tu quidem, inquit,
dignus es qui poſcas nec accipias: hic uero
dignus eſt qui etiã non poſtulans accipiat:
pulchre declarans nõ ex pudoris arbitrio,
ſed ex iudicij delectu donationẽ ac largiti/
onem eſſe faciendam. Nos uero ſæpenu/
mero modeſtis hominibus ac familiaribus
quum egent contemptis, alijs inſtanter im
probeq́ flagitantibus damus, nõ quod da/
re uelimus, ſed quod negare nõ ualeamus.
Quemadmodũ Antigonus ſenior, quũ fre
quenter Biantẽ moleſte flagitantẽ tuliſſet:
Date, inquit, Bianti talentũ uel ui. Tametſi
is regũ omniũ maxime erat exercitatus &
inſtructus dictis ad huiuſmodi poſtulatio/
nes excutiendas. Etenim quũ aliquãdo Cy
nicus quidam petiſſet ab ipſo drachmam,
non eſt, inquit, regũ dare drachmã, & quũ
ille ſubieciſſet, ergo da mihi talentũ, reſpon
dit, atqui non eſt Cynici accipere. Dioge
nes quidem obambulans in Ceramico, pe/
tebat à ſtatuis. Id factum admirantibus re/
ſpondit, ſe in hoc exerceri ut aſſueſceret fru
ſtrari poſtulatis. Nobis autẽ primũ exerci/
tatio ſumẽda eſt in rebus uulgarib⁹, ac me/

& ditan

ditandum in paruis negare ijs qui flagitāt, præter meritū accepturi,ne deſit quod reſpondeamus maiora recuſaturi.Siquidem nullus , ut inquit Demoſthenes , qui quod habebat inſumpſit in quæ non oportebat, quæ non poſſidet ſi contingant , utetur in quæ oportet.Quoties autem deficimus circa honeſta , redundantes in ſuperuacaneis,oritur multiplex turpitudo. Ad hæc uitioſus pudor,non modo malus & imprudēs diſpenſator eſt pecuniarum,uerū etiā maioribus in rebus non admittit utiliter conſulentē rationē.Etenim ægrotantes nō accerſimus medicum peritū, ueriti familiarē offendere,ac liberis præceptores eligimus eos potius qui nos huc ambitu ſuo prouocant,q̄ idoneos.Quin & in litibus frequēter,nō patimur cū patronū dicere,qui cauſæ utilis eſt & rei forēſis peritus , ſed amici cuiuſpiā aut cognati filio gratificātes, tradimus apud populū agendā cauſā.Poſtremo permultos cernere eſt ex eorū numero qui philoſophiæ uacare dicūtur , quū ſint Epicurei ac Stoici,nō delectu neq; iudicio uerſantes cū amicis ac familiaribus, uerū ultro ſe præbētes illis impudēter aliquid poſtulā

tibus. Age igitͤ & ad hæc multò añ in rebus uulgaribus ac puſillis noſmetipſos exerceamus, aſſueſcentes, neq; tonſore neq; pictore per immodicũ pudorẽ uti, neq; in ſordido diuerſorio manere, ſi copia ſit melioris, eo quod caupo frequẽter ſalutarit nos, ſed in conſuetudinẽ ducamus, etiã in minimis eligere quod melius eſt. Sicut Pythagorici ſemp cauebãt, ne qñ dextro fœmori, læuũ imponerẽt, neq; parẽ numerũ pro impari ſumerẽt, quoties in cæteris eſſet æqualitas. Quin & illud ducendũ in cõſuetudinẽ, ne quũ rem diuinã facimus, aut nuptias celebramus, aut aliud huiuſmodi cõuiuiũ apparamus, uocemus ſalutantẽ aut ultro accurrentẽ potius, q̃ beneuolũ & humanũ. Etenim qui ad hũc modũ ſeſe cõſueſecerit exercueritq́;, haud facile capietͬ, quin poti⁹ tutus erit in negocijs grauioribus. Ac de exercitatione quidẽ hæc ſufficiũt. Cæterũ rationũ ad hæc cõducibiliũ illa prima eſt, quæ nos docet & cõmonefacit quod oĩes affectus ac morbos ea ſequunͭ, quæ p illos uidemur nobis effugere: uelut ignominia, glĩæ ſtudiũ: dolores, uoluptatũ amorẽ: labores, mollitiẽ: et ãbitionẽ uincẽdi, ſeqͭ uici & cõ

dēnari. Cæteꝝ illud palàm accidit īmodico pudori, ut dū fumū uitat ignomiæ, in ignē ſeſe cōijciat. Etenī quos pudet eis cōtradicere q improbe moleſti ſunt, petēdo qđ ęquū nō eſt, poſtea pudefiūt ab illis q merito uocāt in ius, dūq; metuūt leuē reprehenſionē, frequēter cōfitētē pudorē ſuſtinēt. Nā amico petēti pecuniā, dū præ pudore nō audēt cōtradicere, paulo poſt indecore pudeſcūt redarguti, & aliquibus auxiliū polliciti, litigare cogunt. Deinde ſubuerſis amicis latitāt ac fugitāt. Quin permultos uitioſus pudor, poſteaq; eos īutili ꝓmiſſo de nuptijs, aut de filia ſororeue cōſtrinxit, rurſus in diuerſum mutata ſentētia mētiri cogit. Etenī qui dixit oēs Aſianos uni ſeruire homini, eo qđ nō poſſent unā ſonare ſyllabā, non, haud ſerio dixit, ſed facetia luſit. Cæteꝝ qui pudore tenent uitioſo, etiā ſi nihil omnino dixerint, tātū adductis ſupercilijs, aut in terrā demiſſo uultu, licet multa inconſulta & abſurda obſequia effugere. Nā ſilentiū, Euripides ait, ſapiētibus reſponſi loco eſſe. Et fortaſſis aduerſus improbos magis opus erit ſilētio, quādoquidē humanioribus licet nos excuſare. Quin & multa crebraq; uiro

rum

rũ illuſtriũ ac bonorũ reſponſa cõueniet in prõptu habere, ac meminiſſe aduerſus eos qui noſtro pudori uim faciũt, qđ genus eſt illud Phociõis ad Antipatrũ. Nõ potes me ſimul & amico uti & adulatore. Rurſum qđ reſpondit Athenięſibus flagitãtibus ab eo ut aliqd adderet in feſtũ, ſimulq́; applau dẽtibus: Pudet, iquit, uobis addere, & huic nõ reddere, Callicl ẽ oſtẽdẽs ipſius fœnera-torẽ. Nõ enim turpe eſt fateri paupertatẽ, ut ait Thucydides, ſed re ipſa non effugere turpius eſt. At qui ob ĩbecillitatẽ mollitięq́; animi, nõ audet ob pudorẽ ineptũ reſpõde re petenti:

Nõ eſt in antro argentũ amice candidũ,
mox ueluti proiecto arrabone:
Cõpedibus obſtrictus tenet, nõ faber
Quas cudit ære, ſed pudor quas addidit.

Perſæus aũt quũ noto cuidã mutuã daret pecuniã, apud forũ ac menſam fecit cautio nẽ, memor uidelicet illius Heſiodij dicti:

Et fratri teſtẽ ridẽs adhibere memẽto:

Verum quũ ille admirãs dixiſſet: Adeóne Perſæe legaliter, ſcilicet, inquit, ut amãter re cipiã, nec legaliter repoſcã. Multi ſiquidem ob immodicũ pudorẽ initio nõ cauẽtes ne

fallant̃, poſt cũ amicitiæ detrimẽto cogunt̃ legibus expiri. Contra Plato quũ Heliconi Cyziceno daret ad Dionyſiũ literas, cõmẽdauit illũ ut humanũ ac modeſtũ. Deinde ĩ calce literarũ aſſcripſit. Hæc aũt tibi ſcribo de hoĩe, animãte natura mutabili. Xenocrates tametſi moribus alioqui eſſet auſteris, tñ pudore uictus, literis cõmendauit Polyperchontem, hominem minime probũ, ut res indicauit. Hũc ubi complexus eſſet Macedo, rogaretq́ nũ quare opus haberet, popoſcit talentũ. Atq; ille quidẽ dedit, cæterũ Xenocratẽ per literas admonuit, ut poſthac diligẽtius circũſpiceret, quos cõmẽdaret. At Xenocrates ignorabat, quẽ cõmendabat. Nos uero quos cõperimus, idq́ freq̃uẽter iprobos, in hos nõ modo literas cõmẽdatitias profundimus, uerũ etiã pecunias, ipſi nobis noxã accerſentes, haud quaq́ cũ uoluptate, queãdmodũ ĩj qui meretricibus & aſſentatoribus ſua largiunt̃, ſed moleſte grauiterq́ ferẽtes poſtulãtiũ impudẽtiã, q̃ nobis iudiciũ ſubuertit opprimitq́. Porrò ſicubi aliâs, certe aduerſus eos qui nos pudore grauant dicere licet illud:

Intelligo quæ ſim patraturus mala,

ſi falſum præbuero teſtimoniũ, aut ſi præ-
ter æquũ iudicauero, aut ſi ſuffragiũ tulero
negocio ĩutili, aut ſi mutuũ dedero, nõ red-
dituro. Quapropter habet hoc peculiare
pudor uitioſus, q̃d quũ cæteras cupiditates
ſequatꝛ pœnitẽtia, hic nõ ſequitꝛ, ſed ꝑtinus ĩ
ipſis factis adeſt. Nã & quũ damus, diſcru-
ciamur, & teſtimoniũ ferẽtes, pudeſcimus:
& auxiliãtes, infamiã cõtrahimus: & nõ ob
ſequẽtes, redarguimur. Q̃m enim imbecil-
liores ſumus, q̃ ut poſſimus poſtulantibus
recuſare, etiã illa pollicemur ĳs qui nos ur-
gent, quæ præſtare nequaq̃ poſſumus, ue
luti cõmẽdationes in principũ aulas, & in-
terceſſiones apud præſides, dum nec uolu-
mus nec audemus dicere: Non nouit nos
rex, ſed alios potius reſpicit. Hoc pacto Ly
ſander, quum offendiſſet Ageſilaũ, gloriæ
tñ cauſa cupiẽs uideri plurimũ apud illum
poſſe, non erubuit excuſare adeuntibus, iu
bens illos ad alios ire, & illos tentare, qui
plus ipſo ualerent apud regem. Nec enim
turpe eſt non omnia poſſe: cæterum quũ
non poſſis aut idoneus ſis ad talia nego-
cia ſuſcipienda, ad hæc recipienda pudo-
re protrudi, præterquàm quod turpe eſt,

ſummā etiā adfert moleſtiā. Cæterū aliūde
ꝓficiſci debet,ut in his q̄ uiriū nr̄arū ſunt &
honeſta,libēter obſequamur ijs q noſtrū re
qrūt officiū,nō coacti pudore, ſed uolētes.
In noxijs uero & inhoneſtis,conuenit illud
Zenonis ſemꝑ habere in prōptu,qui cū in
cidiſſet in adoleſcētē quendā ipſi familiarē
iuxta mœnia furtim ambulantē,audiſſetq;
qđ fugeret amicū à quo poſtulabat̄ ad fe/
rendū falſum teſtimoniū,Quid ais,inquit,
ignaue?Ille auſus eſt te malo iniuriaq; affi/
cere,nec erubeſcit,& tu illi pro iuſtitia non
audes obſiſtere?Proinde qui dixit.
Improbos aduerſus hoies armat īprobitas
male docet ſic ulciſci malitiā,ut illā (ꝓbe:
imitemur.Cæterū quiſqs īprobitatē illorū,
qui impudēter ac fronte pfricta obſtrepūt,
pari ipudētia retūdit,nec turpia cōcedit, ue
rēs facere inuerecūda,recte iureq; facit, id
qđ faciūt quicūq; ſapiūt.Iā uero,obſcuris et
hūilibus nulliusq; pretij hoibus quū obtur
bāt,nō magni negocij fuerit obſiſtere,uerū
tales cū riſu quoq; et ſalibus nōnulli ſubmo
uēt.Q uēadmodū Theocritus,quū in bal/
neo duo ſtrigilē cōmodato peterēt, quorū
alter erat pegrinus, alter notus fur: Te,in/
quit,

quit,nõ noui,te noui. Itaq; ioco repulit am bos.Lyſimache uero apd' Athenieſ.Mineruæ q̃ Polias dicit̃ ſacerdos,mulioibus ſacra adducẽtibus iubẽtibusq; ut infunderet:Nõ faciã,inqt, ne hoc quoq; fiat patriũ & in cõſuetudinẽ ueniat. Itẽ Antigonus ad adoleſcẽtẽ quẽpiã, qui prognatus qdẽ ex elegãte uiro belli duce, ſed ipſe ignauus ac mollis, poſtulabat tñ ob id cæteris anteferri:Apud me,inqt,ô adoleſcẽs,uirorũ nõ parentũ uirtutibus p̃mia ſunt.Attñ ſi q nos grauat pudore,nobilis ſit ac potẽs,qd' hoim gen⁹ difficillime recipit excuſationẽ nec patiẽs eſt repulſæ,p̃ſertim quoties in iudicijs ac ſuffragijs interpellãt,qd' Cato iuuenis etiãnũ fecit erga Catulũ, fortaſſis alicui nec facile uidebit̃ nec neceſſariũ.Siquidẽ Catulo ſũma erat apud Romanos autoritas,ac tũ cenſurã gerebat.Adijt aũt Catonẽ tũ ærarij q̃ſtorẽ,deprecaturus pro quodã,cui Cato mulctã dixerat,eoq; ſupplicẽ ſe p̃buit,quo p̃cibus eũ uinceret cogeretq;,nec finẽ fecit donec Cato nõ ferẽs dep̃catoris improbitatẽ: Turpe fuerit,inquit, Catule,te cẽſorẽ, quũ hic nolis diſcedere,à miſtris meis abſtrahi. Moxq; Catulus erubeſcens ſimul & iratus

diſceſſit. Quin illud potius cõſidera, qđ fe/
cit Ageſilaus, quodq́ Themiſtocles huma
nius ſimul ac modeſtius. Nã Ageſilaus pa/
tri iubẽti, ut in cauſa quadã præter leges ꝓ/
nunciaret, imò inquit, abs te pater à puero
didici parere legib⁹. Quãobrẽ nũc quoq́ ti
bi obtẽpero, cauẽs ne quid faciã p̃ter legẽ.
Themiſtocles aũt *Simonidi* petẽti quiddã
iniuſtũ, nec tu, inquit, bonus poëta fueris ſi
p̃ter numerũ canas, nec ego bon⁹ princeps
ſi p̃ter leges iudicẽ. Quãq́ aũt nõ ob pedẽ
lyræ modul' paꝝ reſpõdẽtẽ, quẽadmodũ di
xit Plato, & ciuitates cũ ciuitatib⁹, et amici
cũ amicis diſſentiẽtes, leuiſſima tũ faciũt tũ
patiunt̃, ſed ob id potius qđ in his q̃ ſunt
legũ ac iuſtitiæ peccẽt, attñ ſunt qui quũ in
modulis ac literis metriſq́ ad unguẽ obſer
uẽt qđ artis eſt, ab alijs tñ poſtulãt ut in o/
beundo magiſtratu, ut in iudicijs ac nego/
cijs negligãt honeſtũ: Proinde qđ dicã ma/
xie ſeruãdũ erga tales. Interpellat te rhetor
in iudicio ſedentẽ, aut cõcionator in conſi/
lio uerſantẽ, promittito, ſi ille ſolœciſmũ cõ
mittat in dicendo ꝓœmio, aut barbariſmũ
faciat in narratione. Nõ eñ id uolet, ꝓpte/
rea qđ turpe nõ tam ſit q̃ uideat̃. Adeò ut

nõnul/

nõnullos uideamus in dicendo ne uocalis quidem cũ uocali cõcurſum ferre. Rurſus ubi moleſtus eſt nobilis quiſpiã & in pcio habitus, iubeto ut ſaltãs forum, aut diſtorto uultu trãſeat. Quod ſi recuſet, tũ tibi loqui tẽpeſtiuũ erit, ac pcontari, utrũ ſit turpius, ſolœciſmũ admittere, aut diſtorquere uultũ, an uiolare legẽ, trãſgredi iuſiurãdum, ac præter ius et æquũ malo bonũ poſthabere. Ad hæc queẽadmodũ Nicoſtratus Argiuꝰ, quũ ab Archidamo ſollicitaretẽ ingẽti promiſſa pecunia, tũ cõiugio cuiuſcunq; uellet Lacænæ, ut Cromnũ traderet, reſpõdit Archidamũ nõ ducere genus ab Hercule, qđ ille obambulãs ſolitus eſſet improbos afficere ſupplicio, ipſe autem ex bonis faceret improbos: Itidẽ & nobis ad hoĩem qui poſtulet honeſtus ac pbus haberi, dicẽdũ eſt, ſi moleſtus ſit, & pudorẽ noſtrũ urgeat, qđ nec ipſi decora faciat, nec ipſius uel claritate uel uirtute digna. Cæterũ in uulgaribus illud uidendũ ac diſpiciendũ, an auarũ huc pudore poſſis adigere, ut abſq; cautiõe credat talẽtũ, an honoris auido perſuadere ualeas, ut locũ honoratiorẽ alteri cedat, an ei qui gaudet gerere magiſtratũ quũ iã immi-

net

net gloriæ,ut tẽperet ab ĩperãdo. Profecto merito uideat̃ abſurdũ,ſi quũ illi ĩ cupiditatibus ſuis ac uitioſis affectibꝰ inflexibiles,rigidiq́ꝫ et ĩmobiles ꝑſeuerẽt, nos qui nõ ſolũ eſſe uolumus,uerũ etiã eſſe nos ꝓfitemur, ſtudioſos honeſti,& amãtes æqui,nõ tẽperemus nobis,ſed ſubuertamꝰ abijciamuſq́ꝫ uirtutẽ.Etẽm ſi qui nobis moleſti ſunt,gloriæ potentiæúe cauſa id faciũt, abſurdũ eſt eos qui alioꝝ mores cõponũt & educãt,ſeipſos dehoneſtare,ac ſibi ſiniſtrũ cõflare rumorẽ,queẽadmodũ male audiũt qui in certaminibus perperã addicũt p̃mia,quiúe in comitijs ſuffragia ferũt ad gratiã,officio paꝝ honeſto alijs parantes palatia , coronas & gloriã,ſibi ipſis bonã opinionẽ & honeſtũ detrahũt. Quod ſi q̃ noſtrũ pudorẽ urget, pecuniæ cauſa moleſtus eſt,qui fit ut nõ ꝑtinus ſuccurrat,abſurdũ eſſe, ꝓpriæ opinionis ac uirtutis iacturã facere,ut huius aut illius crumena reddatur onuſtior. Verũ iſta quidẽ ſuccurrũt ꝑmultis,nec ignorãt ſeſe à recto deflectere , nõ aliter q̃ ſolẽt ij,qui cũ cogunt̃ ingẽtes epotare calices,ægre ac ſuſpirãtes,uultũq́ꝫ diſtorquẽtes ꝑficiũt qđ imperatũ eſt.Sed uidet̃ animi imbecillitas,ob

corpo

corporis tpaturã, & aduerſus calorẽ male cõpoſita, & aduerſus frigoris rigorẽ. Nã & quũ laudant̃ ab improbis, geſtiunt, ac dilatãt, & erga querimonias ac ſuſpiciões eorũ quibus negarũt obſequiũ, meticuloſi ſunt ac ꝓbri plus ſatis metuẽtes. Sed oportet aduerſus utrunqꝫ muniri, ut nec territantibus nec aſſentãtibus cedamus. Thucydides igitur exiſtimãs iuidiã neceſſario comitẽ eſſe potẽtiæ, dicit illũ recto conſilio duci, qui in maximis rebus eligit qđ inuidiæ eſt obnoxiũ. Nos uero exiſtimãtes ꝑdifficile eſſe inuidiã effugere, in querimonias aũt non incurrere, aut efficere ne quid accedat moleſtiæ ab ĳs, qbus cũ habemus cõſuetudinẽ, uidẽtes prorſus impoſſibile, recte nobis cõſuluerimus, ſi ſimultates improboꝶ ſuſcipere malimus ꝙ iure meritoqꝫ criminantiũ, illis ꝑter bonũ & æquũ obſequẽtes. Ac laudes quidẽ ab improbis proficiſcẽtes, quum ſint fucatæ & inſynceræ, modis omĩbus cauẽdæ ſunt, nec oportet ab his ſic affici, quẽadmodũ afficiunt̃ ſues, dũ fricantur ac titillant̃, ut nos ipſos facillime præbeamus utẽdos cuiuis uolenti, deĳciẽtes nos & ad ſcalpturã accõmodãtes. Etẽĩ qui præbẽt aures

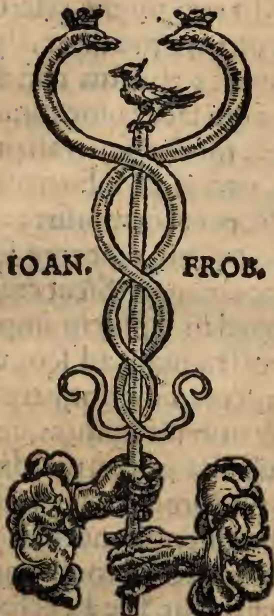
palponi

palponibus,nihil differũt ab his, qui crura præbẽt ſupplantantibus,niſi quod turpius ſubuertunt caduntq́;,tũ ij qui pœnas remittũt hominibus improbis,quo uidelicet miſericordes,humani,facilesq́; uocent,tũ iſti qui cõtra, ſimultates & accuſationes haud quaq́; neceſſarias,nec periculo uacãtes suſcipiũt,perſuaſi ab his qui ipſos laudãt, tanq́; ſoli ſint uiri, ſoli aduerſus adulationẽ inuicti,deniq; ora & uoces eos appellant. Itaq; Bion tales ſimiles eſſe dicebat amphoris, quod auribus facile circũferrent. Queadmodũ narrãt Alexinũ ſophiſtã inter ambulandũ multa mala dixiſſe in Stilponẽ Megarenſem,quũ aũt quiſpiã ex ijs qui aderãt dixiſſet: Atqui ille te nuper laudauit, Per Iouem,inquit,uir em̃ optimus eſt,ac præſtantiſſimus. Cõtra Menedemus quũ audiſſet, qđ frequẽter ab Alexino laudaret: At ego, inquit,ſemp uitupero Alexinũ. Itaq; uir malus eſt,& is qui malũ laudat,& is qui à bono uituperat. Vſq; adeo à talibus nec flecti poterat nec capi,ſeruãs præceptũ illud, qđ Antiſthenæus Hercules præcepit filijs, ne quã haberẽt gratiã ijs à quibus laudarẽtur. Hoc aũt nihil aliud erat, q̃ non uinci ſtul-

to

to pudore, nec mutuo adulari laudãtibus. Sufficit autem opinor illud Pindari, cui cũ quidam dixiſſet, quod ipſum ubiq; & apud omẽs prædicaret. Et ego, inquit, refero tibi gratiam, efficiens ut uera prædices. Igitur quod aduerſus omnes affectus conducit, huius oportet eos qui facile uincuntur inutili pudore, quoties morbo ſuperati præter animi ſententiam peccãt ac ſubuertuntur, firmiter meminiſſe, notásq; morſus ac pœnitentiæ, defixas in animo, reuocare, ſeruareq; in longiſſimum tempus. Sicut enim uiatores poſteaq̃ ſemel in lapidem impegerunt, aut nautæ, poſteaquàm ad ſcopulum fregerunt nauem, ſi meminerint, perpetuo metuunt cauentq; non illa tantum, uerum etiam alia illis ſimilia: Ita qui turpitudinem dãnaq; ex uitioſo pudore accepta, aſſidue ingerunt animo pœnitentia morſuq; uulnerato, in ſimilibus poſtea reuocabunt ſeipſos, nec facile patientur ſeſe à recto curſu deduci. Finis.

Baſileæ apud Ioan. Frob. menſe
Iulio. Anno. M. D. XXVI.

A01 1463823